T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN GENÇLERİN BEDENLERİNDE, KONUŞMALARINDA, DAVRANIŞLARINDA, ORTAMLARDAKİ MAHREMİYET SINIRLARININ BELİRLENMESİ

Cansu BOLAT

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN GENÇLERİN BEDENLERİNDE, KONUŞMALARINDA, DAVRANIŞLARINDA, ORTAMLARDAKİ MAHREMİYET SINIRLARININ BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE LIMITS OF PRIVACY IN THE BODY, SPEECH, BEHAVIOR, ENVIRONMENT OF YOUNG PEOPLE WITH MENTAL DISABILITIES

Cansu BOLAT

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Doç. Dr. Fatma Nur AKÇİN

İstanbul, 2022

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2022

ONAY

Cansu BOLAT tarafından hazırlanan "Zihin Yetersizliği Olan Gençlerin Bedenlerinde, Konuşmalarında, Davranışlarında, Ortamlardaki Mahremiyet Sınırlarının Belirlenmesi" başlıklı araştırma 22/06/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda aşağıda adı belirtilen jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	**İmza**
Tez Danışmanı	**Doç. Dr. Fatma Nur AKÇİN**	
Jüri Üyesi	**Prof. Dr. Emine Sema BATU**	
Jüri Üyesi	**Dr. Öğr. Üyesi Oktay TAYMAZ SARI**	

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Cansu BOLAT

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim:

2009-2013: Mustafa Kemal Anadolu Öğretmen Lisesi, İstanbul

2013-2017: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Lisans

2015-2018: Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Öğretmenliği, Lisans

2018- Halen: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Zihin Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans

Mesleki Geçmiş:

2019-Halen: … Özel Eğitim Uygulama Okulu, Özel Eğitim Sınıf Öğretmeni

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimde istediğim konuda bana çalışma fırsatı veren ve rehberlik eden saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Fatma Nur AKÇİN'e çok teşekkür ederim.

Görüşme sorularını oluşturma sürecinde kıymetli vaktini ayırıp değerli fikirlerini esirgemeyen Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR, Prof. Dr. Yasemin ERGENEKON, Doç. Dr. Aysun ÇOLAK, Dr. Gizem GÜVEN, Psk. Dan. Ergin DİKME, Özel Eğt. Öğrt. İbrahim Anıl ÖZTÜRK'e ve araştırmacılar arası güvenirlik çalışmasını yapmamda yol gösteren Dr. Begüm ÇAPA TEYYARE' ye teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer alan ve değerli görüşleriyle tezime katkı sunan Prof. Dr. Emine Sema BATU'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Oktay TAYMAZ SARI'ya teşekkür ederim.

Kendisiyle lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında tanışma fırsatı bulduğum ve çok şey öğrendiğim değerli hocam Arş. Gör. Dr. Süreyya YÖRÜK'e bana kattıkları için teşekkür ederim.

Varlıklarıyla bu araştırmanın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan zihin yetersizliği olan gençlere ve araştırmaya katılım izni veren ailelerine teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde karşılaştığım zorluklarda bana yardımcı olan ve veri toplama sürecini hızlı bir şekilde tamamlayabilmem için izin veren Okul Müdürüm Mehmet EVCİMEN'e ve Müdür Yardımcım Medyen KUŞOĞLU'na teşekkür ederim.

Görüşme içerisinde kullandığım fotoğrafların seçiminde mesleki tecrübesini benimle paylaşan değerli dostum Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü Öğr. Gör. Fuldan BOZKURT'a gönülden teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca en büyük destekçim olan, verdiğim her kararda arkamda duran, varlıkları ile beni daha da güçlendiren aileme sonsuz teşekkür ederim. Tezimi, can suyum olup beni sevgiyle büyüten aileme ithaf ediyorum.

Cansu BOLAT
İstanbul, 2022

ÖZET

Bu araştırma, yaşları 14-24 arasında olan hafif derece zihin yetersizliği tanısı almış gençlerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesini amaçlayarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda hafif derece zihin yetersizliği olan 15 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 genç ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, gençlerin kendisinin ve başkasının bedeninde bazı yerleri özel bölge olarak belirledikleri, mahrem konuşma konularını ayırt edebildikleri ve bu konuları nerede ve kiminle konuşacaklarına dair tercih yapabildikleri, kendisi ve başkası için özel ve genel alan sınırlarını çizebildikleri, özel alanda yapılabilecek davranışlar ile genel alanda yapılabilecek davranışların ayrımına ilişkin fikir sahibi oldukları görülmektedir.

Katılımcılar, hayatın dört alanında (beden, konuşma, davranış, ortam) geçerli olan mahremiyet sınırlarını genel hatları ile çizmelerine rağmen gençlerin bazıları cinsel saldırıya uğradığından ve bu saldırının kendisi üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerden bahsetmiştir. Aynı zamanda gençlerin ifade ettikleri görüşlerin bazıları başkalarının mahremiyet sınırlarını ihlal edici özellik taşımaktadır. Bu durum, gençlerin mahremiyet sınırlarına ilişkin görüşlerini davranış haline getirmede ve kişisel alanlarını koruma ile ilgili güvenlik becerilerini kazanmada sıkıntılar olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ışığında; zihin yetersizliği olan bireylere yönelik hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programlarında cinsel eğitim ve mahremiyet konularına yer verilmesi, hazırlanan eğitim programlarına aile ve öğretmenlerin dâhil edilmesi, alanda uzman kişiler tarafından ailelere yönelik eğitimlerin verilmesi, öğretmenler için cinsel eğitim ve mahremiyet konularını ele alan kılavuz kitapların ve öğretim materyallerinin hazırlanması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Zihin Yetersizliği, Mahremiyet, Nitel Araştırma, Yarı-Yapılandırılmış Görüşme.

ABSTRACT

This research was carried out with a phenomenological design, which is one of the qualitative research methods, aiming to determine the privacy boundaries drawn in by young people between the ages of 14-24 -who were diagnosed with mild mental disability- in their bodies, speech, behavior and environments. For this purpose, semi-structured interviews were conducted with a total of 30 young people, 15 girls and 15 boys, with mild mental disability, and the obtained data were analyzed by descriptive analysis method.

As a result of the research, it was found that the young people determined some parts of their own and someone else's bodies as private areas, they could distinguish the private conversation subjects, they could choose where and with whom they would talk about these subjects, they could draw the boundaries of private and public areas for themselves and others, and the behaviors that could be done in private areas. It is seen that they have an idea about the distinction of behaviors that can be done in public areas.

Although the participants outlined the boundaries of privacy in four areas of life (body, speech, behavior, environment), some of the them mentioned that they were sexually assaulted and the negative effects that attack had on them. Besides, some of the views expressed by young people are in violation of the privacy limits of others. This shows that young people have difficulties in adopting their views on the boundaries of privacy and gaining security skills related to protecting their personal spaces.

In the light of the findings obtained within the scope of the research, the following are recommended; Including sexual education and privacy issues in individualized education programs prepared for individuals with mental disabilities, including families and teachers in the prepared education programs, providing trainings for families by experts in the field, preparing guidebooks and teaching materials for teachers on sexual education and privacy.

Keywords: Mental Disability, Privacy, Qualitative Research, Semi-Structured Interview.

İÇİNDEKİLER

ONAY ..... **i**
ETİK BEYANI ..... **ii**
ÖZGEÇMİŞ ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **iv**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xv**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xvi**
BÖLÜM I: GİRİŞ **1**
1.1. Problem **1**
1.2. Araştırmanın Amacı **5**
1.3. Araştırmanın Önemi **5**
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları **6**
BÖLÜM II: ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **7**
2.1. Zihin Yetersizliğinin Tanımı **8**
2.2. Zihin Yetersizliğinin Tanılanması **9**
2.3. Zihin Yetersizliğinin Sınıflandırılması **10**
2.4. Zihin Yetersizliği ve Özel Eğitim **10**
2.5. Mahremiyet Kavramı **12**
2.6. Mahremiyet Kavramının Hayatımızda Geçerli Olduğu Alanlar **13**
2.6.1. Beden 14
2.6.2. Konuşmalar 16
2.6.3. Davranışlar 20
2.6.4. Ortamlar 24
2.7. Mahremiyet Eğitimi **27**
2.8. Mahremiyet Eğitiminde Ebeveyn/Bakıcı ve Uzmanların Rolü **30**
2.9. Cinsel İstismarın Önlenmesinde Mahremiyet Eğitiminin Yeri **33**
2.10. Yapılan Araştırmalar **37**

2.10.1. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından sadece biri hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar 38
2.10.1.1. Sadece beden konusunu ele alan araştırmalar 38
2.10.1.2. Sadece konuşma konusunu ele alan araştırmalar 40
2.10.1.3. Sadece davranış konusunu ele alan araştırmalar 40
2.10.2. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi ikisi hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar 43
2.10.2.1. Beden ve davranış konularını ele alan araştırmalar 43
2.10.2.2. Konuşma ve davranış konularını ele alan araştırmalar 46
2.10.2.3. Davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar 47
2.10.3. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi üçü hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar 48
2.10.3.1. Beden, davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar 48
2.10.3.2. Beden, konuşma ve davranış konularını ele alan araştırmalar 48
2.10.3.3. Konuşma, davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar 49
BÖLÜM III: YÖNTEM 50
3.1. Araştırma Modeli 50
3.2. Katılımcılar 52
3.2.1. Katılımcıların belirlenmesi 52
3.2.2. Araştırmacı 56
3.2.3. Değerlendiriciler arası güvenirlik çalışmasının yapıldığı uzman 56
3.2.4. Tez danışmanı 56
3.3. Verilerin Toplanması 56
3.3.1. Görüşmeler 57
3.3.1.1. Görüşme ilkeleri 58
3.3.1.2. Etik ilkeler 59
3.3.1.3. Görüşme sorularının hazırlanması 60
3.3.1.4. Pilot görüşmelerin yapılması 62
3.3.2. Demografik bilgi formu 63
3.3.3. Araştırmacı günlüğü 63
3.3.4. Veri toplama süreci 63

3.4. Verilerin Analizi..... 65
3.4.1. Analiz öncesi hazırlıklar..... 66
3.4.1.1. Ses kayıtlarının yedeklenmesi ve verilerin dökümü..... 66
3.4.1.2. Verilerin görüşme kayıt cetveline yerleştirilmesi..... 67
3.4.1.3. Analiz öncesinde gerçekleştirilen güvenirlik çalışmaları..... 67
3.4.2. Verilerin betimsel analiz yoluyla analiz edilmesi..... 68
3.4.2.1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma..... 68
3.4.2.2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi..... 70
3.4.2.3. Bulguların tanımlanması..... 71
3.4.2.4. Bulguların yorumlanması..... 72
BÖLÜM IV: BULGULAR..... 73
4.1. Beden ile ilgili Mahremiyet Sınırları..... 73
4.1.1. Kendi bedenindeki mahremiyet sınırları..... 73
4.1.1.1. Bedeninde başkasının dokunmasına izin vermediği yerler..... 74
4.1.1.2. Bedenine başkasının dokunmasına izin vermeme nedenleri..... 77
4.1.1.3. Bedenine başkası dokunduğunda verdiği tepkiler..... 79
4.1.1.3.1. Bedenine başkası dokunduğunda ne yaptığı..... 79
4.1.1.3.2. Taciz durumunu başkasına bildirme nedenleri..... 81
4.1.1.3.3. Tacizi bildirdiği kişilerden beklentisi..... 82
4.1.1.3.4. Taciz durumunda tepkisiz kalma nedenleri..... 82
4.1.2. Başkasının bedenindeki mahremiyet sınırları..... 83
4.1.2.1. Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığı yerler..... 83
4.1.2.2. Başkasının bedenine dokunmaktan kaçınma nedenleri..... 85
4.1.2.3. Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler ve nedenleri..... 87
4.1.2.3.1. Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler..... 87
4.1.2.3.2. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkilerin Nedenleri..... 88
4.1.3. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlar..... 88
4.1.3.1. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler..... 89

4.1.3.2. Cinsel organına ve poposuna dokunulmasına izin verdiği nadir durumlar 90
4.1.4. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler ve nedenleri 91
4.1.4.1. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler 92
4.1.4.2. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilerin nedenleri 94
4.2. Konuşma Konuları ile ilgili Mahremiyet Sınırları 95
4.2.1. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konular 95
4.2.2. Bu konuların herkesin içinde konuşulmasının uygun olmama nedenleri 97
4.2.3. Bu konuları konuştuğu kişiler 98
4.2.3.1. Bu konuları konuştuğu kişileri seçme nedenleri 99
4.2.4. Bu konuları konuştuğu yerler 101
4.2.4.1. Bu konuları konuştuğu yerleri seçme nedenleri 102
4.3. Davranışlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları 103
4.3.1. Başkasının yanında yapmaktan kaçındığı davranışlar 104
4.3.2. Bu davranışları başkasının yanında yapmaktan kaçınma nedenleri 106
4.3.3. Yanında başkası varken bu davranışları yapması gerektiğinde ne yaptığı .. 107
4.4. Ortamlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları 108
4.4.1. Evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları 108
4.4.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği / girilmesini istediği yerler 109
4.4.1.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği yerler 109
4.4.1.1.2. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girilmesini istediği yerler 110
4.4.1.2. Evde bu alanlara kapıyı vurarak ya da izin alarak girme nedenleri 110
4.4.1.3. Evde aile bireylerinin kendisinden izin almasını isteme nedenleri 112
4.4.1.4. Kendi odasına girilirken izin alınmasına veya alınmamasına ilişkin talebi 113
4.4.1.4.1. Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etme nedenleri 113

4.4.1.4.2. Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etmeme nedenleri 114
4.4.1.5. Evdeyken soyunması gerektiğinde ne yaptığı 115
4.4.1.5.1. Evdeyken soyunmayı tercih ettiği yerler 115
4.4.1.5.2. Bir odada soyunacaksa, odaya girdikten sonra ne yaptığı 116
4.4.1.5.3. Soyunacağı odada başkaları varsa, ne yaptığı 117
4.4.2. Toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları 118
4.4.2.1. Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerler 118
4.4.2.2. Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerleri tercih etme nedenleri 119
4.4.2.3. Kıyafetini değiştirirken dikkat ettiği hususlar 121
BÖLÜM V: TARTIŞMA VE ÖNERİLER 126
5.1. Tartışma 126
5.1.1. Beden ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 126
5.1.1.1. Kendi bedenindeki mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 126
5.1.1.2. Başkasının bedenindeki mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 129
5.1.1.3. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlara ilişkin bulguların tartışılması 130
5.1.1.4. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilere ilişkin bulguların tartışılması 132
5.1.2. Konuşma konuları ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 134
5.1.2.1. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konulara ilişkin bulguların tartışılması 134
5.1.2.2. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu kişilere ilişkin bulguların tartışılması 135
5.1.2.3. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu yerlere ilişkin bulguların tartışılması 137
5.1.3. Davranışlar ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması. 138
5.1.4. Ortamlar ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 140

5.1.4.1. Evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 140
5.1.4.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği/girilmesini istediği yerler 140
5.1.4.1.2. Kendi odasına girilirken izin alınmasına ilişkin talebi 142
5.1.4.1.3. Evdeyken soyunması gerektiğinde yaptıkları 142
5.1.4.2. Toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması 143
5.2. Öneriler 144
5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler 144
5.2.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler 145
KAYNAKLAR 146
EKLER 163
Ek-1: Veli Onam Formu 164
Ek-2: Görüşme Formu ve Görüşme Soruları 165
Ek-3: Demografik Bilgi Formu 170
Ek-4: Örnek Günlük Sayfası 171
Ek-5: Görüşme Kayıt Cetveli 172
Ek-6: Betimsel İndeks 173
Ek-7: Yansıtma İndeksi 174
Ek-8: Fotoğraf İndeksi 175

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler 55
Tablo 3.2. Pilot Görüşmelere İlişkin Bilgiler 62
Tablo 3.3. Görüşme Takvimi 65
Tablo 3.4. Tema ve Alt-temalar Tablosu 69
Tablo 3.5. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdesi 71
Tablo 4.1. Bedeninde Başkasının Dokunmasına İzin Vermediği Yerler Temasına Ait Tablo 74
Tablo 4.2. Bedenine Başkasının Dokunmasına İzin Vermeme Nedenleri Temasına Ait Tablo 77
Tablo 4.3. Bedenine Başkası Dokunduğunda Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo 79
Tablo 4.4. Taciz Durumunu Başkasına Bildirme Nedenleri Temasına Ait Tablo 81
Tablo 4.5. Tacizi Bildirdiği Kişilerden Beklentisi Temasına Ait Tablo 82
Tablo 4.6. Taciz Durumunda Tepkisiz Kalma Nedenleri Temasına Ait Tablo 83
Tablo 4.7. Başkasının Bedeninde Dokunmaktan Kaçındığı Yerler Temasına Ait Tablo 84
Tablo 4.8. Başkasının Bedenine Dokunmaktan Kaçınma Nedenleri Temasına Ait Tablo 86
Tablo 4.9. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkiler Temasına Ait Tablo 87
Tablo 4.10. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkilerin Nedenleri Temasına Ait Tablo 88
Tablo 4.11. Cinsel Organına ve Poposuna Dokunmasına İzin Verdiği Nadir Kişiler Temasına Ait Tablo 89
Tablo 4.12. Cinsel Organına ve Poposuna Dokunulmasına İzin Verdiği Nadir Durumlar Temasına Ait Tablo 90
Tablo 4.13. Sosyal Medya Hesabından Gönderilen Uygunsuz Fotoğraflara Verdiği Tepkiler Temasına Ait Tablo 92
Tablo 4.14. Sosyal Medya Hesabından Gönderilen Uygunsuz Fotoğraflara Verdiği Tepkilerin Nedenleri Temasına Ait Tablo 94
Tablo 4.15. Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmadığı Konular Temasına Ait Tablo 96

Tablo 4.16. Bu Konuların Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmama Nedenleri Temasına Ait Tablo 98
Tablo 4.17. Bu Konuları Konuştuğu Kişiler Temasına Ait Tablo..... 99
Tablo 4.18. Bu Konuları Konuştuğu Kişileri Seçme Nedenleri Temasına Ait Tablo 100
Tablo 4.19. Bu Konuları Konuştuğu Yerler Temasına Ait Tablo 101
Tablo 4.20. Bu Konuları Konuştuğu Yerleri Seçme Nedenleri Temasına Ait Tablo..... 103
Tablo 4.21. Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçındığı Davranışlar Temasına Ait Tablo..... 104
Tablo 4.22. Bu Davranışları Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçınma Nedenleri Temasına Ait Tablo 106
Tablo 4.23. Yanında Başkası Varken Bu Davranışları Yapması Gerektiğinde Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo 107
Tablo 4.24. Evde Kapıyı Vurarak ya da İzin Alarak Girdiği / Girilmesini İstediği Yerler Temasına Ait Tablo..... 109
Tablo 4.25. Evde Bu Alanlara Kapıyı Vurarak ya da İzin Alarak Girme Nedenleri Temasına Ait Tablo 111
Tablo 4.26. Evde Aile Bireylerinin Kendisinden İzin Almasını İsteme Nedenleri Temasına Ait Tablo 112
Tablo 4.27. Kendi Odasına Girilirken İzin Alınmasını Talep Etme Nedenleri Temasına Ait Tablo 113
Tablo 4.28. Kendi Odasına Girilirken İzin Alınmasını Talep Etmeme Nedenleri Temasına Ait Tablo 114
Tablo 4.29. Evdeyken Soyunmayı Tercih Ettiği Yerler Temasına Ait Tablo 115
Tablo 4.30. Bir Odada Soyunacaksa, Odaya Girdikten Sonra Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo 116
Tablo 4.31. Soyunacağı Odada Başkaları Varsa, Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo..... 117
Tablo 4.32. Okulda veya Alışveriş Merkezinde Soyunduğu Yerler Temasına Ait Tablo..... 119
Tablo 4.33. Okulda veya Alışveriş Merkezinde Soyunduğu Yerleri Tercih Etme Nedenleri Temasına Ait Tablo 120
Tablo 4.34. Kıyafetini Değiştirirken Dikkat Ettiği Hususlar Temasına Ait Tablo..... 121
Tablo 4.35. Ayıp Kavramının Ne Demek Olduğu..... 122
Tablo 4.36. Ayıp Olan Durumlar..... 123
Tablo 4.37. Özel Kavramı 125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi 61
Şekil 3.2. Veri Analiz Süreci 66

KISALTMALAR LİSTESİ

AAIDD	**:**	American Association on Intellectual and Development Disabilities (Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği)
ÇÖZGER	**:**	Çocuklar için Özel Gereksinim Raporu
DVD	**:**	Digital Versatile Disc (Çok Amaçlı Sayısal Disk)
HDZY	**:**	Hafif Derece Zihinsel Yetersizlik
OSB	**:**	Otizm Spektrum Bozukluğu
RAM	**:**	Rehberlik Araştırma Merkezi
TDK	**:**	Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

İnsan sosyal bir varlıktır ve sosyal ortamlarda sergiledikleri davranışlar kendileri kadar başkalarını da etkiler. Zihin yetersizliği olan bireylerin sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar sergilemeleri hem kendileri hem de çevresinde ilişkili olduğu kişiler için önem arz eder. Bu bireylerden kendi mahremiyetini korurken başkalarının da mahremiyetini ihlal etmemeleri beklenir. Bu açıdan bakıldığında alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ve uzmanlar ile yapılan araştırmalar da önemli bir yerde bulunmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde zihin yetersizliği olan bireylerin cinselliği ile ilgili farklı katılımcı grupları ile yürütülen birçok araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda zihin yetersizliği olan bireylerin cinselliği hakkında ebeveynlerin (Günlü, 2015; Gürbüz, 2018; Kammes, 2019; Ruble ve Dalrymple, 1993; Shier, 2015) ve uzmanların (Bazzo, Nota, Soresi, ve Minnes, 2007; Franco, Cardoso, ve Neto, 2012; Gremo, 2015; Parker, 2012) görüşlerinin belirlenmesi üzerinde durulduğu görülmektedir. Aynı zamanda zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim alma gereksinimi hakkında uzmanların (Howard, 2001; Nota, 2016; Şirin, 2015), ebeveynlerin (Çerçi, 2013; Hansen, 2018) ve hem uzmanların hem de ebeveynlerin (Kim, 2008; Mermer, 1993) görüşlerinin belirlenmesini ele alan araştırmalar yürütülmüştür. Bununla birlikte öğretmenlerin cinsel eğitim programlarına yönelik tutum ve görüşlerini (Akdemir, 2016; Hampton, 2017; Kanadlı, 2021), öğretmenlerin cinsel eğitim ile ilgili bilgi ve hazırlıklarının belirlenmesini (Treacy, 2016), aile ve öğretmenlerin cinsel eğitim verme sürecinde karşılaştıkları sorunları (Uzun, 2015), cinsel eğitimi etkileyen destek ve engellere ilişkin zihin yetersizliği olan bireylerin ve ebeveynlerin görüşlerinin belirlenmesini (Gougeon, 2013) ele almaktadır.

Ebeveynlerle yapılan araştırmalar sonucunda, ebeveynlerin zihin yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişimlerini desteklemek istediklerini ancak bu desteği sağlayabilecek yeterli bilgiye sahip olmadıklarını (Çerçi, 2013, s. 139; Günlü, 2015, s. 62-64; Gürbüz, 2018, s. 108, 115), bu durumun kendilerinde endişeye neden olduğunu (Craft, 1993, s. 30; Hampton, 2017, s. 47; Kok ve Akyuz, 2015, s. 170) ve uzman yardımı almaya gereksinim duyduklarını fakat bu yardımı nasıl ya da hangi kurumdan alacaklarına dair fikir sahibi

olmadıklarını (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 12; Günlü, 2015, s. 62-64; Hansen, 2018, s. 46,47; Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 2) göstermektedir. Oysa ki ebeveynler, çocuklarının cinsel konularda önemli bir eğitimcisidir ve ebeveynlerin cinsel eğitim programlarına dâhil edilmesi büyük önem taşımaktadır (Kammes, 2019, s. 21-23). Bu konuya ilişkin Yıldız ve Cavkaytar (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, annelere uygulanan cinsel eğitim programının zihin yetersizliği olan çocuklarının cinselliği hakkındaki tutumlarına etkisi incelenmiş ve cinsel eğitim programına katılan annelerin tutumlarında olumlu yönde değişim olduğu belirtilmiştir (Yıldız ve Cavkaytar, 2017, s. 10-14).

Uzmanlarla yürütülen araştırmaların sonucunda, zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim ile uygunsuz cinsel davranışlarında azalma olacağı, cinsel istismara karşı kendilerini koruma becerilerinin ve benlik saygılarının artacağı (Howard, 2001, s. 45, 63, 80) ve bu bireylerin cinsel eğitim almaları gerektiği vurgulanmaktadır (Treacy, 2016, s. 92-94, 169). Ancak öğretmenler, cinsel eğitim verme konusunda bilgi ve destek eksikliği yaşadığını (Hampton, 2017, s. 68, 92; Treacy, 2016, s. 92-94, 169) ve bu durumun kendilerinde yüksek endişeye neden olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte öğrencilerinin yaş ve seviyelerine uygun olarak hazırlanmış cinsel eğitim müfredatı ve materyali konusunda yetersizlik yaşadıklarını (Chapman ve diğ., 2015, s. 236; Hampton, 2017, s. 68, 92), bedeninin özel olduğu bilincine sahip olmayan öğrencilerine bu konunun öğretimini yapacak somut materyalleri olmadığını, soyut kavramları somutlaştırmada güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir (Uzun, 2015, s. 94-97). Aynı zamanda cinsel eğitim verme konusunda kendilerini yeterli görmediklerinin, uzman kişilerden destek alma gereksinimi duyduklarının, hizmet içi eğitimlerin ve lisans eğitiminde bu konuyu ele alan derslerin verilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler (Kanadlı, 2021, s. 78)

Ebeveynler ve uzmanlar, yapılan araştırmalarda her ne kadar bilgi eksikliği yaşadıklarını ve desteğe gereksinim duyduklarını belirtseler de sadece bir araştırmada (Yıldız ve Cavkaytar, 2017) ebeveynlere yönelik eğitim programı uygulanmış ve etkililiği araştırılmıştır. Bununla birlikte araştırma sonuçları, öğretmenlerin cinsel eğitim konusunda desteklenmesinin önemini (Treacy, 2016, s. 70-74, 92-94, 169) vurgularken öğretmenlere yönelik hazırlanan ve etkililiği araştırılan eğitim programına ulaşılamaması alanyazında eksiklik olduğunu gözler önüne sermektedir.

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından ‘gizlilik’ olarak tanımlanan mahremiyet (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, https://sozluk.gov.tr/ adresinden 23.04.2022 tarihinde alınmıştır.), gelişimsel olarak ortaya çıkan bir gereksinim olmakla birlikte kişisel bir haktır (Couwenhoven, 2001a, s. 8-9; Hollomotz, 2009, s. 91; Neill, 2001, s. 14, 110). Bu hak, insanlara kendisi hakkındaki bilgileri kiminle paylaşacağını ve kimden gizleyeceğini seçme özgürlüğü tanımaktadır (Francis ve Francis, 2017, s. 10). Zihin yetersizliği olan bireylerin bedenlerinin özel bölgelerini, hangi konuyu kimlerle ve nerede konuşması gerektiğini, hangi davranışları nerede sergilemesi gerektiğini bilmesi ve tüm bu bilgileri davranış haline getirebilmesi mahremiyet sınırlarını çizebilmeleri açısından önem taşımaktadır (Güven, 2019, s. 85; Yıldız ve Cavkaytar, 2017, s. 5). Yurt içi ve yurt dışı alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin bedenlerinde (Gessaroli ve diğ., 2013; Lough ve diğ., 2016; Valenti-Hein, 2002), konuşmalarında (Malhotra, 2016), davranışlarında (Garwood ve McCabe, 2000; Tang ve Lee, 1999), bedenlerinde ve davranışlarında (Mandan Sürücü, 2009; McCabe ve Cummins, 1996), davranışlarında ve ortamlarda (Hatton ve Tector, 2010), bedenlerinde, konuşmalarında ve davranışlarında (Timmers ve diğ., 1981), konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki (Hellemans ve diğ., 2010) mahremiyet sınırlarının belirlenmesine yönelik birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir.

Bu araştırmaların sonuçları, zihin yetersizliği olan bireylerin mahremiyet sınırlarını belirlemede bilgi eksikliklerinin olduğunu (Hatton ve Tector, 2010; Hellemans ve diğ., 2010; Mandan Sürücü, 2009; McCabe ve Cummins, 1996; Tang ve Lee, 1999; Timmers ve diğ., 1981), bu bireylerin cinsel konulardaki bilgileri genellikle öğretmenleri, ebeveynleri ve akranları aracılığıyla öğrendiklerini fakat başkaları ile cinsel konularda konuşurken zorlandıklarını (Timmers ve diğ., 1981, s. 27-31), zihin yetersizliği olan kızların ise cinsel konuları özellikle aynı cinsiyetten olduğu anneleri veya kız kardeşleri ile konuşmayı tercih ettiklerini (Malhotra, 2016, s. 196) göstermektedir. Zihin yetersizliği olan bireylerin kişisel alan mesafesini belirlemeleri (Gessaroli ve diğ., 2013; Lough ve diğ., 2016) üzerine yapılan araştırmaların sonuçları da, tipik gelişim gösteren gençlerin zihin yetersizliği olan gençlere göre kişisel alan mesafesini belirlemede daha başarılı olduklarını (Lough ve diğ., 2016, s. 3207-3210), zihin yetersizliği olan bireylerin uygun dokunuşlar hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu (Tang ve Lee, 1999, s. 269, 271, 274, 275, 276), birisi kendisine sarılmak istediğinde bunu reddetmek için nasıl davranmaları ve ne söylemeleri gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını (Hatton ve Tector, 2010, s. 70-73; Mandan

Sürücü, 2009, s. 51-53, 133, 134), genel ve özel kavramlarının ne anlama geldiklerini bilmedikleri, bu nedenle de özel davranışları sergilemeleri gereken ortamlarla eşleştirmekte güçlük çektiklerini (Hatton ve Tector, 2010, s. 70, 73) ortaya koymaktadır.

Zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel konulardaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi amacıyla birçok araştırma (Arat Odacı, 2018; Bornman ve Rathbone, 2016; Lindsay ve diğ., 2008; Lumley ve diğ., 1998; McDermott ve diğ., 1999; Miltenberger ve diğ., 1999; Miodrag, 2004; Núñez, 2019; Pask ve diğ., 2016; Uçar, 2014; Ünlü, 2020; Visser ve diğ., 2017). Bu araştırmaların sonuçları, zihin yetersizliği olan bireylere yönelik hazırlanan eğitim programlarının bilgi eksikliklerinin giderilmesini sağladığını (Lindsay ve diğ., 2008; Lumley ve diğ., 1998; McDermott ve diğ., 1999; Miltenberger ve diğ., 1999; Miodrag, 2004; Pask ve diğ., 2016; Visser ve diğ., 2017), özellikle konuya uygun olarak geliştirilen materyallerin (Núñez, 2019), teknoloji destekli eğitimin (Ünlü, 2020), sosyal öykü (Bornman ve Rathbone, 2016; Uçar, 2014) ve video model ile öğretimin (Arat Odacı, 2018) eğitim sürecinin başarılı olarak tamamlanmasına katkıda bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra Valenti-Hein (2002), yetersizliği olan bireylerin bedenlerinin bölümlerini ve sınırlarını bilmesinin kendini koruma ve istismarı bildirme becerileri üzerinde etkili olduğunun altını çizerek cinsel istismara karşı kişisel güvenlik önlemlerini almalarının önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında eğitim programlarının bu bireyler için etkili olduğunun belirlenmesi (Arat Odacı, 2018; Bornman ve Rathbone, 2016; Núñez, 2019; Uçar, 2014; Ünlü, 2020) gelecek çalışmalara rehber olarak alanyazına katkıda bulunmuştur.

Söz konusu tüm araştırmalar cinsel eğitim, cinsel istismar gibi başlıklar altında yapılmış ve bu araştırmaların içerisinde mahremiyet sınırlarının belirlenmesine ilişkin sorular çok sınırlı kalmaktadır. Ayrıca beden, konuşma, davranış ve ortamda çizilen mahremiyet sınırları birbiri ile ilişkilendirilerek belirlenmesine rağmen yurt içi ve yurt dışı alanyazın incelendiğinde dört boyutunun birlikte ele alındığı bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının bütünsel ve detaylı olarak incelenmesine gereksinim duyulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, hafif derece zihin yetersizliği olan gençlerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. Zihin yetersizliği olan gençlerin kendisinin ve başkasının bedeninde özel bölge olarak belirledikleri sınırlara ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Zihin yetersizliği olan gençlerin mahrem konuşma sınırlarına giren konuların ayrımına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Zihin yetersizliği olan gençlerin mahrem konuşmaları nerede ve kiminle yapmaları gerektiği hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Zihin yetersizliği olan gençlerin kendileri ve başkaları için belirledikleri özel alan ve genel alan sınırlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Zihin yetersizliği olan gençlerin özel alanda yapılabilecek davranışlar ile genel alanda yapılabilecek davranışların ayrımına ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplum içerisinde arkadaşlık kavramı ve ilişkilerin nasıl olması gerektiğine dair kabul edilmiş ortak kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar, arkadaşlık ilişkilerinde sergilenen davranışların şekillendirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Bireyler, başkalarıyla etkileşimde bulundukça ve bilişsel gelişimleri ilerledikçe bu kuralları öğrenmektedirler (Brehm ve diğ., 2001, s. 191)**.** Fakat bireylerde var olan zihin yetersizliği durumu kişilerarası iletişimin başlatılması ve sürdürülmesi gibi sosyal beceriler açısından çeşitli zorluklara yol açabilmektedir (Abbott ve Howarth, 2007, s. 122; Dubin ve diğ., 2014, s. 143; Schaafsma ve diğ., 2014, s. 413). Bu nedenle cinsel bilgi ve kişiler arası ilişki konularını içerisine alan günlük yaşam ve sosyal beceri öğretimi, bireyler için önem taşımaktadır (Pownall, Jahoda, ve Hastings, 2012, s. 140). Cinsel bilgi ve ilişki eğitimi kapsamında bireylere edindirilmesi gereken bilgi ve beceriler, kendine ve başkasına karşı uygun ve uygunsuz dokunuşlar, hangi konularda kiminle konuşup yardım isteyeceğini bilme, güvenli ve güvensiz ortamları belirleyebilme, aile, arkadaş ve sevgili ayrımını yapabilme olarak sıralanmaktadır (Wood, 2004, s. 44). Zihin yetersizliği olan bireylerin bu bilgi ve becerileri edinmiş olması sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar sergilemesine öncülük etmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 11). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylere bedeninin özel bölgeleri, mahrem

konuşma konuları, genel ve özel davranışlar, genel ve özel ortamlar gibi mahremiyet sınırları hakkında bilgi verilmelidir (Couwenhoven, 2001b, s. 3).

Alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin mahremiyet sınırlarının belirlenmesi üzerine yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Aynı zamanda yurt içi ve yurt dışı alanyazın incelendiğinde beden, konuşma, davranış ve ortam hakkındaki mahremiyet sınırlarının birbiri ile ilişkilendirilerek bütünsel olarak incelendiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu durum, zihin yetersizliği olan bireylerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının bütünsel olarak incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırmada ise yaşları 14-24 arasında olan hafif derece zihin yetersizliği tanısı almış gençlerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma bulguları, hafif derece zihin yetersizliği olan gençlerin hangi konuda mahremiyet sınırlarını belirlemede eksikleri olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda var olan eksikliklerin tespit edilmesi ve bu eksiklikleri tamamlamaya yönelik doğru adımların atılması için bu araştırma önem taşımaktadır. Mahremiyet sınırlarını belirlemede eksiklikler yaşayan zihin yetersizliği olan bireylere yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi eksikliklerin farkına varılarak kapatılmasında itici bir güç olabilir. Yapılan görüşmeler sonucunda, zihin yetersizliği olan gençlerin cinsel konuları konuşmayı seçtiği kişiler için bu becerilerin öğretimine yönelik seminer, kurs, çalıştay vb. etkinlikler düzenlenebilir. Özellikle ebeveynlerin ve/ya bakıcıların bu eğitimlere katılımları öğretmenlerin ve/ya uzmanların cesaretlendirmeleri ile artırılabilir. Bununla birlikte üniversitelerin özel eğitim bölümlerinde lisans eğitimi görmekte olan öğretmen adaylarına yönelik zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel ve mahremiyet eğitimini ele alan ders içeriklerinin düzenlenmesinde katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırmanın verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme soruları, demografik bilgi formu ve araştırmacı günlüğü ile sınırlıdır.

- Zihin yetersizliğe sahip gençlerin kendilerini ifade etmek için kullandıkları dil becerileri ile sınırlıdır.

BÖLÜM II: ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Mahremiyet gelişimsel olarak ortaya çıkan bir gereksinimdir. İnsanlar büyüdükçe ve olgunlaştıkça mahremiyet ihtiyaçları daha önemli hale gelmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 8, 9). İnsanların mahremiyet haklarına saygı duymak onların bağımsızlık duygularının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Mahremiyet kavramı, kültürel olarak farklılıklar gösterebileceği gibi her toplumun kendi içerisinde bulunduğu bölgenin mutlak normlarını da kapsamaktadır (Neill, 2001, s. 49). Mahremiyet kuralları, kültürü ve bağlamı temel alan belirsiz ve değişken bir yapıya sahip olduğu için öğretimi zor olan bir kavramdır (Couwenhoven, 2001a, s. 10). Mahremiyet bilincinin erken yaşta çocuğa kazandırılması çocuğun başkalarıyla iletişimde bulunma yeteneğinin en üst düzeye çıkmasında ve güvende olmasında etkili olmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 8; Rashikj ve Trajkovski, 2009, s. 8). Erken çocukluk döneminde verilen sosyal beceri eğitimi ilk olarak ailede başlar ve çocuklar ebeveynlerinin davranışlarını model alarak öğrenmektedirler (Couwenhoven, 2001a, s. 3; Lawson, 2005, s. 39; Nichols, Tetenbaum, ve Moravcik, 2009, s. 57, 206; Noland, 2010, s. 128).

Mahremiyet hayatın dört alanında geçerli olmakla birlikte zihin yetersizliği olan bireylere bu alanların öğretiminin yapılması gerekmektedir. Bu dört alan; beden, konuşmalar, davranışlar ve ortamlar olarak sıralanmaktadır (Couwenhoven, 2013, s. 32). Mahremiyet kavramı kapsamındaki konuların çoğu genel ve özel kavramlarını içermektedir (Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 18). Genel ve özel kavramlarını birbirinden ayırt etmekte ve anlamlandırmakta yetersizlikler yaşayan bireylerin bulundukları ortamlarda uygunsuz davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Zihin yetersizliği olan bireye sosyal hayattaki bazı konuların özel olduğunun öğretilmesi onun günlük hayattaki davranışlarının ve konuşmalarının nerede ve kiminle gerçekleştirmesi gerektiğine dair fikir yürütmesine yardımcı olacaktır. Bu toplumsal kuralları öğrenmek yetersizliği olan bireylerin sosyal olarak kabul edilebilir davranışların neler olduğunu anlaması için önem taşımaktadır (Rashikj ve Trajkovski, 2009, s. 7).

2.1. Zihin Yetersizliğinin Tanımı

American Association on Intellectual and Development Disabilities (AAIDD) zihin yetersizliliğini, birçok sosyal ve pratik beceriyi kapsayan hem zihinsel işlevlerde hem de uyumsal davranışlarda önemli sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir durum olarak tanımlamıştır (AAIDD, 2010; Enç, Çağlar, ve Özsoy, 1975, s. 231; Özsoy, Özyürek, ve Eripek, 2001, s. 152; Prater, 2007, s. 10; Sucuoğlu, 2019, s. 60). Bununla birlikte zihin yetersizliği, bireyin zihinsel işlevlerinde normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla önemli derecede normalin altında olması ve sınırlılıklar göstermesi durumudur (Enç ve diğ., 1975, s. 231; Özsoy ve diğ., 2001, s. 156). Tanımda sözü geçen uyumsal davranışlarda yetersizlik, bireyin yaşından ve bulunduğu çevreden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmede toplumsal beklentileri karşılayamaması olarak ifade edilmektedir (Enç ve diğ., 1975, s. 231; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 245; Özsoy ve diğ., 2001, s. 156). Zihin işlevlerinde sınırlılık ise, sinir sisteminde birtakım bozulmalar sonucu ortaya çıkan, düzeltilmesi veya ortadan kaldırılması mümkün olmayan bir durum olarak açıklanmaktadır (Enç ve diğ., 1975, s. 231).

Yetersizlik, hayatın herhangi bir döneminde ortaya çıkabilmekte (Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 44) ve birçok farklı nedene dayanmaktadır. Bu nedenler, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası nedenler olarak üç başlık altında gruplandırılmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 226; Okuturlar, 1968, s. 61-69).

Doğum öncesi nedenler, gebelik döneminde bebekte oluşan genetik bozukluklar (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Enç ve diğ., 1975, s. 233; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 225; Okuturlar, 1968, s. 61-69; Özgür, 2004, s. 185-186; Sucuoğlu, 2019, s. 90) ve kromozom bozuklukları (Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 226; Özgür, 2004, s. 185-186; Sucuoğlu, 2019, s. 90) olarak örneklendirilmektedir. Bununla birlikte annenin tiroid bezlerindeki bozukluk (Okuturlar, 1968, s. 61-69), annenin şeker, yüksek tansiyon, epilepsi, kalp hastalığı gibi kronik hastalıkları (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21), gebelik döneminde annenin geçirdiği Hepatit B, su çiçeği, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi enfeksiyon hastalıkları (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Okuturlar, 1968, s. 61-69), annenin yaşı, gebelikte doktor kontrolü dışında kullandığı ilaçlar, madde bağımlılığı, röntgen ışınlarına maruz kalma, annenin yetersiz beslenmesi (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21), akraba evliliği ve kan uyuşmazlığı (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21) gibi faktörler doğum öncesi nedenler arasında sayılmaktadır.

Doğum anı nedenler, erken veya güç doğum (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 226; Okuturlar, 1968, s. 61-69), bebeğin düşük kiloda doğması (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21), doğum anında bebeğin oksijensiz kalması (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 226) olarak sıralanmaktadır.

Doğum sonrası nedenler ise bebekte yüksek ateş ve havale görülmesi (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Okuturlar, 1968, s. 61-69), ev veya trafik kazaları gibi nedenlerle oluşan kafa travmaları ve yaralanmalar (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 226; Özgür, 2004, s. 185-186; Sucuoğlu, 2019, s. 90), metabolizma ve beslenme bozuklukları (Özgür, 2004, s. 185-186; Özsoy ve diğ., 2001, s. 164; Sucuoğlu, 2019, s. 90), bebeğin aşırı derecede antibiyotik veya ilaç alması nedeni ile oluşan zehirlenmeler (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 20-21; Özgür, 2004, s. 185-186), ailenin yoksul olması ve evdeki fiziksel koşulların yetersiz olması gibi kültürel ve çevresel nedenler (Enç ve diğ., 1975, s. 233; Özgür, 2004, s. 185-186; Özsoy ve diğ., 2001, s. 164; Sucuoğlu, 2019, s. 90) olarak tanımlanmaktadır.

2.2. Zihin Yetersizliğinin Tanılanması

Bireylerin zeka seviyelerinin belirlenmesi amacıyla gelişim dönemleri içerisinde zeka testleri kullanılmaktadır (Özsoy ve diğ., 2001, s. 152). Zeka testleri, bu alan için özel olarak yetiştirilmiş psikometrist veya psikologlar gibi uzman kişiler tarafından uygulanmalıdır (Enç ve diğ., 1975, s. 259; Okuturlar, 1968, s. 23; Özgür, 2004, s. 186). Stanford Binet ve WISC-R zeka testleri, yetersizlik durumunun tanılanması için kullanılan testlere örnek gösterilmektedir (Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 243; Okuturlar, 1968, s. 23; Özsoy ve diğ., 2001, s. 155; Sucuoğlu, 2019, s. 63). Tanılama sürecinde bireylerin zihinsel, sosyal, kişilik gelişimlerinin bütün olarak ve sadece tanılama yapıldığı sıradaki gelişimi değil o zamana kadar ki tüm gelişimi incelenmelidir. Teşhis yapıldıktan sonra da belirli aralıklarla teşhisin doğruluğu kontrol edilmeli ve gerekli güncellemeler yapılmalıdır. Tanılama sürecinde bireyin yetersiz olduğu alanların ve özelliklerin yanında üstün özelliklere sahip olduğu alanların belirlenmesi de amaçlanmalıdır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda tanılama süreci için amaca en uygun testler seçilmelidir (Enç ve diğ., 1975, s. 259; Özgür, 2004, s. 186).

2.3. Zihin Yetersizliğinin Sınıflandırılması

Bireyler, günlük hayatta yetersizlik gösterdiği davranışlara ve alanlara göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar, yetersizliği olan kişilerin bireysel gereksinimlerine uygun olarak eğitim sürecinin düzenlenmesi ve var olan performans düzeylerinin geliştirilmesi açısından yarar sağlamaktadır (P. Evans ve Varma, 1990, s. 36; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 43). Zihin yetersizliği, psikolojik ve eğitsel yaklaşımlara göre iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır (Özsoy ve diğ., 2001, s. 152).

Eğitsel sınıflandırmada zeka bölümü 75-50 arasında olanlar "eğitilebilir", 50-25 arasında olanlar "öğretilebilir", 25'in altında olanlar ise "ağır ve çok ağır" derece zihin yetersizliği olarak kabul edilmektedir (Enç ve diğ., 1975, s. 245; Okuturlar, 1968, s. 45; Özgür, 2004, s. 157; Özsoy ve diğ., 2001, s. 157). Psikolojik sınıflandırmada ise zeka bölümü 50/55-70/75 arasında olanlar "hafif", 35/40-50/55 arasında olanlar "orta", 20/25-35/40 arasında olanlar "ağır" ve 20/25'in altında olanlar "çok ağır" derece zihin yetersizliği olarak kabul edilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 32; Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 222; Okuturlar, 1968, s. 45; Özsoy ve diğ., 2001, s. 157; Prater, 2007, s. 10; Sucuoğlu, 2019, s. 73; Westling ve Fox, 2009, s. 5).

Zihin yetersizliği olan bireylerin eğitiminde ilk ve en önemli adım yetersizlik durumuna ve seviyesine uygun teşhis yapılmasıdır. Çünkü bu bireylerin tüm eğitim etkinlikleri, eğitim programlarında yer alan amaçlar, eğitim sürecinde kullanılacak olan araç gereçler ve uygulanacak yöntemler yapılan tanılamaya göre şekillenmektedir. Bu nedenle tanılamanın erken ve doğru yapılması eğitim sürecini doğrudan etkilemektedir (Özgür, 2004, s. 186).

2.4. Zihin Yetersizliği ve Özel Eğitim

Toplumdaki bireylerin bazıları, gelişim alanlarının bir veya birkaçında ortaya çıkan yetersizliklerden dolayı normal gelişim gösteren akranları için düzenlenen eğitim faaliyetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Bu nedenle bu bireyler için onların gereksinimlerine uygun eğitim programları, araç gereçler, yöntemler ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu faaliyetlerin tamamı ise özel eğitim başlığı altında toplanmaktadır (Özgür, 2004, s. 1).

Özel eğitim, yetersizliği olan bireylerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinden faydalanmasını önleyen durumların azaltılması ya da ortadan kaldırılması için yapılan düzenleme olarak tanımlanmakta (Özsoy ve diğ., 2001, s. 7) ve yetersizliği olan bireylerin temel yaşam becerilerini kazanarak bağımsız yaşamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 11; Özgür, 2004, s. 7). Aynı zamanda bu bireylerin başkaları ile işbirliği içerisinde ve çevresi ile uyumlu mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini hedeflemektedir (Özgür, 2004, s. 7).

Toplum içerisindeki tüm bireyler sosyal yapının bir parçasıdır. Yetersizliği olan bireylerin ise bulundukları sosyal ortamlarda kabul görmeleri bu bireylerin hayatının birçok farklı alanında da başarı göstermelerine yarar sağlamaktadır (Prater, 2007, s. 16). Zihin yetersizliği olan bireylere sosyal ortamlarda yetersizlik gösterdiği alanların öğretimi yapıldıktan sonra bu öğretimlerin gerçek hayatta uygulanması ve genellenmesi için uygulamalar yapılması gerektiği belirtilmektedir (Meyen ve Skrtıc, 1995, s. 239). Bu nedenle bu bireylerin öğretmenlerinin de özel eğitim hizmetlerinin sağlıklı olarak yürütülmesinde önemli rol ve görevleri bulunmaktadır. Bunlar, bireyin eğitim gereksinimlerini belirlemek, eğitim programı geliştirme sürecini ebeveynlerle birlikte yürütmek, eğitim faaliyetlerini düzenlemek, özel eğitim sürecinde olması gereken diğer personellerle iletişim halinde olmak olarak sayılmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2006, s. 12-14; P. Evans ve Varma, 1990, s. 65).

Zihin yetersizliği olan bireylerin bulundukları ortamlarda veya durumlarda kendini yönetme ve sergilemeleri gereken uygun eylemleri belirleme konusunda zorluk yaşadıklarının altı çizilmektedir. Bu bireylere gereken özel eğitim hizmetlerinin verilmesi ve daha fazla öğretimsel fırsat sunulması kendini yönetme becerisinin gelişmesine fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte tüm yetersizliği olan bireylerin doğuştan gelen cinsel hakları evrenseldir ve bu temel gereksinimlerine saygı gösterilmelidir. Bu bireyler, cinsellik arzusu ile birlikte mahremiyet haklarının korunmasını da istemektedirler. Fakat zihin yetersizliği olan bireylerin başkaları ile sosyal ilişkiler geliştirmelerini engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle uzmanların bu bireylerin cinsel ve mahremiyet haklarına saygı duyulması konusunda gerekli çağrılarda bulunması gerekmektedir (Westling ve Fox, 2009, s. 15, 16).

2.5. Mahremiyet Kavramı

Mahremiyet, insana doğumundan itibaren toplumsal olarak verilen doğal bir haktır ve başkaları tarafından dokunulamaz bir yapıya sahiptir (Couwenhoven, 2001a, s. 8-9; Hollomotz, 2009, s. 91; Neill, 2001, s. 14, 110). İnsanların mahremiyet haklarına saygı duymak onların bağımsızlık duygularının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (Couwenhoven, 2001a, s. 8, 9). Bireylerin herhangi bir yetersizliğinin olması mahremiyet hakkını kaybettiği anlamına gelmemektedir (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2008). Her birey onurlu şekilde yaşama ve mahremiyetini koruma hakkına sahiptir (Craft, 1993, s. 3). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi gereğince, kişinin özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak müdahale edilemeyeceği ve saygı gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir. Din, dil, ırk farkı gözetmeksizin toplumdaki her bireyin mahremiyet hakkı hukuki olarak güvence altına alınmıştır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950, s. 169; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948).

Neill (2001), mahremiyet hakkının insanların kimlik gelişiminin bir parçası olduğunu vurgulamıştır (Neill, 2001, s. 18). Doğuştan getirdikleri mahremiyet ve özerklik hakları insanların benlik algısının ve kimlik gelişiminin sağlanmasında önemli bileşenleri oluşturmaktadır. İnsanların kazandıkları mahremiyet ve özerklik olgusu kendileri üzerindeki öz kontrolün sağlanması ve saygınlık kavramını kazanmasıyla yakından ilişkilidir (Neill, 2001, s. 19, 25, 26).

Mahremiyet hakkı, bireylerin özgürlüğünü koruyabilmesinin önemli bir yolu sayılmaktadır (Francis ve Francis, 2017, s. 10). Her birey kendisi hakkındaki bilgilerin kimlerle paylaşılabileceğini seçme özgürlüğüne sahiptir. Bu nedenle bireyin izni dışında onun hakkındaki bilgilerin yabancılara aktarılması veya dağıtılması yanlış bir davranıştır ve bu bireyin mahremiyeti ihlal edilmiş sayılmaktadır. Bireyler, mahremiyetini koruma hakkına sahip olmakla birlikte başkalarının kendisi hakkındaki bilgilere ulaşma durumunu düzenleyebilmektedir (Inness, 1992, s. 56, 57).

Toplumun benimsediği değerler, insan davranışlarına yön vermekle birlikte yaşamının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bireyler, değerlerinin çoğunu ebeveynlerinden, diğer aile üyelerinden, akranlarından ve toplumun kültürel ve dini unsurlarından öğrenmektedir. Fakat bazı değerler ise evrensel olarak kabul edilmektedir (National Guidelines Task

Force, 2004, s. 42, 43). Yetersizliği olan bireylere ebeveynleri veya bakıcıları tarafından mahremiyet kavramı ve mahremiyetin hayatımızda geçerli olduğu alanlar hakkında açıklama yapılmalıdır (Missall, 1991, s. 6). Her birey, kendi mahremiyeti hakkında karar alma özgürlüğüne (Inness, 1992, s. 74) ve bulundukları sosyal bağlamlarda kendilerine özgü oluşturdukları anlayışla mahremiyetlerini kontrol edebilme hakkına sahiptir (Neill, 2001, s. 15).

Sosyal ve kültürel etkenler bireylerin cinsel bilgiyi öğrenme ve ifade etme şeklini etkilemektedir (National Guidelines Task Force, 2004, s. 70). Bireyler; ailelerinden, arkadaşlarından, medyadan veya toplumdan nasıl davranmaları gerektiği hakkında mesajlar almaktadır. Sergilenmesi uygun olan davranışlara ilişkin tutumlar aileler, kültürler ve bireyler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Çünkü bazı aileler ve kültürler, kadınlar ve erkekler için uygun cinsel davranışlar ile ilgili farklı kurallara sahiptir (Couwenhoven, 2001a, s. 3; National Guidelines Task Force, 2004, s. 72). Cinsel bilginin temelini oluşturan cinsellik kavramı, yemek ve uyumak kadar normal bir gereksinimdir (Karmel, 1970, s. 95, 96). Ancak yetersizliği olan bireylerin cinsel bilgi edinmesinin önündeki engellerin başında bu bireylerin aseksüel olduğunun düşünülmesi gelmektedir (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2008; Couwenhoven, 2013, s. 3; Hampton, 2017, s. 24; Lund ve Johnson, 2014, s. 127; Murphy ve Elias, 2006, s. 398; Parker, 2012, s. 12; Treacy, Taylor, ve Abernathy, 2017, s. 72; Visser ve diğ., 2017, s. 840). Oysa ki cinsellik, bireylerin kişiliğinin fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal yönlerinin bir bütünü olarak tanımlanmakta (Calderone, 1968, s. 60; Malhotra, 2016, s. 3; Matilsky, 1978, s. 8) ve her bireyin sağlığının bir parçasını oluşturmaktadır (Hampton, 2017, s. 24; Lund ve Johnson, 2014, s. 127).

2.6. Mahremiyet Kavramının Hayatımızda Geçerli Olduğu Alanlar

Tüm bireyler cinsiyeti, yaşı, yeteneği ve kültürü ne olursa olsun cinsel bir varlıktır ve büyüdükçe bedenlerini keşfetmekte ve cinsel konulardaki merakları artmaktadır. Ebeveynler ve diğer güvenilir yetişkinlerle cinsel konular hakkında konuşmak bu konulardaki merakın giderilmesine yardımcı olmaktadır (National Guidelines Task Force, 2004, s. 51). Tüm bireylerin sağlıklı ve mutlu yetişkinler haline gelebilmesi için bazı bilgi ve becerileri kazanması gerekmektedir. Bu bilgi ve beceriler arasında sayılan mahremiyet eğitimi, tipik gelişim gösteren çocuklarda olduğu gibi zihin yetersizliği olan çocuklarda da

üç ya da dört yaşlarında başlamalı ve hayat boyu devam eden öğrenme sürecini kapsamalıdır (Couwenhoven, 2001a, s. 3, 4, 8). Uzmanlar bu eğitimin zihin yetersizliği olan çocuklar için mümkün olduğunca erken yaşta başlayarak hayatının bir parçası haline gelmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Harkins Monaco, Gibbon, ve Bateman, 2018, s. 15; Harris ve Emberley, 2014a, s. 22; Matilsky, 1978, s. 8; Reich ve Harshman, 1971, s. 374; Senn, 1988, s. 77). Fakat zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitiminde önemli engeller bulunmaktadır. Bu engellerin başında yetersizliği olan bireylerin, cinselliği hakkındaki bilgi ve anlayış eksikliği gelmektedir (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 222, 223). Bu bireylerin cinsel eğitime erişimde karşılaştığı engeller; yetersizliği olan bireylerin cinselliği hakkında başkalarının algıları, kendi cinselliği hakkındaki algıları ve cinsel konulardaki bilgisinin sınırlı olması şeklinde sıralanabilmektedir (Sinclair, Unruh, Lindstrom, ve Scanlon, 2015, s. 10).

Couwenhoven (2013), cinselliğin beden ile yapılan eylemden çok erkek ve kadın olma kimliğimizi ortaya koyan varoluş durumu olduğunun altını çizmektedir (Couwenhoven, 2013, s. 1). Cinsel konular, insan hayatının biyolojik, psikolojik, sosyal, duygusal ve değer boyutlarında var olmakla birlikte başkalarıyla olan ilişkilerine kadar uzanmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin kendi bedeni, cinsiyeti, cinsel davranışları hakkındaki hisleri, başkalarıyla olan dostluk ilişkileri ve cinsel davranışları mahremiyet kapsamına girmektedir (Lawson, 2005, s. 19, 20). Bireylere sağlanan mahremiyet eğitimi, bu konuları içermekle birlikte kişinin yaşına ve gelişim düzeyine uygun cinsel haklarını ve sorumluluklarını da ele almalıdır (Dubin, Henault, ve Attwood, 2014, s. 157; Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 5; Senn, 1988, s. 77; Wood, 2004, s. 44). Gereken bilgilerin verilmediğinde ise yetersizliği olan bireyler ve ailesi için yaşam boyu devam eden olumsuz etkilere neden olmaktadır (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 222, 223).

Alanyazında mahremiyet kavramının hayatın dört alanında geçerli olduğu ve bu alanların yetersizliği olan bireylere kazandırılması gerektiğinin altını çizilmektedir. Bu dört alan ise beden, konuşma konuları, davranışlar ve ortamlar olarak sıralanmaktadır (Couwenhoven, 2013, s. 32).

2.6.1. Beden

İnsanın benliği, beden ve özel yaşam ile ilgili konuları kapsamaktadır ve bu konular üzerinde tüm insanların mahremiyet hakkı bulunmaktadır. İnsan bedeninin özel olduğunun

ve korunması gerektiğinin algılanması mahremiyet hakkının korunmasında kritik bir öneme sahiptir (Neill, 2001, s. 42, 111, 140). Yaşadığımız coğrafyaya ve içinde bulunduğumuz toplumun kültürel değerlerine bağlı olarak bedenimizin gizli tutulması gereken bölgeleri farklılık göstermektedir. Bazı topluluklarda kadınlar göğüslerini örtmeyecek kadar küçük kıyafetler giyerken bazı topluluklarda ise özellikle kadınlar kollarını, bacaklarını ve hatta yüzlerini genel alanlarda göstermenin uygun olmadığı görüşünü benimsemişlerdir (Attwood, 2008, s. 43).

Mahremiyet kavramına ilişkin normlar kültürden kültüre farklılıklar gösterse bile bedenin dışkılama ve cinsel ilişki için kullanılan bölgesi tüm insanlar için özeldir ve gizleme hakkına sahiptir (Neill, 2001, s. 42, 111, 140). Kadın ve erkek bedeninin bu bölgeleri özeldir ve iç çamaşırı ile kapatılan yerler olarak belirlenmiştir (Harris ve Emberley, 2014b, s. 68; Reynolds ve Powell, 2015, s. 22, 24). Kadın bedeninde dudaklar, vajina, kalça ve göğüs; erkek bedeninde ise dudak, penis ve kalça özel bölgeler olarak sayılmaktadır (Reynolds ve Powell, 2015, s. 22, 24).

Kişinin bedeni kendisine aittir ve zorunlu haller dışında, hiç kimse insan bedeninin özel bölgelerine dokunmamalı veya o bölgeleri temizlememelidir. Fakat çocuklar, ebeveynleri yanında iken doktorun veya hemşirenin tedavi amacıyla bedeninin özel bölgelerine dokunmasında veya görmesinde bir sakınca olmadığını bilmelidir (Harris ve Emberley, 2014b, s. 68). Bu nedenle çocuklara kendisinden izin almadan kimsenin bedeninin özel bölgelerine dokunamayacağı (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 49) ve bu bölgelere kendisi dışında dokunabilecek olan kişilerin (doktorlar, ebeveyn, büyükanne veya büyükbaba ve bireye özgü diğer istisna kişiler gibi) kimler olduğu tanıtılmalıdır. Bununla birlikte mahremiyetini ihlal eden bir durumla karşılaştığında bu durumu kime bildirmesi gerektiği hakkında bilgilendirmede bulunulması gerekmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 6).

Bireylere bedenlerinin onlara ait ve özel olduğu, kimin dokunabileceğini veya görebileceğini seçme hakkına sahip oldukları anlatılmalıdır (Stone, Ingham, McGinn, ve Bengry-Howell, 2017, s. 595). Beden bölümlerini bilmek, bireylerin bedeninin hangi bölümlerine kimlerin dokunabileceğini öğretmenin temelini oluşturmaktadır (Hartman ve Brangan, 2014, s. 75). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylere bedeninin bölümlerinin isimleri doğru şekilde öğretilmelidir (Couwenhoven, 2001a, s. 6). Çünkü bedeninin bölümlerini doğru şekilde bilmek, kişisel bakım, sağlık, tuvalet, üreme ve güvenlik

becerileri gibi diğer önemli kavramların öğrenilmesini desteklemektedir (Hartman ve Brangan, 2014, s. 75). Zihin yetersizliği olan birey, bedeninin hangi kısımlarının özel olduğunu bilirse kıyafetlerini nerede değiştirmesi, beden temizliğini nerede yapması (Couwenhoven, 2013, s. 32) genel alanlarda hem kendi bedeninin hem de başkalarının bedeninin özel bölgelerine (vajina, göğüs, penis gibi) dokunmaması gerektiğine ilişkin fikir yürütebilecektir (Reynolds ve Powell, 2015, s. 20, 26).

Dokunma duyusu hayat boyu insanı beslemekle birlikte varoluşunun temel bir gereksinimidir. Bununla birlikte arkadaşlık ve sevgi ifadesi içermektedir. İnsanların birbiri ile cinsel ilişkide bulunması, sarılması, el ele tutuşması, öpmesi ve dokunması sevgisini ifade etmenin bir yoludur. Bireylerin duygusal, sosyal ve fiziksel gelişimlerinin sağlıklı olarak tamamlanabilmesi için dokunma gereklidir (Daly, Maza, ve Daly, 2010, s. 228; Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7). Ebeveynlerin çocuklarına dokunması onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesine yardımcı olmaktadır (O'Malley Halley, 2007, s. 11). Ancak bireylerin dokunuşların sınırlarını bilmesi gerekmektedir (Hartman ve Brangan, 2014, s. 122). Daly (2010), dokunuşları iyi ve kötü dokunuş olarak sınıflandırmaktadır. İyi dokunuş, destekleyici, sevgi dolu, saygılı, insani ve olumlu dokunuş; kötü dokunuş ise uygunsuz, istenmeyen, cinsel dokunuş, saldırı, fiziksel istismar ve kötü muamele olarak tanımlanmaktadır (Daly ve diğ., 2010, s. 223-225, 236). Her insanın kendine özgü sınırları vardır ve dokunuşlar bu sınırları oluşturan etkenlerden biri olarak sayılabilmektedir (Daly ve diğ., 2010, s. 232, 233). Bireyler kendisine dokunulmasını istemediğinde bunu söyleme hakkına sahip olduğu gibi (Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67) başkasının bedeninin özel bölgelerine dokunmamalıdır (Attwood, 2008, s. 43; Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 46; Harris ve Emberley, 2014a, s. 4; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67).

2.6.2. Konuşmalar

Onlarca yıldır zihin yetersizliği olan bireylerin aseksüel oldukları düşünülmekle birlikte başkalarıyla ilişki kurmaya ve sevmeye gereksinim duymadıkları yönünde bir düşünce süregelmektedir. Bu düşünce zihin yetersizliği olan bireylerin, toplumsal cinsiyet kimliğini, arkadaşlıklarını, özgüvenlerini, beden farkındalığını, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2008; Couwenhoven, 2013, s. 3; Hampton, 2017, s. 24; Lund ve Johnson, 2014, s. 127; Murphy ve Elias, 2006, s. 398; Parker, 2012, s. 12; Treacy ve

diğ., 2017, s. 72; Visser ve diğ., 2017, s. 840). Fakat cinsellik, insan hayatının merkezinde olmakla birlikte yaşamın doğal ve sağlıklı bir parçasıdır (National Guidelines Task Force, 2004, s. 50; Nichols ve diğ., 2009, s. 205) ve zihin yetersizliği olan bireyler tipik gelişim gösteren bireylerle aynı ölçüde cinselliğe gereksinim duymaktadırlar (Leutar ve Mihoković, 2007, s. 94). Bu bireyler, cinsel konularda bilgi edinme hakkına sahiptir (Gougeon, 2009, s. 281).

Yetersizliği olan bireyler, cinsel konularda rehberlik almaya gereksinim duymakta (Dubin ve diğ., 2014, s. 155) ve ebeveynleri, akranları, sosyal medya gibi birçok farklı kaynaktan bilgi edinmektedir (Coleman, 2001, s. 20). Fakat ebeveynler ve uzmanlar bu rehberlik sürecinde kilit rol oynamaktadır. Çünkü yetersizliği olan bireylerle doğrudan iletişime geçerek cinsel konuların öğretimi ve sorunların çözülmesine fırsat sağlamalarının yanı sıra (Coleman, 2001, s. 43; Dubin ve diğ., 2014, s. 155) destekleyici tutum sergilediklerinde bireylerin hayatında var olan olumsuz durumların ortadan kalkmasına katkıda bulunmaktadır (Coleman, 2001, s. 43). Bu nedenle yetersizliği olan bireylere cinsel eğitim verilmeli ve bu bireyler bilmedikleri konular hakkında soru sormaya teşvik edilmelidir. Eğitimler sayesinde zihin yetersizliği olan bireylerin sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar sergilediği ve cinsel istismara maruz kalma ihtimalinin azaldığı görülmektedir (Zucker-Weiss, 1994, s. 194). Ebeveynler, sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurma konusunda çocuklarını desteklemeli ve onlarla konuşmalıdır. Bu sayede çocuklar, başkalarıyla nasıl iletişim kuracakları ve nasıl davranmaları gerektiğini erken yaşta öğrenmektedir (Stone ve diğ., 2017, s. 599). Bu öğretici konuşmalar, bir kereye mahsus değil, gelişim dönemleri ile eş zamanlı olarak uygun konularda ve hayat boyu devam eden bir süreci kapsayacak şekilde yapılmalıdır (Dubin ve diğ., 2014, s. 26).

Okulöncesi dönemdeki yetersizliği olan çocukların eğitim programlarında kişiler arası ilişkilere ve cinsel konulara yer verilmelidir. Bu dönemdeki çocuklara cinsiyet kavramı öğretilmeli, fiziksel ve duygusal gelişimlerini anlamalarına yardımcı olunmalıdır (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 12). Aynı zamanda cinsiyet farkları, bedenin özel ve genel bölgeleri, beden bölümlerinin adları, genel ve özel davranışların hangi ortamlarda sergilenebileceği hakkındaki kurallar, iyi ve kötü dokunma ile iyi ve kötü sır arasındaki farklar anlatılması gereken konular arasında sayılmaktadır (Balen ve Crawshaw, 2006, s. 27).

Cinsel eğitim, ergenlik döneminde de bireylerin gelişiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 216). Erkekler ve kızlar önceden ergenlik dönemine hazırlanmalıdır. Ebeveynler ve öğretmenler, bireyin yaşına uygun olarak bu dönem hakkında bilgilendirmeler yapmalıdır (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 14). Ergenlik döneminde erkeklerin ve kızların bedenlerinde meydana gelen değişiklikler birbirinden farklı olduğu gibi ergenlik dönemine girme yaşları da bireysel olarak farklılık göstermektedir. Genel olarak kızlar 10 ile 11 yaş civarında, erkekler ise 11 ile 12 yaş civarında ergenliğe girmektedirler. Islak rüya görülmeden önce erkekler düzgün bir şekilde bilgilendirilmeli (Coleman, 2001, s. 6, 12), kızlar ise regl dönemine önceden hazırlanmalı (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 15) ve gereken öz bakım becerileri kazandırılmalıdır. Bu konuda genel ve özel, temiz ve kirli gibi kavramlar bireylere öğretilmelidir (Hamilton, Allen, Stephens, ve Daval, 1969, s. 43; Hampton, 2017, s. 47, 48; Hatton ve Tector, 2010, s. 73; Karmel, 1970, s. 96; Kok ve Akyuz, 2015, s. 170; Matilsky, 1978, s. 9).

Ergenlik dönemine ulaşmadan önce bireyler, kendi ve karşı cinsin bedenlerinde meydana gelecek olan değişiklikler hakkında bilgilendirilmeli (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 9, 10; McDaniels ve Fleming, 2016, s. 222) ve bu değişikliklerin gelişimin normal ve sağlıklı bir parçası olduğu anlatılmalıdır. Bununla birlikte cinsel konuları ne zaman, nasıl, nerede ve kiminle konuşabilecekleri hakkında bilgi verilmelidir (Dubin ve diğ., 2014, s. 27). Fakat rehberlik etme sürecinde kişisel ve kültürel değerlere mutlaka saygı duyulmalıdır (Dubin ve diğ., 2014, s. 155).

Konuşmaların kiminle ve nerede yapılması gerektiği

Cinsellik içeren her konu özeldir (Allen, 2003, s. 141) ve bu konunun çerçevesi belirgin olarak çizilmelidir. Bireyler, konuşma konularının hangisinin özel hangisinin genel olduğunu ayırt edebildikten sonra evde veya toplumsal ortamlarda bu konuları kiminle ve nerede konuşabileceğine dair fikir yürütebilmektedir. Konuşma konularının özel ve genel oluşu ile ilgili bilgiye sahip olan bireylerin sosyal hatalar yapması önlenmektedir (Couwenhoven, 2013, s. 44). Bununla birlikte insanların toplumsal kuralları anlaması uygun konuşma, dokunma ve davranış gibi konuları netleştirmesine yardımcı olmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 6). Bireyler bu konuda rehberlik ve desteğe gereksinim duymaktadır (Coleman, 2001, s. 43)**.**

Bireylere cinsel konularla ilgili yapılan şakaların veya imaların uygunsuz ve kabul edilemez olduğu anlatılmalıdır. Bu şekilde kişiler arası ilişkilerin kibar ve saygılı bir şekilde kurulması sağlanabilmektedir (Young, Allen, ve Ashbaker, 2004, s. 63). Özel ve genel kavramının öğretimi ile eş zamanlı olarak bireye toplum içerisinde konuşulması uygun olan ve olmayan konuların neler olduğu da öğretilmelidir (Hollomotz, 2009, s. 94). Bu bilgiler bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına saygı duyulması ve empati kurma bilinci kazanmasında, kişilerle sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurmasına yardımcı olmaktadır (Stone ve diğ., 2017, s. 592, 596).

Sözel iletişim, iletişim kurmanın tek yolu değildir. Birçok farklı yolla karşıdaki kişiye iletişim kurmaya açık olunduğu mesajı verilebilmektedir. Örneğin, çocuğuna cinsel eğitim alanında bir kitap veren ebeveyn, bu davranışıyla ona yardım etmek istediği ve iletişime açık olduğu mesajını vermektedir (Coleman, 2001, s. 34). Ancak yetersizliği olan bireyler, edinmeleri gereken tüm cinsel bilgileri kitaplardan edinemeyebilirler (Missall, 1991, s. 5). Bu nedenle ebeveynler, çocuklarına özel konular hakkında konuşmak istediklerinde onlarla konuşmaya açık ve istekli oldukları mesajını vermelidirler. Ebeveynler çocuklarına diğer insanlar ile arasında belirli bir sınır çizmesi konusunda rehberlik etmelidir. Eğer ki bir ebeveyn çocuğuyla özel konular hakkında konuşmaktan rahatsızlık duyuyorsa çocuğunun doktor veya hemşire gibi güvenilir sağlık personelinden bilgi almasını sağlamalıdır. Bir sağlık uzmanıyla konuşmak, gençler için arkadaşlarından bilgi almasından daha iyi sonuçlar vermektedir (Noland, 2010, s. 184, 185).

Yetersizliği olan bireyler rehberliğe gereksinim duymaktadır. Bu nedenle de cinsel konuları kiminle, nasıl konuşmaları gerektiği, yardıma gereksinim duyduklarında kimlerle konuşabileceği hakkında bilgilendirilmelidir (Missall, 1991, s. 5). Ebeveynler, çocuklarına bazı konuşma konularının özel olduğunu ve sadece belirli kişilerle (örn. annesi) ve uygun alanda (örneğin, etrafta başka kimse olmadığında veya özel alanda) konuşulması gerektiğinin bilgisini vermelidirler. Bu bilgi fotoğraflar yardımıyla insanların, alanların ve konuşma konularının resimlerini eşleştirerek veya sosyal öyküler aracılığı ile (Wood, 2004, s. 47) çocuklara genel ve özel konular arasındaki fark öğretilebilmektedir (Nichols ve diğ., 2009, s. 77). Ebeveynler, çocuklarına hangi konuşma konularının özel ve genel olduğu hakkında açıklamalarda bulunmalı ve birisi çocuğuna cevap vermek istemediği bir soru sorarsa ne yapması gerektiğini öğretmelidir (Hartman ve Brangan, 2014, s. 112, 113).

Ebeveynler, çocukları ile kurdukları iletişim sayesinde fikirlerini, değerlerini, inançlarını, bilgi ve beklentilerini çocuklarına aktarabilmektedirler. Bu iletişim sayesinde ebeveynler çocuklarının ergenlikten yetişkinliğe geçme döneminde kritik rol oynamaktadırlar (Jerman ve Constantine, 2010, s. 1164). Yapılan çalışmalar, ebeveynleri ile cinsel konularda konuşan çocukların kendilerini istismar durumlarından koruyabildikleri, kişiler arası ilişkiler konusunda daha bilinçli kararlar alabildikleri, sağlıklı ilişkiler kurabildikleri ve cinsel konularda kendilerini yönetebildiklerini gözler önüne sermektedir (Diiorio, Pluhar, ve Belcher, 2003, s. 8; Noar, Carlyle, ve Cole, 2006, s. 367; Pop ve Rusu, 2015, s. 398; Stone ve diğ., 2017, s. 589). Cinsel konularda çocukları ile açık ve doğru bir şekilde konuşan ebeveynler, onların kendine güvenen ve saygı duyan bireyler haline geldiğini düşünmektedirler (Stone ve diğ., 2017, s. 599).

Ebeveyn ve çocuklarının arasında cinsel konuları konuşma ve tartışma durumlarının gerçekleşmesinde cinsiyet faktörü önemli rol oynamaktadır. Daha büyük yaşta çocukları olan ebeveynler, küçük yaşta çocuğu olan ebeveynlere göre çocukları ile bedenleri, ergenlik, cinsellik ve kişiler arası ilişkiler gibi konularda konuşması gerektiğinin daha fazla farkındadırlar (Stone ve diğ., 2017, s. 589). Birçok ebeveyn, utanç duyma, çocuklarının cinselliğini kabul edememe ve kendilerini rahat hissedememe gibi durumlardan dolayı çocuklarıyla cinsel konular hakkında konuşmakta güçlük yaşamaktadırlar. Bazı araştırmacılar, ebeveynlerin çocuklarıyla cinsel konularda yaptıkları konuşmaların çocukların cinsel davranışları üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Cinsel konularda bilgi sahibi olan çocukların, uygun davranışlar sergileme eğilimde oldukları belirlenmiştir (Diiorio ve diğ., 2003, s. 24, 25).

2.6.3. Davranışlar

Sosyal beceriler, bireyin başkalarıyla kurduğu ilişkileri düzenlemekle birlikte özel ve genel davranışlar arasında ayrım yapmayı ve sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar sergilemesini içermektedir (Pask, Hughes, ve Sutton, 2016, s. 2). Yetersizliği olan bireylere öğretilmesi gereken en önemli bilgilerden biri genel ve özel kavramları arasındaki farktır. Bu kavramların yetersizliği olan bireye öğretimi zor olmakla birlikte genel ve özel davranışlar örnekler verilerek aktarılmalıdır (Reynolds ve Powell, 2015, s. 9).

Zihin yetersizliği olan bireylerin genel ve özel davranışların neler olduğunu ve hangi davranışlarını hangi ortamlarda sergileyebileceğini bilmesi gerekmektedir. Örneğin, cinsel

organına dokunma davranışının özel bir davranış olduğu, bu davranışı gerçekleştirebilmesi için özel bir yere gitmesi gerektiği ve bulunduğu odanın kapısını kapatması gerektiği ebeveynler tarafından zihin yetersizliği olan bireye öğretilmesi gerekmektedir. Bu bilgi, toplumsal olarak kabul edilebilir davranışlar sergilemesini sağlayacaktır (Couwenhoven, 2001a, s. 7).

Küçük yaştaki çocuklar bedenlerini keşfetmek amacıyla cinsel organlarına dokunabilmektedir. Çocuklar yaş aldıkça ve büyüdükçe merak temelli dokunuşlar yerini cinsel zevk alma amacına bırakmaktadır. Cinsel organlarına dokunma ile ilgili en yaygın kaygıyı ise zihin yetersizliği olan bireylerin toplumsal alanlarda cinsel organlarına dokunması, özetle uygun olmayan ortamlarda uygun olmayan dokunuşlar yapması oluşturmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 7). Wood (2004), çocukların kendi bedenine dokunmasının özel bir davranış olduğunu bilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Wood, 2004).

Mastürbasyonun özel bir davranış olduğu, bu davranışın sadece yatak odasında ve yalnızken sergilenmesi gerektiği bireylere anlatılmalıdır (Reynolds ve Powell, 2015, s. 9). Ailelerin mastürbasyon yapmanın uygun olup olmadığı konusundaki düşünceleri farklılık göstermektedir. Bazı kişiler mastürbasyon yapmanın yanlış olduğunu düşünmektedirler (Harris ve Emberley, 2014b, s. 69). Fakat mastürbasyon normal ve sağlıklı bir davranış (Coleman, 2001, s. 49; Dubin ve diğ., 2014, s. 147; Harris ve Emberley, 2014b, s. 69; Reynolds ve Powell, 2015, s. 9) olmakla birlikte bireyin bedenine herhangi bir zarar vermemektedir (Harris ve Emberley, 2014b, s. 69). Mastürbasyon, hem erkekler hem de kadınlar için çeşitli yaş ve koşullarda görülebilen cinsel gereksinimin normal bir ifadesidir (Matilsky, 1978, s. 11; Woody, 1973, s. 243). Mastürbasyon yapma sıklığı ise bireysel olarak farklılıklar göstermektedir (Coleman, 2001, s. 49)**.** Erkeklerin mastürbasyon konusunda karşılaştıkları sorunlar, nasıl ve nerede mastürbasyon yapılacağını bilmemeleridir (Schaafsma, Kok, Stoffelen, ve Curfs, 2014, s. 413). Bu nedenle mastürbasyon yapmak için uygun olan zaman ve yer öğretilmelidir. Mastürbasyonun özel bir davranış olduğu ve özel alanlarda yapılması gerektiği açık ve somut bir şekilde anlatılmalıdır. Bilgi aktarımı sırasında;

- bedenin özel bölgeleri hakkında resim veya çizimler kullanılmalı,
- özel ve genel alanlar arasındaki fark anlatılmalı,
- uygun zamanın nasıl belirleneceği öğretilmeli,

- beceri basamakları sırasıyla anlatılmalıdır.

Bu becerinin öğretiminde plastik bir cinsel organ modeli kullanılması öğretimin daha etkili olmasını sağlamaktadır (Dubin ve diğ., 2014, s. 147).

Yetersizliği olan bireyler, mahremiyet ve samimi davranışlar söz konusu olduğunda sosyal ortamlarda nasıl davranması gerektiğini yorumlamakta güçlük çekmektedir. Bu nedenle genel ortamlarda cinsel organına dokunma veya okşama, mastürbasyon yapma gibi uygunsuz cinsel davranışlar sergileyebilmektedir. Bu gibi uygunsuz cinsel davranışların önlenmesinin en iyi yolu bireylere, bedenlerinin ve davranışların özel ve genel oluşu hakkında kapsamlı, somut ve ayrıntılı bilgi verilmesidir (Dubin ve diğ., 2014, s. 148). Bu bireyler için cinsiyet eğitimi ve cinsel konular hakkında bilgilendirme büyük önem taşımaktadır. Bu bireylerin öğrenmesi gereken en temel beceriler, hangi alanlarda hangi davranışları sergilemeleri gerektiği ve çevresindeki insanlara dokunacağı zaman sınırlarının ne olduğunu bilmesi gibi davranışları içermektedir (Lawson, 2005, s. 18, 37, 38).

Mahremiyet, kişisel alanın ve değerlerin korunmasında önemli bir yere sahiptir (Francis ve Francis, 2017, s. 18). İnsanlar, sosyal etkileşim sırasında kendisi ve karşısındaki kişi ile arasındaki mesafeyi uygun şekilde ayarlamaktadır. Bireyler, kişisel alanı ihlal edildiğinde rahatsızlık hissedilebilmekte ve karşısındaki kişiden uzaklaşabilmektedir (Gessaroli, Santelli, di Pellegrino, ve Frassinetti, 2013, s. 1). Kişisel alan, birisi ile konuşurken bir kol uzunluğu mesafesinde uzak durmak anlamına gelmektedir (Miller, 2015, s. 149; Nichols ve diğ., 2009, s. 228). Aynı zamanda kişinin bedenini koruyabilmek için başkasına karşı koymuş olduğu mesafe anlamına da gelmektedir. İletişime girdiğimiz kişiyi tanıyor olma durumu etkileşim halindeyken araya koyulan mesafenin uzaklık veya yakınlık durumunu etkileyebilmektedir. Örneğin, arkadaşlarımızla iletişim sırasında daha yakın mesafede dururken yabancı kişilerle daha uzak mesafelerden etkileşimde bulunabilmekteyiz (Miller, 2015, s. 149).

Ebeveynler veya bakıcılar, yetersizliği olan bireylerin kişisel alan kavramını anlamaları ve sergilenmesi uygun olan ve olmayan davranışları tanıyabilmelerinde büyük önem taşımaktadır (Swango-Wilson, 2010, s. 113). Genel ve özel davranışları mahremiyet eğitimi içerisinde öğretmenin en iyi yolu ebeveynlerin zihin yetersizliği olan çocuklarına model olmasıdır (Couwenhoven, 2001a, s. 8; Martinello, 2014, s. 169; Nichols ve diğ.,

2009, s. 75). Örneğin, çocukları duş alırken ona bir şey sorması gereken ebeveynler banyoya girmek yerine sorularını kapıdan sormalıdırlar. Aynı şekilde yatak odasına girerken çocuktan kapıyı çalmasını isteyen ebeveynler, çocuklarının odalarına girmeden önce kapıyı çalmalı ve çocuklarının mahremiyet haklarını ihlal etmeyecek davranışlarda bulunmalıdırlar (Couwenhoven, 2001a, s. 8). Kıyafet değiştirileceği zaman kapıyı kapatarak çocuğa mahremiyet bilinci model olunarak öğretilebilmektedir. Mahremiyet evrensel bir hak olmakla birlikte kültürel unsurlar ile yoğrularak mahremiyet bilincine ilişkin mesajlar bireye açık ve tutarlı bir şekilde verilmelidir (Martinello, 2014, s. 169).

Genel ve özel davranış arasındaki farkın zihin yetersizliği olan bireye öğretilmemesi toplum içinde uygunsuz davranışların sergilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle mahremiyet kavramı ve bilinci zihin yetersizliği olan bireylere olabildiğince erken yaşta kazandırılmalıdır (Couwenhoven, 2001a, s. 8; Rashikj ve Trajkovski, 2009, s. 8). Eğitim, aile içerisinde ebeveynlerle erken yaşlardan beri konuşarak başlamakta ve ergenlikle birlikte devam etmelidir (Rashikj ve Trajkovski, 2009, s. 8). Eğitim eksikliği, bireylerde uygunsuz cinsel davranışların sergilenmesinin yanı sıra sosyal ortamlardan dışlanma ve cinsel istismar gibi sorunları da ortaya çıkarmaktadır (Yıldız ve Cavkaytar, 2017, s. 3).

Ebeveynlerin zihin yetersizliği olan çocuklarına uygun dokunuşları somut kurallar koyarak öğretmesi başarı olasılığını artırmaktadır. Örneğin, ebeveynler zihin yetersizliği olan çocuklarına tanımadığı insanlarla el sıkışma, kafa ile selamlama ve sözlü selamlama hareketlerinin uygun olduğunu öğretmelidir. Aynı şekilde ebeveynler, zihin yetersizliği olan çocuklarının uygunsuz dokunuşları hakkında bilgi vermeli ve davranışlarını sosyal olarak kabul edilebilir hale getirmelidirler (Couwenhoven, 2001a, s. 11). Yetersizliği olan bireylere yönelik hazırlanan cinsel eğitim programlarında; kişilerarası ilişkiler, genel ve özel davranışlar, güvenlik ve kişisel haklar gibi konuların yer alması büyük bir önem taşımaktadır (Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 10).

Yetersizliği olan bireylerin cinsel gereksinimlerine göre çalışma planlarının hazırlanması bireyin hayatının birçok alanında düzenli bir ilerlemeyi beraberinde getirmektedir (Craft, 1993, s. 30). Okul yöneticileri, okul psikologları, öğretmenler ve veliler uygunsuz davranışları azaltmayı ve olumlu davranışları artırmayı amaçlayan davranış müdahale planlarını işbirliği içerisinde planlamalı ve uygulamalıdır. Bununla birlikte yetersizliği olan bireye sosyal beceri eğitimi sağlanarak uygun olan alternatif davranışların öğretimi yapılmalıdır (Young ve diğ., 2004, s. 65). Yetersizliği olan

bireylere, genel ve özel davranışların neler olduğu ve sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar anlatılmalıdır. Bu bilgiler, bireyin kendi hayatı ve seçimleri üzerinde kontrol sahibi olmasını ve bireylerin yaşadığı toplumun kültürü ve ahlaki değerleri hakkında fikir sahibi olmasını sağlamaktadır (Missall, 1991, s. 4, 12)**.**

Zihin yetersizliği olan bireylerin sosyal ortamlarda uygunsuz cinsel davranışlar sergilemeleri, bu bireylerin ebeveynleri veya bakıcılarına özel bir sorumluluk yüklemektedir. Bu kişiler tarafından erken dönemde planlı bir cinsel eğitim programı hazırlanarak yetersizliği olan bireylere uygulanmalıdır (Zucker-Weiss, 1994, s. 194, 197). Uygunsuz cinsel davranışların sergilenmesini önlemek için yetersizliği olan bireylere gerekli eğitim sunulmalıdır. Bu nedenle bireye uygun olarak hazırlanmış eğitim programları kullanılarak cinsel konularda gençlerin birçok sorusuna cevap verilmelidir. Bu eğitim programları aynı zamanda kişilerarası ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Dubin ve diğ., 2014, s. 155). Bu konuların öğretimi hayat boyu devam etmelidir (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 3-5).

2.6.4. Ortamlar

Günlük hayat içinde hangi davranışların hangi ortamlarda sergilenmesi gerektiği hakkında sosyal kurallar bulunmaktadır (Nichols ve diğ., 2009, s. 78) ve bu kuralların çoğu sosyal anlayışla oluşturulmuş yazılı olmayan kurallardır. Bireyler bu kuralları ebeveynlerinden, okulundan, akranlarından, dini kurumlardan veya medyadan öğrenmektedir (Ginevra, Nota, ve Stokes, 2015, s. 135).

Bireyler bulundukları ortamda mahremiyetini koruma hakkına sahiptir (Francis ve Francis, 2017, s. 6). Toplum içinde veya yaşanılan evde kişiler için oluşturulmuş özel ve genel alanlar bulunmaktadır. Özel alan, hiç kimsenin sizi göremeyeceği yer olarak tanımlanmaktadır. Yatak odası, banyo ve tuvalet gibi alanlar özel alanlardır (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109) ve başkalarının bu alanlara girişi sınırlandırılabilir (Francis ve Francis, 2017, s. 6)**.** Örneğin, kişi özel bir alana girmek istediğinde, önce kapıya vurması ve içeri girmeden önce izin alması gerekmektedir. Bununla birlikte bir davranış bedenin özel bölgeleriyle ilgiliyse, o davranış özel bir yerde yapılmalıdır. Banyodayken özel olmak isteyen kişi bunu söyleme hakkına sahiptir ve hiç kimse izin almadan bu alana girmemelidir. Aynı zamanda tuvaleti kullanırken mutlaka

kapı kapalı tutulmalıdır (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109; Reynolds ve Powell, 2015, s. 28).

Özel davranışlar, özel ortamlarda sergilenmelidir. Cinsel organlarının evdeki oturma odasında değil de banyo da açılması veya ped değiştirme gibi öz bakım ihtiyaçlarının özel alanlarda yapılması gerekmektedir. Örneğin mastürbasyon cinselliği ifade etmenin bir yolu olan özel bir davranıştır ve yatak odasında yalnızken yani özel alanlarda gerçekleştirilmelidir (Nichols ve diğ., 2009, s. 57; Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 30). Yine aynı şekilde iç çamaşırına veya bedeninin özel bölgelerine dokunmak özel alanlarda yapılması gereken davranışlar arasında sayılmaktadır (Attwood, 2008, s. 43, 44; Hartman ve Brangan, 2014, s. 107; National Guidelines Task Force, 2004, s. 51, 52). Giyinirken veya banyo yaparken mahremiyetini koruyabilmek için yalnız kalmayı isteyebilirler (Harris ve Emberley, 2014b, s. 69).

Bireyler, olgunlaşıp ergenlik dönemine yaklaştıkça yeni duygular ve arzular yaşamaya başlamaktadır (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 216). Ergenlik döneminde meydana gelen cinsel gelişimlerini fark edebilmek ve yeni iç dünyalarını keşfedebilmek için özel alana ve zamana gereksinim duymaktadırlar (Harris ve Emberley, 2014b, s. 69). Bu mahremiyet gereksinimi büyümenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle ebeveynler çocuklarının mahremiyet isteğine saygı göstermeli ve onları yalnız bırakmalıdır (Coleman, 2001, s. 42). Bununla birlikte herkesin kendine ait odası, yatağı ve fiziksel alanı olmalıdır (O'Malley Halley, 2007, s. 15).

Ebeveynler tarafından zihin yetersizliği olan çocuklarına evdeki ve toplumdaki alanlarda sergilenebilecek davranışların sınırları çizilmelidir. Bu sınırların çizilmesini kolaylaştıran basit kurallar çocuklara anlatılmalıdır (National Guidelines Task Force, 2004, s. 51, 52). Ebeveynler evinin genel ve özel alanlarını belirleyip özel alanlara girerken kapının çalınması gerektiğini aile kuralı haline getirmelidir. Bu kurallar aile üyelerinin mahremiyetine saygı duyulmasına yardımcı olabilmektedir. Yatak odası gibi özel alanların kapılarına ‘Özel’ işareti koyulabilir. Çocuğa kendi özel alanlarının kapısını çalan birine 'İçeri gir, şu an müsait değilim, lütfen beş dakika sonra tekrar gelin’ gibi uygun cevaplar vermesi öğretilmelidir (Hartman ve Brangan, 2014, s. 110).

Zihin yetersizliği olan bireylerin diğer insanların mahremiyetine saygı gösterme bilinci kazanması gerekmektedir. Bu, erken yaşlardan itibaren kazanılması gereken temel bir

beceridir. Ebeveynler çocuklarına kapalı kapıları çalmasını ve içerideki insanı rahatsız etmemesi gerektiğini öğretirken görsel ipucular kullanabilirler. Örneğin, banyo veya yatak odası kapısının üzerine: 'Kapı kapalı mı?, Kapıya tıkla, Bir cevap bekle, Davet edildiysen gir.' şeklinde uygun beceri analizi yerleştirilebilir (Nichols ve diğ., 2009, s. 84).

Genel alan ise herkese açık olan, herkesin girebileceği yer olarak tanımlanmaktadır. Sokaklar, alışveriş merkezleri, sınıf, okuldaki oyun alanları, parklar, plajlar, otobüsler, trenler, evimizdeki oturma odası gibi alanlar genel alanlardır. Çünkü bu alanların hepsi izin alınmaksızın insanların gelip girebilecekleri yerler arasındadır (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109).

Gelişimsel yetersizliği olan bireylere özel ve genel alanlarda uyulması gereken mahremiyet kurallarının açıkça öğretilmesi gerekmektedir. Ebeveynler, bu bilgilerin en iyi ve ilk kaynağı kabul edilmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 3; Lawson, 2005, s. 39; Nichols ve diğ., 2009, s. 57, 206; Noland, 2010, s. 128). Bu dönemde ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklara verdikleri bilgiler büyük önem taşımaktadır çünkü çocuklar öğrendikleri bilgiler ile çevresindeki ilişkileri yorumlayarak bir temele oturtmaya başlamaktadır (Shtarkshall, Santelli, ve Hirsch, 2007, s. 116; Stone ve diğ., 2017, s. 588).

Ebeveynlerin, mahremiyet eğitimi verirken zihin yetersizliği olan çocuklarına toplumdaki ve evdeki genel ve özel alanların tanımlanmasını yapması gerekmektedir. Zihin yetersizliği olan çocuğa bedeninin genel ve özel kısımlarının öğretilmesi sırasında eş zamanlı olarak genel ve özel alanların bilgisi de verilmelidir (Couwenhoven, 2001a, s. 6). Bedeninin özel bölgeleri hakkında konuşmak istediğinde bu konuyu sadece güvendiği ve çok iyi tanıdığı birisi ile yalnız oldukları özel bir alanda konuşması gerektiği anlatılmalıdır. Bununla birlikte çocukla iletişime geçen eğitimci veya ebeveynler de sınıf veya kantin gibi genel alanlarda öğrencileri ile özel konularla ilgili konuşmalar yaparken dikkatli olmaları gerekmektedir (Johns ve McGrath, 2009, s. 21).

Ebeveynler genel ve özel alan öğretimi yaparken de fotoğraf gibi görsel desteklerden yararlanabilirler. Örneğin; banyo, mutfak, arka bahçe, yatak odası, sınıf gibi alanların fotoğrafları kullanılarak genel ve özel alanları çocuğun ayırt etmesi istenebilir (Nichols ve diğ., 2009, s. 75). Genel ve özel alanların öğretimi yapılırken yatak odası, cadde, market, uçak, tuvalet ve park gibi alanların fotoğrafları toplanmalıdır. Daha sonra ebeveynler, çocukları ile birlikte bu alanlarda hangi davranışların sergilenebileceği hakkında konuşup

genel ve özel alan ayrımı yapabilirler (Hartman ve Brangan, 2014, s. 112). Aksi takdirde özel veya genel davranışlar, sergilenmeleri uygun olan ortamlarda gerçekleşmediğinde kişilerin var oldukları sosyal ortamlardan dışlanmalarına neden olabilmektedir (Hatton ve Tector, 2010, s. 73).

2.7. Mahremiyet Eğitimi

Mahremiyet, genel ve özel kavramlarını içermektedir ve bireyler bazı şeylerin özel bazı şeylerin de genel olduğunu bilmelidir. Özel kavramı, kimsenin görmediği, duymadığı ve kişinin kendisine ait olan şey; genel kavramı ise başkalarının görebildiği ve duyabildiği şey anlamına gelmektedir (Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 18). Bir kişi hakkındaki cinsel bilgi içerisine giren tüm konular (cinsiyeti veya cinsel ilişkileri gibi) kişisel ve özel olarak nitelendirilmektedir (Allen, 2003, s. 151). Genel ve özel kavramlarını birbirinden ayırt etmekte ve anlamlandırmakta yetersizlikler yaşayan bireylerin bulundukları ortamlarda uygunsuz davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Mahremiyet eğitimi veren kişiler, bireylerin genel ve özel beden bölgeleri, konuşma konuları, alanlar ve davranışlar arasındaki farkı tam olarak anladığından emin olmalıdırlar. Bununla birlikte mahremiyet eğitimi zihin yetersizliği olan bireylerin istismardan korunabilmesinin yanı sıra onların yaşadığı toplumda sosyal kabulünün artmasını sağlamaktadır (Attwood, 2008, s. 23; Couwenhoven, 2013, s. 32; Hartman ve Brangan, 2014, s. 107).

Her birey gelişimini sorunsuz bir şekilde tamamlayabilmek için cinsel bilgi ve ilişki eğitimi alma hakkına sahiptir ve buna gereksinim duymaktadır (Chapman, Ledger, Townson, ve Docherty, 2015, s. 236; Kelly, Crowley, ve Hamilton, 2009, s. 310; Missall, 1991, s. 3, 5; Schaafsma ve diğ., 2014, s. 412; Wood, 2004, s. 42; Zucker-Weiss, 1994, s. 194). Zihin yetersizliği olan bireyler tipik gelişim gösteren bireylerle aynı cinsel gelişim dönemlerinden geçmekte ve aynı cinsel isteklere sahip olabilmektedir (Albee, 2017, s. 36; Alcorn, 1974, s. 128; Bernert, 2010, s. 136; Bernert ve Ogletree, 2012, s. 6; Friedman, 1971, s. 365; Johnson, 1969, s. 180; Malhotra, 2016, s. 1; Matilsky, 1978, s. 10; Missall, 1991, s. 5; Wolfe, 1997, s. 75). Zihin yetersizliği olan bireyler akranlarına göre zihinsel gelişimlerinde önemli derecede farklılık göstermelerine rağmen fiziksel ve cinsel gelişimleri çoğunlukla akranlarıyla aynı hızda ilerlemektedir. Onlar da bedenlerini tanımaya, kişiler arası ilişkileri anlamaya ve cinsel konuları öğrenmeye gereksinim duymaktadırlar (Treacy ve diğ., 2017, s. 65).

Yetersizliği olan bireyler, cinsellik içeren konularda nasıl davranacaklarını ve cinsellik eğitimine nasıl erişeceklerini bilememektedirler. Bununla birlikte bu bireyler, bu davranışları öğrenmek ve cinsel eğitim programlarına katılmak istemektedir (Sinclair ve diğ., 2015, s. 11). Bu bireyler için hazırlanan cinsel eğitim programlarının seçilmesinde dikkatli davranmak sağlıklı ve olumlu cinsel eğitim almasının ilk adımını oluşturmaktadır. Yetersizliği olan bireyler için hazırlanan cinsel eğitim programlarının içermesi gereken özellikler şu şekilde sıralanmaktadır. Eğitim programları;

- yetersizliği olan bireyin yetersizlik düzeyine ve yaşına uygun olarak planlanmalı (Dubin ve diğ., 2014, s. 157; Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 9; Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 5; Missall, 1991, s. 14; Senn, 1988, s. 77; Wood, 2004, s. 44; Young ve diğ., 2004, s. 66),
- kullanılan materyaller, bireyin alıcı dil becerisine uygun olmalı,
- yetersizliği olan bireyin ailesinin değer ve tutumlarına uygun olmalı,
- maliyet açısından ulaşılabilir düzeyde olmalı,
- içindeki amaç ve hedefler davranışsal olarak yazılmalı,
- uygulamacıya çeşitli yöntem ve teknikleri kullanabilme imkanı vermeli,
- yetersizliği olan bireyin gereksinim duyduğu konuları içermelidir (Wolfe ve Blanchett, 2003, s. 46, 47, 50).

Yetersizliği olan bireylerin yaşam kalitelerinin artırılmasına vurgu yapılarak cinsel eğitim almaları gerektiğinin savunulmasına rağmen bu bireylerin cinselliği hakkında çok az şey bilinmektedir. Cinsel eğitim programlarının azlığı ve toplum içinde var olan yanlış kanılar, yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim almalarının önünde engel oluşturmaktadır (Sinclair ve diğ., 2015, s. 3). Araştırmalar, yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim almalarının önündeki engelleri yedi madde altında sıralamıştır. Bu maddeler :

- Yetersizliği olan bireylerin cinsellik düşkünü olduğunun düşünülmesi,
- Öğretmen eğitim programlarının yetersizliği,
- Öğretmenlerin bilgi eksikliği nedeni ile yaşadıkları endişe ve güvensizlik hissi (Meyen, 1970, s. 46),
- Ebeveynlerin yaşadıkları kaygı ve korku (Howard, 2001, s. 16; Sinclair ve diğ., 2015, s. 10, 11),
- Okul, öğretmen ve ebeveyn işbirliğine duyulan gereksinim,

- Geçerli ve güvenilir cinsel eğitim programlarının olmaması,
- Kapsamlı cinsel eğitim programları için özel olarak ayrılmış sermaye eksikliği olarak sıralanmaktadır (Treacy ve diğ., 2017, s. 72).

Yetersizliği olan bireylerin gereksinimlerine göre çalışma planlarının hazırlanması bireyin hayatının birçok alanında düzenli bir ilerlemeyi beraberinde getirmektedir (Craft, 1993, s. 30). Bu bireylerin devam ettikleri okulların müfredatında cinsel konularla birlikte kişilerarası ilişki konusunun da yer alması gerekmektedir. Bu sayede ebeveynler, okulda öğretilen bilgilerin diğer ortamlarda nasıl genelleneceği hakkında fikir sahibi olabileceklerdir (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 9).

Hazırlanan eğitim programları, kişinin istek ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmalıdır. Ebeveynlerin ve bakıcıların eğitimi ile birlikte çocuğa yönelik hazırlanan eğitim programlarının da bireylerin düzeyine göre kişiselleştirilmesi gerekmektedir (Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 5). Cinsel eğitim programlarının hazırlanmasındaki ilk öncelik, bireyin gelişimsel yaşına uygun bilgileri içermesidir. Bu programlar kısa ve uzun dönemli amaçları içerisinde barındırmaktadır. Bu amaçlarla cinsel ilişkinin ne anlama geldiği ve cinsel ilişkinin gerçekleşmesi mümkün olan koşullar (zaman, yer, uygun bireyler) gibi bilgiler açıklanmaktadır. Bu bilgiler, kişinin kendi değerlerine ve başkalarının değerlerine saygı göstermesini ve davranış sınırlarını daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Eğitim programları ile hem uygun cinsel davranışların sergilenmesi için alt yapı oluşturmak hem de bilgi edinme fırsatı sunmaktır (Dubin ve diğ., 2014, s. 151).

Yetersizliği olan bireyler için hazırlanan cinsel eğitim programları bireyin kendisiyle (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 9) birlikte ebeveyn ve bakıcı gibi yakın çevresini de içine almaktadır. Yakın çevrenin eğitim alması en az yetersizliği olan bireyin eğitilmesi kadar önemlidir (Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 1, 2). Nitekim öğretmenler, cinsel sağlık uzmanları ve hemşireler yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişimi konusunda iyi bir eğitime gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlere cinsel konuların öğretimine ilişkin daha fazla kaynak sağlanmalı ve eğitimler verilmelidir (Chapman ve diğ., 2015, s. 236). Bununla birlikte yapılan araştırmalar sonucunda ebeveynlerin çocuklarının cinselliği konusunda endişe duyduğu (Craft, 1993, s. 30; Hampton, 2017, s. 47, 48; Kok ve Akyuz, 2015, s. 170) ve cinsel eğitim verme konusunda nereden yardım alacaklarını bilemediği tespit edilmiştir (Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 2).

Zihin yetersizliği olan bireylere verilen mahremiyet eğitimi programlarının oluşturulmasında zihin yetersizliği olan birey, aile ve uzmandan oluşan takım arasındaki işbirliği büyük önem taşımaktadır. Zihin yetersizliği olan bireye hazırlanan eğitim programının geliştirilme ve uygulanma aşamasında aile ve uzman arasında sürekli bir iletişim olması gerekmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 5; Reich ve Harshman, 1971, s. 375, 376; Wood, 2004, s. 44). Çeşitli sosyal hizmet kuruluşları, tıp, eğitim, hukuk ve üniversite müfredatlarında personel eğitimine yer verilmesi gerekmektedir (Craft, 1993, s. 206)**.** Fizyoterapistler, hemşireler, cinsel sağlık uzmanları, üniversite öğretim görevlileri, öğretmenler (Chapman ve diğ., 2015, s. 232) ve bakıcıların da özel öğrenme güçlüğü olan bireylerin okullarında yer alan kişilerarası ilişkiler ve cinsel konularda yapılan eğitim süreçlerine dahil edilmesi gerekmektedir (Chapman ve diğ., 2015, s. 232; Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 12; Kok ve Akyuz, 2015, s. 158). Yetersizliği olan bireyler olgunlaştıkça ve toplumsal ortamlarda farklı roller üstlenmeye başladıkça (örneğin, işe başlaması, aile içerisine girmesi, okula başlaması gibi) uygun cinsel eğitimin verilmiş olması daha da önemli hale gelmektedir (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 217). Çünkü bedenlerinin bölümleri ve işlevleri bilgi edinmek sosyal olarak kabul edilebilir davranışların sergilenmesi konusunda yardımcı olabilmektedir (Missall, 1991, s. 8). Bu nedenle yetersizliği olan bireylerin cinsel konulardaki gelişiminin doğru ve tam bir şekilde yapılabilmesi için bu eğitimlerin ülke çapında geliştirilmesine, uygulanmasına ve bu uygulamanın etkilerinin değerlendirilmesine gereksinim duyulmaktadır (Craft, 1993, s. 206).

2.8. Mahremiyet Eğitiminde Ebeveyn/Bakıcı ve Uzmanların Rolü

Mahremiyetin bireylere erken yaşta kazandırılması onların başkaları ile iletişimde bulunma yeteneğinin en üst düzeye çıkmasında ve güvende olmasında etkili olmaktadır. Erken çocukluk döneminde verilmeye başlanması gereken sosyal beceri eğitimi ilk olarak ailede başlamaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 3, 12; Hampton, 2017, s. 46; Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 4). Aileler, çocuklarının cinsel eğitimi için önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir (Frawley ve Wilson, 2016, s. 477). Çocuklar mahremiyeti ebeveynlerinden iki yolla öğrenebilmektedirler. Bu yolun birisi çocuğun ebeveynlerinin davranışlarını kendisine model alması diğeri ise ebeveynlerinin çocuklarına bilgi vermesi şeklinde gerçekleşmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 3, 12). Çocuklar çevresini gözlemleyerek ve gördüklerini taklit ederek davranışlarıyla sonuçları arasında ilişki

kurarak öğrenmektedirler. Bu nedenle çocukların sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar sergileyebilmesi için çevresindeki insanlardan uygun davranışları gözlemlemeleri gerekmektedir. Aynı zamanda ebeveynler, çocukların iyi veya uygun davranışlarını ödüllendirmeli ve daha az kabul edilebilir davranışlarını ise göz ardı etmelidir (Wood, 2004, s. 46).

Couwenhoven (2001), ebeveynlerin çocuklarına mahremiyet eğitimi verirken günlük hayatta ortaya çıkan fırsatları değerlendirmesini önermektedir. Evde özel bir odada bedeninin özel kısımlarını açan çocuğuna o esnada özel bölgelerini nereleri olduğunu ve toplumda özel bölgelerini göstermemesine ilişkin kuralları o anda hatırlatmalıdır (Couwenhoven, 2001a, s. 7). Zihin yetersizliği olan çocuklar toplumsal alanlarda bedenlerinin özel kısımlarına dokunduklarında bu davranışı engellemek için dikkatini dağıtmak veya başka bir şeye yönlendirmek gerekmektedir. Bununla birlikte çocuğa genel ve özel alan ile genel ve özel davranışlar hakkında eğitim verilmelidir. Özel ve genel kavramını bilen bir çocuk uygun olmayan ortamlarda özel bir davranış sergilediğinde ebeveyni 'Lütfen dur, özel olduğunu hatırla' gibi hatırlatmalarda bulunmalıdır (Wood, 2004, s. 47).

Erkek ve kadın bedenlerinin birbirinden farklı olduğunun bilinmesi mahremiyet konularının öğrenilmesinin temelini oluşturmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 7). Cinsiyet, kadın veya erkek bedenine sahip olmanın yanı sıra kişinin, kadın ya da erkek olmakla ilgili duygu ve düşüncelerini kapsayan bir kavramdır (Harris ve Emberley, 2014a, s. 3). Kişinin cinsiyetini ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları bilmesi sosyal durumlar karşısında uygun tepkiler vermesini sağlamaktadır (Hartman ve Brangan, 2014, s. 73, 74). Ebeveynler, çocukları büyüdükçe mahremiyet bilincini oluşturan temelleri inşa etmelerine yardımcı olabilir ve çocuklarına kadın ve erkek olma rolünü anlamalarını sağlayabilmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 13).

Ebeveynler, mahremiyet eğitimini çocuklarının zevk aldığı ve daha önceden kullanıldığında başarılı sonuçlar veren yöntemleri kullanarak gerçekleştirmelidir. Yeni bir konuda bilgi edinme sürecinde öğrencinin motivasyonunun yüksek olması amaçlanmalıdır. Ebeveynler çocuklarının en sevdiği kitaplardaki veya televizyon programlarındaki kahramanlarla hikayeler oluşturarak okuma etkinlikleriyle öğretim gerçekleştirebilirler. Kuklalar ve bebekler kullanılarak rol oynama yöntemi ile öğretim sürecinde kullanılan materyaller zenginleştirilebilir (Wood, 2004, s. 46). Bu kazanımların sağlanması için

fotoğraf, resim, çizgi film gibi görsel içerikler ve oyuncak bebek, kitap ve hikaye gibi kaynaklar yine cinsiyet kavramının kazanması sürecinde eğitim materyali olarak kullanılabilir. Bununla birlikte çocuğa bedenin ana hatlarının çizilmiş olduğu posterler verilip erkek ve kadın cinsiyetine uygun ayrıntıların çizilmesi istenilebilir (Hartman ve Brangan, 2014, s. 73, 74).

Bireyler medya aracılığıyla da yeni bilgiler edinebilmektedir. Bu araçlara televizyon, gazete, dergi, film, kitap ve video gibi içerikler örnek gösterilebilmektedir. Burada önemli olan şey, bireyin bilgiyi ne düzeyde doğru öğrenebildiğidir. Medya araçları vasıtasıyla izlenen veya okunan bilgilerin akıl süzgecinden geçirilerek doğru olarak anlaşılması istendik yönde öğrenmeyi meydana getirmektedir. Bu öğrenmelerin takip ve kontrolünde ebeveyn ve uzmanlara önemli bir rol düşmektedir (Coleman, 2001, s. 3). Ebeveynlerden sonra çocuğun akranları, medya, dini inancı ve sosyal deneyimleri mahremiyet öğretiminin gerçekleşmesine fırsat sağlamaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 3; National Guidelines Task Force, 2004, s. 72).

Ebeveynlerin sosyal beceri öğretimi sırasında kullanabilecekleri bir başka yöntem ise oyunlardır. Ebeveynler çocuklarıyla gerçekleştirdikleri oyun zamanında bebeklerle oynarken bedeni özel kısımları ve uygun dokunuşlar hakkında bilgiler verilebilmektedir. Genellikle otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklarda kullanılan sosyal öykülerle uygunsuz dokunuşlarla karşılaşıldığında çocukların karşısındaki kişiye verecekleri tepkiler ve cevapların öğretimi yapılabilmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 13). Rol oynama, görsel kullanımı, sosyal öyküler, video gösterimi, küçük grup tartışması, bireyselleştirilmiş öğretim gibi yöntem ve teknikler eğitim programlarının uygulanma aşamasında bireylerin hazır bulunuşluk seviyelerine uygun olarak seçilerek kullanılabilecek tekniklerden bazılarıdır (Pask ve diğ., 2016, s. 4). Ayrıca öğrencinin öğrenme düzeyinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi için anket gibi araçların da kullanılabileceğini de araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır (McDaniels ve Fleming, 2016, s. 222).

Yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri, bakıcıları ve öğretmenleri cinsel bilgi öğretiminde sınırlı bilgiye sahip olduklarını belirtmekte (Howard, 2001, s. 19) ve bu bireylerin cinselliği konusunda rehberlik ve eğitime gereksinim duymaktadırlar (Craft, 1993, s. 32; Hampton, 2017, s. 46). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylerin yetersiz bilgiye sahip olmalarının bir nedeni olarak çevresindeki kişilerin cinsel konuların öğretiminde düşük bilgi seviyesine sahip olmaları gösterilebilmektedir (D. S. Evans,

McGuire, Healy, ve Carley, 2009, s. 916; Healy, McGuire, Evans, ve Carley, 2009, s. 909; Schaafsma ve diğ., 2014, s. 414).

Zihin yetersizliği olan bireyler için cinsel eğitim konusu, sürece dâhil olan tüm uzmanlar tarafından zor olduğu düşünülmektedir (Dukes ve McGuire, 2009, s. 728; Hampton, 2017, s. 49). Çünkü uzmanlar cinsel eğitimi verme konusunda resmi bir eğitim almadıklarını ve kendilerini hazır hissetmediklerini ifade etmişlerdir (Treacy ve diğ., 2017, s. 73). Özellikle zihin yetersizliği olan bireylerle çalışan lise öğretmenleri cinsel eğitim sürecinde aktif rol oynamaya daha az eğilim göstermektedir (Sinclair ve diğ., 2015, s. 11).

Yetersizliği olan bireylerin cinsel bilgi düzeyleri yükseltilerek onların yaşam kalitesinin artması ve kendi cinsel hayatları hakkında daha bilinçli kararlar alması sağlanabilmektedir (Sinclair ve diğ., 2015, s. 15). Bu bireylerin cinsel eğitim sunmanın temel nedenlerinden biri cinsel saldırı ve sömürünün önlenmesine yardımcı olmaktır. Ayrıca hazırlanan cinsel konuları da içine alan mahremiyet eğitim programları, yetersizliği olan bireylerin kişiliklerinin olumlu olarak gelişmesine ve toplumun kabul ettiği yetişkin rollerini üstlenmesine yardımcı olmaktadır (Missall, 1991, s. 1, 14)

2.9. Cinsel İstismarın Önlenmesinde Mahremiyet Eğitiminin Yeri

Cinsel istismar, kişinin izin vermediği veya onaylamadığı cinsellik içeren faaliyetlerin tamamını (örneğin, başkasının bedenine karşı istenmeyen sıkma, okşama suretiyle yapılan uygunsuz dokunuşlar gibi) içermektedir (Brown ve Turk, 1994, s. 28; Daly ve diğ., 2010, s. 241; Davis, 2011, s. 1; Harris ve Emberley, 2014a, s. 80). Cinsel istismar, temas içeren ve temas içermeyen istismar olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. Temas içeren istismar durumlar bedenin özel bölgelerine dokunmak, mastürbasyon yapmak ve bedenin özel bölgelerine cinsel organ veya el yordamıyla teşebbüste bulunma gibi sıralanabilmektedir. Temas içermeyen istismar ise bakmak, fotoğraf çekmek, uygunsuz görüntüye maruz bırakmak, taciz, mahrem alay veya söz olarak örneklendirilmektedir (Aylott, 1995, s. 1111; Brown ve Turk, 1994, s. 32). İstismar durumu, kişinin başka birisinin bedeninin özel bölgelerine sağlık nedeni dışında dokunması veya bir kişinin başka birisinin kendi bedeninin özel bölgelerine dokunmasını istediğinde ortaya çıkmaktadır (Harris ve Emberley, 2014b, s. 70) ve bunu yapmaya kimsenin hakkı yoktur (Harris ve Emberley, 2014b, s. 70; Herring ve Chau, 2007, s. 40). Kişinin bedeni hakkında söz sahibi olma hakkı yasalarla güvence altına alınmıştır. Ceza hukuku, kişinin bedenine yönelik yapılan cinsel

suçlar hakkındaki yasaları da içermektedir. Bir kişiye rızası olmadan dokunulması suç kapsamına girmektedir. Bu açıdan bakıldığında mahremiyet hakkının, bireyin onur ve saygısını koruma altına aldığı görülmektedir (Herring ve Chau, 2007, s. 38, 40).

İnsanlar arasında kurulan fiziksel temaslar birçok farklı anlam taşıyabilmektedir (Brehm, Miller, Perlman, ve Campbell, 2001, s. 131; Miller, 2015, s. 149). Birbirini tanıyan kişiler arasında gerçekleşen samimi dokunuşlar, sevgi ve yakınlık ifade etmekteyken; istenmeyen dokunuşlar, kişi üzerinde kurulan zorbalığın işareti olabilmektedir (Brehm ve diğ., 2001, s. 131). Genel ortamlarda gerçekleşen günlük sarılmalar, tokalaşmalar ve öpüşmeler ise uygun olan dokunuş biçimlerinden bazılarıdır (Harris ve Emberley, 2014b, s. 71). Örneğin birisinin koluna dokunmak sevgi ve olumlu destek mesajı verebileceği gibi öfke ve tiksinme anlamı da taşımaktadır. Özetle dokunuşlar, duyguların ifade ediliş biçimi olarak sayılabilmektedir (Miller, 2015, s. 149).

Yetersizliği olan bireylerin birçoğunun akran grubu ile iletişiminde sınırlılıklar görülmektedir. Sosyal iletişimdeki bu sınırlılık yeterli düzeyde cinsel bilgiye erişimi önlemektedir. Aşırı korumacı olan ebeveyn ve uzmanların bu tutumu ise yetersizliği olan bireylerin cinsel bilgi eksikliğini artırmaktadır. Bu durum ise hem bireyin istismar edilme ihtimalini hem de uygunsuz cinsel davranışlar sergileme olasılığını artırmaktadır. Bu tür olumsuz sonuçların önlenmesinin en iyi yolu ise cinsel konular hakkında gerekli bilgiyi yetersizliği olan bireylere aktarmaktır. Kısacası önleyici müdahaleler büyük bir önem taşımaktadır (Dubin ve diğ., 2014, s. 139). Ebeveynlerin veya bakıcıların,

- karşısındaki kişiye yönelik uygun dokunuşları,
- istismar durumunda hayır diyebilmeyi,
- uygun olmayan durumlarla karşılaştığında bunu güvenilir kişiye söyleyebilmeyi,
- tehlike durumunda kendini koruma becerisini,
- yetersizliği olan bireylere öğrettiği takdirde istismar durumlarının önlenmesinde ve durdurulmasında başarı sağlanacağı öngörülmektedir (Dukes ve McGuire, 2009, s. 734; Harkins Monaco ve diğ., 2018, s. 4).

Kişilerin zihinsel gelişimleri ile ihmal ve istismara maruz kalma durumları arasında bir bağ bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, yetersizliği olan bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha fazla fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kaldıklarını gözler önüne sermektedir (Åker ve Johnson, 2019, s. 1; Buchanan ve Oliver, 1977, s. 467,

474; Craig, Lindsay, ve Browne, 2010, s. 48; Fraser-Barbour, Crocker, ve Walker, 2018, s. 5, 6; Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 12; Lumley, Miltenberger, Long, Rapp, ve Roberts, 1998, s. 91; McDaniels ve Fleming, 2016, s. 218; Reiter, Bryen, ve Shachar, 2007, s. 377; Schaafsma ve diğ., 2014, s. 412; Williams, 2013, s. 3). Başkası tarafından bir şeyler yapmaya zorlanmak, cinsel tehdit, cinsel içerikli dokunuşlarda bulunmaya zorlanmak ve aşağılanma gibi durumlar yetersizliği olan bireylerin en fazla maruz kaldığı istismar durumlarından bazılarıdır (Reiter ve diğ., 2007, s. 377). Araştırmalar, yetersizliği olan ergenlerin tipik gelişim gösteren akranları kadar cinsel eğitim ve danışmanlık hizmetlerine gereksinim duyduklarını göstermektedir. Özellikle fiziksel yetersizliği olan kızların cinsel istismara uğrama olasılıkları daha fazla olduğundan ebeveynleri, bakıcıları ve eğitimcileri tarafından istismar durumlarından nasıl kaçınacakları konusunda verilecek rehberliğe daha fazla gereksinim duymaktadırlar (Cheng ve Udry, 2002, s. 48, 49, 57).

Yetersizliği olan bireyler, uzun süreli ilişki yürütebilecek sosyal becerilere sahip olamayabilirler. Bu beceri eksikliği, onları cinsel istismar ve sömürüye karşı daha da savunmasız hale getirmektedir (Swango-Wilson, 2010, s. 113). Yetersizliği olan bireylerin cinsel istismarı, toplumda son derece yaygın olarak görülen bir sorundur (Craft, 1993, s. 91). Yapılan araştırmalar sonucunda, cinsel istismar ve şiddet durumlarına maruz kalan kişilerin çoğunun genç kadınlar olduğu tespit edilmiştir (Åker ve Johnson, 2019, s. 5). Bu durumun nedeni yetersizliği olan bireylerin istismar durumunu tam olarak anlamamalarıdır (Craig ve diğ., 2010, s. 48). Bu nedenle yetersizliği olan gençler, hem başkalarının hayatında hem de başkalarının kendi hayatında ne kadar ileri gidebilecekleri konusunda sınırlarının neler olduğunu bilmelidir. Sınırlarının tam olarak bilinmesi, karşılaşılan durumlar karşısında en iyi tepkinin verilebilmesini sağlamaktadır (Coleman, 2001, s. 43).

Bireyler, cinsel konular ve ilişkiler hakkında yeterli bilgiye sahip olamazlarsa zorlayıcı ve istenmeyen cinsel davranışlarla karşılaştıklarında ne olduğunu tam olarak anlayamamakta veya ifade edememektedirler (Swango-Wilson, 2010, s. 114). Bireylerin bedeni ve cinsiyeti hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması cinsel istismara uğrama risklerini artırmaktadır. Bununla birlikte bedeni hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan bireyler istismara uğradıklarında bu durumu birisine bildirirken anlaşılmakta zorluk çekmektedirler. İstismar durumunu anlayamayan bireylerin ‘hayır, dur’ tepkisini vermeleri mümkün değildir (Noland, 2010, s. 165; Senn, 1988, s. 15). Gelişimsel yetersizliği olan

kişilerin başkalarıyla kuracağı sosyal ilişkileri sınırlı olması uygun ve uygunsuz ilişki ayrımını tam olarak yapamamaları onların cinsel istismara daha açık konuma gelmelerinin nedenleri arasında sayılmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 6). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylere istenmeyen dokunuş, mahrem konuşma ve uygun olmayan davranışları reddetmeyi öğretmek büyük önem taşımaktadır. Çünkü bireyin istismar durumunda failin davranışlarını reddetmesi taciz ve istismar durumundan kurtulabilmesine yardımcı olmaktadır (Martinello, 2014, s. 171).

Bireylerin hayatındaki kişiler (ebeveynler gibi), onların sınırlarını öğrenmesinde kilit rol oynamaktadır (Coleman, 2001, s. 43). Ebeveynler, çocuklarına tüm yetişkinlerin iyi niyetli insanlar olmadığını, herkese güvenmemesi gerektiğini anlatmalıdır (Stone ve diğ., 2017, s. 594). Yetersizliği olan bireylerin uğradıkları istismarın faillerine bakıldığında bildirilen olayların çoğunun bireylerin sosyal ortamındaki yakın kişilerden oluştuğu görülmektedir. İstismar olayının failleri olarak genellikle komşu, servis şoförü, bireyin veya ailenin arkadaşları ve aile üyeleri arasından çıkmaktadır (Davis, 2011, s. 2; Harris ve Emberley, 2014a, s. 80; Reiter ve diğ., 2007, s. 384; Schaafsma ve diğ., 2014, s. 412; Swango-Wilson, 2010, s. 114). İstismara daha açık olmasının nedenleri olarak karşısındaki kişiye hemen güvenebilmeleri, tehdit edildiklerinde korkmaları ve kolayca kandırılmaları sayılabilmektedir (Çeçen, 2007, s. 8). Ebeveynler, iyi ve kötü dokunma arasındaki farkı çocuklarına anlatmalı, istismar durumunun güvenilir kişilere bildirilmesi konusunda çocuklarına rehberlik etmelidir (Stone ve diğ., 2017, s. 595).

Ebeveynler, yetersizliği olan çocuklarının ihmal ve istismar durumuna karşı savunmasız olmalarından endişe duymaktadırlar (Chapman ve diğ., 2015, s. 235; Stone ve diğ., 2017, s. 594). Fakat bu konunun öğretimine ilişkin bilgi eksikliği ve yeterli uzman desteğinin sağlanamaması nedeni ile bu konuyla başa çıkamadıklarını belirtmektedirler (Chapman ve diğ., 2015, s. 235). Ebeveynlerin, çocuklarının fiziksel güvenliğinden endişe etmeleri doğal karşılanmaktadır (Coleman, 2001, s. 47). Yapılan araştırmalar ise gelişimsel yetersizliği olan bireylerin bakımında rol alan kişilerin cinsel istismara ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir (Mahoney ve Poling, 2011, s. 373). Ülkemizde özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda çocuklar, aileler ve öğretmenler için cinsel konuları ele alan eğitim programlarının olmadığı ve bu konuda eğitim kurslarının verilmesinin gerekliliğinin altı çizilmektedir. Cinsel eğitim

programlarının aile veya bakıcı, çocuk ve uzmanların katılımı ile hazırlanması gerekmektedir (Yektaoğlu Tomgüsehan ve Akçamete, 2018, s. 332).

Kaliteli cinsel eğitim programları ile yetersizliği olan bireylere ilişkiler, uygun ve uygunsuz dokunma arasındaki fark ve cinsel istismar gibi konular öğretilebilmektedir (Hampton, 2017, s. 26; Martinello, 2014, s. 169). Uzmanlar, yetersizliği olan bireylerin savunmasız olma durumunun değişmesinde kritik rol oynamaktadır. Çünkü uzmanlar, yetersizliği olan bireylerin bilgi düzeyini artırmada ve onların risk potansiyelinin düşmesinde etkili olabilmektedir. Bireyler, artan bilgi düzeyleri sayesinde cinsel istismar durumu tanıyabilmekte ve önleyebilmektedir (Swango-Wilson, 2010, s. 113, 114). Yetersizliği olan olan veya olmayan öğrencilere cinsel eğitim sunmanın temel nedenlerinden biri cinsel saldırı ve sömürünün önlenmesine yardımcı olmaktır (Missall, 1991, s. 14). Bu bireylerin sosyal olarak kabul edilebilir davranışların neler olduğunu bilmeleri ihmal ve istismar durumundan korunmalarına yardımcı olmaktadır. Bu becerinin geliştirilmesi için cinsel eğitim büyük önem taşımaktadır (Great Britain. Dept. for Education and Employment, 2000, s. 12).

Cinsel eğitim programları yetersizliği olan bireyler için hayati önem taşımaktadır (Young ve diğ., 2004, s. 63). Cinsel istismarı önleme programları iyi düşünülüp planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Erken müdahale programları sadece bireylere yönelik olmamalı; ebeveynler, doktorlar, hemşireler, psikologlar, öğretmenler gibi çalışanlar da eğitim sürecine katılmalıdır (Senn, 1988, s. 77). Bireylere yönelik yapılan istismar durumunun engellenmesi için çocuk veya ergenlere istismar hakkında bilgi verilerek farkındalıklarının geliştirilmesi hedeflenmelidir (Çeçen, 2007, s. 10).

2.10. Yapılan Araştırmalar

Alanyazın taraması sonucunda yurt içinde ve yurt dışında zihin yetersizliği olan bireylerin mahremiyet sınırlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 1981-2020 yılları arasında yapılan 23 araştırmaya ulaşılmıştır. Fakat bu araştırmaların bazıları beden, konuşma, davranış, ortam konularından sadece birini, bazıları herhangi ikisini, bazıları ise herhangi üçünü ele almaktadır. Özetlenen araştırmaların ele aldığı konular çok farklı şekillerde kombinasyon sağladığı için araştırmalar konu bazında sınıflandırılamamıştır. Bu nedenle yapılan araştırmalar ilk önce ‘Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından sadece biri hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan

araştırmalar', 'Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi ikisi hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar' ve 'Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi üçü hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar' olmak üzere ana başlıklara ayrılmıştır. Daha sonra yapılan araştırmalar ele aldığı konu veya konular bazında sınıflandırılarak alt başlıklar halinde sunulmuştur. Zihin yetersizliği olan bireyler ile yapılan tüm araştırmalar ilgili başlıkların altında yıllara göre sıralanarak şu şekilde özetlenmiştir:

2.10.1. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından sadece biri hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar

2.10.1.1. Sadece beden konusunu ele alan araştırmalar

Valenti-Hein (2002), zihin yetersizliği olan yetişkinlerin cinsel istismarı bildirmelerinde görsel araçların kullanımı konusunda bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmaya 24 ile 53 yaşları arasında hafif veya orta derece zihin yetersizliği olan toplam 30 yetişkin katılmıştır. Zihin yetersizliği olan yetişkinlerin bedenlerinin bölümlerini tanımlama becerilerinin belirlenmesi için katılımcılara üç araç sunulmuştur. Bunlar: oyuncak bebekler, çizimler ve canlı modeldir (yetişkinin kendi bedeni). Katılımcılardan bedenlerinin bölümlerini adlandırmaları ve onların eline verilen mavi çıkartmaları çizimlerin ve oyuncak bebeğin üzerinde istenilen yere yerleştirmesi istenmiştir. Katılımcılara kendi yaşına ve cinsiyetine uygun oyuncak bebekler verilmiştir. Kullanılan oyuncak bebeklerin kıyafetleri üzerlerinden çıkarılmamıştır. Yetişkinlerden çıkartmanın yerleştirildiği beden bölümünü adlandırmaları ve bu çıkartmayı kendi bedenlerinde uygun olan yere yerleştirmeleri istenmiştir. Tepkilerin doğruluğu kaydedilmiştir. Sunulan üç görsel aracın her biri için yirmişer deneme yapılmıştır. Yetişkinlerin sözel ve uygulama tepkileri kayıt altına alınarak SPSS programında analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları hafif derece zihin yetersizliği olan bireylerin orta derece zihin yetersizliği olan bireylere göre sözel ifadelerinin ve çıkartmaları doğru yerleştirme becerilerinin daha iyi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda canlı model üzerinde sorulan sorulara oyuncak bebek ve çizimlere kıyasla daha fazla doğru cevap vermişlerdir. Araştırmacı, bedenin bölümlerinin ve sınırlarının bilinmesinin kendini koruma ve istismarı bildirme becerileri üzerinde etkili olduğunun altını çizmektedir (Valenti-Hein, 2002, s. 297, 298, 301).

Gessaroli ve diğerleri (2013) gerçekleştirdikleri araştırmada, tipik gelişim gösteren ve OSB olan çocukların tanımadıkları bir yetişkin ile kısa süreli sosyal etkileşimden önce ve sonraki kişisel alan düzenlemesini araştırmışlardır. Bu araştırmanın temel amacı, sosyal etkileşimin tipik gelişim gösteren ve OSB olan çocukların kişisel alanlarını düzenlemesine etkisinin olup olmadığını ortaya koymaktır. Araştırmaya OSB tanısı almış 15 erkek çocuk katılmıştır. OSB olan çocuklar akıcı dil becerilerine sahip olmakla birlikte teşhis edilmiş başka bir nörolojik (Serebral Palsi veya epilepsi gibi) ve/ya tıbbi bozuklukları yoktur. Bu araştırmada OSB olan çocuklar tipik gelişim gösteren 23 erkek çocuk ile karşılaştırılmıştır. Tüm katılımcılar aynı odada (7x4 m) bir araştırmacı ve bir deneyci tarafından test edilmiştir. Araştırma düzeneğinin tüm katılımcılar için aynı olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmanın ilk kısmında katılımcı odada sabit bir konumda dururken deneyci başlangıç pozisyonundan katılımcıya doğru doğal bir yürüyüşle hareket etmiş veya deneyci katılımcıdan uzaklaşmıştır. Araştırmanın diğer yarısında ise katılımcı her zaman deneyciye yaklaşan ya da uzaklaşan olmuştur. Katılımcılara deneyci ile tercih ettikleri mesafede durmaları (örneğin, kendileri ile en rahat hissettikleri mesafe) yönergesi verilmiştir. Yaklaşma ve uzaklaşma hareketleri sırasında, deneyci katılımcıyla göz teması kurmamış, tarafsız bir yüz ifadesi kullanmış ve katılımcıya asla dokunmamıştır. Kişilerarası uzaklık dijital bir lazer ölçerle ölçülmüştür. Daha sonra deneyci, 10 dakikalık zaman aralığında katılımcıları aynı odaya yerleştirilmiş bir minder üzerinde oturmaya ve birlikte katılımcı tarafından seçilen resimli bir kitabı okumaya davet etmiştir. Sosyal etkileşim sırasında, deneyci kitabı okumuş ve kitabın içeriği ile ilgili üç soru sormuştur. Her katılımcı yorum yapmaya ve deneyciyle iletişim kurmaya davet edilmiştir. Bu sosyal etkileşimin miktarını ölçmek için deneyci, üç sorunun her birine 0 ile 3 arasında bir puan vermiştir. Sosyal etkileşim sonrasında deneyci ve katılımcılar arasında bırakılan kişisel alan mesafeleri tekrar ölçülmüştür. Veriler analiz edildiğinde, OSB olan çocukların kişilerarası mesafesinin tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha uzak olduğu belirlenmiştir. OSB olan çocukların tipik gelişim gösteren çocuklara göre özellikle tanıdık olmayan bir yetişkine karşı daha uzak durdukları belirlenmiştir. Bununla birlikte OSB olan çocuklarda sosyal etkileşimin az olması, bu çocukların kişisel alanını değiştirmede sosyal etkileşimin etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucu, sosyal etkileşimin tipik gelişim gösteren çocuklarda kişisel alanı etkilediğini göstermektedir (Gessaroli ve diğ., 2013, s. 2, 3, 5, 6).

Uçar (2014), cinsel istismarı önleme becerisini öyküler yardımı ile yaşları 12-14 arasında değişen hafif derece zihin yetersizliği olan üç kaynaştırma kız öğrencisine öğretmeyi hedefleyen tek denekli araştırma yapmıştır. Cinsel istismarı önleme becerisini kazandırmak amacıyla röntgencilik, sözel istismar, temas içeren istismar ve temas içermeyen pornografik materyaller gibi kişisel mahremiyet alanını ihlal eden konularla ilgili 8 öykü hazırlanmış ve bu öyküler resimlendirilmiştir. Araştırma sonucuna bakıldığında, başlama düzeyi verilerinde yeterli doğru tepki yüzdeleri gösteremeyen zihin yetersizliği olan bireylerin bilişsel süreç yaklaşımıyla cinsel istismarı önleme becerisini kazandıkları ve genelleyebildikleri görülmüştür (Uçar, 2014, s. 60, 64, 88).

Lough ve diğerleri (2016), yürüttükleri araştırmada Williams Sendromu olan çocuklar ile tipik gelişim gösteren çocukları kişisel alan mesafesini koruma bakımından karşılaştırmıştır. Araştırmaya 8 ile 16 yaş aralığında bulunan 18 Williams Sendromlu genç ve 18 tipik gelişim gösteren genç katılmıştır. Veri analizi sonucunda tipik gelişim gösteren gençlerin %92'si kişisel alan mesafesini ihlal etmeyerek uygun pozisyonu sağlamışlardır. Williams Sendromlu gençlerin ise sadece %18'i kişisel alan mesafesine uygun pozisyonda durabilmişlerdir. Tipik gelişim gösteren gençler, William Sendromu olan gençlere göre kişisel mesafelerini ayarlama konusunda daha başarılı olmuşlardır (Lough, Flynn, ve Riby, 2016, s. 3207, 3208, 3210).

2.10.1.2. Sadece konuşma konusunu ele alan araştırmalar

Malhotra (2016), araştırmasında zihin yetersizliği olan kadınların cinsel konuları anlamasında aile kültürünün rolünü incelemiştir. Araştırmaya 21 ile 35 yaşları arasında sekiz zihin yetersizliği olan kadın katılmıştır. Katılımcılarla yaklaşık bir saat süren yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar, cinsel konularda genellikle anneleri veya kız kardeşleri ile konuştuklarını ve onların fikirleri aldıklarını vurgulamıştır. Araştırma sonuçları, aile kültürünün zihin yetersizliği olan kadınların cinsel konularda aldıkları kararlarda önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Malhotra, 2016, s. 1, 6, 78, 196).

2.10.1.3. Sadece davranış konusunu ele alan araştırmalar

McDermott ve diğerleri (1999), zihin yetersizliği olan kızlara yönelik hazırlanan cinsel eğitim programının etkililiğinin belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya 252 zihin yetersizliği olan kız katılmış, anket form ile veri toplanmış ve

doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Bu eğitim programı 40 uzman tarafından 252 katılımcı için bireyselleştirilmiştir. Araştırma için başlangıç, müdahale ve izleme değerlendirmeleri yapılmıştır. Hazırlanan cinsel eğitim programı temizlik, sosyal etkileşim, cinsel bilgi ve cinsel davranış olmak üzere dört başlık altında planlanmıştır. Ayrıca program, ilişkiler, temizlik, beslenme, stres ve öfke ile başa çıkma, sömürü ve istismarın önlenmesi, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, doğum kontrolü gibi benlik saygısını kazandırmaya yönelik alt başlıkları da ele almaktadır. Katılımcıların temizlik, cinsel davranış ve sosyal etkileşim konularında eğitim aldıkça cinsel bilgilerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Bir yıl sonra yapılan izleme değerlendirmesinde cinsel bilgi düzeylerinde artış olduğu tespit edilmiştir (McDermott, Martin, Weinrich, ve Kelly, 1999, s. 101-104).

Miltenberger ve diğerleri (1999), zihin yetersizliği olan kadınlara cinsel istismarı önleme becerilerinin öğretimini konu alan bir araştırma yürütmüştür. Bu araştırma, 33 ile 57 yaşları arasında, bekar, orta derece zihin yetersizliği olan beş kadın katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcılar, daha önce cinsel istismarın önlenmesi konusunda bir eğitim almamış olmakla birlikte kendilerini sözel olarak ifade edebilecek iletişim becerisine sahiptir. Katılımcılara 10 hafta boyunca her hafta 1 saatlik oturumlarla cinsel istismar hakkında eğitim verilmiştir. Bu oturumlarda, cinsel davranış ve cinsel istismar hakkında bilgiler sunulmuş, cinsel istismar durumunda sergilemesi gereken davranışlar hakkında bilgilendirmede bulunulmuştur. Eğitim programlarında katılımcılara sabit oranlı pekiştirme tarifesi kullanılarak çeşitli pekiştireçler verilmiştir. Katılımcılar sorulan sorulara bağımsız olarak yanıt vermeye başladıklarında eğitim oturumları sonlandırılmıştır. Eğitim oturumlarının tamamlanmasını takip eden 1 hafta içinde değerlendirme oturumu yapılmıştır. Araştırmacı tarafından cinsel istismar durumlarını örneklendiren senaryolar yazılmıştır. Bu senaryolar araştırmacı tarafından katılımcıya sunularak bu durum karşısında vereceği tepkiyi tarif etmesi istenmiştir. Cinsel istismarın önlemesi becerileri dört davranış altında incelenmiştir. Bu davranışlar; istismarcının talep ettiği davranışa katılmamak, hayır demek veya sözel olarak reddetmek, ortamı terk etmek veya istismarcıya gitmesini söylemek ve istismar durumunu güvenilir bir kişiye rapor etmek olarak sıralanmıştır. Araştırma sonuçları, cinsel istismarı önleme becerilerinin öğretilmesinin kişinin bu durumu önleyici veya durdurucu davranışlar sergileyebileceğini öngörmektedir. Bulgular, cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretilmesinin önemini vurgulamaktadır (Miltenberger ve diğ., 1999, s. 386, 387).

Tang ve Lee (1999), yaptığı araştırma ile hafif derece zihin yetersizliği olan Çinli ergenlerin cinsel istismar bilgisi ve kendini koruma becerilerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 11 ile 15 yaşları arasında hafif derece zihin yetersizliği olan 77 kız ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin iyi düzeyde olması araştırmaya dahil edilme kriterleri arasında bulunmaktadır. Veri toplama aşamasında Kişisel Güvenlik Anketi ve 'What if' isimli durum testinin Çinceye çevrilmiş hali sözel olarak uygulanmıştır. Katılımcıların bir kısmı cinsel taciz hakkında sorulan soruların tamamına yanlış cevap vermişlerdir. Araştırma sonuçları, hafif zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel istismar ve kendini koruma becerileri hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte bulgular, katılımcıların sosyal ortamlardaki uygun dokunuşlar hakkında da sınırlı bilgiye sahip olduğunu göstermektedir (Tang ve Lee, 1999, s. 269, 271, 274, 275, 276).

Garwood ve McCabe (2000), iki farklı cinsel eğitim programına devam eden, hafif derece zihin yetersizliği olan erkeklerin cinsel bilgilerinin ve duygularının belirlenmesini amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya yaşları 12 ile 25 arasında olan hafif derece zihin yetersizliği olan 6 genç katılmıştır. Katılımcılar üçer kişi olarak iki gruba ayrılmıştır. Bir gruptaki gençlerin yaşı daha büyük ve sosyal programlara katılım göstermekteyken diğer gruptaki gençlerin yaşı daha küçük olup daha az sosyal deneyimlere sahiptirler. Cinsel eğitim programları, 6 ile 10 oturum arasında olacak şekilde uygulanmıştır. Katılımcıların cinsel bilgi ve duygularının belirlenmesi amacıyla 248 maddelik ölçek kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları, program sonunda katılımcıların cinsel bilgisinde çok az artış olduğunu göstermiştir. Var olan değişiklikler arkadaşlık, doğum kontrolü, gebelik ve sosyal becerilerdeki gelişmelerle sınırlı kalmıştır. Mastürbasyon ve regl dönemi konusundaki düşük bilgi seviyesi eğitim oturumları sonrasında da değişmemiştir. Katılımcılar, cinsel konularda duygularını ifade etmekte zorlanmışlardır. Cinsel eğitimin ardından evlilik, çocuk sahibi olma ve doğum sırasında hazır bulunma gibi konularda ise daha da olumsuz duygular geliştirmişlerdir. Bu bulgular, cinsel eğitim programlarının tasarlanmasında ebeveyn eğitimine duyulan gereksinime dikkat çekmektedir (Garwood ve McCabe, 2000, s. 269, 272, 273, 274).

Arat Odacı (2018), video ile model olarak sunduğu öğretim programı ile yetersizlikten etkilenmiş bireylere cinsel istismardan korunma becerisinin kazandırılmasına ilişkin bir araştırma yapmıştır. Programa katılan üç öğrencinin video ile sunulan model yardımı ile

yakın çevresini tanıması, güvenebileceği kişileri ayırt edebilmesi, doğru ve yanlış dokunuşu ayırt etmesi ve istismardan kendini koruma becerilerini kazanmasını amaçlanmıştır. Yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunma programındaki başlama düzeyi verileri incelendiğinde, bireylerin cinsel istismardan korunma programındaki beceri basamaklarını bilmedikleri ancak program sonunda üç öğrencinin de bu bilgileri kazanabildikleri ve cinsel istismardan korunma becerisini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır (Arat Odacı, 2018, s. 63, 64, 87).

2.10.2. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi ikisi hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar

2.10.2.1. Beden ve davranış konularını ele alan araştırmalar

McCabe ve Cummins (1996), hafif derece zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel bilgi, deneyim, duygu ve gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmaya, yaşları 16 ile 40 arasında olan 18'i kadın 12'si erkek olmak üzere hafif derece zihin yetersizliği olan toplam 30 birey katılmıştır. Karşılaştırma yapılacak grupta ise yaşları 17 ile 35 arasında olan 32'si kadın 18'i erkek olmak üzere toplam 50 Deakin Üniversitesi psikoloji bölümü birinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Zihin yetersizliği olan bireylerle iki ya da üç oturumluk görüşmeler yapılmış, her görüşmenin başında araştırmanın amacı katılımcıya söylenmiş ve istediği zaman görüşmeyi sonlandırabileceği hatırlatılmıştır. İki grupta yer alan bireylerin değerlendirilmesi amacıyla 'Cinsel Bilgi, Deneyim ve İhtiyaç Ölçeği' kullanılmıştır. SPSS programı kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Ölçekte, arkadaşlık, evlilik, mahremiyet, cinsellik ve cinsel eğitim, bedenin bölümlerinin tanınması, regl dönemi, cinsel etkileşim, hamilelik, mastürbasyon ve cinsel istismar gibi konular ele alınmaktadır. Araştırma sonuçları, hafif derece zihin yetersizliği olan bireylerin tipik gelişim gösteren bireylere göre cinsel konularda daha olumsuz duygulara sahip olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte zihin yetersizliği olan bireyler, mahremiyet ve cinsel ilişki konularında yetersiz bilgiye sahiptirler. Özetle, zihin yetersizliği olan bireylerin regl dönemi ve bedeninin bölümlerini tanıma konuları dışındaki tüm alanlarda düşük bilgi seviyesine sahip olduklarını görülmektedir. Bu bulgular ışığında, zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel istismarın tanımı ve önlenmesi hakkında düşük bilgiye sahip oldukları bu durumun ise zihin yetersizliği olan bireyleri istismara daha açık konuma getirdiği anlaşılmaktadır. Araştırmacılar, zihin yetersizliği olan bireylere etkili cinsel eğitim programlarının verilmesi ve bu sürece ebeveynlerin,

bakıcıların ve toplumun diğer üyelerinin katılımının gerekli olduğunun altını çizmektedir (McCabe ve Cummins, 1996, s. 13, 14, 15, 18, 19).

Lumley ve diğerleri (1998), yürüttükleri araştırmada hafif veya orta derece zihin yetersizliği olan 6 yetişkin kadına cinsel istismarı önleme programı uygulanmış ve etkililiği araştırılmıştır. Cinsel istismarın önlenmesi programında katılımcılara öğretilmesi hedeflenen davranışlar, istismar durumunu sözlü olarak reddetme, olay yerini terk etme ve durumu güvenilir bir kişiye bildirme olarak belirlenmiştir. Öğretim oturumları, kadın ve erkek öğreticilerin bulunduğu bir ekip tarafından verilmiştir. Her oturum 60 ile 90 dakika arasında olup toplam beş oturumda tamamlanmıştır. Oturumlarda bedenin özel bölgelerinin adı ve yeri, ilişki türleri, özel davranışlar ve özel davranışlarla ilgili alınan kararlarda dikkat edilmesi gereken hususlar, cinsel ilişki, uygun dokunuşlar gibi konular anlatılmıştır. Katılımcılara ön test, son test ve izleme değerlendirmesi yapılmıştır. Değerlendirme oturumlarında araştırmacı, cinsel istismar durumunu örneklendiren bir senaryo verip katılımcıdan bu durum karşısında ne yapacağını sözel olarak tarif etmesini istemektedir. Katılımcılara bu süreçte herhangi bir ipucu verilmemiş ve yanıtları not edilmiştir. Araştırma sonuçları, cinsel istismarı önleme programıyla zihin yetersizliği olan kadın yetişkinlerin istismardan korunma becerilerini kazandıkları ve bir ay sonra yapılan izleme değerlendirmesinde ise kazanılan becerilerin kalıcılığının sağlandığı tespit edilmiştir (Lumley ve diğ., 1998, s. 91-95, 99).

Miodrag (2004), yaptığı araştırmasında altı haftalık sosyo-cinsel eğitim programının gelişimsel bozukluğu olan kişilerin bilgi ve tutumları üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya 5 erkek 5 kız olmak üzere 10 kişi katılmıştır. Eğitim programı içerisinde arkadaşlık, yakın ilişkiler, duygular, kişisel alan, cinsiyet ve uygunsuz davranışlara uygun tepkiler verme gibi sosyal beceriler ele alınmıştır. Bunlarla birlikte erkek ve kız beden bölümleri, bedenimizin özel bölgeleri ve dokunma gibi cinsel konular da eğitim programının içinde yer almaktadır. Planlanan eğitim programı katılımcılara uygulanmadan önce ön test, eğitim programı uygulandıktan sonra ise son test yapılmıştır. Ön test ve son test anketlerinin sonuçları karşılaştırıldığında katılımcıların bilgi ve tutumlarının olumlu şekilde arttığı sonucuna varılmıştır (Miodrag, 2004, s. 41, 42, 45, 59).

Lindsay ve diğerleri (2008), yapmış oldukları araştırmada zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim kursuna katıldıktan sonra cinsel bilgi düzeylerindeki değişimin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda deney ve kontrol grubu olmak üzere

iki grup oluşturulmuştur. Deney grubu yaşları 17 ile 49 arasında olan 26 erkek ve 20 kadın olmak üzere toplam 46 kişiden oluşmaktadır. Bu gruptaki katılımcılar 9 ay boyunca cinsel eğitim kursuna katılmıştır. Araştırmada test tekrar test yöntemi uygulanmış, eğitim oturumları bittikten 3 ay sonra izleme değerlendirmesi yapılmıştır. Kontrol grubu ise yaşları 18 ile 43 arasında 7 erkek 7 kadın olmak üzere toplam 14 kişiden oluşmaktadır. Bu gruptaki katılımcılar cinsel eğitim kursuna alınmamış, test tekrar test yöntemi uygulanmış, 4 ay sonra izleme değerlendirmesi yapılmıştır. Bu araştırmaya katılan tüm katılımcılar hafif veya orta derece zihin yetersizliği tanısı almıştır. Cinsel eğitim kursunun uyguladığı program yedi alanı kapsamaktadır. Bu alanlar: insan bedeninin bölümleri, mastürbasyon, erkeklerde ve kadınlarda ergenlik dönemi, cinsel ilişki, hamilelik ve doğum, doğum kontrolü ve cinsel yolla bulasan hastalıklardır. Yapılan son test değerlendirmesinde deney grubunda yer alan bireylerin tüm alanlara yönelik cinsel bilgilerinde önemli düzeyde artış olduğu ve izleme değerlendirmesinde öğrenilen bilgilerin çoğunun varlığını koruduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubunda yer alan katılımcıların ise cinsel bilgi düzeylerinde artış saptanmamıştır. Bulgular, zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim kurslarında daha fazla bilgi edindiklerini göstermektedir. Bu bireylerin cinsel istismara daha fazla maruz kaldıkları düşünüldüğünde cinsel konularda eğitim almaları büyük önem taşımaktadır (Lindsay, Bellshaw, Culross, Staines, ve Michie, 2008, s. 531-538).

Mandan Sürücü (2009), zihin yetersizliği olan kızların cinsel bilgi ve cinsel istismar algılarının betimlenmesi amacıyla 11-17 yaş arasındaki orta derece zihin yetersizliği olan 30 ergen kız ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Uygulanan görüşme soruları cinsel kimlik/cinsiyet bilgisi, beden bölümleri ve görevleri, regl dönemi gibi konuları kapsamakla birlikte flört/sevgili, sarılma, öpüşme gibi mahremiyet bilincine ilişkin konuları da içermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun tanıdığı veya tanımadığı bir kişi kendisine sarılmak istediğinde bunu reddetmek için nasıl davranmaları ve ne söylemeleri gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir (Mandan Sürücü, 2009, s. 51, 53, 133, 134).

Visser ve diğerleri (2017), yaptıkları araştırmada ‘Tackling Teenage Training’ adlı programı uygulayarak katılımcılar üzerindeki bilişsel ve davranışsal sonuçlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu araştırmaya yaşları 12 ile 18 arasında değişen toplam 189 OSB olan genç katılmıştır. Deney grubu 95, kontrol grubu ise 94 kişiden oluşmuştur. Bu program, psikoloji veya sosyal hizmet bölümünden lisans veya yüksek lisans derecesinde

mezun olmuş ve en az üç yıl OSB olan bireylerle çalışma tecrübesine sahip toplam 11 uzman tarafından uygulanmıştır. TTT programı, uzmanlar için bir el kitabı ve gençler için hazırlanmış bir çalışma kitabını içermektedir. Hazırlanan çalışma kitabında metinler, alıştırmalar ve resimler bulunmaktadır. Ayrıca aileler, her hafta yapılan posta yoluyla gerçekleştirilen müdahale oturumları hakkında bilgilendirilmiştir. TTT programı, 18 oturumdan oluşmuş, her oturum yaklaşık 45 dakika sürmüş ve müdahale programı 6 ayda tamamlanmıştır. Bu programda ergenlik, arkadaşlık, cinsiyet farklılıkları, hamilelik, kişisel sınırların belirlenmesi ve saygı duyulması, mastürbasyon, cinsel yönelim ve cinsel ilişki gibi konular ele alınmıştır. Her oturum sonunda katılımcılara ev ödevi verilerek öğrenilenlerin genelleştirilmesi ve kalıcı olması hedeflenmiştir. Müdahale öncesinde, müdahale sonrasında ve müdahale bittikten 12 ay sonra izleme değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler katılımcılara ve ebeveynlerine doldurulan anket formlarla yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda deney grubundaki gençlerin kontrol grubundaki gençlere göre programa katıldıktan sonra sosyal becerilerinde önemli ölçüde iyileşme olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu araştırmada romantik ilişkiler için gerekli olan becerilerde gelişme ve uygunsuz cinsel davranışların azalma saptanmamıştır. On iki ay sonra yapılan izleme değerlendirmesinde ise sosyal becerilerdeki olumlu değişimin devam ettiği tespit edilmiştir (Visser ve diğ., 2017, s. 840-847).

2.10.2.2. Konuşma ve davranış konularını ele alan araştırmalar

Bornman ve Rathbone (2016), on sekiz yaşından büyük 10 kadın katılımcı ile araştırma yürütmüşlerdir. Bu araştırmada zihin yetersizliği olan kadınlar için cinsel bilgi ve ilişki eğitimi programının bir parçası olarak kullanılabilecek dört sosyal öyküyü geliştirmek için üç farklı aşama kaydedilmiştir. Birinci aşamada, zihin yetersizliği olan bireylerde cinsel bilgi ve ilişki ile ilgili uygunsuz sosyal davranışları değiştirmek veya azaltmak için sosyal öykülerin kullanımıyla ilgili araştırma yapılmıştır. İkinci aşamada zihin yetersizliği olan kadın katılımcıların farklı ilişki türleri ve farklı selamlama biçimlerinin hangilerinin uygun olduğunu, cinselliklerini nasıl ifade ettiklerini ve cinsel konularda hakkında nasıl bilgi edindikleri belirlenmiştir. Daha sonra, bu iki aşamanın sonuçlarına dayanarak dört sosyal öykü yazılmış ve zihin yetersizliği olan kadınların bakımını üstlenen kişiler sosyal öykülerin uygulanması konusunda eğitilmişlerdir. Üçüncü aşamada ise bu sosyal öykülerin uygunluğunu değerlendirmek için zihin yetersizliği olan bireylere sosyal öyküler uygulanmıştır. Hazırlanan sosyal öyküler dört ana konuyu ele almaktadır. Bu konular: Uygun ve uygunsuz dokunma bilincini oluşturarak sosyal sınırları

öğretmek, sosyal olarak kabul edilebilir konuşma konularında "özel" ve "genel" kavramları arasındaki farkı öğretmek, farklı ilişki türlerini ayırt etmek, romantik ilişkilerde uygun ve kabul edilebilir sosyal davranışları öğretmek olarak sıralanmaktadır. Araştırma sonuçları hazırlanan dört sosyal öykünün üçünün uygun olduğunu, diğerinin ise yeniden yazılması yönünde bir öneri ortaya koymaktadır (Bornman ve Rathbone, 2016, s. 270-272).

Pask ve diğerleri (2016), Sağlıklı İlişkiler ve Otizm adını verdikleri müdahale programı ile OSB olan çocukların cinsel bilgi seviyelerinde var olan değişimi incelemişlerdir. Bu müdahale programı, kişisel temizlik, cinsel bilgi ve kişiler arası ilişki konularını içermektedir. Kişiler arası ilişki başlığının altında özel konuları konuşma, arkadaşlık, uygun dokunuşlar, internet ve sosyal medya güvenirliği gibi alt başlıklar yer almaktadır. Müdahale programına 9. ve 11. sınıf öğrencisi olan yaşları 15 ile 17 arasında değişen OSB olan 6 genç katılmıştır. Katılımcıların biri hafif, dördü orta ve birisi ağır derece OSB tanısı almıştır. Müdahale programı toplam 40 oturum ve her oturum 45 dakika olacak şekilde planlanmıştır. Oturumların tamamlanmasının ardından öğretilen konunun pekiştirilmesi amacıyla ebeveynlere ev ödevi verilmiş, bu sayede öğrenilen yeni becerilerin farklı ortamlarda uygulanması ve kalıcılığının sağlanması amaçlanmıştır. Araştırmacılar, ön test, son test ve bir ay sonra izleme değerlendirmesi yapmışlardır. Değerlendirme aşamalarında 58 maddelik ölçek kullanılmıştır. Veri analizi SPSS programı yardımıyla yapılmıştır. Bulgular, müdahale programı sonunda katılımcıların cinsel bilgi seviyelerinde artış olduğunu ve izleme değerlendirmesi sonucunda da bu bilgileri akıllarında tutmayı başarabildiklerini göstermektedir (Pask ve diğ., 2016, s. 1-9).

2.10.2.3. Davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar

Hatton ve Tector (2010), OSB olan gençlerin cinsellik ve kişiler arası ilişki konusunda bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma, OSB olan 12 genç ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılar, insanlara ne zaman ve nasıl dokunabileceklerini bilmediklerini ve öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bireyler, uygun dokunuşların karmaşık bir konu olduğunu ve kendilerine kural olarak öğretilmesinin daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bunu kendilerini güvende tutmanın bir yolu olarak görmektedirler. Bu konuya örnek olarak katılımcılardan biri sarıldığı tek kadının annesi olduğunu ve diğer kızlara ne zaman ve nasıl dokunması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte katılımcılar, genel ve özel kavramlarının ne anlama geldiklerini bilmediklerini, bu

nedenle de özel veya genel davranışları sergilemeleri uygun olan ortamlarla eşleştirmekte güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir (Hatton ve Tector, 2010, s. 70, 73).

2.10.3. Zihin yetersizliği olan bireylerin beden, konuşma, davranış, ortam konularından herhangi üçü hakkındaki sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar

2.10.3.1. Beden, davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar

Nunez (2019), öğrencilerin cinsel eğitim gereksinimlerini karşılamak için eğitimcilere uygun öğretim materyalleri sağlamak amacıyla bir araştırma yapmıştır. Hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencinin doğal ortamında, okulda veya sınıfta ortaya çıkabilecek cinsel davranışlara yönelik olarak kullanılması amaçlanmıştır. Öğretim materyalinin anket bölümünde bedenin bölümleri, cinsel ilişki, gebelik ve sperm ile yumurtalık gibi fizyolojik konular yer almaktadır. Sosyal öykülerin yer aldığı bölümde ergenlik döneminde ortaya çıkan bedensel değişimler, regl, kişisel bakım ve mahrem dokunuş konuları ele alınmıştır. Davranış kontrolü bölümünde ise özel ve genel kavramları, özel ve genel alan, özel ve genel davranış ile bedenimizin özel ve genel bölgeleri üzerinde durulmuştur. Bu öğretim materyalinin, orta ve ağır yetersizliği olan öğrencilere cinsel eğitim öğretiminde başarılı olduğu tespit edilmiştir (Núñez, 2019, s. 2, 27, 28, 45-97).

Ünlü (2020), cinsel istismarı önlemeyi hedefleyen teknoloji destekli eğitimin zihin yetersizliği olan bireyler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma zihin yetersizliği tanısı almış ve yaşları 10 ile 16 arasında değişen 3 kız 1 erkek olmak üzere toplam 4 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara verilen teknoloji destekli eğitim programında özel bölge adları, kıyafetini değiştirebileceği yerler, iyi-kötü dokunuş kavramları ve öpme, kucağa oturma davranışları içerik olarak sunulmuştur. Araştırma bulguları verilen teknoloji destekli eğitim katılımcıların cinsel istismardan korunma becerisi edinmesinde etkili olduğunu, eğitim bittikten sonra da kazanılan becerilerin kalıcılığının sağlandığını ve farklı araç, ortam ve kişiler üzerinde genellendiğini göstermektedir (Ünlü, 2020, s. 6, 38, 63, 64, 100).

2.10.3.2. Beden, konuşma ve davranış konularını ele alan araştırmalar

Timmers ve diğerleri (1981), gelişimsel yetersizliği olan yetişkinlerin cinsel bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi amacıyla bir araştırma yürütmüştür. Bu araştırmaya yaşları 19 ile 39 arasında değişen 13 erkek ve 12 kadın olmak üzere toplam 25 gelişimsel

yetersizliği olan yetişkin katılmış ve bu katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma da katılımcıların, cinsel konularda sahip olduğu bilgi düzeyi, bu bilgileri kimlerden ve hangi yolla öğrendikleri, cinsel konuları kimlerle konuştukları, bedenlerinin bölümlerinin adları ve işlevleri, dokunma biçimleri, kişiler arası ilişki türleri (arkadaş, sevgili, eş gibi), davranışlar gibi konular ele alınmıştır. Katılımcıların çoğu edindikleri cinsel bilgileri okul veya kurs öğretmenlerinden, diğer kısmı ise ebeveynlerinden, akranlarından ve kendi kendilerine öğrendiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların çoğu başkalarıyla cinsel konularda konuşmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bulgular ışığında katılımcıların, araştırma sürecinde ele alınan cinsel konularda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır (Timmers, DuCharme, ve Jacob, 1981, s. 27-31).

2.10.3.3. Konuşma, davranış ve ortam konularını ele alan araştırmalar

Hellemans ve diğerleri (2010), zihin yetersizliği veya OSB olan bireyler ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın amacı, zihin yetersizliği veya OSB'nin öz bakım, sosyo-cinsel becerileri ve cinsel davranışlar üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Bu araştırmaya 15 ile 21 yaşları arasında 20 OSB olan ve 19 zihin yetersizliği olan toplam 39 erkek katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile veri toplanmış ve elde edilen veriler 5 likert tipi bir ölçeğe işlenip analiz edilmiştir. Araştırmada, öz bakım (cinsel organları yıkama, iç çamaşırını değiştirmek, tuvaletin doğru kullanımı), sosyo-cinsel beceriler (hangi ortamlarda hangi davranışların sergilenmesinin uygun olduğunu bilmek, kiminle ve nerede cinsel konular hakkında konuşması gerektiğini bilmek) ve ergenlik döneminde bedeninde gerçekleşen fiziksel değişikliklerine uyum konusuna ilişkin bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda hangi ortamlarda hangi davranışların sergilenmesinin uygun olduğunu, cinsel konular hakkında kiminle ve nerede konuşması gerektiğini bilen bireyler, bilmeyenlere göre daha büyük bir çoğunluk göstermektedir. Ancak OSB olan bireyler zihin yetersizliği olan bireyler arasında öz bakım ve sosyo-cinsel beceriler açısından önemli bir fark saptanmamakla birlikte OSB olan bireylerin ergenlik döneminde bedeninde gerçekleşen fiziksel değişikliklerine uyum konusunda daha fazla zorluk yaşadıkları belirlenmiştir (Hellemans, Roeyers, Leplae, Dewaele, ve Deboutte, 2010, s. 94-98, 101).

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölüm araştırma modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analiz edilme süreci hakkındaki bilgileri içermektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmacı, araştırma konusuna ve amacına uygun olarak araştırma sürecinde kullanacağı veri toplama araçlarını, yöntem ve tekniklerini belirlemektedir (Ekiz, 2020, s. 63). Bu araştırmada 14-24 yaşları arasında hafif derece zihin yetersizlik tanısı almış gençlerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amaçlanmış ve nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 15 erkek ve 15 kız olmak üzere toplam 30 katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmeler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerini Denzin ve Lincoln, 'çoklu öznel veri tipine dayanan ve doğal ortamda belirli durumlardaki insanları incelemek için kullanılan yorumlayıcı araştırma yaklaşımı' olarak tanımlamaktadır (Christensen, Johnson, ve Turner, 2020, s. 54; Denzin ve Lincoln, 2018, s. 46). Bu yöntemde, araştırma sürecinde doğrulamalar ve yanlışlamalar aracılığıyla evrensel bir gerçek ortaya koymak yerine bilginin öznel, kültürel ve genellenemez olduğunu kabul ederek bireysel gerçekliği (Sönmez ve Alacapınar, 2019, s. 72-74, 80) ve katılımcıların algı ve yorumlarını derinlemesine inceleyerek kişisel anlayışları ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır (Gay, Mills, ve Airasian, 2011, s. 12). Nitel araştırmalar, aynı zamanda tekdüze görüşler ortaya koymaktan ziyade yelpazesini geniş tutarak farklı görüşleri içerisinde barındırmakta (Gay ve diğ., 2011, s. 7), katılımcıların araştırılan konu veya olayı kişisel olarak yorumlamasına ve anlamlandırmasına izin vermektedir (Creswell, 2018, s. 43).

Nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik desen, bir fenomenin bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve tanımlandığını ortaya çıkarmaktadır. Fenomenolojik araştırma doğrultusunda öznel deneyimlere ve algılara ulaşmak amaçlanmaktadır (Christensen ve diğ., 2020, s. 409; Gay ve diğ., 2011, s. 12-13; Yıldırım ve Şimşek, 2018,

s. 72). Bu doğrultuda nitel araştırmacılar, araştırma yapılan kişilerin araştırılan konu veya olay hakkındaki öznel bakış açılarını, kişisel görüşlerini ve düşünme yollarını belirlemeye odaklanmakta (Christensen ve diğ., 2020, s. 54; Creswell, 2018, s. 47; Ekiz, 2020, s. 35) ve katılımcıların algılarını daha iyi belirleyebilmek adına görüşme ve gözlem gibi nitel araştırma yöntemlerini kullanarak yakın etkileşimde bulunmayı hedeflemektedir. Bu sayede hem anlatı hem görsel veriler toplayarak derinlemesine bilgi edinmektedir (Gay ve diğ., 2011, s. 8). Fakat kaliteli bir nitel araştırma ortaya koymak zor bir iştir (Ekiz, 2020, s. 76). Çünkü araştırmacının katılımcıları belirlemesi, veri toplama sürecinde verilerin kayıt edilmesi, verilerin analizi zaman ve emek gerektirmekte (Seidman, 2006, s. 12) bu nedenle katılımcı sayısı nispeten daha az tutulmaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 8).

Nitel araştırmacı kapsamlı olarak veri toplama amacı ile sahada saatlerce zaman harcar (Creswell, 2018, s. 49). Bu durum araştırmacının veri toplamaya başlamadan önce iyi bir planlama yapmasını önemli hale getirmektedir (Ekiz, 2020, s. 76). Verilerin analiz edilme süreci ise araştırmacının hassasiyetle çalışması gereken bir diğer aşamadır (Patton, 2002, s. 5). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda nitel araştırmalar araştırmacı için maliyetli olmaktadır (Seidman, 2006, s. 12).

Nitel araştırma, araştırma sürecinin başında keskin sınırları olmayan, araştırma sürecinin her aşamasında değişime izin veren bir desene sahip olmasının (Creswell, 2018, s. 47) yanında görüşme sorularının değiştirilmesine ve geliştirilmesine de izin vermektedir (Christensen ve diğ., 2020, s. 54). Görüşme tekniğinde araştırmacının katılımcılardan derinlemesine cevaplar alabilmek için ek sorular sorabilmesi, gerektiğinde soruyu tekrar edebilmesi, görüşmenin akışına göre soruların sırasının değiştirilebilmesi ve görüşülen kişinin durumuna göre bazı soruların atlanması araştırmacılar için esneklik sağlamaktadır (Bailey, 1982; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 133).

Görüşmeler asıl olarak, katılımcıların görüşme konusu hakkındaki bilgilerini ve görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle oluşturulan görüşme soruları, katılımcıları konuşmaya ve anlatmaya teşvik edici olmalıdır (Denzin ve Lincoln, 2018, s. 1003). Araştırmacı, görüşme sorularını açık ve net bir şekilde ifade etmeye önem vermesine rağmen bazen sorular katılımcılar tarafından farklı şekilde anlaşılabilmektedir. Bu durumda araştırmacının ek sorular yönelterek katılımcının soruyu doğru anlamasına yardımcı olması gerekmektedir. Buradaki amaç, katılımcıları tekdüze cevaplar vermeye

yönlendirmek değil, katılımcıların araştırma konusu hakkındaki bilgi ve görüşlerini ayrıntılı şekilde belirlemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 140).

Gerçekleştirilen görüşmelerin süresi ise birkaç dakikadan birkaç saate kadar değişebileceği gibi bir veya birden fazla oturumdan da (Gay ve diğ., 2011, s. 386) oluşabilmektedir. Aynı zamanda görüşmeler bireysel veya gruplar halinde de yapılabilmektedir (Ekiz, 2020, s. 70; Gay ve diğ., 2011, s. 386). Bu araştırmada görüşmelerin tamamı bireysel olarak gerçekleştirilmiş ve araştırmacı, boş bir odada katılımcılar ile yüz yüze etkileşim halinde görüşmeleri tamamlamıştır.

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, İstanbul ilinde lise düzeyinde eğitimine devam etmekte olan 14-24 yaşları arasında hafif derece zihin yetersizlik tanısı almış 15 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 genç oluşturmaktadır.

3.2.1. Katılımcıların belirlenmesi

Araştırmacı, öncelikle veri toplama sürecinin daha sağlıklı yürütülmesi amacıyla ilgili kurumlara başvurarak etik kurul izin sürecini başlatmış ve araştırmanın etik olarak uygunluğunu beyan eden etik kurul iznini almıştır. Daha sonra katılımcıların belirlenmesi sürecine geçilmiştir.

Bu araştırmanın örnekleminin seçilmesinde ölçüt örneklem kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki ana unsur önceden belirlenmiş ölçüt veya ölçütleri karşılayan katılımcıların araştırmaya dâhil edilmesidir. Burada söz konusu olan ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından belirlenebilmekte ve daha önceden hazırlanmış ölçüt listesi kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122). Bu araştırmada da katılımcıların bazı ölçütleri taşıması gerekmektedir. Araştırmaya dâhil etme kriterleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Hafif derece zihin yetersizliği tanısı almış olması,
- Lise düzeyinde öğrenimine devam ediyor olması,
- Araştırmaya katılacak olan gençlerin veli veya vasisi tarafından veli onam formunun imzalanmış olması.

Araştırmanın katılımcıları belirlenirken; araştırmacı ikamet adresine yakın olandan uzak olana doğru özel eğitim hizmeti sunan özel eğitim kurumlarının listesini çıkarmıştır. Daha sonra listede yer alan özel eğitim kurumlarını sırayla arayarak kurum yöneticileri ile görüşmüş ve ikamet ettiği ilçedeki bir özel eğitim kurumuna yüz yüze görüşme için davet edilmiştir. Araştırmacı, kurum yöneticisine araştırma konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgi vermiştir. Bu görüşme sonrasında kurumdaki 11 erkek ve 4 kız araştırmaya dâhil edilme kriterlerinin ikisini sağlamasına rağmen gençlerin hiçbirinin veli onam formunun imzalı şekilde araştırmacıya ulaşmaması nedeni ile bu kurumda araştırma yapılamamıştır.

Araştırmacı daha sonra İstanbul ili Avrupa yakasında bulunan bir başka özel eğitim kurumunu aramış ve daha sonra kurum yöneticisi ile görüşmeye gitmiştir. Araştırmacı kurum yöneticisine araştırması hakkında bilgi verip kurumlarındaki gençlerle görüşmeler yapmak istediğini, görüşme için uygun bir ortamın kendisine sağlanıp sağlanamayacağını sormuştur. Kurum yöneticisi uygun ortamın sağlanması için araştırmacıya gereken desteğin sağlanacağını söylemiştir. Araştırmacı, veli onam formlarının imzalı şekilde kendisine ulaştıktan sonra araştırma sürecine başlayacağını belirtmiştir. Kısa bir süre sonra bu kurumda öğrenim görmekte olan 18 erkek, 12 kız olmak üzere toplam 30 kişinin veli onam formları imzalı şekilde araştırmacının eline ulaşmıştır. Fakat pandemi koşullarından dolayı katılımcıların belirli dönemlerde yüz yüze eğitime katılamaması nedeni ile bu kurumda 13 erkek, 9 kız olmak üzere toplam 22 genç ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak 1 erkek katılımcının artikülasyon bozukluğunun olması araştırmacının görüşmeyi gerçekleştirmesini zorlaştırmış ve görüşme 7 dakika 57 saniye sonra araştırmacı tarafından sonlandırılmıştır. Bununla birlikte 1 erkek katılımcının da görüşmeyi yarıda kesmek istemesi nedeni ile görüşme tamamlanamamıştır. Bu 2 erkek katılımcı ile yapılan görüşmeler analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Bu kurumda 11 erkek, 9 kız olmak üzere toplam 20 genç ile yapılan görüşmeler analiz sürecine dâhil edilmiştir.

Araştırmacı, araştırmaya katılan kız ve erkek katılımcı sayısının eşit olmasını amaçlayarak araştırmaya dâhil etme kriterlerini sağlayan 2 kız katılımcı daha bulma gayretine girmiştir. Araştırmacının özel eğitim öğretmeni arkadaşı eski öğrencilerinden ikiz olan 2 kız kardeşin araştırmaya dahil etme kriterlerini sağladığını söyleyerek araştırmacıyı veli ile görüştürmüştür. Araştırmacı, veli ile telefonda konuşup araştırma konusu ve amacı hakkında bilgi vermiştir. Veli, araştırma için izni olduğunu söyleyerek araştırmacıyı evine davet etmiştir. Araştırmacı ev ziyareti yapmak yerine ikizlerin öğrenim

gördüğü kurumda görüşme yapmayı tercih etmiştir. Araştırmacı, kurum yöneticilerini arayarak yüz yüze görüşme için randevu almıştır. Yapılan görüşme sonucunda kurum yöneticileri araştırmanın yapılması için izin vermiş ve araştırmacıya müsait olduğu herhangi bir zamanda görüşmeyi gerçekleştirebileceğini söylemiştir. Veli onam formlarının imzalı şekilde araştırmacıya ulaştığı gün ikizler ile kurumun boş bir odasında bireysel olarak görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmacı, tez danışmanı ile irtibata geçerek 11 kız ve 11 erkek olmak üzere toplam 22 genç ile görüşme yaptığının bilgisini vermiştir. Tez danışmanının sayının biraz daha artırılmasının daha iyi olacağı yönünde geri bildirimi üzerine araştırmacı, yeni kurum arayışına girmiştir. Daha sonra danışmanın önerisi ile İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan bir özel eğitim kurumu ile görüşmüştür. Bu kurumda öğrenim görmekte olan gençlerin velilerine veli onam formu gönderilmiştir. Gönderilen formlardan 4 erkek, 5 kız olmak üzere toplam 9 tanesi araştırmacıya imzalı olarak dönmüştür. Bu kurumda ise 4 erkek, 4 kız toplam 8 genç ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, tez danışmanı ile iletişime geçerek son sayı hakkında danışmanını bilgilendirmiştir. Tez danışmanının onayı ile 15 kız, 15 erkek olmak üzere toplam 30 genç ile yapılan görüşmeler sonucunda veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Araştırmaya katılan gençlere ilişkin bilgiler Tablo 3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

No	Kod Adı	Cinsiyeti	Sınıfı	Yaşı	Tanısı
1	Aylin	Kız	10. sınıf	19	HDZY
2	Seda	Kız	10. sınıf	16	HDZY
3	Emel	Kız	9. sınıf	16	HDZY
4	Kübra	Kız	11. sınıf	22	HDZY
5	Arda	Erkek	10. sınıf	18	HDZY
6	Bora	Erkek	10. sınıf	17	HDZY
7	Ela	Kız	10. sınıf	16	HDZY
8	Nergis	Kız	10. sınıf	17	HDZY
9	Emre	Erkek	10. sınıf	18	HDZY
10	Ozan	Erkek	11. sınıf	18	HDZY
11	Anıl	Erkek	12. sınıf	21	HDZY
12	Alp	Erkek	9. sınıf	18	HDZY
13	Erdem	Erkek	9. sınıf	15	HDZY
14	Onur	Erkek	11. sınıf	19	HDZY
15	Betül	Kız	11. sınıf	18	HDZY
16	Aslı	Kız	10. sınıf	20	HDZY
17	Umut	Erkek	10. sınıf	19	HDZY
18	Tuna	Erkek	10. sınıf	17	HDZY
19	Uzay	Erkek	9. sınıf	15	HDZY
20	Bahar	Kız	10. sınıf	17	HDZY
21	Nazlı	Kız	10. sınıf	17	HDZY
22	Hülya	Kız	11. sınıf	24	HDZY
23	Merve	Kız	11. sınıf	21	HDZY
24	Ali	Erkek	10. sınıf	18	HDZY
25	Şeyda	Kız	9. sınıf	14	HDZY
26	Ayça	Kız	10. sınıf	16	HDZY
27	Efe	Erkek	11. sınıf	18	HDZY
28	Murat	Erkek	12. sınıf	19	HDZY
29	Hilal	Kız	11. sınıf	19	HDZY
30	Tolga	Erkek	12. sınıf	19	HDZY

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırmaya katılan gençlerin beşi 9. sınıf, on dördü 10. sınıf, sekizi 11. sınıf, üçü ise 12. sınıf düzeyinde eğitimine devam etmektedir. Katılımcıların en küçüğünün 14, en büyüğünün ise 24 yaşında olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların yaş ortalaması ise 18 olarak hesaplanmıştır. Araştırmacı, tüm katılımcıların hem Rehberlik Araştırma Merkezi (Ramage) raporlarını hem de hastane raporlarını tek tek incelemiştir. Ancak bazı katılımcıların hastane raporlarının geçerlilik süresinin dolmuş olması, bazı katılımcıların Çocuklar için Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) bulunurken bazılarının henüz ÇÖZGER raporu almamış olması, incelenen hastane raporlarının tümünde eşit düzeyde bilgi verilmemiş olması gibi önemli ölçüde farklılaşmalar katılımcıların hastane raporlarında yer alan tanılarına göre sınıflandırılmasını zorlaştırmıştır. Bu nedenle tüm katılımcılar için RAM tarafından verilmiş olan rapordaki tanıları esas alınmıştır. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların RAM raporunda hafif derece zihin yetersizliği tanısı aldığı belirtilmektedir.

3.2.2. Araştırmacı

Araştırmacı, Marmara Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ve Özel Eğitim Öğretmenliği bölümlerinden lisans derecesinde mezun olmuştur. Nisan 2019 tarihi itibari ile özel eğitim sınıf öğretmeni olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Ayrıca araştırmacı, yüksek lisans eğitiminin ders aşamasında Doç. Dr. Fatma Nur Akçin'den nitel araştırma yöntemleri dersini almış ve başarıyla tamamlamıştır.

3.2.3. Değerlendiriciler arası güvenirlik çalışmasının yapıldığı uzman

Değerlendiriciler arası güvenirlik çalışması özel eğitim alanında yüksek lisans derecesinde eğitime sahip bir uzman ile yapılmıştır. Uzman, yüksek lisans düzeyinde niteliksel araştırma yöntemleri dersini almış ve yüksek lisans tezini niteliksel araştırma yöntemlerini kullanarak yapmıştır.

3.2.4. Tez danışmanı

Tez danışmanı, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü doktora eğitimi sırasında niteliksel araştırma yöntemleri dersini almış ve doktora tezini katılımcı gözlemcilikle yürütmüştür. Halihazırda görev yapmakta olduğu Marmara Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü yüksek lisans programında niteliksel araştırma yöntemleri dersini vermektedir. Bu konuda birçok yüksek lisans tezi yürütmüştür.

3.3. Verilerin Toplanması

Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan teknikler görüşme, gözlem ve doküman analizi olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Creswell, 2018, s. 45; Ekiz, 2020, s. 63; Gay ve diğ., 2011, s. 381; Özden ve Durdu, 2016, s. 93; Patton, 2002, s. 4; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 85).

Gözlem tekniği, katılımcının davranışlarının, kişilerarası etkileşimlerinin, konuşmalarının araştırmacı tarafından gözlemlediği saha çalışması olarak tanımlanmaktadır (Patton, 2002, s. 4).

Doküman tekniği, kişisel günlükler, mektuplar, sanat eserleri, fotoğraflar, resmi yayınlar ve raporlar gibi belgelerin taranmasını içermektedir (Patton, 2002, s. 4). Bunlara ek olarak e-posta da nitel veri toplama araçları arasında sayılmaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 381; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 226).

Görüşme tekniği ise en yalın hali ile araştırmacının katılımcıya yüz yüze, telefon veya e-posta aracılığıyla bir dizi soru sorma durumu olarak tanımlanmaktadır (Christensen ve diğ., 2020, s. 58, 59). Görüşme sırasında kullanılan görüşme soruları katılımcıların araştırma konusuna dair görüşleri, bilgileri, tutumları ve bakış açıları hakkında bilgi vermektedir (Özden ve Durdu, 2016, s. 103; Patton, 2002, s. 4). Ayrıca görüşmeler, araştırmacıya sadece gözlem yaparak ulaşabileceği bilgilerden çok daha fazlasını edinme fırsatı sunmaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 386; Özden ve Durdu, 2016, s. 103; Patton, 2002). Araştırmacı, veri toplama sürecinde bizzat bulunduğu için katılımcıların ses tonu, beden dili ve mimiklerini gözlemleyerek kayıt altına alma fırsatına sahiptir. Bu gözlemler ile katılımcı cevapları arasındaki tutarlılık verilerin güvenirliğinin bir ölçütü sayılmaktadır (Bailey, 1982; Sönmez ve Alacapınar, 2019, s. 73; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 133). Duygu, düşünce ve niyetler gözlemlenemediği için bu tür veriler en iyi görüşme tekniği ile elde edilmektedir (Özden ve Durdu, 2016, s. 103; Patton, 2002).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı, araştırma amacına ve araştırma sorularına uygun olan veri toplama aracını geliştirmiştir. Bu araştırmanın veri toplama sürecinde yarı-yapılandırılmış görüşmeler, demografik bilgi formu ve araştırmacı günlüğü kullanılmıştır.

3.3.1. Görüşmeler

Görüşme, katılımcıların görüşlerini ve bilgilerini kendi ifadeleri ile açıklamaları olarak tanımlanmaktadır (Atkinson ve Delamont, 2011, s. 294). Görüşmeler genellikle yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşme olarak üçe ayrılmaktadır (Burgess, 1984, s. 84; Denzin ve Lincoln, 2018, s. 100; Ekiz, 2020, s. 69; Merriam, 2009, s. 89; Özden ve Durdu, 2016, s. 104).

Yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, araştırma konusuna uygun olarak katılımcıların bilgi ve görüşlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen sorular oluşturmaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 387). Ancak bu görüşmelerde hazırlanan görüşme sorularının

görüşme sırasında yeniden düzenlenmesi gibi bir esnekliği bulunmamaktadır (Ekiz, 2020, s. 70).

Yapılandırılmamış görüşmeler, araştırmacı ve katılımcının bir amaca yönelik gerçekleştirdikleri sohbet olarak kabul edilmektedir (Burgess, 1984, s. 84; Ekiz, 2020, s. 70). Bu görüşmeler sohbetten daha fazlasını içermekle birlikte araştırmacının araştırma sürecinde birden çok şeyin araştırılmasına izin vermektedir (Gay ve diğ., 2011, s. 386).

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise araştırmacı görüşmede kullanacağı soruları önceden hazırlamaktadır. Ancak bu görüşme tekniğini diğer görüşme tekniklerinden ayıran unsur, görüşme sırasında araştırmacılara görüşme sorularını yeniden düzenleyebilme esnekliğini sağlamasıdır (Ekiz, 2020, s. 70). Bu araştırmada katılımcılar ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.3.1.1. Görüşme ilkeleri

Görüşme tekniği ile katılımcının tutum, düşünce ve niyet gibi gözlemlenemeyen algıları belirlenmeye çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 130). Ancak araştırmacıların hiç tanımadığı kişilerle de görüşme yapması gerekebilir. Eğer ki araştırmaya dâhil edilen kişi utangaçlık gibi özelliklere sahipse bu durum katılımcının dürüstçe cevap vermesini zorlaştırabilmektedir (Seidman, 2006, s. 12). Özellikle araştırma konusu hassas bir konu ise araştırmacının güvene dayalı bir görüşme ortamı oluşturması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmacı görüşme boyunca katılımcının bakış açılarını öğrenmeyi hedefleyerek ve yönlendirici olmadan etkin bir dinleyici rolü üstlenmelidir (Gay ve diğ., 2011, s. 387). Araştırma sürecinde katılımcının sorulan sorulara içtenlikle ve dürüst bir şekilde cevap vermesini sağlamak araştırmacının temel görevleri arasında sayılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 130).

Bu araştırmada görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından yüz yüze ve bireysel olarak yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı katılımcıya kendisini tanıtmış ve konuşulan tüm konuların saklı tutulup bir başkası ile paylaşılmayacağını söyleyerek güven oluşturmaya çalışmıştır. Bununla birlikte araştırmacı, görüşmeye giderken fiziksel görünüşüne, kıyafetlerinin uyumlu, temiz ve ütülü olmasına özen göstermiştir. Görüşme öncesinde, sırasında ve sonrasında gerekli olan materyalleri (veli onam formu, araştırmaya katılma izni olan kişilerin listesi, demografik bilgi formu, görüşme sorularından oluşan veri

toplama aracı, görüşmelerde kullanılacak olan görsel kartlar, kalem, kağıt, ses kayıt cihazı) yanında hazır olarak bulundurmuştur.

Araştırmacı, görüşmelerin aynı şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla görüşme sorularını veri toplama aracında yazılı olduğu sırayla yöneltmiştir. Bu sayede sorulardan herhangi birinin atlanması veya aynı soruyu birden fazla kez katılımcıya sorulması engellenmeye çalışılmıştır. Katılımcı sorunun tekrar edilmesini talep ettiğinde veya soruyu yanlış anladığında araştırmacı soruyu katılımcıya tekrar yöneltmiştir. Her soru için katılımcıya düşünmesi için zaman vermiş, diğer soruya geçmekte aceleci davranmamıştır. Ayrıca soruları kağıttan okumak yerine katılımcı ile göz teması kurularak, anlaşılır ve yalın bir dil kullanarak sormuştur. Katılımcı soruyu cevaplarken bir diğer sorunun cevabını verdiği takdirde araştırmacı, verilen cevabı tekrarlayarak katılımcıya eklemek istediği başka cevaplar için fırsat tanımıştır.

Araştırmacı, derinlemesine bilgi almak istediği konuda ek sorular sormuş ve verilen cevaplar karşısında sözel (örn., 'Kendini çok iyi ifade ediyorsun, verdiğin cevaplar için teşekkür ederim.', 'Seninle sohbet etmek benim için çok keyifli.') veya sözel olmayan (örn., katılımcı ile göz kontağı kurma, başıyla onaylama) geri bildirimlerde bulunmuştur. Araştırmacı gerek ek sorular sorarken gerek sözel veya sözel olmayan geri bildirimlerde bulunurken yönlendirici olmaktan, katılımcı ile arasında oluşan güveni zedeleyici tutum ve davranışlardan özellikle kaçınmıştır.

3.3.1.2. Etik ilkeler

Araştırmacının araştırmaya dâhil etmek istediği katılımcılara araştırmanın amacı, araştırma süreci ve araştırma sonuçlarının erişilebilir olması konusunda bilgilendirme yapması gerekmektedir. Gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra araştırmaya katılma kararında tamamen katılımcının gönüllüğü esas tutulmaktadır. Fakat araştırmanın örneklemini çocuklar ya da öğrenciler oluşturuyorsa iznin veli veya vasi, okul yöneticileri ve öğretmenlerinden alınması gerekmektedir (Ekiz, 2020, s. 47). Bu nedenle araştırmacı, araştırmaya dâhil etmek istediği katılımcıların velileri ile ön görüşmeler yapmıştır. Ön görüşmelerde araştırmanın amacı, verilerin nasıl toplanacağı ve kayıt altına alınacağı, katılımcıların kişisel bilgilerinin hiç kimse ile paylaşılmayacağı, araştırma sonuçlarının erişime açık olacağına ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu etik ilkelerin tamamını içeren Veli Onam Formu (Ek-1) hem veliler hem de araştırmacı tarafından imzalanarak araştırmanın

etik kurallara uygun şekilde gerçekleştirileceğine dair karşılıklı olarak anlaşma imzalanmıştır.

Araştırmacı, görüşmenin başında katılımcıya yapılan görüşmenin gizli tutulup başkaları ile paylaşılmayacağına, bu nedenle sorulan sorulara içtenlikle cevap verebileceğine, görüşmenin herhangi bir yerinde dilerse görüşmeyi sonlandırabilme hakkı olduğuna dair bilgilendirmelerde bulunmuştur. Bununla birlikte görüşmeyi sonlandırmak isteyen katılımcıya izin verilmiş ve tutulan ses kaydı imha edilerek veri analiz sürecinden çıkartılmıştır. Araştırmacı, tutulan ses kayıtlarını hem DVD hem de Flash belleğe yedeklemiş ve bu kayıtları tez danışmanı hariç hiç kimse ile paylaşmamıştır.

Araştırma sürecine dâhil edilen katılımcıların kişisel bilgilerinin ve görüşlerinin açığa çıkmaması için katılımcıların isimlerinin doğrudan kullanılmaması gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak katılımcıların her biri için kod adı kullanılmalı (Ekiz, 2020, s. 48) ve bu işlem hassasiyetle yapılmalıdır (Seidman, 2006, s. 9). Bu nedenle araştırmacı, her katılımcı için kendi isimlerini çağrıştırmayacak bir kod adı vermiş, etik ilkelere sadık kalmaya büyük özen ve titizlik göstermiştir.

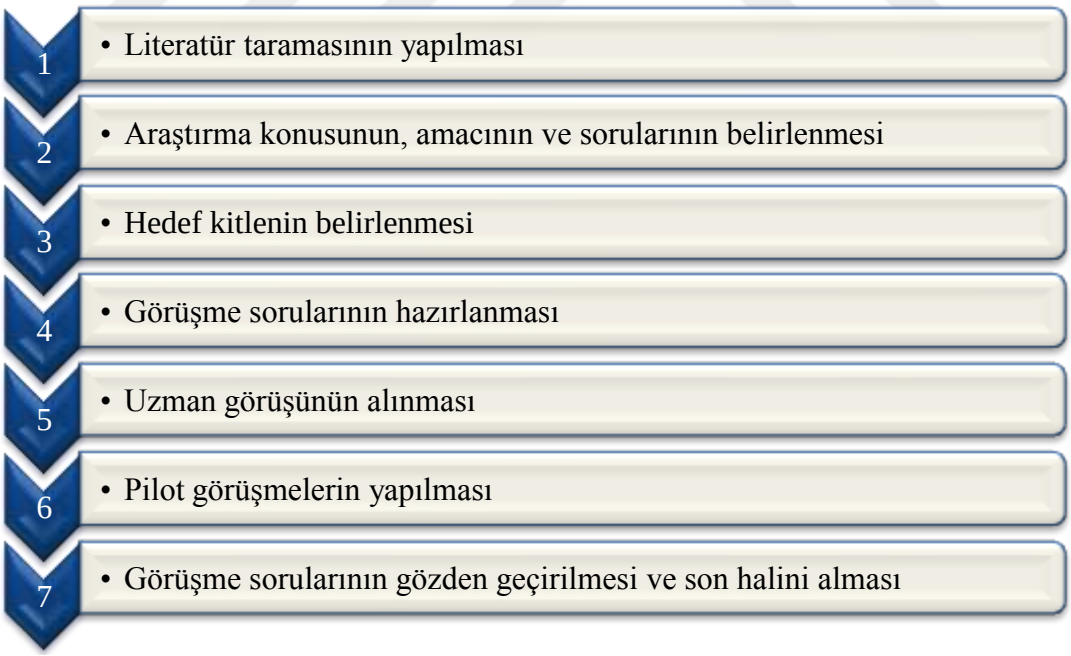
Görüşme sırasında istismara uğradığını ve bu durumun kendisi üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerden söz eden katılımcılar olmuştur. Araştırmacı böyle bir durum ile karşılaştığında etik yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla, görüşmenin yapıldığı kurumların rehber öğretmenini durum hakkında bilgilendirmiş ancak araştırma etiğine bağlı kalarak ses kayıtlarını paylaşmamıştır. Rehber öğretmenlere, bu katılımcılar ile benzer konularda bir veya birkaç oturumluk görüşmeler yapılması ve katılımcılarla ilgilenilmesi önerilmiştir.

3.3.1.3. Görüşme sorularının hazırlanması

Katılımcıların, araştırmanın konusu ve amacına yönelik bilgi ve görüşlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen soruların hazırlanması görüşme tekniğinin zorluklarından biri olarak sayılmaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 387). Bu nedenle araştırmacı öncelikle kapsamlı bir alanyazın taraması yapmış ve hem yurtiçinde hem de yurtdışında yürütülen ilgili araştırmaları detaylıca incelemiştir. Ardından özel eğitim alanına özgün bir katkıda bulunmayı hedefleyerek araştırma amacını ve sorularını belirledikten sonra görüşme soruları hazırlamıştır.

Görüşme sorularının hazırlanmasından sonra özel eğitim alanından 6 uzmana e-posta atılarak hazırlanan her bir görüşme sorusunun; mahremiyetin beden, konuşma, davranış ve ortam alt başlıklarını kapsayıcılığına ve bu soruları yazarken kullanılan dilin katılımcı olarak belirlenen hedef kitleye uygunluğuna ilişkin görüşleri alınmıştır. Uzmanların tamamı görüşme sorularına ilişkin dönüş yapmıştır. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formunda yer alan soru sayısı 11'den 24'e çıkarılmıştır. Birkaç soruyu içinde barındıran sorular parçalanarak ayrı sorular haline getirilmiş, "Neden?" sorularının tümü eklenmiştir. Bununla birlikte görüşme soruları sırasıyla ortam, davranış, konuşma ve beden şeklinde sıralanırken uzmanların görüşleri doğrultusunda soruların sırası beden, davranış, konuşma ve ortam olarak değiştirilmiştir.

Yapılan düzenlemelerden sonra daha önce görüşü alınmış olan bir uzmana tekrar e-posta atılarak görüşme sorularını bir kez daha değerlendirmesi talep edilmiştir. Uzman, ikinci değerlendirmesi sonucunda sadece araştırmada kullanılması planlanan kadın beden fotoğrafının uygun olmadığına dair görüş belirtmiştir. Bu görüş doğrultusunda araştırmacı, tez danışmanının rehberliği ile yeni bir kadın beden fotoğrafı bulmuş ve bu sürecin sonunda görüşme soruları son halini almıştır.

Şekil 3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Görüşmelerin tamamının standart şekilde gerçekleştirilebilmesi ve görüşme için ayrılabilecek olan zamanın en verimli şekilde kullanılabilmesi amacıyla görüşme rehberi hazırlanması büyük önem taşımaktadır (Özden ve Durdu, 2016, s. 104; Patton, 2002, s.

343). Bu nedenle araştırmacı görüşme öncesinde katılımcılara bilgi vermek adına görüşme formu oluşturmuştur. Görüşme formu ve görüşme soruları Ek-2'de yer almaktadır.

3.3.1.4. Pilot görüşmelerin yapılması

Veri toplama aracı olarak kullanılması planlanan görüşme sorularının anlaşılırlığı, araştırma amacına uygunluğu ve kalitesinin test edilebilmesi amacıyla araştırmanın yapılacağı grupla benzer özelliklere sahip bir grup ile pilot görüşmeler yapılmaktadır. Pilot görüşmelerin ardından gelen geri bildirimler görüşme sorularının tekrar gözden geçirilmesine ve geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Gay ve diğ., 2011, s. 387).

Bu bilgiler ışığında hazırlanan görüşme sorularının test edilmesi amacıyla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ikisi kız, üçü erkek olmak üzere toplam beş katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirmiştir. Yapılan beş pilot görüşmeye ilişkin bilgiler Tablo 3.2'de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Pilot Görüşmelere İlişkin Bilgiler

No	Kod Adı	Cinsiyeti	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
1	Can	Erkek	12.04.2021	23 dk 50 sn
2	Cem	Erkek	12.04.2021	19 dk 10 sn
3	Buse	Kız	12.04.2021	13 dk 55 sn
4	Nisa	Kız	12.04.2021	18 dk 08 sn
5	Berk	Erkek	20.05.2021	38 dk 57 sn

Tablo 3.2 incelendiğinde, pilot görüşmelerin 12.04.2021 ile 20.05.2021 tarihleri arasında gerçekleştirildiği görülmektedir. Pilot görüşmelerin en kısası 13 dakika 55 saniyede, en uzunu ise 38 dakika 57 saniyede tamamlanmıştır. Pilot görüşmeler ilk önce ikisi kız, ikisi erkek olmak üzere toplam dört katılımcı ile planlanmıştır. Planlama doğrultusunda dört görüşme gerçekleştirilip ses kaydı alınmış ve alınan kayıtlar araştırmacı tarafından hiçbir ekleme veya çıkarma yapılmaksızın olduğu gibi dökümü alınmıştır. Daha sonra dökümler görüşme kayıt cetveline yerleştirilmiş ve tez danışmanı tarafından kontrol edilmiştir.

Görüşme sırasında araştırmacının çok aceleci davranması, katılımcıya yeterli düşünme ve cevaplama süresi vermemesi, katılımcı ile gereksiz samimi ilişkiler kurması, görüşme sorularının birbirine bağlanarak sorulması, ek sorulara yer verilmemesi gibi hataları vurgulanmıştır. Tez danışmanın bu dönütleri araştırmacının veri toplama süreci için hazır hale gelmesine katkı sağlayan eğitim süreci olarak planlanmıştır. Araştırmacı, verilen geri bildirimler ışığında beşinci pilot görüşmeyi gerçekleştirmiş ve tutulan ses kaydının dökümü alınarak görüşme kayıt cetveline yerleştirmiştir. Tez danışmanının beşinci pilot görüşme verilerini incelemesinin ardından veri toplama sürecine geçilmiştir.

3.3.2. Demografik bilgi formu

Demografik Bilgi Formu (Ek-3), görüşme yapılacak olan katılımcıların demografik bilgilerinin kayıt altına alınması amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda katılımcıların adı soyadı, cinsiyeti, doğum tarihi, okulu, sınıfı, yetersizlik türü ve derecesine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Demografik bilgi formundaki sorular araştırmacı tarafından katılımcı raporlarının bizzat incelenmesi ve elle kayıt altına alınması ile cevaplanmıştır.

3.3.3. Araştırmacı günlüğü

Araştırmacı, katılımcıların belirlenmesi aşamasından verilerin analiz edilme sürecinin sonuna kadar tecrübelerini, karşılaştığı güçlükleri ve bunlar ile nasıl başa çıktığına ilişkin tüm yaşadıklarını bir deftere kendi el yazısı ile not alarak günlük tutmuştur. Bu günlükte yapılan görüşmelerin tarihleri, süreleri, katılımcı ile ilgili araştırmacı izlenimleri, verilerin tutulması, yedeklenmesi, dökümlerinin çıkarılması ve toplanan verilerin analiz sürecine ilişkin ayrıntılı bilgileri içermektedir. Araştırmacı, günlüğünü günü gününe yazmaya ve deneyimlerini açıkça ifade etmeye özellikle önem vermiştir. Tutulan günlük toplam 80 sayfa ve 1591 satırdan oluşmaktadır. Örnek Günlük Sayfası Ek-4'te yer almaktadır.

3.3.4. Veri toplama süreci

Bu araştırmanın verileri 31.05.2021-23.06.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmacı, kurumdaki öğrencilerin veli onam formlarının eline ulaşmasından sonra öncelikle öğrenci isimlerini listelemiş daha sonra günlük planlar oluşturmuştur. Oluşturduğu günlük planlar doğrultusunda katılımcılar ile görüşmelerini gerçekleştirmiştir.

Her görüşmeden sonra kendisi için kısa molalar vererek görüşmelerin aynı kalitede olmasına dikkat etmiştir.

Nitel araştırmalar, araştırmanın katılımcıların sınıf veya oyun alanları gibi (Christensen ve diğ., 2020, s. 55) doğal ortamlarında onlarla konuşarak veya onları gözlemleyerek yüz yüze etkileşim halinde bilgi toplanmasına olanak vermektedir (Christensen ve diğ., 2020, s. 55; Creswell, 2018, s. 49; Gay ve diğ., 2011, s. 8). Araştırmacı, görüşmelere başlamadan önce görüşmelerin yapılacağı odada fiziksel düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler, araştırmacı ve katılımcının oturacağı koltukların karşılıklı olması, araştırmacı ve katılımcının arasında bir masa olması, görüşmelerde kullanılacak olan görsel kartların masa üzerinde katılımcının göremeyeceği bir yerde ters şekilde bulundurulması olarak sayılabilir. Bununla birlikte araştırmacı ortamın sessiz olmasına önem vermiş, gereken durumlarda pencereyi kapatmış, görüşme boyunca kapıyı kapalı tutmuş ve katılımcının dikkatini dağıtabilecek sallanan veya ses çıkaran nesneleri ortamdan çıkarmıştır. Görüşmelere başlamadan önce ses kaydı aldığı cihazın çalışıp çalışmadığını ve pil durumu da kontrol etmiştir. Görüşmelerin tamamında görüşülen yerde sadece araştırmacı ve katılımcı bulunmuş, görüşmeler bireysel olarak yapılmıştır.

Araştırmacı; katılımcının kod adını, cinsiyetini, görüşme tarihini ve her katılımcı için görüşme süresini içeren görüşme takvimini oluşturmuştur. Görüşme takvimi Tablo 3.3'de yer almaktadır.

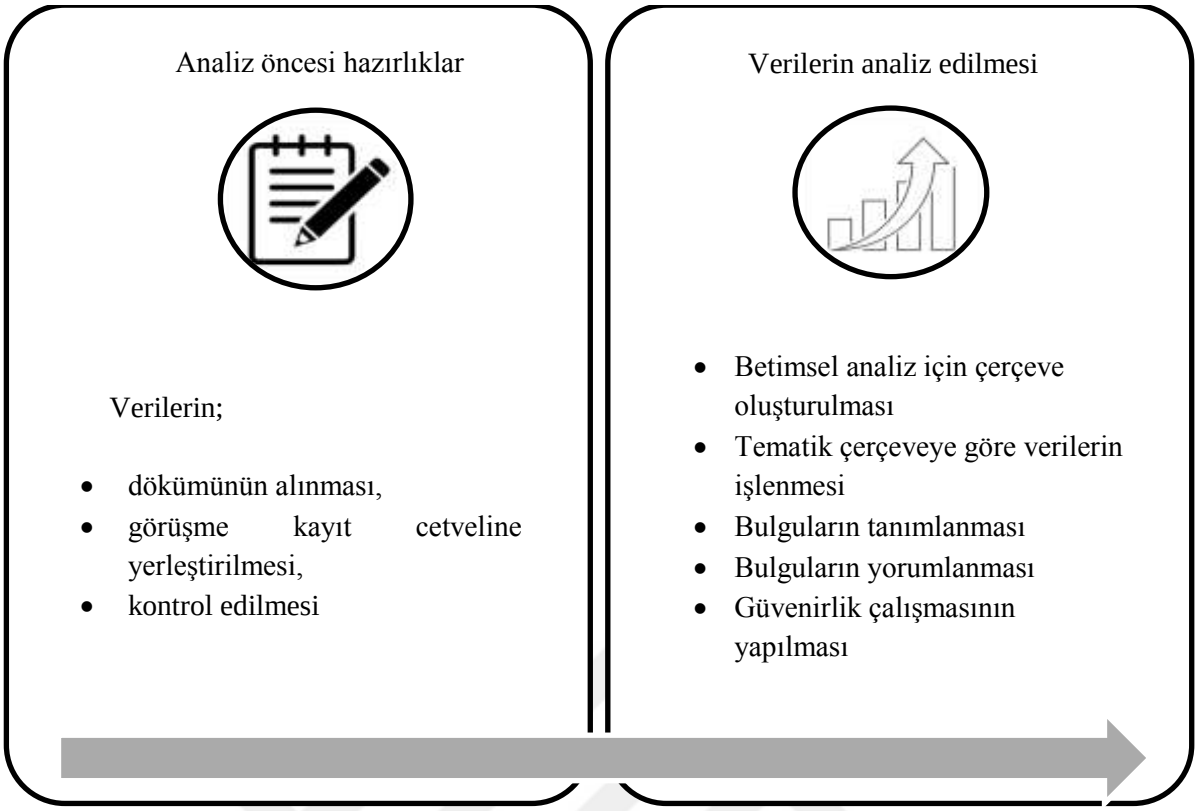
Tablo 3.3. Görüşme Takvimi

No	Kod Adı	Cinsiyeti	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
1	Aylin	Kız	31.05.2021	44 dk 03 sn
2	Seda	Kız	31.05.2021	52 dk 59 sn
3	Emel	Kız	31.05.2021	42 dk 19 sn
4	Kübra	Kız	01.06.2021	51 dk 08 sn
5	Arda	Erkek	01.06.2021	34 dk 39 sn
6	Bora	Erkek	01.06.2021	48 dk 08 sn
7	Ela	Kız	01.06.2021	36 dk 27 sn
8	Nergis	Kız	02.06.2021	44 dk 33 sn
9	Emre	Erkek	02.06.2021	38 dk 40 sn
10	Ozan	Erkek	02.06.2021	56 dk 01 sn
11	Anıl	Erkek	03.06.2021	36 dk 48 sn
12	Alp	Erkek	03.06.2021	39 dk 43 sn
13	Erdem	Erkek	03.06.2021	38 dk 04 sn
14	Onur	Erkek	03.06.2021	32 dk 06 sn
15	Betül	Kız	07.06.2021	30 dk 44 sn
16	Aslı	Kız	07.06.2021	41 dk 04 sn
17	Umut	Erkek	08.06.2021	45 dk 38 sn
18	Tuna	Erkek	08.06.2021	37 dk 40 sn
19	Uzay	Erkek	08.06.2021	44 dk 31 sn
20	Bahar	Kız	11.06.2021	34 dk 19 sn
21	Nazlı	Kız	11.06.2021	39 dk 38 sn
22	Hülya	Kız	14.06.2021	1 sa 46 sn
23	Merve	Kız	21.06.2021	50 dk 53 sn
24	Ali	Erkek	21.06.2021	46 dk 01 sn
25	Şeyda	Kız	21.06.2021	39 dk 51 saniye
26	Ayça	Kız	21.06.2021	36 dk 04 sn
27	Efe	Erkek	22.06.2021	52 dk 07 sn
28	Murat	Erkek	22.06.2021	34 dk
29	Hilal	Kız	23.06.2021	50 dk 18 sn
30	Tolga	Erkek	23.06.2021	35 dk

Tablo 3.3 incelendiğinde, gerçekleştirilen görüşmelerin en kısası 30 dakika 44 saniye, en uzunu ise 1 saat 46 saniye sürmüştür. Görüşmelerin ortalama süresi 42 dakika 28 saniye, toplam görüşme süresi ise 21 saat 14 dakika 12 saniye olarak hesaplanmıştır. Alınan ses kayıtlarının tamamının dökümü alınmış, görüşme kayıt cetveline yerleştirilmiş, yansıtma ve betimsel indeksleri çıkarılmıştır. Ses kayıtlarının dökümü sonucunda toplam 1439 sayfa veri elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel veri analizi, "analiz öncesi hazırlıklar" ve "verilerin analiz edilmesi" olmak üzere iki aşamada gerçekleşir. Analiz öncesi hazırlıklar aşamasında, araştırmacı, kayıt altına alınan verilerin dökümünü alır, alınan dökümlerin doğruluğunu kontrol ettirir ve bunları görüşme kayıt cetveline yerleştirir. Verilerin analiz edilmesi aşamasında da dökümü alınmış verilerin işlenmesi ve anlamlı hale gelmesine yönelik çalışmalar yürütülür (Creswell, 2018, s. 180; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239).

Şekil 3.2. Veri Analiz Süreci

Bu bölümde araştırmacı, veri analizi öncesinde yapmış olduğu hazırlıkları ve verilerin betimsel analiz yoluyla analiz edilmesi aşamalarını alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak açıklamıştır.

3.4.1. Analiz öncesi hazırlıklar

Analiz öncesi hazırlık aşamasında ses kayıtlarının yedeklenmesi, verilerin dökümünün alınması, verilerin dökümünün görüşme kayıt cetveline yerleştirilmesi ve dökümlerin doğruluğuna dair güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

3.4.1.1. Ses kayıtlarının yedeklenmesi ve verilerin dökümü

Araştırma kapsamında yapılan tüm görüşmelerin ses kaydı araştırmacının kişisel telefonu olan Samsung marka S10e model cep telefonu ile kayıt altına alınmıştır. Veriler daha sonra hem DVD hem de Flash belleğe kopyalanarak yedeklenmiştir. Katılımcıların tamamı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapıldıktan sonra veri toplama süreci sona ermiş ve verilerin dökümü alınmıştır. Bu aşamada araştırmacı, ses kayıtlarını dinleyerek veriler üzerinde hiçbir ekleme veya çıkarma yapmaksızın olduğu gibi yazıya dökmüştür.

3.4.1.2. Verilerin görüşme kayıt cetveline yerleştirilmesi

Görüşmelerde katılımcıların hem sözel hem de davranışsal katılımları kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle ilk önce katılımcıların sözel ve davranışsal katılımlarını ayrıntılı bir şekilde betimleyen görüşme kayıt cetveli tasarlanmıştır.

Verilerin tamamının dökümü alındıktan sonra her katılımcı için ayrı bir Word dosyası oluşturulmuş ve verilerin dökümü görüşme kayıt cetveline yerleştirilmiştir. Son olarak verilerin betimsel ve yansıtma indeksleri çıkarılmıştır. Görüşme kayıt cetveli Ek-5'te, betimsel indeks Ek-6'da, yansıtma indeksi Ek-7'de yer almaktadır.

3.4.1.3. Analiz öncesinde gerçekleştirilen güvenirlik çalışmaları

Nitel araştırma yöntemleri, araştırma konusunun derinlemesine ve ayrıntılı olarak incelenmesine olanak sağlarken bu yöntemin kullanıldığı araştırmalarda araç, araştırmacının kendisidir (Patton, 2002, s. 14). Onam formlarının saklanması, görüşme sırasında alınan ses kayıtlarının doğru şekilde dökümünün çıkarılması ve analiz edilmesi araştırmacının görevleri arasında sayılmaktadır (Seidman, 2006, s. 112). Bu nedenle araştırmanın güvenirliği araştırmacının becerisine, yeterliliğine ve titizliğine bağlı olmaktadır (Patton, 2002, s. 14).

Araştırmacı, verilerin dökümünün alınması aşamasında büyük titizlikle çalışmıştır. Verilerin dökümünü aldıktan sonra araştırmacı, dökümleri tekrar incelemiş, son olarak dökümlerin doğruluğu danışman tarafından kontrol edilmiş ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

3.4.2. Verilerin betimsel analiz yoluyla analiz edilmesi

Bu araştırmada araştırmacı analiz öncesi çalışmaları tamamlamasının ardından verilerin analizine geçmiştir. Bu araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde araştırma sürecinde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 86). Temaların belirlenmesine, görüşme sorularının da belirlenmesinde rol oynayan, alan yazın taraması ve görüşmelerin içeriği rehberlik etmiştir. Betimsel analiz, betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olarak dört aşamada gerçekleşmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018 s. 240).

3.4.2.1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma

Nitel araştırmalarda veri kaybının yaşanmaması ve verilerin yanlış düzenlenme riskini ortadan kaldırmak amacıyla betimsel analiz yapılırken önceden belirlenmiş kavramsal çerçeve kullanılır. Bu çalışmada kavramsal çerçeve, görüşme sorularının hazırlanması sırasında yararlanılan alanyazın taramasına dayalı olarak geliştirilmiştir (Bornman ve Rathborne, 2016; Coleman, 2001; Couwenhoven, 2013; Harris ve Emberley, 2014a; Harris ve Emberley, 2014b; Herring ve Chau, 2007; Inness, 1992; Nunez, 2019; O'Malley Halley, 2007; Sanders, 2019; Williams, 2013).

Kavramsal çerçeve, araştırmanın amacı, ilgili alan yazın taraması ve görüşme sorularından yola çıkarak tema ve alt temaların belirlenmesi ile çizilir. Bu araştırmanın kavramsal çerçevesi, katılımcıların beden, konuşma konuları, davranışlar ve ortamlardaki mahremiyet sınırları olarak belirlenmiş ve bunlar dört temayı oluşturmuştur. Bu temalar altındaki alt temalar katılımcıların ilgili sorulara vermiş oldukları yanıtlardan oluşturulmuştur. Böylece, temalar ve alt temalardan belirlenerek Görüşme Kodlama Anahtarı oluşturulmuştur. Bu araştırmanın tema ve alt-temaları Tablo 3.4' de yer almaktadır.

Tablo 3.4. Tema ve Alt-temalar Tablosu

Beden ile ilgili Mahremiyet Sınırları
Kendi Bedenindeki Mahremiyet Sınırları
• Bedeninde başkasının dokunmasına izin vermediği yerler • Bedenine başkasının dokunmasına izin vermeme nedenleri • Bedenine başkası dokunduğunda verdiği tepkiler *Bedenine başkası dokunduğunda ne yaptığı* *Taciz durumunu başkasına bildirme nedenleri* *Tacizi bildirdiği kişilerden beklentisi* *Taciz durumunda tepkisiz kalma nedenleri*
Başkasının Bedenindeki Mahremiyet Sınırları
• Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığı yerler • Başkasının bedenine dokunmaktan kaçınma nedenleri • Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler ve nedenleri *Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler* *Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkilerin nedenleri*
Cinsel Organına ve Poposuna Dokunmasına İzin Verdiği Nadir Kişiler ve Durumlar
• Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler • Cinsel organına ve poposuna dokunulmasına izin verdiği nadir durumlar
Sosyal Medya Hesabından Gönderilen Uygunsuz Fotoğraflara Verdiği Tepkiler ve Nedenleri
• Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler • Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilerin nedenleri
Konuşma Konuları ile ilgili Mahremiyet Sınırları
Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmadığı Konular
Bu Konuların Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmama Nedenleri
Bu Konuları Konuştuğu Kişiler
• Bu konuları konuştuğu kişileri seçme nedenleri
Bu Konuları Konuştuğu Yerler
• Bu konuları konuştuğu yerleri seçme nedenleri
Davranışlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları
Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçındığı Davranışlar
Bu Davranışları Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçınma Nedenleri
Yanında Başkası Varken Bu Davranışları Yapması Gerektiğinde Ne Yaptığı
Ortamlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları
Evdeki Ortamlarda Belirledikleri Mahremiyet Sınırları
• Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği / girilmesini istediği yerler
• Evde bu alanlara kapıyı vurarak ya da izin alarak girme nedenleri
• Evde aile bireylerinin kendisinden izin almasını isteme nedenleri
• Kendi odasına girilirken izin alınmasına veya alınmamasına ilişkin talebi *Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etme nedenleri* *Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etmeme nedenleri*
• Evdeyken soyunması gerektiğinde ne yaptığı *Evdeyken soyunmayı tercih ettiği yerler* *Bir odada soyunacaksa, odaya girdikten sonra ne yaptığı* *Soyunacağı odada başkaları varsa, ne yaptığı*
Toplumsal Ortamlarda Belirledikleri Mahremiyet Sınırları
• Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerler
• Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerleri tercih etme nedenleri
• Kıyafetini değiştirirken dikkat ettiği hususlar

3.4.2.2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi

Bu aşamada daha önceden oluşturulan çerçeveye göre veriler okunur ve düzenlenir. Buna göre, Görüşme Kodlama Anahtarı kullanılarak her bir katılımcının cevapları okunarak ilgili sorudaki uygun ifadeler işaretlenmiştir. Görüşme sorularına verilen yanıtlar hem ilgili sorunun altında hem de ilgisiz bir soru altında gelmiş olsa da değerlendirmeye alınarak kodlanmıştır. Kodlama işleminin tamamlanmasının ardından tekrarlanan yanıtların sıklığı belirlenerek sorulara verilen yanıtlar ve sıklıkları tablolaştırılmıştır.

Yapılan çalışmanın güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen 30 görüşmenin içinden yansız atama yoluyla 9'u (%30) seçilmiş ve görüşme kodlama anahtarı alandan bir uzmana gönderilmiştir. Uzman ve araştırmacı birbirinden habersiz olarak her bir görüşme için görüşme kodlama anahtarı üzerinde işaretleme yapmıştır. Uzman ve araştırmacı benzer yerleri işaretlemiş ise "Görüş Birliği", farklı yerleri işaretlemiş veya hiçbir işaretleme yapılmamış ise "Görüş Ayrılığı" olarak kabul edilmiştir.

Daha sonra görüş birliği ve görüş ayrılığı olarak işaretlenen yerler belirlenmiş ve

$$\text{Güvenirlik Katsayısı} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$$

formülü kullanılarak değerlendiriciler arası güvenirlik hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994, s. 64; Özden ve Durdu, 2016, s. 135). Elde edilen güvenirlik yüzdeleri Tablo 3.5'de yer almaktadır.

Tablo 3.5. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdesi

Sorular	**Güvenirlik Yüzdeleri (%)**
Soru 1	%93,3
Soru 2	%100
Soru 3	%88,8
Soru 4	%100
Soru 5	%96,6
Soru 6	%95,8
Soru 7	%100
Soru 8	%94,4
Soru 9	%72,2
Soru 10	%100
Soru 11	%100
Soru 12	%92,5
Soru 13	%100
Soru 14	%100
Soru 15	%94,4
Soru 16	%100
Soru 17	%88,8
Soru 18	%83,3
Soru 19	%100
Soru 20	%71,1
Soru 21	%72,2
Soru 22	%100
Soru 23	%100
Güvenirlik Ortalaması	%**93,2**

Tablo 3.5 incelendiğinde en yüksek güvenirlik yüzdesinin %100, en düşük güvenirlik yüzdesinin ise %71,1 olarak hesaplandığı görülmektedir. Miles ve Hubermann (1994), güvenirlik yüzdesinin %70'in üzerinde olmasının uygun olduğunu belirtmiş ve araştırmanın güvenirlik katsayısının sınır değeri %70 olarak kabul edilmiştir. Bu araştırmanın güvenirlik ortalaması %93,2 olarak belirlenmiştir.

3.4.2.3. Bulguların tanımlanması

Bu aşamada, araştırmanın temelini oluşturan konu ana başlıklara ayrıldıktan sonra her başlığın altına uygun olan veriler doğrudan alıntılarla desteklenerek analizler yapılmaktadır (Ekiz, 2020, s. 85; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239). Doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilerek katılımcıların görüşlerinin daha çarpıcı bir şekilde yansıtılması (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239, 240), bir konunun tanımlanması ve açıklanması amaçlanmaktadır (Ekiz, 2020, s. 85).

3.4.2.4. Bulguların yorumlanması

Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılmaktadır. Bulgular arasındaki neden sonuç ilişkileri incelenmekte ve karşılaştırmalar yapılmaktadır. Asıl amaç, bulguların yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239, 240).

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu araştırmada zihin yetersizliği olan gençlerin bedenlerinde, konuşmalarında, davranışlarında ve ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular sayısallaştırılmış ve frekans değerleri tablolar halinde verilmiştir. Görüşme sırasında katılımcılar, kendilerine yöneltilen bazı sorulara birden fazla yanıt vermiştir. Böyle durumlarda araştırmacı, aynı kişi için birden fazla kod işaretlemiş ve bu nedenle bazı temaların frekansları katılımcı sayısından fazla hesaplanmıştır. Bununla birlikte bulgular bire bir alıntılarla desteklenmiştir. Tırnak içinde ve italik olarak belirtilen alıntıların hangi görüşmeye ait olduğu ve satır numaraları parantez içinde belirtilmiştir. Bununla birlikte görüşme sırasında uzun sessizliklerin olduğu durumlar ve katılımcıların farklı konulardan bahsettiği kısımlar üç nokta ile geçilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen 30 zihin yetersizliği olan gence sorulan 24 soru çerçevesinde elde edilen verilerden yola çıkılarak dört ana tema elde edilmiş ve bu temalar için uygun alt-temalar oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular sırasıyla katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan sorular karşısında tepkisiz kalması veya amaca uygun olmayan yanıtlar vermesi durumunda görüşme formunda yer alan bazı sorular için (soru 1, soru 5, soru 12, soru 15, soru 17) önceden hazırlanmış görsel kartlar sunulmuştur. Görüşme sırasında kullanılan tüm görsel kartların fotoğraf indeksi Ek-8'de yer almaktadır.

4.1. Beden ile ilgili Mahremiyet Sınırları

4.1.1. Kendi bedenindeki mahremiyet sınırları

Kendi bedenindeki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amacıyla sorulan sorulara katılımcıların yanıt vermeme veya tepkisiz kalma durumu öngörülerek görsel ipucu olması amacıyla kız ve erkek katılımcılar için ayrı görsel kartlar hazırlanmıştır. Erkek katılımcılara sunulan görsel kartta mayolu erkek beden fotoğrafı, kız katılımcılara sunulan görsel kartta ise mayolu kadın beden fotoğrafı bulunmaktadır.

4.1.1.1. Bedeninde başkasının dokunmasına izin vermediği yerler

Katılımcılara "Bedeninde başkalarının dokunmasına izin vermeyeceğin yerler nerelerdir? Örnek verir misin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan soruya yanıt olarak bedeninin özel bölgelerinden (cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesi) herhangi birini söylememesi veya soru karşısında tepkisiz kalması durumunda araştırmacı, katılımcıya görsel kart sunmuştur. Ardından "Bedeninde başkalarının dokunmasına izin vermeyeceğin yerleri göster." yönergesini verilmiştir. Bu soru için kadın katılımcılara mayolu kadın beden fotoğrafı (1a), erkek katılımcılara ise mayolu erkek beden fotoğrafı (2a) sunulmuştur. Katılımcıların sözel katılımları tırnak içinde ve italik yazılırken, davranışsal katılımları parantez içinde belirtilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.1'de gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Bedeninde Başkasının Dokunmasına İzin Vermediği Yerler Temasına Ait Tablo

Kategori	**Kod**	**f**
Gövde		**71**
	Göğüs	21
	Sırt / Bel	15
	Cinsel organ	13
	Popo	13
	Göbek	9
Baş		**48**
	Kafa (Tüm organlar)	11
	Boyun / Ense	9
	Saç	7
	Dudak / Ağız	6
	Kulak	6
	Göz / Kaş	4
	Burun	3
	Yanak	2
Kollar		**40**
	Kol	15
	Omuz	11
	El	10
	Koltuk altı	4
Bacaklar		**39**
	Uyluk	13
	Baldır	11
	Ayak	11
	Diz kapağı	4
Hepsi		**4**
	Tüm beden	4
Görüşler toplamı		**202**

Katılımcıların 21'i (%70) bedeninin gövde bölümünden göğsüne, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Göğüslerim."* (Grş.15, st.20); Tolga, *"Memem."* (Grş.30, st.30); Hilal, *"Buralar. (Kendi bedeni üzerinde sağ eliyle göğsünü gösterdi.)"* (Grş.29, st.35); Seda, *"Buralarımız var. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.2,

st.90); Uzay, *"Şuraya dokunmasınlar. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.19, st.66); Efe, *"Göğüs. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.27, st.56).

Katılımcıların 15'i (%50) bedeninin gövde bölümünden sırtına/beline, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Ve buyalay. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla sırtı gösterdi.)"* (Grş.21, st.55); Alp, *"Sırt. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla sırtı gösterdi.)"* (Grş.12, st.122); Anıl, *"Şu. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla sırtı gösterdi.)"* (Grş.11, st.34); Uzay, *"Sırtım. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla sırtı gösterdi.)"* (Grş.19, st.70); Murat, *"Mesela sırtıma hocam."* (Grş.28, st.27); Tolga, *"Sırtım."* (Grş.30, st.41).

Katılımcıların 13'ü (%43,3) bedeninin gövde bölümünden cinsel organına, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Ayıptır söylemesi ama. (Katılımcı güldü.) ... Şurası yani. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.) ... Mesela böle birisi oraya dokunursa ben çok utanırım. ... Hatta annem de kızar babam da kızar abim de kızar. ... Bana sorarlar niye öyle bir şey yaptılar. Çok kızarlar bana."* (Grş.3, st.70-78); Seda, *"Iıı eee özel bölgelerimiz var. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.2, st.54); Umut, *"Bi de bura. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.17, st.61); Tolga, *"Cinsel organlar."*(Grş.30, st.28).

Katılımcıların 13'ü (%43,3) bedeninin gövde bölümünden poposuna, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Mesela şurası. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.) Burama dokundukları zamanda çok şe kızıyolar."* (Grş.3, st.81-82); Aslı, *"Bi de şurası. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.16, st.69); Seda, *"Buralarımız var. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.2, st.87); Efe, *"Mesela ben popomu dokunmayı istemem ben. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.27, st.93); Tolga, *"Popom."* (Grş.30, st.43).

Katılımcıların 11'i (%36,6) bedeninin baş bölümünde bulunan tüm organlarına, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Eee. Kafa. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla kafayı*

gösterdi.)" (Grş.1, st.46); Nergis, *"Yüzüm."* (Grş.8, st.55); Merve, *"Eee yüzümdür, yanağımdır."* (Grş.23, st.29); Arda, *"Surat."* (Grş.5, st.31); Emre, *"Kafa hocam. (Kendi bedeni üzerinde sağ eliyle kafayı gösterdi.)"* (Grş.9, st.59).

Katılımcıların 9'u (%30) bedeninin baş bölümünde boynuna/ensesine, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Seda, *"Burası var. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla boynu gösterdi.)"* (Grş.2, st.60); Tuna, *"Eee bi de boynum. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla boynu gösterdi.)"* (Grş.18, st.60); Ali, *"Enseme. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla enseyi gösterdi.)"* (Grş.24, st.77); Arda, *"Ense. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla enseyi gösterdi.)"* (Grş.5, st.73).

Katılımcıların 15'i (%50) koluna başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Kollar. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla kolu gösterdi.)"* (Grş.1, st.44); Umut, *"Kol, bi de kol. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla kolu gösterdi.)"* (Grş.17, st.67); Emel, *"Ya mesela işte eee eğer mesela birisi benim kolumu ellerse. ... Eee bacağımı falan ellerse. ... Ben ondan direk uzaklaşıyorum. ... Ba do oralar yani mesela şöyle bir şey var eee mesela annem bana dokunduğun zaman ben böyle yapıyorum annem bana dokunuyo ya. Anne benim koluma dokunuyo. Ben diyorum ki anne benden uzaklaş. Benden uzaklaş diyorum. ... Anne benim koluma dokunurken benden uzaklaş diyorum. ... Babam dokunurken diyorum baba eli koluma dokunma. Elime dokunma benden uzaklaş öle yani."* (Grş.3, st.51-63).

Katılımcıların 13'ü (%43,3) bedeninin bacak bölümünde uyluk bölgesine, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Bacaklar. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.1, st.42); Ayça, *"Bacaklarım. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.26, st.37); Alp, *"Bacak. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.12, st.86); Tuna, *"Bacaklarım. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.18, st.50).

Katılımcıların 11'i (%36,6) bedeninin bacak bölümünde baldır bölgesine, başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Alp, *"Bacak bacağı bacak altı. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının alt kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.12, st.112); Umut, *"Bacaklarım. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının alt kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.17, st.69); Arda, *"Bacaklar.* (*2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla tüm bacağı gösterdi.)"* (Grş.5, st.86).

4.1.1.2. Bedenine başkasının dokunmasına izin vermeme nedenleri

Katılımcılara "Neden buralara başkasının dokunmasına izin vermezsin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.2'de gösterilmektedir.

Tablo 4.2. Bedenine Başkasının Dokunmasına İzin Vermeme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**17**
	Ayıp / Sapıklık / Terbiyesizlik / Taciz olur.	6
	Hiç kimse bedenime dokunamaz.	4
	Kötü bir şey, dokunan iyi bir insan değildir.	3
	Özel bölgelerim olduğu için.	3
	Ailem dokunabilir ama başkası dokunamaz.	1
Duygusal nedenler		**14**
	Rahatsız oluyorum. / İstemiyorum.	5
	Hoşlanmıyorum. / Sevmiyorum.	5
	Utanırım.	3
	Sinirlenirim.	1
Sıhhi nedenler		**7**
	Korona bulaşır.	5
	Canım acır, zarar vermesin diye.	2
Diğer		**3**
	Tikim var, gıdıklanırım.	3
Başkalarının değer yargıları ile ilgili nedenler		**2**
	Ailem kızar, annem izin vermez.	2
Yanıt vermeyenler		**1**
	Bilmiyorum.	1
Görüşler toplamı		**44**

Katılımcıların 6'sı (%20) ayıp, sapıklık, terbiyesizlik, taciz olduğu için bedenine başkasının dokunmasına izin vermediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hilal, *"Ayıp olduğu için."* (Grş.29, st.51); Arda, *"İyi bi şey değil. ... Kötü. ... Ayıp bi şey. ... Kötü bi şey."* (Grş.5, st.102-121); Efe, *"Çünkü ben izin verirsem eee ayıp olur çünkü. ... Evet öğretmenim, böle dokunmaya izin verirse böle mesela sapıklık oluşur."* (Grş.27, st.105, 116); Tolga, *"Ya eee ayıp olur diye, terbiyesizlik olur."*(Grş.30,

st.62); Aslı, *"Çünkü onlar erkek olduğu için kızların şey yaparlar, bi bi şeler yapar kızlara çünkü. ... Cinsel falan da yapabilirler."* (Grş.16, st.123, 153).

Katılımcıların 5'i (%16,6) rahatsız olduğunu ve istemediğini ifade ederek bedenine başkasının dokunmasına izin vermediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ali, *"Çünkü eee rahatsız oluyom."* (Grş.24, st.138); Kübra, *"Çünkü çok özel olduğu için. ... Böyle rahatsız oluyorum."* (Grş.4, st.30-37); Emre, *"İstemem hocam başkasının dokunmasını ra rahatsız olurum."* (Grş.9, st.85).

Katılımcıların 5'i (%16,6) hoşlanmadığını ve sevmediğini ifade ederek bedenine başkasının dokunmasına izin vermediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Hoşlanmıyorum öööğğ. ... Sevmiyorum hocam."* (Grş.7, st.46-49); Anıl, *"Yaaa hoşlanmıyorum."* (Grş.11, st.61); Umut, *"Dokunmalarını eee dokunmalarını sevmiyom."* (Grş.17, st.86); Onur, *"Çünkü mahrem. ... Hoşlanmıyorum."* (Grş.14, st.85, 95).

Katılımcıların 5'i (%16,6) korona bulaşma riski olduğu için bedenine başkasının dokunmasına izin vermediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nergis, *"Çünkü her yerde korona var. Ko ko korona bulaşmasını istemiyorum. ... Elimize dokunursa hasta oluruz. ... Ve kafa alırız ve ağrılar evde yatarız ve iyileşiriz. ... O neden kimse bana dokunmasını istemiyorum."* (Grş.8, st.66-74); Ozan, *"Çünkü temas temasa çünkü koronavirüs koronavirüs olduğu için eee biri birilerinize dokunmuyoruz."* (Grş.10, st.48); Efe, *"Mesela eeey izin verirsem böle eee hasta olabilir. Evet mesela ee ağzımıza do dokunursak ee Allah korusun virüse yakalanırız, hasta oluruz. Ondan sonra ee bi daha dışarı çıkamazsın."* (Grş.27, st.114).

Katılımcıların 4'ü (%13,3) ise hiç kimsenin bedenine dokunamayacağının altını çizerek bedenine başkasının dokunmasına izin vermediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Ne demek, başkası dokunamaz! (Ses tonunu yükselterek konuştu.)"* (Grş.1, st.137); Nergis, *"İzin vermem çünkü kimse benim şurası da benim dokunamaz kimse bana elleyemez. ... Kimse bana dokunamaz. ... Çünkü dokunmadan istemiyorum da ondan."* (Grş.8, st.186-191); Emel, *"Hayatta izin vermem."* (Grş.3, st.95).

4.1.1.3. Bedenine başkası dokunduğunda verdiği tepkiler

Katılımcılara 'Birisi bu bölgelerine dokunmak isterse ve sen "hayır yapma" demene rağmen yapmaya çalışırsa ne yaparsın?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 17'si (%56,6) taciz durumunu başkalarına bildireceğini söylerken, katılımcıların 13'ü (%43,3) taciz durumunu hiç kimseye bildirmeyeceğini belirtmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda görüşmeye devam edilmiştir.

4.1.1.3.1. Bedenine başkası dokunduğunda ne yaptığı

Katılımcıların tacize uğradıkları esnada verdikleri tepkiye ilişkin yanıtları frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.3'de gösterilmektedir.

Tablo 4.3. Bedenine Başkası Dokunduğunda Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Sözel tepki		**35**
	Sözel olarak uyarırım.(Yapma derim.)	11
	Aileme söylerim.	10
	Polise şikayet ederim.	9
	Müdüre, öğretmenlere söylerim.	4
	Arkadaşlarıma söylerim.	1
Davranışsal tepki		**28**
	Yanından uzaklaşırım, kaçarım.	10
	Tokat atarım, döverim.	8
	Bağırırım, çığlık atarım.	7
	Ben de ona dokunurum.	1
	Etraftakilerden yardım isterim.	1
	Dava açarım, hapis cezası almalı.	1
Duygusal tepki		**6**
	Sinirlenirim, kızarım.	6
Görüşler toplamı		**69**

Katılımcıların 11'i (%36,6) taciz durumunda tacizciyi sözel olarak uyaracağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nergis, *"Dokunma derim. ... Burama yaklaşma derim. ... Bana eee bana bana şey yapma. ... Bana sarılma derim. ... Eee bana ee bana sarılma derim bu kadar."* (Grş.8, st.92-100); Seda, *"Yapma derim, istemiyorum dokunmanı istemiyorum derim."* (Grş.2, st.120); Bora, *"İzin hiç vermem. İ. Yapma derim, izin vermiyorum. ... Dokunmalarına izin hiç izin vermiyorum."* (Grş.6, st.226, 240); Tolga, *"Ayıp, yapma şöyle derdim."* (Grş.30, st.112); Erdem, *"İzin vermeeem."* (Grş.13, st.79).

Katılımcıların 10'u (%33,3) taciz durumunu ailesine söyleyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Eee annem yanımdaysa anneme babama söylerim. ... Ya da yanımda olan tanıdık birine söylerim. ... O kadar."* (Grş.15, st.66-70); Bahar, *"Anneme seslenirim."* (Grş.20, st.82); Ali, *"Aileme şikayet*

ederim." (Grş.24, st.153); Hülya, *"Annemin yanına gittim, bunu paylaştım."* (Grş.22, st.189); Ayça, *"Anneme ssss söylerim."* (Grş.26, st.92); Seda, *"Tanıdığım kişileri çağırırım. Bana yardım ederler. ... Eeee abim olabilir. Babam olabilir. Annem olabilir. Bi de ablam olabilir."* (Grş.2, st.148-159).

Katılımcıların 10'u (%33,3) tacizcinin yanından uzaklaşacağını/kaçacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"İzin vermem. ... Kaçarım. ... Odaya kapatırım kendimi."* (Grş.21, st.105-111); Şeyda, *"Kaçarım."* (Grş.25, st.53); Ela, *"Uzak durmaya çalışırım."* (Grş.7, st.69); Aslı, *"Bağarrım öğretmenim. ... Ordan kaçarım."* (Grş.16, st.160-163); Umut, *"O zaman uzaklaşırım. ... Bana dokunmasın diye kaçarım ondan. ... Yanına gitmem bi daha. Görüşmem onla. ... Konuşmam onla. ... Yanından daha geçmem."* (Grş.17, st.127-145).

Katılımcıların 9'u (%30) tacize uğrarsa polise gidip şikayette bulunacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Tuna, *"Polise söylerim."* (Grş.18, st.136); Murat, *"Şikayetçi olurum ondan. ... Polise şikayet ederim."* (Grş.28, st.78-82); Tolga, *"Ellememek lazım. Polise haber vericez."* (Grş.30, st.107); Hülya, *"Giderim onu polise şikayet ederim."* (Grş.22, st.163); Ayça, *"Polise de söylerim."* (Grş.26, st.97); Aslı, *"Polise giderim direk."* (Grş.16, st.186); Şeyda, *"Polise giderim. ... Şikayet ederim."* (Grş.25, st.56-66).

Tacize uğrayan 2 kız katılımcı ise taciz anını ve sonrasında yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

Kübra, *"Bi kere yaşamıştım hocam. ... O an da direk çığlık attım. Yapma dediğim halde yapıyosun dedim. Servisteydim o esnada, o arkamda oturuyodu. Geldi, popoma dokunmaya başladı. Sonra da şey, hocaya saldırmaya başladı. ... Hoca da kadındı benim gibi. ... İşte. Sonra şey gittim şikayette bulundum. ... Bi daha böyle yaparsa direk şeye vercem dedi, polise vercem dedi. Öyle. ... Eee müdüre şikayette bulundum. ... Yani hocam rahatsız oluyorum sürekli eee. Bi ay kabus gördüm onla ilgili sürekli. İlaçlar falan alıyorum. Öyle."* (Grş.4, st.68-96);

Hülya, *"Eğer öyle bi şey de bulunursa ki. Giderim onu polise şikayet ederim. Ona dava açarım. Onu hapse tıktırana kadar da uğraşırım hocam. ... Dava açarım ona ve yatması için de elimden geleni yaparım ki hocam şu an söylediklerinız var ya. Ben on sekiz yaşında yaşadım. O yüzden içimde hep bi korku var, hep bi endişe. ... Daha önce beni, ben*

bi şeydeydim oto yıkamacıdaydım. Mini şort vardı o zaman bende, yazdı çünkü. Bi de ip askılı bi kazağım vardı. Elimde telefonumla oynarken adam birden bire bana saldırmaya başladı. Yani saldırmak derken taciz etmeye başladı. Ben o o o on yedi on sekiz yaşındayım hocam, çok korktum. Anneme gittim. Ve yaşadıklarımı nasıl anlatabilirim gerçekten çok kötü olmuştum. O yüzden de hiç kimse bu bölgesine bu bölgeye dokunmak izin vermem, asla." (Grş.22, st.161-183).

Katılımcılardan 1'i ise tacize uğradığında kendisinin de tacizciye dokunacağını belirterek görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Merve, *"Yani yapmaya çalışırlarsa ben de onları rahatsız edebilirim. ... Yani rahatsız edecek şeylerim var yani benim. Hehehe. (Katılımcı güldü.) ... Yani ben de onlara dokunurum onları rahatsız ederim o zaman öğretmenim. El temasında bulunurum."* (Grş.23, st.134-138).

4.1.1.3.2. Taciz durumunu başkasına bildirme nedenleri

Taciz durumunu başkasına bildireceğini ifade eden 17 katılımcıya "(… kişiye söylerim, haber veririm derse) Ne için o kişiye söylersin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.4'de gösterilmektedir.

Tablo 4.4. Taciz Durumunu Başkasına Bildirme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Duygusal nedenler		**12**
	Dokunması hoşuma gitmez. / İstemem. / Rahatsız olurum.	7
	Bana yardım eder ve korur.	3
	Onu (Bildirdiği kişi) seviyorum ve ona güveniyorum.	2
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**7**
	Kötü bir şey yaptığı için. / Doğru bir şey olmadığı için.	3
	Ayıp / Terbiyesizlik / Sapıklık / Taciz olduğu için.	2
	Aileme söylemem gerek.	2
Görüşler toplamı		**19**

Katılımcıların 7'si (%41,1) bedenine dokunulmasının hoşuna gitmemesi, sevmemesi ve dokunulmasından rahatsız olması nedeni ile taciz durumunu başkasına bildireceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Dokunmasını istemediğim için."* (Grş.15, st.86); Umut, *"Böyle hani şeyleri çok sevmiyom."* (Grş.17, st.148); Murat, *"Beni rahatsız ediyo diye şikayet ederim."* (Grş.28, st.90); Arda, *"İstemediğim için. ... Sevmediğim için. "* (Grş.5, st.194-196).

4.1.1.3.3. Tacizi bildirdiği kişilerden beklentisi

Taciz durumunu başkasına bildireceğini ifade eden 17 katılımcıya "(... kişiye söylerim, haber veririm derse) Sence o ne yapmalı?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.5'de gösterilmektedir.

Tablo 4.5. Tacizi Bildirdiği Kişilerden Beklentisi Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Tacizcinin ikaz edilmesi		**15**
	Uyarmalı.	9
	Bir daha yapmamasını söylemeli.	3
	Kızmalı.	3
Cezai yaptırım uygulanması		**11**
	Dava açılmalı. / Hapse atmalı.	9
	Dokunan kişiyi yakalamalı. / Tutuklamalı.	2
Güvenlik tedbirlerinin alınması		**6**
	Dokunan kişiyi benden uzaklaştırmalı.	4
	Beni korumalı ve yanımda olmalı.	2
Görüşler toplamı		**32**

Katılımcıların 15'i (%88,23) tacizi bildirdiği kişiden tacizciyi ikaz etmesini beklediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Uyarmalı."* (Grş.25, st.82); Hilal, *"Bence onu uyarmalı."* (Grş.29, st.329); Kübra, *"Ancak uyarmalarını beklerim. ... Bi daha yapmamasını. ... Eee bi daha yaparsa uzaklaştırma cezası alır."* (Grş.4, st.162-170); Alp, *"Eee kızmalı eee terbiye vermeli. ... Uyarmalı."* (Grş.12, st.233-236); Tuna, *"İkaz etmeli. ... Kızmalılar. ... U uzaklaştırma belgesi almalı. Belge almalı, uzaklaştırma belgesi. Uzaklaştırılmalı. Daha yaklaşamaz yani bana."* (Grş.18, st.153, 164, 170-172).

Katılımcıların 11'i (%64,70) tacizi bildirdiği kişiden tacizciye karşı cezai yaptırım uygulanmasına ilişkin beklenti içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"O suçluyu yakalayabilirler. ... Öyle birinin dışarıda gezmemesi."* (Grş.26, st.136, 143); Şeyda, *"Tutuklaaar."* (Grş.25, st.80); Aslı, *"Onu hapse atmalı. ... Cezaevine atmalı."* (Grş.16, st.224, 229); Efe, *"Eee mesela tutuklaması, okuldan atılması, o okuldan kovulması olur. Mesela sınıftan atılması, servisten, her şeyden atılır hocam."* (Grş.27, st.168-170).

4.1.1.3.4. Taciz durumunda tepkisiz kalma nedenleri

Taciz durumunda tepkisiz kalacağını ifade eden 13 katılımcıya "(Hiçbir şey yapmam derse) Niye yapmazsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.6'da gösterilmektedir.

Tablo 4.6. Taciz Durumunda Tepkisiz Kalma Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Yanıt vermeyenler		**8**
	Bilmiyorum.	8
Duygusal nedenler		**4**
	Kavgayı sevmiyorum. Sadece sözel olarak uyarırım.	2
	Sinirlenirim.	1
	Duygusal biriyim, ağlarım.	1
Sıhhi nedenler		**1**
	Korona bulaşır. Hastalanırım.	1
Görüşler toplamı		**13**

Katılımcıların 8'i (%61,5) taciz durumunda tepkisiz kalma nedenini bilmediklerini belirtmişlerdir. Diğer 5 katılımcı (%38,5) ise taciz durumunda tepkisiz kalma nedenlerini ise şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Ben kavgayı sevmiyorum. ... Bağırmayı da."* (Grş.7, st.116-118); Erdem, *"Yani kimseye vurmak istemem. Ben duygusal biriyimdir. Biraz duygusalım bazen. Biri bana biraz şaka yaptığında biraz duygusalım. Yani duygusal olduğum için ağlıyorum. O yüzden."* (Grş.13, st.109-115).

4.1.2. Başkasının bedenindeki mahremiyet sınırları

Başkasının bedenindeki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amacıyla sorulan sorulara katılımcıların yanıt vermemesi veya tepkisiz kalma durumu öngörülerek görsel ipucu olması amacıyla kız ve erkek katılımcılar için ayrı görsel kartlar hazırlanmıştır. Erkek katılımcılara sunulan görsel kartta mayolu kadın beden fotoğrafı, kız katılımcılara sunulan görsel kartta ise mayolu erkek beden fotoğrafı bulunmaktadır.

4.1.2.1. Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığı yerler

Katılımcılara "Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığın yerler nerelerdir? Örnek verir misin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan soruya amaca uygun olmayan yanıtlar vermesi veya soru karşısında tepkisiz kalması durumunda araştırmacı katılımcıya görsel kart sunulmuştur. Ardından "Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığın yerleri göster." yönergesi verilmiştir. Bu soru için kadın katılımcılara mayolu erkek beden fotoğrafı (2a), erkek katılımcılara ise mayolu kadın beden fotoğrafı (1a) sunulmuştur. Katılımcıların sözel katılımları tırnak içinde ve italik yazılırken, davranışsal katılımları parantez içinde belirtilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.7'de gösterilmektedir.

Tablo 4.7. Başkasının Bedeninde Dokunmaktan Kaçındığı Yerler Temasına Ait Tablo

Katılımcılar		**Kadın**	**Erkek**
Kategori	**Kod**	**f**	**f**
Gövde		**37**	**28**
	Göğüs	10	8
	Cinsel organ	9	5
	Popo	9	7
	Sırt	8	7
	Göbek	1	1
Baş		**17**	**25**
	Dudak / Ağız	5	2
	Boyun / Ense	4	7
	Kafa (Tüm organlar)	1	2
	Saç	4	3
	Kulak	1	4
	Kaş / Göz	1	3
	Burun	1	3
	Yanak	0	1
Bacaklar		**14**	**21**
	Uyluk	5	9
	Ayak	4	7
	Baldır	3	4
	Diz kapağı	2	1
Kollar		**12**	**20**
	Kol	4	7
	El	4	4
	Omuz	2	7
	Koltuk altı	2	2
Hepsi		**1**	**1**
	Tüm beden	1	1
Görüşler toplamı		**81**	**95**

Kız katılımcıların 10'u (%66,6) ve erkek katılımcıların 8'i (%53,3) karşı cinsten birisinin bedeninin gövde bölümünde göğsüne dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Göğüs. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.1, st.120); Nazlı, *"Buya. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.21, st.55); Alp, *"Göğüsler. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.12, st.299); Tolga, *"Meme."* (Grş.30, st.193); Ali, *"Göğüs. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)"* (Grş.24, st.257).

Kız katılımcıların 9'u (%60) ve erkek katılımcıların 5'i (%33,3) karşı cinsten birisinin bedeninin gövde bölümünde cinsel organına dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Aşağısı. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.1, st.122); Seda, *"Buralarını. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.2, st.262); Alp, *"Mesela şurası. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.12, st.312); Ozan, *"Buralara hocam. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağı ile ard arda popo ve cinsel organı gösterdi.)"* (Grş.10, st.181).

Kız katılımcıların 9'u (%60) ve erkek katılımcıların 7'si (%46,6) karşı cinsten birisinin bedeninin gövde bölümünde poposuna dokunmaktan kaçındığını ifade etmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aslı, *"Şuralar. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.16, st.268); Merve, *"Dokunmam. ... Ve poposuna dokunmam. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.23, st.225); Alp, *"Bi de şurası. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.)"* (Grş.12, st.325); Tolga, *"Popoları."* (Grş.30, st.191).

Kız katılımcıların 5'i (%33,3) ve erkek katılımcıların 2'si (%13,3) karşı cinsten birisinin bedeninin baş bölümünde dudak/ağız bölgesine dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Ağız, ağız. ... Dudak."* (Grş.1, st.105-107); Emel, *"Eee şu dudak. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla dudağı gösterdi.)"* (Grş.3, st.148); Seda, *"Ağzına dokunmam. (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla ağzı gösterdi.)"* (Grş.2, st.276); Tolga, *"Dudak."* (Grş.30, st.195).

Kız katılımcıların 5'i (%33,3) ve erkek katılımcıların 9'u (%60) karşı cinsten birisinin bedeninin bacak bölümünde uyluk bölgesine dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Bahar, *"Bacak."* (Grş.20, st.131); Alp, *"Bacak. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.12, st.303); Anıl, *"Bi de bacağna dokunmuyorum. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla diz kapağının üst kısmında bulunan bacak bölgesini gösterdi.)"* (Grş.11, st.213).

Kız katılımcıların 4'ü (%26,6) ve erkek katılımcıların 7'si (%46,6) karşı cinsten birisinin koluna dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Bahar, *"Kollarım."* (Grş.20, st.136); Bora, *"Kol. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla sol kolu gösterdi.)"* (Grş.6, st.432); Anıl, *"Koluna dokunmuyorum. (1a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla kolu gösterdi.)"* (Grş.11, st.211).

4.1.2.2. Başkasının bedenine dokunmaktan kaçınma nedenleri

Katılımcılara "Neden buraya/buralara dokunmazsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.8'de gösterilmektedir.

Tablo 4.8. Başkasının Bedenine Dokunmaktan Kaçınma Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Duygusal nedenler		**18**
	Dokunmak istemem. / Dokunmayı sevmem. / Rahatsız olurum.	10
	Kötü bir şey / İğrenirim.	4
	Utanırım. / Kendimi kötü hissederim.	4
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**16**
	Ayıp / Terbiyesizlik / Sapıklık olur.	10
	Özel bölge olduğu için dokunmam.	4
	Günah	2
Başkalarının değer yargıları ile ilgili nedenler		**8**
	O kişi izin vermez. / Kızabilir. / Rahatsız olabilir. / Şikayetçi olabilir.	5
	Öğretmenim dokunmamam gerektiğini öğretti.	2
	Annem izin vermez.	1
Sıhhi nedenler		**5**
	Korona bulaşır.	4
	Canı acır.	1
Diğer		**1**
	Sebebi yok.	1
Görüşler toplamı		**48**

Katılımcıların 10'u (%33,3) başkasına dokunmayı istemediği, sevmediği ve dokunmaktan rahatsız olduğu için başkasının bedenine dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Dokunmayı sevmediğim için."* (Grş.21, st.219); Ela, *"Hoşlanmıyorum. ... Sevmiyorum. ... Hoş değil çünkü o yüzden."* (Grş.7, st.166-175); Nergis, *"Ve dokunmalarını da istemiyorum yani dokunmicak."* (Grş.8, st.262); Umut, *"Yani ist dokunmayı istemiyom."* (Grş.17, st.246); Arda, *"Sevmiyorum. ... İstemem. "* (Grş.5, st.232-241); Efe, *"Niye ben çünkü hocam öle şeyler sev sevmem öle şeyler. Hiç hiç hoşlanmam böle şeyleri hiç hoşlanmam."* (Grş.27, st.282).

Katılımcıların 10'u (%33,3) başkasına dokunmanın ayıp, terbiyesizlik ve sapıklık olduğunu ifade ederek başkasının bedenine dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hilal, *"Çünkü ayıp, dokunulmayacak. S*** hoca da öğretti bana."* (Grş.29, st.297); Seda, *"Iıı eee çünkü ayıp."* (Grş.2, st.300); Murat, *"Eee hoşlan şey yapmam hocam yani kötü alışkanlık yani kötüdür. ... O kadar bi şey yok hocam. Hoşlanmam şey yapma. ... Öyle hocam yani şey sapıklığa girer, şey yapar. O kadar."* (Grş.28, st.142-153); Tolga, *"Ayıp olduğu için. ... Terbiyesizlik. ... Bi de sapıklık."* (Grş.30, st.207-213); Efe, *"Serserilik olur, terbiyesizlik olur. Ondan sonra sapıklık olur. Ondan sonra eee. Eee saygısızlık ter saygısızlık. Eee ondan sonra aptallık eee ne bilim böle."* (Grş.27, st.298-302).

Katılımcıların 5'i (%16,6) dokunduğu kişinin izin vermemesi, kendisine kızması, rahatsız olması, şikayetçi olması gibi nedenlerden dolayı başkasının bedenine

dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Kızar dokunmak iss. ... Yok dokunnn. ... Sonra kötü bir şey yaptığımı zannedebilir."* (Grş.26, st.219-225); Kübra, *"Rahatsız olabilir. ... Şikayetçi olabilir."* (Grş.4, st.242-244); Anıl, *"Ssinirlenirler ya kızarlar ö ö öyle."* (Grş.11, st.250); Erdem, *"Çünkü bazen kızlar izin vermiyo. Yani benim bi tane kuzenim var. Saçını hayatta elletmez, izin vermez çünkü. He he."* (Grş.13, st.143).

4.1.2.3. Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler ve nedenleri

4.1.2.3.1. Başkasının bedenine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler

'Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığın yerler nerelerdir? Örnek verir misin?' sorusuna cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesinden bir veya birkaçını söylemeyen katılımcılara 'Senin yalnız olduğun bir zamanda birisi yanına geldi. Senden poposuna, memesine, cinsel organına veya dudaklarına dokunmanı istedi. Böyle bir durumda ne yaparsın?' yöneltilmiştir. Bu soru toplam 9 katılımcıya sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.9'da gösterilmektedir.

Tablo 4.9. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkiler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Davranışsal tepki		**12**
	Asla dokunmam.	7
	Oradan uzaklaşırım.	4
	Onu yanımdan kaldırırım.	1
Sözel tepki		**7**
	Hayır, dokunmam, istemiyorum derim.	3
	Polise şikayet ederim.	2
	Anneme söylerim.	1
	Bağırırım.	1
Duygusal tepki		**2**
	Sinirlenirim.	2
Görüşler toplamı		**21**

Katılımcıların 7'si (%77,7) kendisinden başkasının özel bölgelerine dokunması istenildiğinde asla dokunmayacaklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, "*Ben ona dokunamam hayatta."* (Grş.1, st.156); Nazlı, *"Dokunmam."* (Grş.21, st.242); Nergis, *"Ben asla başkasına dokunmam."* (Grş.8, st.323); Anıl, *"Yo, dokunmam."* (Grş.11, st.304); Umut, *"Dokunmam."* (Grş.17, st.304).

Katılımcıların 3'ü (%33,3) başkasının özel bölgelerine dokunması istenildiğinde hayır, dokunmam, istemiyorum şeklinde sözel tepkide bulunacaklarını ifade etmiştir. Katılımcılar

görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Erdem, *"Yanımdan kaldırırım mesela yaniii izin vermem. İstemiyom derim."* (Grş.13, st.155, 168); Nergis, *"Hayır dokunmam derim. ... Dokunmak istemiyorum çünkü. ... Ben dokunmayı hiç sevmem."* (Grş.8, st.302-307); Emre, *"Dokunmam derim ben öyle. ... Kızarım ben ona."* (Grş.9, st.291-293).

4.1.2.3.2. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkilerin Nedenleri

Katılımcıların 9'una 'Neden …(katılımcının söylediği durum) yaparsın?' sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya ilişkin verilen yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.10'da gösterilmektedir.

Tablo 4.10. Başkasının Bedenine Dokunması İstendiğinde Verdiği Tepkilerin Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	**Kod**	**f**
Duygusal nedenler		**8**
	Başkasına dokunmayı sevmiyorum, istemiyorum.	7
	Korkarım.	1
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**2**
	Ayıp	1
	Hiç kimse birbirine dokunamaz.	1
Güvenlik tedbirleri ile ilgili nedenler		**2**
	Kendimi korumam gerek.	1
	Annemin haberi olsun diye anneme söylerim.	1
Yanıt vermeyenler		**1**
	Bilmiyorum.	1
Görüşler toplamı		**13**

Katılımcıların 7'si (%77,7) başkasının bedenine dokunmayı sevmediğini ve istemediğini ifade ederek başkasının özel bölgelerine dokunması istenildiğinde tepki gösterdiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nergis, *"Dokunma derim. Rahat bırak beni derim. ... Ben de oradan giderim. ... Çünkü hiç kimse birbirine dokunmaz ve dokunmasını istemiyorum."* (Grş.8, st.332-337); Tuna, *"Ben ellemek istemem çünkü hiç sevmem. Sevmem yani ellemek istemem öyle onları."* (Grş.18, st.279-281); Erdem, *"Ben kimseyi sev öyle şey yapmam yani istemiyom derim. Başka bi şey yok."* (Grş.13, st.182).

4.1.3. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlar

Katılımcılara "Bedenimizin bazı bölgelerine örneğin popomuza veya cinsel organımıza çok nadir birkaç durumda başka birilerinin dokunması gerekebilir. Sence bu durumlar nelerdir? Örnek verir misin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya

ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.11 ve Tablo 4.12'de gösterilmektedir.

4.1.3.1. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler

Katılımcıların cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişilere ilişkin yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.11'de gösterilmektedir.

Tablo 4.11. Cinsel Organına ve Poposuna Dokunmasına İzin Verdiği Nadir Kişiler Temasına Ait Tablo

Kategori	**Kod**	**f**
Aile bireyleri		**12**
	Anne	6
	Baba	2
	Abla	2
	Aile (Tüm bireyler)	2
Aile dışındaki kişiler		**9**
	Doktor / Hemşire	7
	Öğretmen	1
	Komşu	1
Hiç kimse		**9**
	Hiç kimseye dokundurmam.	9
Yanıt vermeyenler		**5**
	Bilmiyorum.	5
Akraba		**1**
	Teyze / Hala	1
Görüşler toplamı		**36**

Katılımcıların 9'u (%30) ne olursa olsun hiç kimsenin cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Immm. ... İzin vermem."* (Grş.26, st.242-244); Bora, *"İzin vermiyoruz dokunmalarına, ellemelerine."* (Grş.6, st.548); Alp, *"Cık. Olmuyo. (İzin) Vermem. Öyle bi durumda ailemize söylememiz lazım. Hocalara söylemek lazım."* (Grş.12, st.430-438); Ozan, *"Başkalarının başkalarını o o organları dokunmayı dokundurmuyoruz. Eee bi de bi de göğüsleri göğüsleri kolları popoyu önü cinsel organı dokundurmuyoruz."* (Grş.10, st.247).

Katılımcıların 7'si (%23,3) doktor ve hemşire gibi sağlık çalışanlarını cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler arasında olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Evet. Mesela doktorlar."* (Grş.15, st.153); Ela, *"Doktorlar bazen dokunuyo. ... Ama bi sorun olduğunda. ... Ben gittiğimde sadece baktı ama dokunmadı."* (Grş.7, st.225-229); Umut, *"Doktor, hemşire."* (Grş.17, st.328); Arda, *"Doktorlar olabiliyo. "* (Grş.5, st.259).

Katılımcıların 6'sı (%30) ise annesinin cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler arasında olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Bahar, *"Annem."* (Grş.20, st.234); Aslı, *"Annem falan mesela."* (Grş.16, st.333); Hilal, *"Mesela sadece annem dokunuyo ama ama bi şey demiyorum çünkü annelerimiz zaten yapabilir bunu. ... Çünkü annem beni doğurdu, büyüttü. ... Zaten annem dokunabilir. Annem bi şey diyemez zaten di mi? ... Çünkü o bizi büyüten o zaten. ... Dokunsa bile bir şey olmaz. Atıyorum hasta olduğumu düşün. ... Yani annemiz değil mi sonuçta? ... Ama başkasına dokundurulmayacak. ... Sadece anneler yapabilir bunu."* (Grş.29, st.76-91).

4.1.3.2. Cinsel organına ve poposuna dokunulmasına izin verdiği nadir durumlar

Katılımcıların cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir durumlara ilişkin yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.12'de gösterilmektedir.

Tablo 4.12. Cinsel Organına ve Poposuna Dokunulmasına İzin Verdiği Nadir Durumlar Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Sağlık durumları		**9**
	Acil durumlar / Muayene ve tedavi	9
Hiçbir durumda		**9**
	Asla dokundurmam.	9
Öz bakım ihtiyacı		**7**
	Banyo yaparken	2
	Koltuk altı kıllarını temizlerken	1
	Sütyen giyinirken	1
	Ped değiştirirken	1
	Tuvalet ihtiyacı	1
	Tıraş makinesiyle cinsel organını temizlerken	1
Yanıt vermeyenler		**6**
	Bilmiyorum.	6
Cinsel ilişki sırasında		**2**
	Evlendiğinde / Çocuk yaparken	2
İyi dokunuşlar		**2**
	Sevmek / Şaka için	2
Görüşler toplamı		**35**

Katılımcıların 9'u (%30) acil durumlarda veya muayene ve tedavi olurken cinsel organına ve poposuna dokunulmasına izin verdiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Kübra, *"He, ee hasta olduğumda böle muayene olabilirim. Dokundutturabilirim hocam."* (Grş.4, st.315); Merve, *"He, doktor ekstra eee bir yerime de dokunmak is istiyorum bunu yapma eğer yapmazsam kötü olursun yapmam gerekiyor falan filan derse yaptırırım ama acil olmazsa yaptırmam."* (Grş.23, st.352); Umut, *"Acil durumlar. ... Zarar görürse mesela."* (Grş.17, st.322-324); Tolga, *"Acil durumda."*

(Grş.30, st.334); Arda, *"Bi şey olursa onlar krem tedavi gibi bi şeyler yapabilirler."* (Grş.5, st.266).

Katılımcıların 7'si (%23,3) öz bakım ihtiyaçlarını karşılaması gereken durumlarda cinsel organına ve poposuna dokunulmasına izin verdiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aslı, *"Banyo yapmak için… Kesmek için … koltuk altımı felan."* (Grş.16, st.349, 355-357); Hilal, *"Mesela hasta olduğumda annem bana ped konusunda düzeltiyo orayı. … Evet. Genelde (sütyeni) kurplu taktığım zaman yetişemediğim yerlere annem yardım ediyo."* (Grş.29, st.374-378); Murat, *"Tıraş makinesiyle. Şeyime organıma olabilir yani o o şeyde. … Babam yapıyo."* (Grş.28, st.205-211).

Katılımcıların 2'si (%6,6) ise tanıdığı kişilerin cinsel organına ve poposuna sevmek veya şaka amacı ile dokunmasına izin verdiğini belirtmiştir. Katılımcı görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: Emel, *"Annem babam mesela benim teyzemler geliyo, halamlar geliyo. Annem de babam da yanımda oluyo beni sevmek için dokunuyolar. … Sevmek için dokunuyolar hani böyle yabancı birileri olursa tabii ki izin vermem ama teyzelerim halalarım olsa izin veririm. … Mesela tanımadığım erkekler, tanımadığım sokaktan geçen. Onlarda dokunursa an anne babamın yanında yani babam çok kızar ben de ağlayarak giderim yani. … Çünkü böyle şeylerde ben ağlıyorum yani. … Ama annem dokunurlarsa annem babam bir şey demiyor çünkü onlar benim teyzelerim halalarım yani sevmek için dokunuyolar. … Beni sevmek için dokunurlar ama annemin babamın yanında tanımadığım bir insan olduğu zaman ellerse tabii ki de kızarlar ama halalarım teyzelerim olursa bir şey demezler. … Yani olmaz yani çünkü her her her gün halalarım teyzelerim yanıma geldiği zaman beni sevmek için her yerime dokunuyolar. Sırtıma dokunuyolar ama ben bir şey yapmıyorum kaçmıyorum çünkü onları tanıyorum. … Onlar benim teyzemlerim ama yabancı biri olsa bunu unutamam."* (Grş.3, st.208-224).

4.1.4. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler ve nedenleri

Katılımcılara "Birisi sosyal medya hesabından sana uygunsuz fotoğraflar yollasa örneğin cinsel organının fotoğraflarını atsa bu durumda ne yaparsın? Neden?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.13 ve Tablo 4.14'de gösterilmektedir.

4.1.4.1. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler

Katılımcıların sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilere ilişkin yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.13'de gösterilmektedir.

Tablo 4.13. Sosyal Medya Hesabından Gönderilen Uygunsuz Fotoğraflara Verdiği Tepkiler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Sosyal medya hesabından verdiği tepkiler		**35**
	Fotoğrafı silerim ve kapatırım. Fotoğraflara bakmam.	12
	Engellerim.	12
	Uygulama üzerinden uygunsuz yapar, şikayet ederim.	7
	Takipten çıkarım. Numarasını silerim.	3
	Bende popomun fotoğrafını ona atarım.	1
Durumu başkalarına bildirmeye yönelik tepkiler		**16**
	Anneme babama söylerim.	7
	Polise şikayet ederim.	6
	Öğretmenime söylerim.	1
	Kız arkadaşlarıma söylerim.	1
	Fotoğrafları ablama gösteririm.	1
Fotoğrafları gönderen kişiye yönelik tepkiler		**13**
	Tokat atarım. Döverim.	5
	Ayıp, gönderme derim.	3
	Küfür ederim.	2
	Bir daha onunla konuşmam.	2
	Bağırırım.	1
Duygusal tepkiler		**4**
	Sinirlenirim.	2
	Üzülürüm. / Ağlarım.	2
Diğer		**2**
	Kimseye söylemem. Ailem çok kızar.	2
Görüşler toplamı		**70**

Katılımcıların 12'si (%40) sosyal medya hesabından kendisine gönderilen uygunsuz fotoğraflara tepki olarak fotoğrafı sileceğini, kapatacağını ve fotoğrafa bakmayacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Sinirlenirim, kapatırım hemen."* (Grş.1, st.227); Nazlı, *"Silerim."* (Grş.21, st.352); Nergis, *"Naparım, silerim onları. ... Eee onları kaldırırım. ... Anneme bir şey söylemem. Ne aileme ne de hiç kimseye söylemem. ... Eğer söylersem annemler beni öldürür de ondan."* (Grş.8, st.405-413); Seda, *"Kapatırım, bakmam."* (Grş.2, st.376); Tolga, *"Sapık derim. Ayıp, terbiyesizlik. O resmi kapatırım da. Milletin ve misafirlerin yanında açmamak lazım bunu."* (Grş.30, st.342-348).

Katılımcıların 12'si (%40) sosyal medya hesabından kendisine gönderilen uygunsuz fotoğraflara tepki olarak fotoğrafı gönderen kişiyi engelleyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Direk engellerim. ... Eee bi de onu o kişiyi takipten çıkarım zaten takip etmiyosam bile onun sayfasını komple kapatırım yani. Meselaaa eee küfür etmem ama işşallah aynısını annen veya kız kardeşinde görsün gibi*

mesajlar atarım ona. ... Aynısını o da yaşasın, aynı duyguyu o da çeksin isterim." (Grş.22, st.429-437); Betül, *"Engellerim, bi de anneme babama söylerim. ... Bi de polise, polise de söylerim."* (Grş.15, st.183-186); Emre, *"Engellerim."* (Grş.9, st.343); Arda, *"Engellerim, bakmadan silerim. ... Şikayet ederim. Başka yapacak bi şey yok. Eğer ya tanıdık biriyse dayak yer."* (Grş.5, st.282-291).

Katılımcıların 7'si (%23,3) sosyal medya hesabından kendisine gönderilen uygunsuz fotoğrafları gördüğünde annesine ve babasına söyleyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Anneme ya da babam. ... Söylerim. ... Başkaaa, şikayet etmeye gidebilirim. ... Eee, polis abilere."* (Grş.26, st.264-273); Nazlı, *"Anneme söylerim."* (Grş.21, st.355); Şeyda, *"Anneme gösteririm."* (Grş.25, st.188); Bahar, *"Anneme gösteririm. ... Başka da kimseye göstermem."* (Grş.20, st.284, 287).

Katılımcıların 5'i (%16,6) ise sosyal medya hesabından kendisine uygunsuz fotoğraflar gönderen kişiye tokat atacağını ve döveceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Ona bi tane tokat atarım."* (Grş.25, st.193); Ali, *"Döverim onu."* (Grş.24, st.328); Onur, *"Kızarım. ... Döverim."* (Grş.14, st.313, 340).

Katılımcılardan 1'i sosyal medya hesabından kendisine gönderilen uygunsuz fotoğraflar gönderen kişiye tepki olarak poposunun fotoğrafını atacağını belirtmiştir. Katılımcı görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: Ali, *"Ben de ona atarım. ... Fotoğraf. ... Eee özel bölgelerimin. ... Eee popo."* (Grş.24, st.337-351).

Kız katılımcılardan 1'i ise önceden erkek bir sosyal medya kullanıcısı tarafından kendisine birkaç defa uygunsuz fotoğraflar gönderildiğini, kendisinin de başkasına cinsel organının ve poposunun fotoğraflarını gönderdiğini şu şekilde dile getirmiştir:

Kübra, *"Direk ablama gösteririm. Çünkü bi bikaç kere yaşadım. ... Direk abla gelsene sana bi şe göstercem dedim. Fotoğrafını gösterdim. Öyle. Sonra ablam bu çocuk kim dedi. Hemen söyle dedi. Şikayette buluncam dedi. Öyle. ... Yani. O direk gönder dedi. Ben bi defa yaptım. Yanlışlıkla yaptım ama. ... Ablamlar bana kızdı. Niye öyle bi şey yaptın diye. O çok özel bi bölge dedi. ... Evet dedim. Ben de farkındayım dedim. Bir ay konuşmadı benimle. O yüzden."* (Grş.4, st.349-353, 384-392).

4.1.4.2. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilerin nedenleri

Katılımcıların sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilerin nedenlerine ilişkin yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.14'te gösterilmektedir.

Tablo 4.14. Sosyal Medya Hesabından Gönderilen Uygunsuz Fotoğraflara Verdiği Tepkilerin Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**18**
	Yanlış / Kötü / Uygunsuz davranış	8
	Ayıp / Terbiyesiz şeyler	7
	Sapık olabilir.	3
Duygusal nedenler		**13**
	Rahatsız olurum. / Hoşlanmam. / Görmek istemem.	7
	Böyle fotoğraflar atmasını istemiyorum.	6
Tacizi bildirdiği kişi ile ilgili nedenler		**3**
	İlk annem öğrensin diye anneme söylerim.	2
	Ablam bana güvendiği için ona söylerim.	1
Diğer		**2**
	Sosyal medya hesabım çalınabilir. Virüs bulaşabilir.	2
Görüşler toplamı		**36**

Katılımcıların 8'i (%26,6) sosyal medya üzerinden gönderilen uygunsuz fotoğrafların yanlış, kötü, uygunsuz bir davranış olması nedeni ile tepki gösterdiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Kötü bir şey olduğu için."* (Grş.21, st.369); Merve, *"Kötü bi şeydir bunlar öğretmenim. ... Yanlış bi şey olduğu için anne bana böyle eee bi şeyler yazıyor eee yazıyolar yani kötü bi şey yani kötü bi şey vesayre yanlış bi şey terbiyesiz bi şey yapıyorlar. Bunlara devam ediyolar, ne yapmam gerekiyor derim. Eğer onlar yine devam ediyolarsa eğer. ... Yani ailemden habersiz polise şikayet ederim."* (Grş.23, st.378-384); Tuna, *"Çok kötü fotoğraflar olduğu için. ... İğrenç olduğu için."* (Grş.18, st.344-349); Arda, *"Kötü şeyler atıyo istemediğim şeyler. ... Sevmem ben böyle şeyleri. Bakmam da hiçbir şeyden."* (Grş.5, st.309-321).

Katılımcıların 7'si (%23,3) sosyal medya üzerinden gönderilen uygunsuz fotoğrafların ayıp, terbiyesiz şeyler olması nedeni ile tepki gösterdiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Çünkü ayıp bi şey yapıyor diye."* (Grş.25, st.207); Hilal, *"Çünkü çünkü çok ayıp bir şey yaptı."* (Grş.29, st.429); Onur, *"Çünkü ayıp."* (Grş.14, st.321); Murat, *"Çünkü şey atıyo hocam, ayıp şeyler atıyo o yüzden. Onu engellerim."* (Grş.28, st.236-238); Efe, *"Çünkü eee böle bi insan böle sapıklık böle tecavüz terbiyesizlik saygısızlık. Ondan sonra tecavüz şiddet her şey olabilir."* (Grş.27, st.362).

Katılımcıların 7'si (%23,3) ise sosyal medya üzerinden gönderilen uygunsuz fotoğrafları görmekten rahatsız olması, hoşlanmaması ve görmek istememesi nedeni ile tepki gösterdiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Hiç hoşuma gitmez."* (Grş.1, st.225); Betül, *"O yüzden görmek istemediğim için engellerim."* (Grş.15, st.210); Ayça, *"Sürekli bir şeyler attığı. ... Atıp rahatsız ettiği. ... Ettiği için."* (Grş.26, st.298-302); Alp, *"Çünkü insanın hoşuna gitmez."* (Grş.12, st.474); Emre, *"Öyle fotoğraflar atmasını istemem çünkü. ... Konuşmam bi daha."* (Grş.9, st.350-353).

Kız katılımcılardan 1'i ise erkek sosyal medya kullanıcısı tarafından kendisine gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilerini ve tepkilerinin nedenlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Aylin, *"Hayır, bi kere ben onu bi kere yollayan birileri vardı. ... O erkek için şeysi. O kadar. Yani bi tane çocuk bana fotoğraf atmıştı falan. ... Ve çok sinirlendim. ... Kapattım hemen. ... O kadar. Yani çocuk me mesela benim hesabım var ya çocuk saçma saçma şeyler. Kimlerdesin, nasılsın? Felan, hoşuna gitti mi felan. ... Sonra kapattım, sinirlendim. ... O kadar."* (Grş.1, st.236-250).

4.2. Konuşma Konuları ile ilgili Mahremiyet Sınırları

4.2.1. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konular

Katılımcılara "Sence hangi konuları herkesin içinde konuşman uygun değildir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.15'de gösterilmektedir.

Tablo 4.15. Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmadığı Konular Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Cinsel içerikli konular		**30**
	Bedeninin özel bölgeleri hakkında	16
	Erkekler / Kadınlar hakkında	5
	Cinsel taciz	4
	Cinsel ilişki	3
	İç çamaşırı	1
	Cinsel konular	1
Argo içerikli konular		**9**
	Küfürlü konuşmalar	9
İlişkiler hakkındaki konular		**8**
	Sevgili hakkında	5
	Aile içi meseleler	3
Genel konular		**2**
	Para konusu	1
	Okulla ilgili konular	1
Diğer		**2**
	Bana sır olarak verilen şeyler	2
Görüşler toplamı		**51**

Katılımcıların 16'sı (%53,3) herkesin içinde bedeninin özel bölgeleri hakkında konuşmasının uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Bana özel olan şeyleri konuşmam. ... Mesela göğüslerim hakkında konuşmam mesela. ... Mesela özel bölgelerim hakkında da konuşmam."* (Grş.15, st.237-245); Emel, *"Mesela herkesin içinde mesela erkeklerin poposu. ... Göğüsleri felan. ... O on bacakları on onu şe yapmam yani söylemem. ... Konuşmam yani bu konuda erkekler bu erkekler konusunda konuşmam. ... Kızlar konu konusunda da konuşmam çünkü utanırım. Utandığım zaman yani ne yapacağım ben bilmem. Direk çıkarım bi daha da kimseye söylemem benim içimde kalır."* (Grş.3, st.255-263); Merve, *"Yaniii ayıp bi şeyler olursa cinsel organlarımız olursa veya ne bileyim. Başka uygunsuz bi şeyler olursa veya ne bileyim herhangi evde yaptığım böyle böyle şöyle şöyle oldu. Anlat anlat derlerse onları söylemeyi tercih etmem."* (Grş.23, st.433-435); Onur, *"Mesela cinsel organımı konuşmam."* (Grş.14, st.402).

Katılımcıların 9'u (%30) herkesin içinde küfürlü konuşmalar yapılmasının uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Mesela küfürlük."* (Grş.25, st.216); Ela, *"Küfürlü konuşmamak."* (Grş.7, st.291); Hilal, *"Küfür etmek. ... Uygun bi şey değil kaba konuşmak."* (Grş.29, st.453-455); Bora, *"Küfürlü konuşmalar."* (Grş.6, st.633); Ozan, *"Mesela eee mesela eee kötü kelimeler ku kullanmıyoruz. Küfürlerden kullanmıyoruz."* (Grş.10, st.332).

Katılımcıların 5'i (%16,6) kendisinin veya başkasının sevgilisi hakkında herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Meselaaa. Erkek arkadaşın mesela, hocam söylemiyim s yle başlıyo s yle bitiyo. Sevişmek mesela. (Katılımcı sevişmek kelimesini fısıldayarak söyledi.) Kusura bakmayın. ... Mesela dudağına dokunmamak, onun yanında söylememek. Mesela babana erkek arkadaşın öptü, erkek arkadaşın dokunduğunu söyleme. Bağırır çağırır. ... O kadar. ... (Bu konuları herkesin içinde) Söyleyemem. Söylerim ama babama paylaştım ama babam bana bi kere tokat attı. ... Ve babannemle paylaştım. Ailece hepimiz ailem hep duydu bunu. Ailem erkek arkadaşımı öğrendi. Ve babamın yanında tokat attı bana."* (Grş.1, st.293-308); Erdem, *"Mesela kız olaylarını hayatta konuşmam yani, kız olaylarını hayatta konuşmam."* (Grş.13, st.294).

Katılımcıların 2'si (%6,6) ise kendisine sır olarak verilen şeylerin herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcı bu konudaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: Merve, *"Hangi konularıı yani mesela diyelim kiii siz dediniz ya mesela diyelim ki aramızda kalacak bu konuşmalar diye. Bunları paylaşırsam yanlış olduğunu düşünürüm. Annemle konuştuğumuzda başkasıyla paylaştığım mesela o anda ayıp bi şey konuştuk aramızda kalsın am kaldı ama diyelim ki. Onlara da onlara da söylesem yanlış bi şey olduğunu düşünürüm. ... Öyle düşünürüm, zannederim hocam."* (Grş.23, st.414-416).

4.2.2. Bu konuların herkesin içinde konuşulmasının uygun olmama nedenleri

Katılımcılara "Neden bu saydığın konular herkesin içinde konuşulmaz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.16'da gösterilmektedir.

Tablo 4.16. Bu Konuların Herkesin İçinde Konuşulmasının Uygun Olmama Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**20**
	Ayıp / Terbiyesizlik / Sapıklık	11
	Uygun değil / Çirkin / Yanlış	5
	Bana özel, başkasını ilgilendirmez.	3
	İyi insan olmak için.	1
Başkalarının değer yargıları ile ilgili nedenler		**11**
	Ailem / Annem kızar.	5
	Dalga geçerler.	3
	Kavga çıkabilir.	1
	Duyan kişi başkasına anlatabilir.	1
	Yanlış anlaşılabilir.	1
Duygusal nedenler		**8**
	Utanırım.	4
	Kimse üzülmesin, kızmasın, küsmesin.	3
	Canım istemiyor.	1
Yanıt vermeyenler		**4**
	Bilmiyorum.	4
Diğer		**2**
	Yaşım küçük olduğu için.	2
Görüşler toplamı		**45**

Katılımcıların 11'i (%36,6) bu konuların herkesin içinde konuşulmasının ayıp, sapıklık ve terbiyesizlik olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Çünkü ayıp yani. Onların yanında konuşursam ayıp olur. Utanırım. ... Mahcup olurum."* (Grş.3, st.299-301); Kübra, *"Çünkü ayıplayabilirler. Yaşınız küçük der, diyebilirler."* (Grş.4, st.502); Tolga, *"Çünkü ayıplık, terbiyesizlik, sapıklık."* (Grş.30, st.412); Onur, *"Çünkü ayıp olduğu için."* (Grş.14, st.443); Arda, *"Yani hiç konuşmam, ayıp bir şey çünkü. Kötü olduğu için hiç konuşmam konusunu açmam. Başkası açarsa da yanından uzaklaşırım."* (Grş.5, st.399-401).

Katılımcıların 5'i (%16,6) bu konuların herkesin içinde konuşmasının çirkin, yanlış olacağını ve uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hilal, *"Çünkü uygun uygun değil."* (Grş.29, st.493); Merve, *"Ayıp olduğu için, yanlış olduğu için."* (Grş.23, st.464); Bora, *"Yanlış bi davranıştır."* (Grş.6, st.667); Alp, *"Çünkü utanırım söylemeye. ... Herkesin içinde de olmaz."* (Grş.12, st.522-524).

4.2.3. Bu konuları konuştuğu kişiler

Katılımcılara "Bu saydığın konuları kimlerle konuşursun?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.17'de gösterilmektedir.

Tablo 4.17. Bu Konuları Konuştuğu Kişiler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Aile bireyleri		**46**
	Anne	18
	Abla	10
	Baba	7
	Abi	4
	Aile (Tüm bireyler)	4
	Kardeş	3
Aile dışındaki kişiler		**25**
	Sevgili	9
	Arkadaş	9
	Öğretmen	5
	Doktor/ Hemşire	1
	Psikolog	1
Akraba		**5**
	Amca, Dayı, Hala, Teyze, Kuzen, Nine, Yenge	5
Hiç kimse		**2**
	Hiç kimseyle konuşmam.	2
Görüşler toplamı		**78**

Katılımcıların 18'i (%60) herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları annesi ile konuşmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Annemle."* (Grş.21, st.539); Bahar, *"Annemle."* (Grş.20, st.418); Umut, *"Anneme."* (Grş.17, st.526); Onur, *"Annemle."* (Grş.14, st.455); Nergis, *"Sadece annem ablam ablamgille konuşurum."* (Grş.8, st.481); Erdem, *"Sadece annem, babam, bi de ablam."* (Grş.13, st.345).

Katılımcıların 9'u (%30) herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları sevgili ve arkadaşları ile konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Kübra, *"Arkadaşlarımla konuşurum. ... Sevdiğim insanla konuşurum."* (Grş.4, st.571-573); Arda, *"Hayatta ayıp şeyleri konuşulmaz valla eee istemediğim konu varsa onu kız arkadaşımla konuşurum."* (Grş.5, st.416); Aylin, *"Kız arkadaşlarımla. ... Ve de ailemle. "* (Grş.1, st.352-354); Ali, *"Yalnız arkadaşım, arkadaşımla."* (Grş.24, st.431); Hülya, *"Bu saydığım konuları A***, M***, S*** (kız arkadaşlarının isimleri) ile konuşurum mesela."* (Grş.22, st.516).

4.2.3.1. Bu konuları konuştuğu kişileri seçme nedenleri

Katılımcılara "Neden …..(katılımcının söylediği kişi ile) konuşursun?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.18'de gösterilmektedir.

Tablo 4.18. Bu Konuları Konuştuğu Kişileri Seçme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Başkaları ile kurduğu duygusal yakınlık ile ilgili nedenler		**30**
	Beni tanır, bilirler. Yakınım / Ailem olduğu için.	7
	Bana yardım eder, bilgi verir.	5
	Onunla konuşmaktan utanmam, içim rahat eder.	5
	Beni anlar, dalga geçmez.	4
	Onu seviyorum, o da beni seviyor.	3
	O güvenilir, sır saklar. Kendimi güvende hissederim.	3
	Başkasıyla konuşursam bana kızar.	2
	Aileme her şeyi anlatamam. O yüzden onunla konuşurum.	1
Yanıt vermeyenler		**8**
	Bilmiyorum.	4
	Onunla konuşmak istiyorum. Sebebi yok.	4
Diğer		**2**
	Öğretmenim beni odasına çağırır.	1
	Yaşım küçük olduğu için onunla konuşurum.	1
Görüşler toplamı		**40**

Katılımcıların 7'si (%23,3) bu konuları kendisine yakın hissettiği kişiler ile konuştuğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Yakınlarım olduğu."* (Grş.26, st.360); Emel, *"Çünkü onlar beni onlarda beni tanıyo. Ben de onları tanıyorum. Onlar da beni seviyor, ben de onları seviyorum o yüzden."* (Grş.3, st.329); Hilal, *"Çünkü anneme söylüyorum. Onun çocuğu olduğum için."* (Grş.29, st.730); Onur, *"Çünkü annem babam benim her şeyim."* (Grş.14, st.477).

Katılımcıların 5'i (%16,6) kendisine yardım edeceği ve bilgi vereceği nedeni ile bu kişiler ile konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Çünkü onların beni anlayacağını düşünüyorum mesela. ... E çünkü ailemden başka bana kimsenin bizim en çünkü birbirimizden başka kimsemiz yok yani. Zaten. Bizi bir birbirimizden başka kimse yardım edemez. "* (Grş.22, st.550-553); Merve, *"Çünküüü onlara konuşursam onlar bana doğruyu anlatır diye düşünüyorum. Eee onlardan utangaçlığım çekinliğim çekinceğim bir şey olmaz o yüzden. Yani o yüzden onlarla konuşmayı tercih ederim. Onlara anlatmayı tercih ederim."* (Grş.23, st.497); Ali, *"Çünkü eee bana eee yardımcı oluyolar."* (Grş.24,st.193).

Katılımcıların 5'i (%16,6) bu kişiler ile konuşmaktan utanmayacağı ve kendisini rahat hissedeceği için bu kişilerle konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Çünkü onlar beni tanıyo, onlar biliyo. Ama en çok anneye annemle konuşurdum. Kuzenlerim daha sonra, annemden sonra geliyo. Önce annemle konuşurum sonra belki kuzenlerimle de konuşabilirim. ... Çünkü annem biliyo, tanıyo beni o yüzden. ... Onun çocuğu olduğum için çekinmem. O her şeyimi biliyo.*

Sonuçta o büyüttü beni. O yüzden. " (Grş.15, st.288-295); Kübra, *"Çünkü kendimi daha rahat hissediyorum. Sır saklıyolar çünkü. Hiç söylemiyolar."* (Grş.4, st.588).

Katılımcıların 4'ü (%13,3) ise bu kişileri güvenilir bulduğu ve sır saklayacaklarını düşündüğü için onlarla konuşacaklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Kübra, *"Çünkü kendimi daha güvende hissederim. Böyle böyle derim."* (Grş.4, st.608); Murat, *"Çünkü güveniyom. Yani aplamla abim güvenilir. Arkadaşın da bazıları güvenilir arkadaşlar da bazıları güvenilmelidir. Ama güvenilir olanlarla konuşurum."* (Grş.28, st.324); Arda, *"Çünkü onlar hiç kimseye bir sır vermez. Hiç kimseye bi şey demez. Onlara güveniyom. Onlar da bana güvenir."* (Grş.5, st.435-439).

4.2.4. Bu konuları konuştuğu yerler

Katılımcılara "Bu saydığın konuları nerede konuşursun?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.19'da gösterilmektedir.

Tablo 4.19. Bu Konuları Konuştuğu Yerler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Özel alanlar		**38**
	Sadece evde konuşurum.	16
	Özel / Gizli bir yerde / Yalnızken / Kimsenin olmadığı yerde	13
	Odamda	6
	Arabanın / Binanın arkasında	1
	Psikolog terapi odasında	1
	Rehberlik servisinde	1
Genel alanlar		**5**
	Sokak, Okul, Cami, Market, Kahve, Kapı önü	2
	Balkon / Bahçe	1
	Hastane	1
	Öğretmenler odası	1
Diğer		**3**
	Yanıt vermeyenler	3
Görüşler toplamı		**46**

Katılımcıların 16'sı (%53,3) bu konuları sadece evde konuştuğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Evde konuşurum. Dışarda konuşmam."* (Grş.22, st.555); Seda, *"Eee evde konuşurum. Dışarda konuşmam."* (Grş.2, st.496); Tuna, *"Evde."* (Grş.18, st.430); Umut, *"Evde."* (Grş.17, st.538); Ela, *"Sadece evimde."* (Grş.7, st.510); Kübra, *"Evde."* (Grş.4, st.618); Merve, *"Tek bir odada benim kendi odamda konuşurum eğer böyle bi şey olursa."* (Grş.23, st.558).

Katılımcıların 13'ü (%43,3) özel, gizli, kimsenin olmadığı bir yerde bu konuları konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile

getirmişlerdir: Aylin, *"Özel bi durum, özel bi yerde konuşurum. "* (Grş.1, st.378); Betül, *"Ee, benim odam da ya da annemin odasında ya da salonda biri yoksa salonda filan. Yalnız bi yerlerde konuşuruz. "* (Grş.15, st.310); Ayça, *"Gizli bi. ... Odada."* (Grş.26, st.370-372); Bahar, *"Boş boş bi yerde."* (Grş.20, st.412); Murat, *"Bi odanın içinde konuşurum, kimsenin duymayacağı bi yerde."* (Grş.28, st.505); Tolga, *"Kimsenin olmadığı yerde."* (Grş.30, st.439); Arda, *"O o ortada bi yerde konuşmam tabii. Kenarda bi yerde konuşurum, kimsenin olmadığı bi yerde. Kimsenin duymadığı bi yerde."* (Grş.5, st.449-454).

Katılımcıların 6'sı (%20) bu konuları odasında konuştuğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Benim odamda. ... Sadece evimde."* (Grş.7, st.505, 510); Kübra, *"Odalar, odam. Öyle."* (Grş.4, st.625); Merve, *"Tek bir odada benim kendi odamda konuşurum eğer böyle bi şey olursa."* (Grş.23, st.558); Efe, *"Heee sadece odamda konuşurum sadece odamda."* (Grş.27, st.609).

Bununla birlikte 15 kız katılımcının 3'ü (%20) ise bu konuları karşı cinsiyetten olan birisinin yanında konuşmayacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Merve, *"Babamın yanında konuşmam. ... Yani annemin yanında da konuşmam bu olayları. Annemin kızacağını düşünüyorum. Biraz yanlış olacağını düşünüyorum. O yüzden ablamla konuşurum. ... Bir odaya geçerim ablamla konuşurum ve onu ona yani ona bunları kimseye söyleme diye söylemesini tercih ederim, demeyi tercih ederim."* (Grş.23, st.513-517, 530); Şeyda, *"Çünkü erkeklerle erkeklerle konuşursam ayıp olur."* (Grş.25, st.374); Seda, *"Eee çünküüü babamlara anlatmam ayıp bi şey. ... Annemlere anlatırım. Annemlerle konuşurum. Ee."* (Grş.2, st.471-474).

4.2.4.1. Bu konuları konuştuğu yerleri seçme nedenleri

Katılımcılara "Neden ...(katılımcının söylediği yerde) konuşursun?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.20'de gösterilmektedir.

Tablo 4.20. Bu Konuları Konuştuğu Yerleri Seçme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Başkaları ile ilgili nedenler		**13**
	Başkasının duymasını istemiyorum.	6
	Dedikodumu yaparlar. Rezil olurum.	4
	Rehber öğretmen beni odasına çağırıyor.	1
	Babam duyarsa kızar.	1
	Öğretmen duyarsa disipline giderim.	1
Yanıt vermeyenler		**8**
	Bilmiyorum.	8
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**7**
	Terbiyesizlik/ Sapıklık / Ayıp olur. Utanırım.	6
	Özel konu olduğu için.	1
Seçtiği yer ile ilgili nedenler		**3**
	Orada kendimi rahat hissediyorum.	2
	Tek kalınabilecek / Sessiz bir yer	1
Diğer		**2**
	Evde konuşmak istiyorum.	1
	Yaşım küçük olduğu için evde konuşurum.	1
Görüşler toplamı		**33**

Katılımcıların 6'sı (%20) başkasının duymasını istemediği için bu yerleri tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Çünkü dediğim gibi onlar sadece bana özel olduğu için başkasının duymasını istemiyorum, istemediğim için sadece o odaaada ya da başka hiç kimsenin olmadığı yerlerde konuşuruz."* (Grş.15, st.312); Ayça, *"Yanımızda başka biri varsa duymasın, duymaması için."* (Grş.26, st.375); Murat, *"Çünkü aramızda yani o ikimiz de aramız ikimiz de aramızda konuşuruz yani. Kimsenin bilmemesi için."* (Grş.28, st.509); Erdem, *"Ben duymalarını istemiyom hocam o yüzden."* (Grş.13, st.388).

Katılımcıların 6'sı (%20) başkasının duymasının terbiyesizlik, sapıklık, ayıp olması ve utanması nedeni ile bu yerleri tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Seda, *"Eee çünkü dışarda anlatmıyorum, ayıp bi şey."* (Grş.2, st.503); Alp, *"Çünkü öyle bir şey kö kö kötü şeyler, cinsel ilişki öyle şeyler kötü şeyler. Utanır."* (Grş.12, st.587); Tolga, *"Çünkü ayıp, terbiyesiz ve sapıklık."* (Grş.30, st.446); Efe, *"Çiya eee eğer öle kalabalık içinde konuşursam ayıp olur."* (Grş.27, st.457).

4.3. Davranışlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları

Davranışlarındaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amacıyla sorulan sorulara katılımcıların yanıt vermemesi veya tepkisiz kalma durumu öngörülerek görsel ipucu olması amacıyla kız ve erkek katılımcılar için ayrı görsel kartlar hazırlanmıştır. Erkek katılımcılara sunulan görsel kartların tamamında sadece erkek fotoğrafı, kız katılımcılara sunulan görsel kartların tamamında ise sadece kadın fotoğrafı kullanılmıştır.

Bununla birlikte her iki cinsiyet için hazırlanan genel davranış fotoğrafları aynı eylemleri içermektedir. Genel davranış kartları televizyon izlemek, bisiklete binmek, top oynamak, yemek hazırlamak, kitap okumak, alışveriş yapmak eylemleri için örneklendirilmiştir. Özel davranışların örneklendirildiği görsel kartlarda yer alan eylemler ise cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkek katılımcılar için kullanılan görsel kartlarda özel davranışlar, cinsel organına dokunmak, banyo yapmak, tuvaletini yapmak, kıyafetini çıkarmak, tıraş olmak, koltukaltı kıllarını temizlemek olarak örneklendirilmiştir. Kız katılımcılar için hazırlanan görsel kartlarda ise özel davranışlar, cinsel organına dokunmak, banyo yapmak, tuvaletini yapmak, kıyafetini çıkarmak, ped değiştirmek, ağda yapmak şeklinde örneklendirilmiştir.

4.3.1. Başkasının yanında yapmaktan kaçındığı davranışlar

Katılımcılara 'Bazı davranışları ancak yanımızda kimse yoksa yaparız. Örneğin senin başkalarının yanında yapmaktan kaçındığın davranışlar nelerdir?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan soruya amaca uygun yanıtlar vermemesi veya tepkisiz kalması durumunda araştırmacı içerisinde özel ve genel davranış fotoğraflarının bulunduğu on iki görsel kartı katılımcıya sunmuştur. Ardından 'Senin başkalarının yanında yapmaktan kaçındığın davranışları göster.' yönergesini vermiştir–. Katılımcıların sözel katılımları tırnak içinde ve italik yazılırken, davranışsal katılımları parantez içinde belirtilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.21'de gösterilmektedir.

Tablo 4.21. Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçındığı Davranışlar Temasına Ait Tablo

Katılımcılar		**Kadın Katılımcılar**	**Erkek Katılımcılar**
Kategori	**Kod**	**f**	**f**
Özel davranışlar		**76**	**75**
	Kıyafetini çıkarmak	15	14
	Cinsel organına dokunmak	12	14
	Tuvaletini yapmak	13	13
	Banyo yapmak	11	13
	Ağda yapmak - Koltuk altı kıllarını temizlemek	11	12
	Ped değiştirmek - Tıraş olmak	13	9
	Mastürbasyon yapmak	1	0
Genel davranışlar		**22**	**20**
	Televizyon izlemek	5	3
	Yemek hazırlamak	3	4
	Alışveriş yapmak	3	3
	Bisiklete binmek	2	4
	Kitap okumak	4	2
	Top oynamak	3	2
	Dans etmek	1	0
	Şiddet uygulamak / Eşyalara zarar vermek	1	1
	Sevgilimin elini tutmak	0	1
Görüşler toplamı		**98**	**95**

Kız katılımcıların 15'i (%100) ve erkek katılımcıların 14'ü (%93,3) kıyafetini başkasının yanında çıkarmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Tek başıma kıyafet çıkartmak. (İşaret parmağı ile 1h fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.3, st.374); Bora, *"Üstünü değiştirip kıyafetini çıkartmak. Doğru. Başkalarının yanında yapmam."* (Grş.6, st. 821); Tuna, *"Tek başıma yaparım. Kıyafetimi çıkarmayı tek başıma yaparım. (İşaret parmağı ile 2h fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.18, st.511); Erdem, *"Mesela kıyafetini çıkarmak. (İşaret parmağı ile 2h fotoğrafını gösterdi.) Kimsenin yanında yapmam. Sadece kendim olduğum zaman."* (Grş.13, st.431-433).

Kız katılımcıların 12'si (%80) ve erkek katılımcıların 14'ü (%93,3) başkasının yanında cinsel organına dokunmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Bir de yanımda birisi varsa bunu yapmam. (İşaret parmağı ile 1j fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.7, st.416); Anıl, *"Şey buna dokunmuyorum. (İşaret parmağı ile 2j fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.11, st.508); Tuna, *"Heee, bunu ben tek başıma yaparım. Tek başıma kaşırım, kaşınıyo. (İşaret parmağı ile 2j fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.18, st.526); Ali, *"Cinsel organına dokunmamak. (İşaret parmağı ile 2j fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.24, st.511).

Kız katılımcıların 13'ü (%86,6) ve erkek katılımcıların 13'ü (%86,6) ise başkasının yanında tuvaletini yapmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Banyoda tuvaletimi yaparken yapmam. (İşaret parmağı ile 1k fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.7, st.420); Tuna, *"Tuvaletini yapmak. Bunu da tek başıma yaparım. (İşaret parmağı ile 2k fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.18, st.521); Murat, *"Tuvaletini yapmak.* (*İşaret parmağı ile 2k fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.28, st.380); Erdem, *"Ben bi de kendim zaten banyo yaparım. Kimsenin yanında yapmam."* (Grş.13, st.435).

Kız katılımcılardan 1'i görsel kartlar sunulmadan önce sorulan soruya yanıt olarak mastürbasyon yaptığı anları tarif ederek bu davranışı başkasının yanında yapmaktan kaçındığını belirtmiştir. Katılımcı görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: Kübra, *"Burama (Katılımcı kendi bedeni üzerinde sağ eli ile cinsel organını gösterdi.) falan kendim dokunuyorum. Yani. Bilmiyorum neden dokunduğumu. Öyle. ... Böyle, böle böle böle yapmayı (Katılımcı iki elini cinsel organının üzerine koydu ve ard arda üç kere organına bastırdı.) başkasından kaçınırım, tek başıma yaparken yaparım. Öyle, sadece bi tek o."* (Grş.4, st.665-675).

4.3.2. Bu davranışları başkasının yanında yapmaktan kaçınma nedenleri

Katılımcıların gösterdiği görsel kartlar masanın üzerinde bırakılıp diğer kartların tamamı katılımcının göremeyeceği bir yere kaldırılmıştır. Ardından "Sence neden bu davranışları başkalarının yanında yapmamalıyız?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.22'de gösterilmektedir.

Tablo 4.22. Bu Davranışları Başkasının Yanında Yapmaktan Kaçınma Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**29**
	Ayıp / Terbiyesizlik / Sapıklık / Taciz / Kötü bir şey	19
	Başkasının yanında yapılmaz.	9
	Özel olduğu için.	1
Duygusal nedenler		**16**
	Utanırım.	7
	Hoşlanmıyorum.	4
	Başkalarının görmesini, bilmesini, duymasını istemiyorum.	3
	Cinsel organımla ilgili olduğu için. Organımın görünmesini istemiyorum.	2
Başkalarının değer yargıları ile ilgili nedenler		**9**
	Başkaları kızar. Annem uyarır.	6
	Dalga geçerler.	1
	Polise şikayet ederler.	1
	Yaşın küçük derler.	1
Görüşler toplamı		**54**

Katılımcıların 19'u (%63,3) bu davranışların başkasının yanında yapılmasının ayıp, terbiyesizlik, sapıklık, taciz ve kötü bir şey olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Ayıp çünkü görmesin. İstemiyorum. Bakmasın, istemiyorum. Duymasın da."* (Grş.1, st.485); Ayça, *"Kötü bi şey olduğu için başkalarının yanında yapmamalıyız."* (Grş.26, st.414); Hilal, *"Çünkü ayıp."* (Grş.29, st.625); Tuna, *"Günah. ... Ayıp."* (Grş.18, st.536-540); Umut, *"Ayıp olur. ... Kötü bi şey."* (Grş.17, st.649, 678); Emre, *"Ayıp olabilir o yüzden."* (Grş.9, st.462); Murat, *"Hocam yani sapık şey yani olur."* (Grş.28, st.431).

Katılımcıların 9'u (%30) bu davranışların başkasının yanında yapılmayacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aslı, *"Çünkü bunlar cinsel organlarımızla ilgili o yüzden. ... Çünkü bunlar olmaz."* (Grş.16, st.683, 690); Bora, *"Yanlış bi davranış. Bi de başkaları varken hiç yapmayız. Bi de başkaları giderken yap yaparız."* (Grş.6, st.839-841); Anıl, *"Başkalarının yanında yapmamalıyız. ... Çünkü insanların yanında yapılmaz, yapmaktan hoşlanmıyorum."* (Grş.11, st.533-535).

Katılımcıların 7'si (%23,3) bu davranışların başkasının yanında yapmaktan utandığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Imm, çünküüü ayıp. ... Yalnızken kendine ee hem ayıp hem de ben utanırım başkasının yanında yapmaktan. O yüzden. ... Utandığım için."* (Grş.15, st.341-345); Nazlı, *"Çünkü başkalarından hep çekiniyom."* (Grş.21, st.483); Alp, *"Çünkü utanırız."* (Grş.12, st.692); Emel, *"Meselaaa birilerinin yanında mesela ben kıyafet giyiyorum birisi kapıyı açtı ben utanırım direk kapıyı kapatırım yani o yüzden."* (Grş.3, st.438).

Katılımcıların 6'sı ise (%20) bu davranışları başkasının yanında yaptığı takdirde yanındakilerin kendisine kızacağını ve annesinden uyarı alacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Eee mesela tuvaletin kapısını açık bırakmamaya özen gösteririm. ... Mesela der ki. A annem der ki mahremiyet diye bi şe var kızım. Utanmıyo musun hani kapıyı açık bırakıyosun der. O yüzden de ben kapıyı kapatıp rahatça tuvaletimi yapmak isterim ee yani."* (Grş.22, st.650-652); Ela, *"Utanılacak bir şey ayıp olan bir şey dalga geçebilir ya da kızabilir."* (Grş.7, st.463); Kübra, *"Çünkü kızabilirler. Başka bi yerde yapın derler. Evde falan yapın derler."* (Grş.4, st.766).

4.3.3. Yanında başkası varken bu davranışları yapması gerektiğinde ne yaptığı

Katılımcılara "Yanında bir kişi varsa ve bu davranışları yapman gerekirse ne yaparsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.23'de gösterilmektedir.

Tablo 4.23. Yanında Başkası Varken Bu Davranışları Yapması Gerektiğinde Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Davranışı yapmayanlar		**20**
	Yanımda birisi varsa davranışı asla yapmam.	17
	Yanımdaki kişi annem, babam, dostum, yakınımsa yaparım. Yabancı biriyse yapmam.	2
	Başkasının yanında bu davranışı yaparsam ondan özür dilerim.	1
Başka ortama gidenler		**16**
	Tuvalete, banyoya veya başka odaya giderim.	13
	Kendi odamda yaparım.	3
Yanındaki kişinin gitmesini bekleyenler		**9**
	Odadan çıkartırım. / Çıkmasını rica ederim.	5
	Yanımdaki gittikten sonra yaparım. Gitmesini beklerim.	3
	Anneme ve öğretmene söylerim. Onu dışarı çıkarır.	1
Görüşler toplamı		**45**

Katılımcıların 17'si (%56,6) bu davranışları başkasının yanında asla yapmayacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Hayatta yapmam hiç bi şey. ... Asla evde yaparım bunu. Dışarıda ve yollarda asla yapmam.*

Yapıcak bi yanlış bi yanlış bi durum. Yapıcak bi şeydir. Bu saygısız ve terbiyesiz olur. Hadsiz olur. ... O kadar. Bunu asla hiç bi yerde bi algılaya ve yapmam da. Bu yanlış bi cevap." (Grş.1, st.516-520); Arda, *"Onu gönderirim, yapmam da. Nolursa olsun yapmam."* (Grş.5, st.540-542); Erdem, *"Çok sinirlendiğim uyuz olduğum şey mesela kimsenin yanında yapmam yani."* (Grş.13, st.530).

Katılımcıların 13'ü (%43,3) yanında başkası varken bu davranışı yapması gerektiğinde tuvalet, banyo veya başka bir odaya gideceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Imm başka bi yere giderim ya da odaya giderim."* (Grş.15, st.362); Nazlı, *"Odama geçip yaparım. ... Banyoda."* (Grş.21, st.504, 512); Bahar, *"Banyoya giderim."* (Grş.20, st.394); Hilal, *"Gider, tuvalete gider hallederim."* (Grş.29, st.673); Kübra, *"Direk odaya giderim. ... Benim kendi odam var. Odamı kapatır öyle ihtiyaçlarımı görürüm çıkarım."* (Grş.4, st.775-781); Murat, *"Yanımda biri var tuvalete giderim ve tuvalete giderim."* (Grş.28, st.486); Erdem, *"Odaya geçip odada çıkartırım."* (Grş.13, st.543); Onur, *"Tuvalete giderim."* (Grş.14, st.588).

Katılımcıların 5'i ise (%16,6) yanındaki kişiyi odadan çıkartacağını veya çıkmasını rica edeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nergis, *"Ona kızarım. Git buradan üstümü değiştirecem derim, o da çıkar."* (Grş.8, st.639); Bora, *"İçeri git, odamda çıkartırım."* (Grş.6, st.879-881); Murat, *"Hani gitmesini beklerim öyle."* (Grş.28, st.470); Ozan, *"Ya da eee ya da dö döverek kovarım onları."* (Grş.10, st.648); Efe, *"Bi kişi varsa çık çık çıkar mısınız lütfen eee ben üstümü giyyorum derim ben bende."* (Grş.27, st.556).

4.4. Ortamlar ile ilgili Mahremiyet Sınırları

4.4.1. Evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları

Ortamlardaki mahremiyet sınırlarının belirlenmesi amacıyla sorulan sorulara katılımcıların yanıt vermemesi veya tepkisiz kalma durumu öngörülerek görsel ipucu olması amacıyla görsel kartlar hazırlanmıştır. Kız ve erkek katılımcıların tamamı için aynı görsel kartlar kullanılmıştır. Hazırlanan görsel kartlar evin özel ve genel alanlarını resmeden toplam altı fotoğraftan oluşmaktadır. Evin özel alanları için tuvalet, banyo ve yatak odası; genel alanları için ise mutfak, salon ve balkon örnekleri sunulmuştur.

4.4.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği / girilmesini istediği yerler

Katılımcılara "Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girmen gereken yerler nerelerdir? Örnek verir misin?" ve "Sen bu yerlerden hangisindeyken aile bireylerinin buraya izin alarak girmesini istersin?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan sorulara amaca uygun yanıtlar vermemesi veya tepkisiz kalması durumunda araştırmacı içerisinde evin özel ve genel alan fotoğraflarının bulunduğu altı görsel kartı katılımcıya sunmuştur. Ardından "Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girmen gereken yerleri göster." yönergesini vermiştir. Katılımcıların sözel katılımları tırnak içinde ve italik yazılırken, davranışsal katılımları parantez içinde belirtilmiştir. Katılımcıların bu sorulara ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.24'de gösterilmektedir.

Tablo 4.24. Evde Kapıyı Vurarak ya da İzin Alarak Girdiği / Girilmesini İstediği Yerler Temasına Ait Tablo

Tema		**Evde Kapıyı Vurarak ya da İzin Alarak Girdiği Yerler**	**Evde Aile Bireylerinin Kendisinden İzin Alarak Girmesini İstediği Yerler**
Kategori	**Kod**	**f**	**f**
Özel alanlar		**79**	**62**
	Yatak odası	27	22
	Tuvalet	26	21
	Banyo	26	19
Genel alanlar		**42**	**34**
	Mutfak	15	11
	Balkon	14	11
	Oturma odası	12	12
	Bahçe	1	0
Görüşler toplamı		**121**	**96**

4.4.1.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği yerler

Katılımcıların 27'si (%90) evde yatak odasına girerken kapıyı vurduğunu ya da izin aldığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Yatak odası mesela kapısını vurarak. ... İzin alarak girerim."* (Grş.22, st.693-695); Nergis, *"Eee yatak odası. (İşaret parmağı ile 3f fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.8, st.682); Merve, *"Yatak odası."* (Grş.23, st.727); Bora, *"Yatak odası. (İşaret parmağı ile 3f fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.6, st.917); Ozan, *"Yatak odası."* (Grş.10, st.710); Arda, *"Annemle babamın odası. ... Kardeşlerimin odası bi de."* (Grş.5, st.579, 593).

Katılımcıların 26'sı (%86,6) evde tuvalet ve/veya banyoya girerken kapıya vurduğunu ya da izin aldığını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Tuvalet."* (Grş.26, st.450); Seda, *"Eeee lavaboya girmek. Eee kapıyı vururum."* (Grş.2, st.618); Merve, *"Eee tuvalette banyoda. İkisi de."* (Grş.23, st.740); Alp, *"Tuvalet."*

(Grş.12, st.788); Tuna, *"Tuvalet."* (Grş.18, st.618); Umut, *"Tualet."* (Grş.17, st.770); Bora, *"Banyo. (İşaret parmağı ile 3e fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.6, st.927); Alp, *"Banyo."* (Grş.12, st.793); Umut, *"Banyo."* (Grş.17, st.765); Ozan, *"Banyo, tuvalet, tuvalet ve klozet."* (Grş.10, st.717).

4.4.1.1.2. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girilmesini istediği yerler

Katılımcıların 22'si (%73,3) aile bireylerinin yatak odasına ve/veya odasına izin alarak girmesini istediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Mesela yatak odası."* (Grş.3, st.515); Şeyda, *"Yatak odası."* (Grş.25, st.421); Bora, *"Yatak odası. (İşaret parmağı ile 3f fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.6, st.966); Alp, *"Yatak odası."* (Grş.12, st.859); Anıl, *"Yatak odası. (İşaret parmağı ile 3f fotoğrafını gösterdi)"* (Grş.11, st.636); Umut, *"Yatak odası."* (Grş.17, st.837); Tolga, *"Yatak odası."* (Grş.30, st.661); Merve, *"Benim odama."* (Grş.23, st.780); Erdem, *"Sadece kendi odam."* (Grş.13, st.622).

Katılımcıların 21'i (%70) tuvalette, 19'u (%63,3) ise banyoda iken aile bireylerinin kendisinden izin almasını istediğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Bi de ben tuvaletteyken."* (Grş.22, st.746); Ayça, *"Banyo. (İşaret parmağı ile 3e fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.26, st.502); Alp, *"Banyo."* (Grş.12, st.852); Umut, *"Banyo, tualet."* (Grş.17, st.821); Murat, *"Eee banyo hocam. ... Tuvalet."* (Grş.28, st.559-567).

4.4.1.2. Evde bu alanlara kapıyı vurarak ya da izin alarak girme nedenleri

Katılımcıların gösterdiği görsel kartlar masanın üzerinde bırakılıp diğer kartların tamamı katılımcının göremeyeceği bir yere kaldırılmıştır. Ardından "Sence buralara girmeden önce neden izin almalıyız?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.25'de gösterilmektedir.

Tablo 4.25. Evde Bu Alanlara Kapıyı Vurarak ya da İzin Alarak Girme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Başkaları ile ilgili nedenler		**20**
	Odadaki kişi müsait olmayabilir.	7
	Odadaki kişi utanabilir, kızabilir.	4
	Odanın dolu veya boş olduğunu öğrenmek için.	3
	İçerideki kişiyi rahatsız etmemek için.	3
	İçerideki kişinin haberi olsun diye.	2
	Kendi evimde izin almam. Başkalarının evinde izin alırım.	1
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**15**
	Odada birisi varsa izin alınmalı.	9
	Mahremiyet / Özel yer olduğu için izin alınmalı.	3
	İzin almazsak ayıp veya yanlış olur.	3
Yanıt vermeyenler		**1**
	Bilmiyorum.	1
Görüşler toplamı		**36**

Katılımcıların 7'si (%23,3) odadaki kişinin müsait olmaması nedeni ile bu alanlara kapıya vurarak ya da izin alarak girdiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Çünkü o tuvaletteki biri müsait olmayabilir, banyoda banyo yapılabildiği, yatak odasında belki yatıyodur o yüzden."* (Grş.15, st.418); Ayça, *"Dolu olabilir. ... Boşsa girmemiz gerekiyor."* (Grş.26, st.482-484); Murat, *"Mü müsait olmayabiliyor hocam o müsait olmayabilir. Üstünü değiştirmiş olabilir."* (Grş.28, st.530-532); Arda, *"Belki müsait olmayabilir. Üstünü değiştiriyo, üstüne bir şey olabilir, üstünü değiştiriyor olabilir."* (Grş.5, st.602-604).

Katılımcıların 9'u (%30) odada birisi varsa bu alana girmeden önce izin alınması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Birileri varsa izin almamız gerekiyo. ... Anne ve baba. ... Ve aile olduğu zaman izin almamız gerekiyo. ... O kadar. "* (Grş.1, st.587-593); Kübra, *"Başka birileri olabilir. Eee. Ondan izin alıp girebilirim."* (Grş.4, st.841-843); Merve, *"Yanlış olan birisini eee eğer banyodaysa biz içeri girmemeliyiz veya lavabodaysa içeri girmemeliyiz. Eğer çok sıkıştılarsa gireceklerse sıramızı beklemeliyiz."* (Grş.23, st.747); Ali, *"Çünkü birisi odadayken eee aynı odayı kullanamam. ... İzin almadan giremem. İzin alarak girmem lazım."* (Grş.24, st.703, 720).

Katılımcıların 4'ü (%13,3) odada bulunan kişinin utanabileceğini veya kendisine kızabileceğini düşünerek bu alana girmeden önce izin alınması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Başkası tuvalette bir şey yapabilir, tuvaletini yapabilir mesela. ... An belki nasıl desem üstünü soyunur. ... Onlar işte. Kapıyı çalmadan girersek ayıpta olabilir. ... Utanabilir karşımızdaki."* (Grş.7, st.573-

585); Nergis, *"Çünkü eğer izin almadan girersek eee herkes bize çok kızar ve oturmamıza asla izin vermezler."* (Grş.8, st.692).

4.4.1.3. Evde aile bireylerinin kendisinden izin almasını isteme nedenleri

Katılımcıların gösterdiği görsel kartlar masanın üzerinde bırakılıp diğer kartların tamamı katılımcının göremeyeceği bir yere kaldırılmıştır. Ardından "Neden izin almalarını istersin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.26'da gösterilmektedir.

Tablo 4.26. Evde Aile Bireylerinin Kendisinden İzin Almasını İsteme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kendi değer yargıları ile ilgili nedenler		**27**
	Müsait olmayabilirim. Ayıp olur.	11
	Özel alana izinli girilmeli. İzin alınmaması yanlıştır.	10
	Beni rahatsız etmemeliler.	2
	Özel eşyalarım var.	2
	Haberim olması için izin alınmalı.	1
	Ben çıkınca girmeliler.	1
Duygusal nedenler		**4**
	İzin almazlarsa kızarım. Korkarım.	4
Yanıt vermeyenler		**4**
	Bilmiyorum.	4
Görüşler toplamı		**35**

Katılımcıların 11'i (%36,6) müsait olmadığı bir durumda kendisini başkasının görmesinin ayıp olacağını belirtmiştir. Bu nedenle aile bireylerinin bulundukları ortama girmeden önce kendisinden izin almasını istemektedirler. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Arda, *"Belki müsait olmayabilirim. O anda girebilirler, ayıp olur."* (Grş.5, st.649); Hülya, *"Neden izin almalarını isterim. Çünkü ya soyunuyorumdur, afedersiniz bu kullandım. ... Eee ya da apiş aramı. Hehehe. (Katılımcı güldü.) Hiç istemem mesela yani."* (Grş.22, st.752-755).

Katılımcıların 10'u (%33,3) özel alana izin alarak girilmesi gerektiğini ve izin alınmadan girilmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Merve, *"Eee izin alınacak durumlar çünkü yanlış durumlar olduğu için yani izin alınacak eee şeyler için o yüzden. ... Durumlar için o yüzden izin almalarını tercih ederim çünkü ben lavabodayken, banyodayken izin almalarını tercih ederim. Çünkü yanlış bi davranış olduğu için izin almalarını tercih ederim."* (Grş.23, st.797-799); Tolga, *"İzin almaları gereklidir."* (Grş.30, st.670); Ali, *"Çünkü eee izin almazsa eee. ... Olmaz."*

(Grş.24, st.752-754); Aylin, *"Çünkü neden izin, izinsiz girilmez. Başkalarının başkaları olsunuyo asla."* (Grş.1, st.651)

4.4.1.4. Kendi odasına girilirken izin alınmasına veya alınmamasına ilişkin talebi

Katılımcılara 'Aile bireylerinin senin odana girerken izin almalarını ister misin?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 24'ü (%80) *'Evet, izin almalarını isterim.'*, kalan 6 katılımcı (%20) ise *'Hayır, izin almalarını istemem.'* yanıtını vermiştir. Verilen yanıtlar doğrultusunda görüşmeye devam edilmiştir.

4.4.1.4.1. Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etme nedenleri

Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep eden 24 katılımcıya "Neden aile bireylerinin senin odana girerken izin almalarını istersin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.27'de gösterilmektedir.

Tablo 4.27. Kendi Odasına Girilirken İzin Alınmasını Talep Etme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Gizliliğini korumaya yönelik nedenler		**16**
	Müsait olmayabilirim.	10
	İzin alınması gerek.	3
	Özel eşyalarım var. / Odamı karıştırmasınlar diye.	2
	Müsait değilsem söylemek için.	1
Duygusal nedenler		**8**
	İzin almazlarsa kızarım. Odama sokmam. Yasak.	5
	Rahatsız etmemeleri için.	2
	Hoşlanmam.	1
Yanıt vermeyenler		**5**
	Bilmiyorum.	5
Görüşler toplamı		**29**

Katılımcıların 10'u (%41,6) odasına girildiği esnada müsait olmama ihtimalini düşünerek aile bireylerinin odasına girmeden önce izin almasını istediklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Çünkü beni rahatsız etmemek için. ... Bi de müsait değilsem söylemek için."* (Grş.15, st.452-454); Merve, *"Eğer o anda üstümü değiştiriyosam o yüzden bi misafir geldiyse. ... Ya yani bi çok bi çocukta geldiyse onun izin alarak gelmesini tercih ederim ve kalabalığı sevmem."* (Grş.23, st.803-805); Erdem, *"Hocam bazen ben banyo yaparken üstüme şey kaldırmıyom. O yüzden görmelerini istemiyom."* (Grş.13, st.654).

Katılımcıların 5'i (%20,8) odasına izinsiz girildiğinde kızacağını ve içeri girilmesine izin vermeyeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Kızarım."* (Grş.21, st.716); Nergis, *"Çünkü orası ablamla benim odam. Odama girmesinden hoşlanmam izin alırlar. Ondan sonra odama girmelerine izin veririm ama izin almadan asla odama sokmam."* (Grş.8, st.752); Alp, *"(Odama izinsiz girilirse) Utanırım. ... Kızarım."* (Grş.12, st.935-939).

Katılımcılardan 1'i ise aile bireylerinin odasına izinsiz girdiğini ve bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şu cümlelerle dile getirmiştir: Betül, *"Evet. Mesela ben şarkı dinliyorum. Abim geliyo kalk diyo ya da ben yatıyorum kalk diye annem geliyo. Ya da pasta bi şeye oturuyorum yemek yiyorum pat diye giriyolar. Kapıyı hiç çalmıyolar. ... Çünkü banyodayken banyo yapıyo olabilirim, tuvaletteyken tuvaletimi yapıyo olabilirim, yatak odasındayken de şarkı dinliyo olabilirim. En çok sevdiğim şey. ... Beni rahatsız etmemeleri gerekiyo şarkı dinlerken. ... O yüzden kızıyorum hep."* (Grş.15, st.435, 441-445).

4.4.1.4.2. Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etmeme nedenleri

Kendi odasına girilirken izin alınmasını talep etmeyen 6 katılımcıya "Neden?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.28'de gösterilmektedir.

Tablo 4.28. Kendi Odasına Girilirken İzin Alınmasını Talep Etmeme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kod	**f**
Bilmiyorum.	3
İzin almalarına gerek yok.	1
Hep izinsiz giriyorlar.	1
Ailem izinsiz girebilir. Yabancı biriyse veya arkadaşımsa izin almasını isterim.	1
Görüşler toplamı	**6**

Katılımcıların 3'ü (%50) aile bireylerinin kendi odasına girerken kendisinden izin almasını istememe nedeninin ne olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Diğer 3 katılımcı (%50) ise kendisinden izin almasını istememe nedenlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Gerek yok."* (Grş.26, st.522); Aslı, *"Çünkü onlar hep içeriye girerler."* (Grş.16, st.832); Aylin, *"Ailem girebilir, ama bi yabancı giremez. Arkadaş ve şey olsun giremez. ... Bu kadar."* (Grş.1, st.718-720).

4.4.1.5. Evdeyken soyunması gerektiğinde ne yaptığı

4.4.1.5.1. Evdeyken soyunmayı tercih ettiği yerler

Katılımcılara "Gün içinde kıyafetimizi değiştirmek veya banyo yapmak için soyunuruz. Peki sen evdeyken soyunman gerektiğinde ne yaparsın? Evin hangi bölümlerinde bunu yaparsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.29'da gösterilmektedir.

Tablo 4.29. Evdeyken Soyunmayı Tercih Ettiği Yerler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Özel alanlar		**52**
	Banyo	21
	Kendi odam	12
	Yatak odası	11
	Tuvalet	6
	Giyinme odası	1
	Kapının arkası	1
Genel alanlar		**7**
	Oturma odası	4
	Oda (Herhangi bir oda)	3
Görüşler toplamı		**59**

Katılımcıların 21'i (%70) evdeyken soyunmaları gerektiğinde bunu banyoda, katılımcıların 6'sı (%20) ise tuvalette yaptıklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Banyoda soyunurum."* (Grş.25, st.453); Ela, *"Banyoda."* (Grş.7, st.640); Emel, *"Soyunmam gerektiğinde ba ben genellikle banyoda soyunuyorum."* (Grş.3, st.542); Bahar, *"Banyoya giderim."* (Grş.20, st.564); Onur, *"Banyoda."* (Grş.14, st.740); Arda, *"Banyoda."* (Grş.5, st.675); Seda, *"Tuvalette eee kapısını kapatırım"* (Grş.2, st.738).

Katılımcıların 12'si (%40) evdeyken kendi odasında, 11 katılımcı ise (%36,6) yatak odasında soyunduklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Hülya, *"Odamda mesela soyunurum. Mesela benim bi giyinme odam var veya orda soyunurum."* (Grş.22, st.790); Betül, *"Odama gidiyorum. ... Eee kendi odamda."* (Grş.15, st.464-470); Ayça, *"Odamda soyunurum."* (Grş.26, st.531); Uzay, *"Evdeee. Ben odamda soyunuyom."* (Grş.19, st.943); Erdem, *"Meselaaa kendi odam."* (Grş.13, st.692); Umut, *"Yatak odası.*" (Grş.17, st.874); Emre, *"Yatak odası."* (Grş.9, st.634); Tolga, *"Yatak odasında."* (Grş.30, st.702).

4.4.1.5.2. Bir odada soyunacaksa, odaya girdikten sonra ne yaptığı

Katılımcılara "Bir odada soyunacaksan odaya girdikten sonra neler yaparsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.30'da gösterilmektedir.

Tablo 4.30. Bir Odada Soyunacaksa, Odaya Girdikten Sonra Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Ortamın fiziksel olarak düzenlenmesi		**34**
	Kapıyı kapatır, kilitlerim.	21
	Perdeyi ve camı kapatırım.	11
	Kapıyı çalar boş mu diye bakarım. Boşsa değiştiririm.	2
Yanıt vermeyenler		**7**
	Bilmiyorum.	7
Diğer		**5**
	Kıyafetimi hızlıca giyerim.	5
Görüşler toplamı		**46**

Katılımcıların 21'i (%70) soyunacakları odaya girdikten sonra kapıyı kapattıklarını ve kilitlediklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Kapıyı kitlerim."* (Grş.21, st.732); Emel, *"İlk kapıyı kapatırım, kapıyı kilitlerim, dolaptan kıyafet seçerim. Kıyafetimi giyerim."* (Grş.3, st.650); Kübra, *"Direk kapıyı kilitlerim, öyle soyunurum. Çünkü babam görebilir. ... Ablamlar görsün, bi şey demiyorum. ... Ama babam görebilir, utanabilir. Kapıyı kapat diyebilir. ... Öyle."* (Grş.4, st.935-942); Murat, *"Kapıyı kitlerim."* (Grş.28, st.620); Onur, *"Kapıyı kapatırım."* (Grş.14, st.733); Arda, *"Odayı kitlerim kimse girmesin diye."* (Grş.5, st.681).

Katılımcıların 11'i (%36,6) soyunacakları odanın perdesini ve camını kapattıklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Betül, *"Perde açıksa perdeyi çekerim. ... Bi de camı örterim."* (Grş.15, st.500-502); Hilal, *"Perdenin açık olmaması lazım."* (Grş.29, st.907); Seda, *"Dışarıya gözükmemek için perdemi kapatırım."* (Grş.2, st.774); Efe, *"Gece soyunurken o şeye dikkat ederim mesela eee şeye dikkat ederim. Eee mesela neye dikkat ederim mesela eee mesela be ben perdeyi kapatırım. Mesela perdeyi kapatırım, ondan sonra so ondan sonra giyerim ben. ... Başka naparım eee kapıyı da kitlerim eee görmesinler diye her gün kapı kitlerim ben de."* (Grş.27, st.826-830).

Katılımcıların 5'i ise (%16,6) kıyafetlerini hızlıca giyindiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Hızlı hızlı üstümü giyinirim, çabuk çabuk bitiririm işimi. ... Bu kadar."* (Grş.1, st.880-882); Hülya, *"Meselaa ee sonuna kadar müzik açarım ve o gaza gelip o şekilde hızlıca soyunur, hızlıca giyinir çıkarım."*

(Grş.22, st.827); Merve, *"Eee o anda hemen üstümü giyinmem, çabucak üstümü giyinmem."* (Grş.23, st.881); Arda, *"Hemen üstümü giyinirim. Kapıyı tutarım. ... Müsait değilim diye bağırırım."* (Grş.5, st.693-695).

4.4.1.5.3. Soyunacağı odada başkaları varsa, ne yaptığı

Katılımcılara "Soyunacağın odada başkaları varsa ne yaparsın?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.31'de gösterilmektedir.

Tablo 4.31. Soyunacağı Odada Başkaları Varsa, Ne Yaptığı Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Davranışı yapmayanlar		**34**
	Başkasının yanında asla soyunmam.	28
	Birisi geldiğinde, müsait değilim derim. Asla içeri sokmam. Ben giyinince içeri girebilir.	6
Yanındaki kişinin gitmesini bekleyenler		**23**
	Odadan çıkartırım. Çıkmasını rica ederim.	15
	Çıkmalarını beklerim. İçeridekiler çıkınca soyunurum.	6
	Anneme / O kişinin tanıdıklarına söyler, odadan çıkarmalarını isterim.	2
Başka ortama gidenler		**15**
	Ben boş bir yere giderim.	15
Davranışı yapanlar		**2**
	Yanımda başkaları varken soyunurum.	2
Görüşler toplamı		**74**

Katılımcıların 28'i (%93,3) başkasının yanında asla soyunmayacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Hiç bi zaman asla soyunmam. ... Gizli bi yerde soyunurum. ... Bu kadar."* (Grş.1, st.802-806); Efe, *"Eee başkaları varsa soyunmam orda. Niye? Çünkü misafir misafir olur kalabalık olur. ... Evet orda soyunmam. Sadece odamda soyunurum ama orda soyunmam orda ayıp olur. ... Ve odam kalabalık olsa ban ban ban banyoya giderim."* (Grş.27, st.855-861); Efe, *"Ve odam kalabalık olsa ban ban ban banyoya giderim."* (Grş.27, st.861); Erdem, *"Çünkü herkes herkesin içinde çıkartmam. Gülerler çünkü. Herkesin içinde gülerler bana."* (Grş.13, st.776-779).

Katılımcıların 15'i (%50) soyunacağı odada başkaları varsa o kişiyi odadan çıkartacağını veya çıkmasını rica edeceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Çıkmasını söylerim. ... Nazikçe. ... Şöyle derim öğretmenim, lütfen çıkabilir misin? ... Üstümü giyicem derim."* (Grş.7, st.707-713); Nergis, *"Hemen onu odadan çıkartırım çık odamdan, çık odamdan."* (Grş.8, st.812); Emel, *"Naparım? O odadan çı çık çıkabilir misin kıyafetimi giycem. Yanımda giymiceksen eğer sen yanımda olma. Çık derim. ... Kıyafetimi giydiğim de ben ben seni çağarrım derim. O kadar. ...*

Onun çıkmasını isterim. ... Öyle yani." (Grş.3, st.598-604); Alp, *"Hiçbi şey yapmam odamdan çıkar mısın derim."* (Grş.12, st.1042); Murat, *"Çıkmalarını isterim."* (Grş.28, st.662).

Katılımcıların 15'i (%50) soyunacağı odada başkaları varsa kendisinin boş bir yere gideceğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Başka odaya geçerim."* (Grş.21, st.811); Alp, *"Kendim u uzaklaşırım."* (Grş.12, st.1053); Tolga, *"Boş bi yerde (değiştiririm)."* (Grş.30, st.776); Ali, *"Gidip başka yerde değiştiririm."* (Grş.24, st.868); Aylin, *"Hiç bi zaman asla soyunmam. Gizli bi yerde soyunurum. Bu kadar. ... Yatak odası ve mut ay, yatak odası, banyo ve de şey od oda."* (Grş.1, st.802-808); Betül, *"Başka bi yerde giyerim."* (Grş.15, st.522); Hilal, *"Eee iki evde iki tane tuvalet olduğunu düşün. ... Eee ben bi tanesi boş diye girerim."* (Grş.29, st.959-962).

Katılımcıların 6'sı (%20) soyunacağı odada başkaları varsa o kişinin odadan çıkmasını bekleyeceğini ve içeridekiler çıktıktan sonra soyunacağını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Nazlı, *"Beklerim, onların çıkmasını beklerim."* (Grş.21, st.828); Hilal, *"Genellikle çıkmasını beklerim."* (Grş.29, st.964); Umut, *"Onlar çıktıktan sonra yaparım.*" (Grş.17, st.927); Arda, *"(Odadan) Çıkartırım. ... Başka biri varsa eğer işi varsa çıkmazsa daha sonra işimi görürüm."* (Grş.5, st.700-705); Şeyda, *"Herkes gittikten sonra (değiştiririm)."* (Grş.25, st.508).

4.4.2. Toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları

4.4.2.1. Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerler

Katılımcılara "Okulda veya alışveriş merkezinde yemek yerken kazağına ve pantolonuna döküldü. Yanında temiz kıyafetin var. Böyle bir durumla karşılaştığında kıyafetini nerede değiştirirsin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.32'de gösterilmektedir.

Tablo 4.32. Okulda veya Alışveriş Merkezinde Soyunduğu Yerler Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Okul ve alışveriş merkezi için verilen yanıtlar		**23**
	Tuvalet	23
Sadece alışveriş merkezi için verilen yanıtlar		**10**
	Mağazaların içindeki deneme kabinleri	10
Sadece okul için verilen yanıtlar		**8**
	Okuldaki soyunma odası	3
	Sınıfta yalnızken	2
	Rehberlik servisi boşken	1
	Okuldaki revir	1
	Okulda tuvalette değiştiririm. Alışveriş merkezinde değiştirmem.	1
Diğer		**2**
	Ev dışında hiçbir yerde kıyafetimi değiştirmem.	2
Görüşler toplamı		**43**

Katılımcıların 23'ü (%76,6) okulda ve alışveriş merkezinde kıyafetini değiştirmesi gerektiğinde tuvalette soyunmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Tovlette."* (Grş.1, st.837); Betül, *"Tuvalette."* (Grş.15, st.527); Ayça, *"Tuvalette değiştiririm."* (Grş.26, st.589); Şeyda, *"Tuvalette."* (Grş.25, st.518); Alp, *"Okulda mesela. Okulda değiştiririm, tuvalette mesela."* (Grş.12, st.1067); Emre, *"Tuvalette."* (Grş.9, st.716); Tolga, *"Tuvalette."* (Grş.30, st.801).

Katılımcıların 10'u (%33,3) ise alışveriş merkezinde kıyafetini değiştirmesi gerektiğinde mağazaların içinde bulunan deneme kabinlerinde soyunmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Alışveriş merkezindeeee üstüme bi şe döküldüğü zaman eee yanıma bi kıyafet alırsam kabinde giyerim."* (Grş.3, st.617); Anıl, *"Şeyde kabinde değiştiririm."* (Grş.11, st.793); Tuna, *"Kıyafetimiii mağazanın içindeki yerde değiştiririm. (Anlaşılmaz şekilde mırıldandı.) Orda boş bi yer var ya. Orda üstümü değiştiririm giyerim orda yeniden. Parayı da veririm giyerim üstüme kıyafetlerimi. Çıkar gelirim. Arkasından kapatırım kitlerim. Giyerim üstümü geri açarım onu gider giderim. ... Okulda. Tuvalette değiştiririm. Kapıyı kilitlerim oradan üstümü değiştirir çıkar eve giderim."* (Grş.18, st.744-750).

4.4.2.2. Okulda veya alışveriş merkezinde soyunduğu yerleri tercih etme nedenleri

Katılımcılara "Neden …… (katılımcının söylediği yerde) değiştirirsin?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.33'de gösterilmektedir.

Tablo 4.33. Okulda veya Alışveriş Merkezinde Soyunduğu Yerleri Tercih Etme Nedenleri Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Gizliliğini korumaya yönelik nedenler		**21**
	Başkaları görmesin diye.	10
	Boş olduğu / Yalnız olduğum için.	7
	Başkaları olduğu için ev dışında değiştirmem.	2
	Uygun yer olduğu için.	2
Başkalarının değer yargıları ile ilgili nedenler		**11**
	Başkaları görürse ayıp olur.	7
	Laf atar. / Dalga geçer. / Gülerler.	3
	Başkaları rahatsız olabilir. / Kızabilir.	1
Yanıt vermeyenler		**3**
	Bilmiyorum.	3
Duygusal nedenler		**2**
	Rahatsız olurum. / Sinirlenirim.	1
	Canım orada değiştirmek istiyor.	1
Görüşler toplamı		**37**

Katılımcıların 10'u (%33,3) başkalarının görmemesi için bu yerlerde soyunmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"İnsanlar görür. ... Bu kadar."* (Grş.1, st.844-846); Betül, *"Tuvalette. ... Şeyde kapı kitlenme yeri oluyo ya oraya girdin mi kimse görmüyo."* (Grş.15, st.542); Ayça, *"Biri görmesin diye."* (Grş.26, st.616); Şeyda, *"Gözükmemek için. ... Etraftakilere."* (Grş.25, st.551-558); Umut, *"Kimsenin görmiceği bi yer.*" (Grş.17, st.953); Aslı, *"Hiç kimsenin ... görmesini istemem."* (Grş.16, st.982-985).

Katılımcıların 7'si (%33,3) boş olduğu ve yalnız kalabildiği için bu yerlerde soyunmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Boş."* (Grş.26, st.611); Emel, *"Çünkü mesela yanımda birisi yanımda zaten kabin sessiz kapıyı kilitlerim değiştiririm. ... Yazın da yanımda birisi yok öyle yani."* (Grş.3, st.630-632); Bora, *"Nedeeen? Banyoda kimse yok."* (Grş.6, st.1124); Tuna, *"Orda hiç kimse yok ki."* (Grş.18, st.758); Erdem, *"Çünkü herkes herkesin içinde çıkartmam."* (Grş.13, st.776).

Katılımcıların 7'si (%33,3) ise soyunurken başkasının kendisinin görmesinin ayıp olduğunu düşündüğü için bu yerlerde soyunmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Dışarda değiştiremem hocam. Ayıp çünkü.."* (Grş.7, st.755); Seda, *"Eeee herkesin içinde üstümü değiştirmemek için. ... Ayıp olmaması için."* (Grş.2, st.801-803); Murat, *"Hani kimsenin görmediği yerlerde değiştiririm. ... Yani ayıptır."* (Grş.28, st.683-687); Tolga, *"Dalga geçmesinler diye. ... Ayıp olur diye."* (Grş.30, st.811-813).

4.4.2.3. Kıyafetini değiştirirken dikkat ettiği hususlar

Katılımcılara "Gece soyunurken nelere dikkat edersin ya da gündüz soyunurken nelere dikkat edersin?" ve "Bir odada soyunacaksan odaya girdikten sonra neler yaparsın?" soruları sırayla yöneltilmiştir. Ancak bu iki soruya verilen yanıtlar aynı kategoriler altında birleştiği için tek bir kod tablosu oluşturulmuştur. Katılımcıların bu sorulara ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.34'de gösterilmektedir.

Tablo 4.34. Kıyafetini Değiştirirken Dikkat Ettiği Hususlar Temasına Ait Tablo

Kategori	Kod	f
Kıyafeti ile ilgili dikkat ettiği hususlar		**32**
	Kıyafetlerimin temiz olmasına dikkat ederim.	13
	Kirli kıyafetlerimi kirli sepetine atarım.	6
	Kıyafetlerimin düz tarafını giymeye dikkat ederim.	4
	Kıyafetlerimin buruşuk olmamasına dikkat ederim.	3
	Kıyafetlerimin güzel / uyumlu olmasına dikkat ederim.	3
	Kıyafetlerimin yırtık olmamasına dikkat ederim.	2
	Kıyafetlerimin kuru olmasına dikkat ederim.	1
Kıyafetini değiştirdiği esnada dikkat ettiği hususlar		**25**
	Soyunurken yalnız olmaya / Tekken giyinmeye dikkat ederim.	12
	Başkalarının görmemesine / bakmamasına dikkat ederim.	8
	Soyunurken bir yere çarpmamaya / ev kazalarına dikkat ederim.	3
	Başkalarını rahatsız etmemeye dikkat ederim.	2
Yanıt vermeyenler		**1**
	Bilmiyorum.	1
Görüşler toplamı		**58**

Katılımcıların 13'ü (%43,3) kıyafetini değiştirirken kıyafetlerinin temiz olmasına dikkat ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Arda, *"Temiz olmalarına."* (Grş.5, st.737); Aylin, *"Üstümü başımı çıkartırım ve temiz temi şeyler giyerim. Bu kadar."* (Grş.1, st.789); Aslı, "*Üslerimi değişiyorum, yıkarım. ... Alır, temiz kıyafet giyinirim."* (Grş.16, st.885-889); Merve, *"Temiz olan bir yeri te tercih ederim. Ona dikkat ederim yani."* (Grş.23, st.1007); Bora, *"Kirlenmeklere mis gibi kokmaya dikkat ederim. Tertemiz kokmaya. Daha sonraaa pantolon giymeye, kıyafet giymeye, tertemiz kokarım. Kokabilirim."* (Grş.6, st.1132-1138).

Katılımcıların 12'si (%40) soyunduğu esnada yalnız olmaya ve tekken giyinmeye dikkat ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ayça, *"Birisinin yanında yapmamaya."* (Grş.26, st.551); Emel, *"Meselaa tek başıma giyinmek isterim. Öyle yani."* (Grş.3, st.557); Hilal, *"Eee biri biri yanında yoksa değiştirceksin varsa değiştirmiceksin. Özellikle annenin karşısında öyle yapmicaksın."* (Grş.29, st.897); Tuna, *"Birinin olmamasına. Kapıyı çalarsın, yoksa girersin, üstünü değiştirir, geri çıkarsın."* (Grş.18, st.773); Umut, *"Tek başıma yaparım.*" (Grş.17, st.895).

Katılımcıların 8'i (%26,6) ise soyunurken kendisini başkalarının görmemesine ve bakmamasına dikkat ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Aylin, *"Bakmasın kimse."* (Grş.1, st.860); Kübra, *"Kimsenin bakmamasına özen gösteririm. ... Erkeklerin özellikle."* (Grş.4, st.1064-1066); Tolga, *"Başkalarının görmemesi lazım."* (Grş.30, st.829); Aslı, *"Hiç kimsenin. ... Görmesini istemem."* (Grş.16, st.982-985).

Ayıp Kavramı

Ayıp kavramı görüşmeler boyunca toplam 18 katılımcı tarafından kullanılmıştır. Katılımcılar ayıp kavramını farklı zaman ve farklı sorularda kullanmış olmakla birlikte yanıtlar soru 2, soru 6, soru 8, soru 10, soru 13, soru 16 ve soru 22'de yoğunlaşmıştır. Bu katılımcılara'Sence ayıp ne demek?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.35'te gösterilmektedir.

Tablo 4.35. Ayıp Kavramının Ne Demek Olduğu

Kategori	Kod	f
Tanımlama		**13**
	Terbiyesizlik / Sapıklık	5
	Kötü bir şey	4
	Mahrem	2
	Ulu orta yapılmayan şeyler	1
	Günah / Yanlış	1
Yanıt vermeyenler		**8**
	Bilmiyorum.	8
Görüşler toplamı		**21**

Katılımcıların 8'i (%44,4) ayıp kavramını kullandığı halde ne demek olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise ayıp kavramının ne anlama geldiğini şu şekilde dile getirmişlerdir: Tolga, *"Ben ta terbiyesizlik yani. ... Ayıp şey. ... Sapıklık yani sapıklık yapmak."* (Grş.30, st.218-222); Ali, *"Terbiyesizlik."* (Grş.24, st.589); Kübra, *"Yani ulu ortada yapılma, yapılmaz böyle şeyler."* (Grş.4, st.528); Merve, *"Ayıp yani ayıp olan bi şey, kötü olan bi şey. Ayıp demek o anlamda anlama. Yani o yüzden öyle düşünüyorum. Yani ayıp yapma demek anlamına geliyo, yanlış anlamına geliyo o yüzden. ... Yani ne gibi hangi durumda mesela yani odayla alakalı mı, insanla alakalı mı mesela? ... Eee. Ayıp olan bir şeeey. Yani birisi ısrar etse ıs ısrar etse bunu a ayıp derim, yapmam. Çünkü ayıp bir terbiyesizlik, yanlış, günah. Böyle söylerim. ... Yanlış anlamına geliyo. Evet. Bana vur, dokun derlerse fazla vuramam."* (Grş.23, st.244-256); Hilal, *"Olumsuz davranış olur."* (Grş.29, st.68); Aylin, *"Mesela ayıp ne demeeek, ımmm. Kötü bi şeydir."* (Grş. 1, st. 326); Umut, *"Kötü bi şey."* (Grş. 17, st. 678).

Ayıp Olan Durumlar

Ayıp kavramını tanımlayan 18 katılımcıya 'Ne olursa ayıp olur? Örnek verir misin?' sondaj sorusu yöneltilmiştir. Yanıtlar soru 2, soru 6, soru 8, soru 10, soru 13, soru 16 ve soru 22'de yoğunlaşmıştır. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.36'da gösterilmektedir.

Tablo 4.36. Ayıp Olan Durumlar

Kategori	Kod	f
Kendi bedeni üzerinden verilen örnekler		**15**
	Başkasının bedenimi çıplak görmesi	6
	Cinsel organıma dokunmak	4
	Popo, göğüs ve cinsel organa dokunmak	3
	Bedenimin kötü kokması	1
	Popo, göbek, bacak ve kıllar ayıp bölgelerdir.	1
Davranış örnekleri		**10**
	Tuvaletini yapmak	4
	Tükürmek	1
	Ulu orta öpüşmek	1
	İç çamaşırını göstermek	1
	Adetliyken pedini göstermek	1
	Tıraş olmak	1
	Banyo yapmak	1
Başkasının bedeni üzerinden verilen örnekler		**9**
	Başkasına dokunduğumuzda ayıp olur.	4
	Başkasının bedenine bakmak	3
	Başkasına vurmak	1
	Sapıklık yapmak	1
Argo içerikli konuşmalar		**4**
	Küfür etmek	4
Görüşler toplamı		**38**

Katılımcıların 6'sı (%33,3) başkasının bedenini çıplak görmesinin ayıp olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Murat, *"Mesela üstümüz çıplaksa ayıptır hocam o bakımdan."* (Grş. 28, st. 701); Ela, *"Yani üstünü çıkarınca."* (Grş. 7, st. 275); Kübra, *"Soyunup hemen göstermek."* (Grş. 4, st. 556); Tolga, *"Ü üstümüzü çıkarmamalıyız misafirlikte."* (Grş. 30, st. 246); Efe, *"Mesela ayıp eee şey demek mesela eee bi şey göstermesi de ayıp oluyo. Mesela böle. ... Mesela ne bilim böle kalabalık içinde ayıp olur eee dışında milletin içinde misafirlik içinde böle ayıp oluyo."* (Grş. 27, st. 126-128).

Katılımcıların 4'ü (%22,2) tuvaletini yapmak davranışını ayıp olan durumlara örnek olarak vermiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ali, *"Eee. Kol altı ve cinsel. Eee bi de eee. Tualet."* (Grş. 24, st. 577-583); Tuna, *"Bu ayıp olur. Banyoda yaparım. (İşaret parmağı ile 2k fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.18, st.557); Bora, *"Bi de yapmamak. (İşaret parmağı ile 2k fotoğrafını gösterdi.)"* (Grş.6, st.871); Umut, *"Tualet."* (Grş.17, st.690).

Katılımcıların 4'ü (%22,2) başkasına dokunmanın ayıp bir durum olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Şeyda, *"Bi insanın bi yerine dokunduğunda ayıp olur."* (Grş. 25, st. 149); Seda, *"Eee mesela birinin ya eline ya bacağına dokunduğumda ayıp olur. ... Başgaaa. ... Eeee buralarına (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla popoyu gösterdi.) dokunursam ayıp olur. Ve eee buralarına (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla cinsel organı gösterdi.) dokunursam ayıp olur. Bi de buralarına (2a fotoğrafı üzerinde işaret parmağıyla göğsü gösterdi.)."* (Grş. 2, st.322-332); Arda, *"Bi bi şi yani bi bi insanın bi yerini ellersen o ayıp oluyo."* (Grş. 5, st.129).

Katılımcıların 4'ü (%22,2) küfür etmenin ayıp olduğunu belirterek görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Ela, *"Küfür edince."* (Grş. 7, st. 268); Merve, *"İnsanları vurmak, dokunmak, küfür etmek, terbiyesiz yapmak, terbiyesizlik yapmak, yanlışlık yapmak."* (Grş.23, st.262); Betül, *"Küfür ettiğimde."* (Grş. 15, st.358); Aylin, *"Küfür etmemek."* (Grş.1, st.339).

Katılımcıların 3'ü (%16,6) başkasının bedenine bakılmasının ayıp olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: Emel, *"Mesela eee diyelim ki ben yolda gidiyorum. Diyelim ki ben yolda gidiyorum, kadının poposuna bakmıştım, baktım diyelim ki. ... Kadının poposuna bakarsam göğüslerine felan bakarsam o ayıp olur. ... Veya erkeklerin şeyine poposuna bakarsan göğüslerine bakarsan her yerine bakarsan onlar da ayıp olur. ... Mesela diyelim ki. ... Bi kişinin daha şeyine dokunursan onları da ayıp olur. ... Mesela bir insan eee yolda gittiği zaman eee kadınlar yolda gittiği zaman, erkeklerin popolarına baktıkları zaman, vücutlarına baktıkları zaman ayıp olur."* (Grş. 3, st. 313-323); Aylin, *"Ayıp ne demek, bi insanın vücutlarına bakıyosun ve o ayıp bi şey."* (Grş. 1, st. 326).

Katılımcıların 1'i ise adetliyken pedini göstermenin ayıp olduğunu, 1 katılımcı ise ulu orta bir yerde öpüşmenin ayıp olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Hülya, *"Mesela diyelim ki bu ped. Bunu çünkü arkamda gezdiririm böyle. Abla sen girme ben sonra çıkıcam derim mesela. (Ped olarak sağ elini gösterdi.) Bu bi mahremiyet mesela hani kendini korursun bi şekilde korursun kolluyosun yani sonuçta. (Ped olarak gösterdiği sağ elini arkasına götürerek sakladı. O esnada konuşmasını sürdürdü.) Bi*

mahremiyet altına alıyosun. ... Evet sallaya sallaya taşıyanlar zaten gıcık oluyorum." (Grş. 22, st. 728-732);

Kübra, *"Mesela bi duvarda öpüşmek falan var. O ulu ortada yapıyolar mesela. Derler siz napıyosunuz gidin başka yerde yapın derler. Öyle."* (Grş. 4, st.535).

Özel Kavramı

Özel kavramı görüşmeler boyunca toplam 4 katılımcı tarafından kullanılmıştır. Katılımcılar özel kavramını farklı zaman ve farklı sorularda kullanmış olmakla birlikte yanıtlar soru 2, soru 6 ve soru 10'da yoğunlaşmıştır. Bu katılımcılara 'Sence özel ne demek? Senin için özel olan şeylere örnek verir misin?' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar frekans dağılımları ile birlikte Tablo 4.37'de gösterilmektedir.

Tablo 4.37. Özel Kavramı

Kategori	Kod	f
Kendi bedeni üzerinden verilen örnekler		**5**
	Bedenime sadece ben dokunurum. Başkası dokunamaz.	2
	Popoma, göğsüme, cinsel organıma dokunulması özeldir.	1
	Bedenim özeldir.	1
	Koltukaltı ve popo özeldir.	1
Tanımlama		**1**
	Bana ait olan şey.	1
Konuşma konuları		**1**
	Birisinin konuştukları özeldir.	1
Görüşler toplamı		**7**

Özel kavramını kullanan 4 katılımcı kendisi için özel olan şeylere ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: Betül, *"Sadece kennn dokuncağ kenn bi şiyin olur. Kendine özel bi şi olur. Başkası dokunamaz."* (Grş. 15, st. 55-57); Kübra, *"Ee. Ancak ben dokunabilirim başkası dokunamaz. Yani genital bölgeme hiç dokunulmaması. ... Burama hiç dokunulmaması. (Katılımcı kendi bedeni üzerinde sağ eliyle göğüslerini gösterdi.) ... Bi de popoma dokunulmaması."* (Grş. 4, st.47, 55-59); Aslı, *"Her şey ö özel. ... Cinşel yer özel, şu, şu, bi de şu. (2a fotoğrafında işaret parmağıyla popo, göğüs ve cinsel organı gösterdi.) ... Özel olan başka yok ki. O onlar özel."* (Grş. 16, st. 305-315); Ali, *"Kol altı eee başkaaa. Eee. Kol altı eee başkaaa. Eee. Popo başkaaa. Bu kadar."* (Grş. 24, st.417-423).

BÖLÜM V: TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Yetersizliği olan bireylerin ihmal ve istismara daha açık konumda olması kendilerini koruma becerisi edinmelerini ve mahremiyet sınırlarını çizebilmelerini daha da önemli hale getirmektedir. Zihin yetersizliği olan bireylerin mahremiyet sınırlarını belirlemeleri üzerine yapılan araştırmanın bulguları ilgili alanyazın ve araştırmalar temel alınarak aşağıda tartışılmıştır.

5.1.1. Beden ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda 'Beden ile ilgili mahremiyet sınırları' teması a) kendi bedenindeki mahremiyet sınırları, b) başkasının bedenindeki mahremiyet sınırları, c) cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlar, d) sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkiler olmak üzere dört alt başlıkta tartışılmıştır.

5.1.1.1. Kendi bedenindeki mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere bedeninde başkasının dokunmasına izin vermediği yerlere ilişkin görüşleri sorulmuştur. Gençler, göğüs, sırt/bel, cinsel organ, popo, baş bölümüne başkasının dokunmasına izin vermeyeceğini dile getirmiştir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir.

Neill, insanların kendi bedeninde belirledikleri mahremiyet alanlarının kültürden kültüre farklılık gösterebileceğinin altını çizerek, herkesin bedeninde iç çamaşırı ile kapatılan yerlerinin özel olduğu ve gizleme hakkına sahip olduğu özellikle belirtilmektedir (Güven, 2019, s. 91-92; Harris ve Emberley, 2014b, s. 68; Neill, 2001, s. 111; Reynolds ve Powell, 2015, s. 22). Bu bilgiler ışığında kadın bedeninde cinsel organ, kalça, göğüs; erkek bedeninde ise cinsel organ ve kalça özel bölgeler arasında sayılmaktadır. Bu bölgelerin yanı sıra dudak ve çevresi de bedenin özel bölgeleri arasında yer almaktadır (Reynolds ve Powell, 2015, s. 22, 24).

Görüşme yapılan gençlere bedeninin özel bölgelerine başkası dokunduğunda verdikleri tepkileri ise taciz durumunda tacizciyi sözel olarak uyaracağını, taciz durumunu ailesine bildireceği, tacizcinin yanından uzaklaşacağını/kaçacağı, polise gidip şikayette bulunacağı şeklinde örneklendirmiştir.

Her bireyin bedeni kendisine aittir ve kişinin izni olmadan hiç kimsenin bedenine dokunmayacağı küçük yaştan itibaren çocuklara öğretilmelidir (Çakmak ve Çakmak, 2014; Güven, 2019, s. 91-92). Eğer kişi bedenine dokunulmasını istemezse bunu karşısındakine söyleme hakkına sahiptir (Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67) ve hiç kimsenin başkasının bedenine izinsiz ve zorla dokunmaya hakkı yoktur (Harris ve Emberley, 2014b, s. 70; Herring ve Chau, 2007, s. 40). Bir kişinin başkasının bedeninin özel bölgelerine sağlık nedenleri dışında dokunması veya dokunmak istemesi istismar olarak tanımlanmaktadır (Harris ve Emberley, 2014b, s. 70). İstismar ceza hukukunda suç kapsamına girmektedir ve kişilerin mahremiyet hakları yasalarla güvence altına alınarak bireyin onur ve saygısı korunmaya çalışılmaktadır (Daly ve diğ., 2010, s. 223-225, 236; Herring ve Chau, 2007, s. 38, 40).

Kişinin kişisel alanını koruması için belirlenen kişisel alan (Sanders, 2019, s. 34-35) 0 ile 50 santim arasında yani bir kol boyu olarak belirlenmiştir. Bu alana sadece kişinin izin verdiği ve güvendiği kişiler girebilir. Bir başkası bu alana girmek için zor kullanırsa oradan uzaklaşılmalı, çığlık atılmalı veya başkalarından yardım talep edilmelidir (Güven, 2019, s. 91-92). Fakat taciz durumunda önleyici davranışların sergilenebilmesi veya doğru tepkilerin verilebilmesi için iyi ve kötü dokunuşların ne demek olduğu, istismar taciz durumunda ne yapması gerektiği çocuklara öğretilmelidir (Güven, 2019, s. 88; Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67).

Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu (17) tacize maruz kaldığında bu durumu başkasına bildireceğini, diğer katılımcılar ise (13) hiç kimse ile paylaşmayacağını ifade etmiştir. Tacizi bildirdiği kişilerden ise tacizciyi uyarmasını, tacizciye dava açmasını, hapse atmasını, tacizciyi kendisinden uzaklaştırmasını beklemektedir. Taciz durumunda tepkisiz kalacaklarını dile getiren gençler ise (8) bunun nedenini bilmediklerini ifade etmiştir.

İlgili alanyazında belirtildiği üzere tacizciler yabancı birisi olabileceği gibi bireylerin tanıdığı kişilerden de olabilmektedir (Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7; National

Guidelines Task Force, 2004, s. 67). Bu nedenle taciz durumunun bildirilmesi konusunda her çocuk için bir güvenlik ağı oluşturulmalıdır. Bu güvenlik ağının aile bireylerinin yanı sıra aile dışındaki öğretmen, polis gibi güvenilir kişileri de kapsaması gerekmektedir (Güven, 2019, s. 93). Yetişkinler çocuklarına taciz durumunda karşısındaki kişiye 'hayır, dur' şeklinde tacizi sonlandırıcı tepkiler vermeyi ve bu durumu mutlaka güvenlik ağındaki kişilerden birisine bildirmesi gerektiğini öğretmelidir (Güven, 2019, s. 88; Harris ve Emberley, 2014a, s. 6, 7; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67).

Fakat katılımcılardan biri (1, Merve), bedenine başkası dokunduğunda tepki olarak kendisinin de tacizciye dokunacağını ve el temasında bulunacağını ifade etmiştir. Bu görüş katılımcının cinsel istismardan kaçınma yolları hakkında bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Güven (2019), iç çamaşırı ile örtülen yerlerin özel bölgeler olarak öğretiminin yapılmasının önemini belirterek zihin yetersizliği olan bireylerin bedenini nasıl koruyacakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmiştir (Güven, 2019, s. 91-92).

Daly (2010), dokunuşları iyi ve kötü dokunuş olarak sınıflandırmakta ve iyi dokunuşları sevgi dolu, saygılı, olumlu dokunuş olarak; kötü dokunuşları ise uygunsuz, kötü, istenmeyen dokunuş olarak tanımlamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına bu dokunuşları ayırt edebilmeyi (Daly ve diğ., 2010, s. 223-225, 236) ve başkasının onun bedenine dokunmasının uygunsuz bir davranış olduğunu öğretmelidir (Güven, 2019, s. 92).

Gerçekleştirilen görüşmelerde kız katılımcıların ikisi (2, Kübra, Hülya) tacize uğradığı anı anlatarak, çok korktuğunu, taciz durumunu güvenilir bulduğu bir yakınına bildirdiğini ifade etmiştir. Sonrasında ise kabus gördüğü, çeşitli ilaçlar kullanarak tacizin olumsuz etkisini üzerinde atmaya çalıştığını ifade etmiştir.

Daly (2010), kötü dokunuşların insanlar üzerinde yıkıcı bir etkiye neden olduğunun altını çizmektedir (Daly ve diğ., 2010, s. 223-225, 236; Güven, 2019, s. 161, 175). Ergenlik çağında iken kendi isteği olmaksızın suistimal edici davranışlara maruz kalan kişilerin durumları değerlendirilmesi ve tedavi edilmesi gerekmektedir (Bell, Foster, ve Eric, 2005, s. 401, 402). Çocuğa cinsel istismarın asla kendisinin bir suçu olmadığı anlatılmalıdır (Harris ve Emberley, 2014b, s. 70). Daly (2010), cinsel istismarın insanın fiziksel ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilediğinin altını çizmektedir (Daly ve diğ., 2010, s.

238). Çoğu psikiyatrist ve uzman, cinsel istismara maruz kalan bireylerin ciddi duygusal sorunlar yaşadığının altını çizmektedir (Blumberg, 1981, s. 290; Williams, 2013, s. 74). İstismar durumları birey üzerinde depresyon gibi psikolojik sağlık sorunları ortaya çıkarmaktadır (Schaafsma ve diğ., 2014, s. 412). İstismar durumu kişide fiziksel veya duygusal izler bırakmaktadır. Bu izler tedavi edilmeden kişi hayatına kaldığı yerden tam olarak devam edememektedir (Swango-Wilson, 2010, s. 114). Cinsel tacize maruz kalmış bireyin duygusal olarak desteklenmesi gerekmektedir. Öğrencinin gereksinimleri doğrultusunda psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları işbirliği yaparak gereken destek hizmetleri sağlanmalıdır (Young ve diğ., 2004, s. 64, 65). Yapılan araştırmalar sonucunda ihmal ve istismara uğramış olan çocukların duyguları kontrol etme zorlukları, kaygı, depresyon, saldırganlık, öfke gibi sorunlarla karşılaşma ihtimallerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Hanish ve Guerra, 2000; Hussey, Chang, ve Kotch, 2006; Lansford ve diğ., 2002).

5.1.1.2. Başkasının bedenindeki mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığı yerlere ilişkin görüşleri sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu karşı cinsten birisinin göğsüne, poposuna, cinsel organına, bacak bölümünde uyluk bölgesine, dudak/ağız bölgesine dokunmaktan kaçındıklarını dile getirmiştir. Katılımcılara, başkasının bedeninin özel bölgelerine dokunması istendiğinde verdiği tepkiler sorulmuştur. Bu durumda katılımcıların asla dokunmayacağını, oradan uzaklaşacağını, hayır, dokunmam, istemiyorum diyerek sözel tepkide bulunacaklarını dile getirmişlerdir.

İlgili alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin başkasının bedenindeki mahremiyet sınırlarının belirlenmesine ilişkin yapılan bir araştırmaya (Hatton ve Tector, 2010) ulaşılabilmiştir. Araştırma bulguları, zihin yetersizliği olan bireyler için uygun ve uygunsuz ayırt etmenin karmaşık bir konu olduğunu, başkasına ne zaman ve nasıl dokunması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Alanyazında ise bu konu şu şekilde değerlendirilmektedir.

Herkesin bedeninde iç çamaşırı ile kapatılan yerlerinin özeldir (Neill, 2001, s. 42, 111, 140). Bedenin özel bölgeleri kadın bedeninde cinsel organ, kalça, göğüs; erkek bedeninde ise cinsel organ ve kalça olarak sıralanmaktadır. Aynı zamanda her iki cinsiyet için de

dudak ve çevresi de bedenin özel bölgeleri arasında yer almaktadır (Reynolds ve Powell, 2015, s. 22, 24).

Kişi her nasıl kendi bedenine başkasının dokunmasına izin vermeme hakkına sahipse aynı şekilde başkalarının bedenine izinsiz dokunulması da uygunsuz bir davranıştır. Bu nedenle çocuklara bedeninin özel olduğu ve başkasının bedenine de dokunmaması gerektiği öğretilmelidir (Attwood, 2008, s. 43; Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 46; Harris ve Emberley, 2014a, s. 4; National Guidelines Task Force, 2004, s. 67).

5.1.1.3. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlara ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişiler ve durumlara ilişkin görüşleri sorulmuştur. Görüşme yapılan gençler doktoru/hemşireyi, annesini cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir kişilere örnek olarak vermiştir. Cinsel organına ve poposuna dokunmasına izin verdiği nadir durumları ise gençler acil durumlar, muayene ve tedavi, öz bakım ihtiyaçlarının karşılanması şeklinde açıklamıştır. Bununla birlikte gençlerin bir kısmı ise (9) cinsel organına ve poposuna hiç kimsenin hiçbir durumda dokunmasına asla izin vermeyeceğinin altını çizmektedir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir.

Bedenin özel ve kendisine ait olmasının yanı sıra (Güven, 2019, s. 88) her birey bedenine kimin ve hangi durumlarda dokunabileceğini veya görebileceğini seçme hakkına sahiptir (Stone ve diğ., 2017, s. 595). Küçük yaşlardan itibaren çocuklara, hiç kimsenin kendi izni ve rızası olmadan bedenine dokunamayacağı öğretilmelidir (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 49; Couwenhoven, 2001a, s. 6).

Günlük hayatta ortaya çıkan bazı zorunluluklar ve gereksinimler nedeni ile insanlar bedenine başkalarının dokunmasına izin vermesi gerekebilir. İnsanların bu kişilere ve durumlara ilişkin sınırlarını çizebilmesi mahremiyetini korumalarına katkıda bulunmaktadır. Bedenin özel bölgelerine dokunmasına izin verilebilecek kişiler arasında ebeveynler (Miller, 2015) , doktor ve hemşire sağlık personelleri (Harris ve Emberley, 2014b, s. 68; Sanders, 2019, s. 29), öğretmen gibi kişiye özgü olan güvenilir kişiler

sayılmaktadır (Güven, 2019, s. 88). Gençler, bu kişilerin acil durumlar, tedavi, muayene gidi durumlarda bedeninin özel bölgelerine dokunmasına izin vereceklerini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte gençlerin bir kısmı (2, Hülya, Aslı) banyo yapmak, (1, Aslı) koltuk altı kıllarının temizlemek, (1, Hilal) sütyen giyinmek, (1, Hilal) ped değiştirmek, (1, Uzay) tuvaletini yapmak, (1, Murat) cinsel organını tıraş makinesiyle temizlemek gibi öz bakım ihtiyaçlarının karşılanması için başkalarının bedeninin özel bölgelerine dokunmasına izin verdiğini ifade etmiştir.

Öz bakım becerilerinin yapılması bedenimizde ortaya çıkabilecek hastalıkların önlenmesine ve sağlığımızın korunmasına katkıda bulunmaktadır (Templar, 2002, s. 2). Bu beceriler diş fırçalamak, banyo yapmak, elini ve yüzünü yıkamak, tırnaklarını kesmek, tıraş olmak, kıyafetlerini değiştirmek olarak örneklendirilebilir (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 20; Güven, 2019, s. 87-88; Hartman ve Brangan, 2014, s. 99, 100). Bireyin mahremiyetini koruyabilmesi için bu becerileri bağımsız olarak yapabilmesi önem taşımaktadır (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 20; Hartman ve Brangan, 2014, s. 99, 100). Ancak gelişimsel yetersizliği olan bazı kişiler öz bakım ihtiyaçlarının giderilmesi için başkalarının yardımını gereksinim duyabilmekte, bu yardım sırasında başkalarının bedenini görmesi ve dokunması nedeni ile mahremiyetleri ihlal edilmektedir (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 46; Coleman, 2001, s. 44; Craig ve diğ., 2010, s. 51; Twigg, 2001, s. 75).

Yetersizliği olan bireylerin öz bakım ihtiyaçlarının sağlanması konusunda başkalarının yardımına gereksinim duyması onları istismara daha da açık konuma getirmektedir (Craig ve diğ., 2010, s. 51). Bu kişilerin tuvalet ve giyinme gibi öz bakım gereksinimlerinin karşılanması için aile dışından veya güvenlik ağı içinde bulunmayan kişilerden yardım alması mahremiyet açısından çeşitli riskler barındırmaktadır (Güven, 2019, s. 179; Martinello, 2015). Bu nedenle ebeveynlerin zihin yetersizliği olan çocuklarına öz bakım becerilerini bağımsız olarak karşılayabilmeleri konusunda destekleyici olmalı, bu becerilerin öğretimi sırasında öğretmenler ile işbirliği yaparak süreci kontrol etmelidir (Güven, 2019, s. 179). Çocukların bu becerileri kazanmaları için ebeveynlerinin veya bakıcılarının rehberliğinin önemli olduğunun ve bu becerilerin çocuklara olabildiği kadar erken yaşta kazandırılması gerektiğinin altı çizilmektedir (Martinello, 2014, s. 169).

Ergenlik dönemi ile birlikte bedenin bazı bölgelerinde meydana gelen tüylenmeler, beden temizliğinin yapılmasını gerekli kılan durumlardandır. Bedeninin özel bölgelerinde oluşan tüyleri temizleme, sakal tıraşı olma gibi beceriler belirli dönemlerde tekrar edilerek yapılması gereken öz bakım ihtiyaçları arasındadır. Zihin yetersizliği olan bireylere bu temizliğin doğru ve güvenilir şekilde yapılması öğretilmelidir (Güven, 2019, s. 143; Hayashi, Arakida, ve Ohashi, 2011).

Aynı zamanda ergenlik dönemi ile birlikte regl olmaya başlayan genç kızların ped değiştirme ve cinsel organ temizliği becerileri ebeveynleri tarafından öğretilmelidir. Ped değiştirme becerisinin bir maket üzerinde öğretilmesi daha sonra kazanılan becerinin kendi bedeninde genellenmesi önerilmektedir. Bu becerinin öğretimi ile eş zamanlı olarak mahremiyetin korunmasına ilişkin bilgilendirmenin de yapılması gerekmektedir (Grover, 2002). Bu becerilerin bağımsız olarak yerine getirilebilmesi kişinin mahremiyetini korunmasına yardımcı olmaktadır (Twigg, 2001, s. 75).

5.1.1.4. Sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilere ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlerin sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdiği tepkilere ilişkin mahremiyet sınırlarının neler olduğu incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Görüşme yapılan gençlerin sosyal medya hesabından gönderilen uygunsuz fotoğraflara verdikleri tepkiler birbiriyle benzerlik göstermektedir. Gençlerin uygunsuz fotoğrafı silerim ve kapatırım, fotoğraflara bakmam, gönderen kişiyi engellerim, anneme, babama söylerim, fotoğrafları gönderen kişiye tokat atarım, döverim şeklinde tepkiler vereceklerini belirtmiştir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir.

Bir kişinin cinsel organının veya bedeninin özel bölgelerinin uygunsuz görüntülerini, bir başkasına göstermesi ve bu görüntülere maruz bırakması olarak tanımlanan teşhircilik, cinsel istismar çeşitleri arasında sayılmaktadır. Aynı zamanda birisini dikizlemek, fotoğrafını çekmek, uygunsuz fotoğraflar göstermek ve sözel olarak aciz etmek temas içermeyen istismar çeşitlerine örnek verilmektedir (Aylott, 1995, s. 1111; Brown ve Turk, 1994, s. 32; Cinsel yaşam ve sorunları, 2006, s. 25).

Yetersizliği olan bireyler de çevresindeki kişiler ile samimi ilişkiler kurma isteği taşıyabilirler. Ancak bu bireylerin sosyal beceriler konusunda yaşadıkları yetersizlikler ve kişiler arası ilişkilerde uygun ve uygunsuz ilişki ayrımını tam olarak yapamamaları onları cinsel istismara karşı daha da savunmasız hale getirmektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 6; Swango-Wilson, 2010, s. 113). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylere uygun olmayan davranışları ve bunları reddetme yöntemlerini öğretmek büyük önem taşımaktadır. Bu bilgiler kişinin taciz ve istismar durumundan kurtulmasına yardımcı olmaktadır (Martinello, 2014, s. 171). Çünkü bireyler, cinsel konular ve ilişkiler hakkında yeterli bilgiye sahip olamazlarsa zorlayıcı ve istenmeyen cinsel davranışlarla karşılaştıklarında ne olduğunu tam olarak anlayamamakta veya ifade edememektedirler. Bu durum kişinin cinsel istismara uğrama riskini daha da artırmaktadır (Noland, 2010, s. 165; Senn, 1988, s. 15).

Gerçekleştirilen görüşmelerde gençlerin çoğunluğu istismar durumu ile karşılaştığında reddedici davranışlarda bulunacağını ifade etmiştir. Fakat kız katılımcılardan biri (1, Kübra) erkek bir sosyal medya kullanıcısı tarafından kendisine birkaç defa uygunsuz fotoğraflar gönderildiğini, kendisinin de bir başkasına cinsel organının ve poposunun fotoğrafını gönderdiğini dile getirmiştir.

Kız katılımcılardan bir diğeri ise (1, Aylin) erkek sosyal medya kullanıcısı tarafından kendisine uygunsuz fotoğraflar gönderildiğini, fotoğrafları gördüğünde çok sinirlendiğini, fotoğrafı kapattığını ifade etmiştir. Bu durumu güvenilir bir yetişkine bildirme davranışında bulunacağını belirtmemiştir.

Bununla birlikte erkek katılımcıların biri de (1, Ali) sosyal medya hesabından kendisine uygunsuz fotoğraf gönderen kişiye tepki olarak bedeninin özel bölgelerinin fotoğrafını atacağını belirtmiştir.

Yukarıda görüşleri açıkça belirtilen gençler, sosyal medya kullanıcıları tarafından cinsel istismara maruz kalmış ve bu durumda kendisinin de karşısındaki kişiye uygunsuz fotoğraflar attığını (Kübra) veya atacağını (Ali) ifade etmişlerdir. Bu görüşler ışığında gençlerin istismar durumunda sergilenmesi gereken reddedici davranışların ne olması gerektiğini tam olarak bilmediği, beden mahremiyeti bilincini tam olarak kazanamadıkları için kendilerinin de karşısındaki kişiye uygunsuz fotoğraflar gönderdiği sonucuna varılmaktadır.

Beden mahremiyeti hakkında yeterince bilgiye sahip olmayan bireyler, cinsel istismara uğradıklarında bunu fark etmede ve bu durumu başkasına bildirmede zorluk yaşamaktadırlar. Yeterli düzeyde beden mahremiyeti bilincine sahip olmayan bireylerin istismar durumunda reddedici veya önlemsel davranışlar sergilemeleri mümkün olmamaktadır (Noland, 2010, s. 165; Senn, 1988, s. 15). Bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylere, birisi bedeninin özel bölgelerine dokunursa yapması gerekenleri öğretmenin yanı sıra uygunsuz görüntülere maruz bırakıldığında sergilemesi gereken davranışlar mutlaka açıklanmalıdır. İstismara maruz kaldığında bunu sır olarak saklamaması ve mutlaka güvenlik ağında yer alan bir yetişkin ile bu durum hakkında konuşması gerektiği anlatılmalıdır (Sanders, 2019, s. 18-21, 33).

Ebeveynler çocuklarının medya aracılığıyla cinsel mesajlara ve tutumlara maruz kalmalarından endişe duyduklarını ifade etmiştir. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarının doğru bilgiler edinmesini ve istismardan korunma yollarını öğrenmesi amacıyla bilgilendirmede bulunmaktadır (Stone ve diğ., 2017, s. 598, 599). Ebeveynlerin çocuklarına rehberlik etmesi ve gereken bilgilendirmeleri yapması gençlerin cinsel istismardan kaçınma becerisini kazanmalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Nichols ve diğ., 2009, s. 57).

5.1.2. Konuşma konuları ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda ‘Konuşma konuları ile ilgili mahremiyet sınırları’ teması a) herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konular, b) herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu kişiler, c) herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu yerler olmak üzere üç alt başlıkta tartışılmıştır.

5.1.2.1. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konulara ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konulara ilişkin görüşleri sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu bedeninin özel bölgeleri hakkındaki konuşmaların herkesin içinde yapılmasının uygun olmadığını dile getirmiştir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir.

İlgili alanyazına bakıldığında cinsellik içeren her konu özeldir (Allen, 2003, s. 141). Özel ve genel konular hakkındaki sınırlar belirgin bir şekilde çizilmelidir. Çünkü hangi konuların özel ve genel olduğunun bilinmesi bireylerin bu konuları nerede ve kiminle konuşması gerektiği hakkında fikir yürütmelerini sağlamaktadır. Konuşma konularının uygun ortamlarda konuşulması bireylerin kabul edilebilir davranışlar sergilemesine yardımcı olmaktadır (Couwenhoven, 2013, s. 44).

Bununla birlikte katılımcıların bir kısmı (5) kendisinin veya başkasının sevgilisi hakkındaki konuşmaların herkesin içinde yapılmasının uygun olmadığını dile getirmiştir. Bu görüşe neden olan kız katılımcılardan biri (1, Aylin) sevgilisi olarak nitelendirdiği erkek arkadaşı hakkında bir kere babası ile konuştuğunu, babasının kendisine kızıp tokat attığını, bir daha da ailesi ile sevgilisi ile ilgili hiçbir konuyu konuşmayacağını ifade etmiştir. Aile bireylerinin vermiş olduğu tepki, katılımcının sevgilisi hakkında bir daha ailesi ile paylaşımda bulunmasını engellemiştir. İlgili alanyazında aşırı koruyucu tutum sergileyen anne baba tutumlarının yetersizliği olan bireylerin kendini ifade etmelerine engel olduğu belirtilmektedir (Dubin ve diğ., 2014, s. 157). Anne baba tutumlarının çocuklarının cinsellik eğitiminde ve sosyal becerileri edinmesinde büyük bir öneme sahip olduğunun altı çizilmektedir (Güven, 2019, s. 97).

Katılımcılardan biri (1, Betül) görüşmenin sonunda araştırmacıya görüşme sırasında paylaştığı tüm görüşlerinin başkası ile paylaşılıp paylaşılmayacağını sormuş ve konuşmanın araştırmacı ile arasında sır olarak kalmasını rica etmiştir. Araştırmacı, tüm konuşulanların gizli tutulacağı ve başkası ile paylaşılmayacağına ilişkin açıklama yapmıştır (Günlük, s.44, st.852-858).

5.1.2.2. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu kişilere ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlerin bu konuşma konularını kiminle veya kimlerle konuşmayı tercih ettiği sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu bu konuları annesi ve/ya ablası ile konuşmayı tercih ettiklerini dile getirmiştir. Bu görüşler alanyazındaki bazı araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin özel konuşma konularını konuştuğu kişilerin belirlenmesini ele alan iki araştırmaya (Malhotra, 2016; Timmers ve diğ., 1981)

ulaşılabilmiştir. Söz konusu araştırmalardan ilki (Timmers ve diğ.) zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı ve bu konuları genellikle öğretmenleri, ebeveynleri, akranları ile konuşmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Diğer araştırma (Malhotra) sonucunda ise zihin yetersizliği olan kadınların özel konuları annesi ve kız kardeşi ile konuşmayı tercih ettiklerini belirlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde gençlerin özel konuları konuştuğu kişiler arasında (18) annesini ve (10) ablasını sayması en çok aile bireyleri ile konuşmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu bulgu alanyazında zihin yetersizliği olan bireylerin annelerini özel konularda bilgi alabilecekleri ilk rehber kişi olarak gördüğü bulgusu ile paralellik göstermektedir (Frawley ve Wilson, 2016, s. 479; Malhotra, 2016). Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına özel konular hakkında konuşmak istediklerinde onlarla konuşmaya açık ve istekli olduklarına ilişkin mesaj vermeleri önem taşımaktadır (Noland, 2010, s. 184, 185).

Ebeveynler, çocuklarına özel konular hakkında konuşmak istediğinde bunu sadece güvendiği ve tanıdığı birisi ile özel bir alanda konuşması gerektiğini öğretmelidir (Johns ve McGrath, 2009, s. 21). Ebeveynler, çocuklarına özel konularda bilgi alabileceği kişiler olarak doktor, hemşire gibi güvenilir sağlık personelini de kaynak gösterebilir. Bu uzmanlar ile konuşmanın gençlerin arkadaşlarından bilgi almasından daha iyi olduğu vurgulanmaktadır (Noland, 2010, s. 184, 185).

Alanyazında yer alan bir araştırma sonuçları zihin yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelere göre çocukları ile cinsel konuları daha az konuştuklarını ortaya koymuştur. Annelerin bu durumun nedenini ise zihin yetersizliği olan çocuklarının tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla aynı cinsel duygulara sahip olmadıklarını ve arkadaşlık kurma konusunda daha ilgisiz olduklarını düşünmeleri şeklinde açıklamıştır (Pownall ve diğ., 2012, s. 150, 151). Ancak görüşme yapılan gençlerin bir kısmının (9) özel konuları sevgili ile konuşmayı tercih ettiğini belirtmesi bu görüş ile ters düşmektedir. İnsanların özel konuları arkadaşlarıyla konuşmayı tercih etmelerinin nedeni ilgili alanyazında arkadaşlarına güvenmeleri ve kendilerini daha rahat hissetmeleri şeklinde açıklanmaktadır (Diiorio ve diğ., 2003, s. 25; Jerman ve Constantine, 2010, s. 1165).

Arkadaşlık ilişkilerinin bazılarında taraflardan birisi zorbalığa maruz kalabilmektedir. Akranlar arasında fiziksel, sözel, duygusal olmak üzere üç farklı zorba davranışlar görülebilmektedir (Griffin ve Alan, 2004; Güven, 2019, s. 174). Bu nedenle gençlerin güvendiği ve yakın ilişkiler kurduğu akranlarının zorba davranışlarını fark etmesi ve ilişkilerini buna göre şekillendirmesi önem taşımaktadır. Kız katılımcılardan biri (1, Aylin) özel konuları ailesi ile konuşmadığını belirterek erkek arkadaşı ile konuşmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Fakat katılımcı erkek arkadaşı tarafından uğradığı sözel zorba davranışları şu şekilde dile getirmiştir:

"Mesela erkek arkadaşım sürekli bana salaksın, aptalsın, malsın felan diyodu bi kere. Tipsizsin felan diyo. Hiç kötü bi davra, aldırış bile etmiyorum. Mesela salak diyo mesela tipsizsin diyo. Kötü bi dav, ben yüzüne bile bakmıyodum eskiden. Aman çok güzelsin, aman bilmem ne bilmem ne. Ben aldırış, saçma saçma hareketleri var." (Grş.1, st. 279-284).

Ergenlik dönemi ile birlikte gençler akranlarına karşı duygusal yönelimler göstermekte ve farklı bir şekilde yeni ilişkiler içerisinde olması arzulayabilmektedirler (Bayhan P. ve Işıltan, 2010). Yapılan araştırmalar, ergenlerin birçoğunun akranları ile romantik ilişkiler içerisinde olduğunu ve bu durumun bazen ergenler üzerinde olumsuz etkilere de yol açabildiğini göstermektedir (Steinberg ve Davilla, 2008). Bu konuda ailenin tutum ve davranışları önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle ergenlik çağındaki çocuklarının arkadaşları ile romantik ilişkiler kurması konusunda ebeveynlerin anlayış ve hoşgörü göstermesi olası çatışmaları önlemektedir (Güven, 2019, s. 65).

5.1.2.3. Herkesin içinde konuşulmasının uygun olmadığı konuları konuştuğu yerlere ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlerin bu konuşma konuları nerede konuşmayı tercih ettiği sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu sadece evinde, özel, gizli, kimsenin olmadığı bir yerde, yalnızken konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir.

Ebeveynler, çocuklarına bazı konuşma konularının özel olduğunu ve sadece güvendiği, kişilerle ve özel bir alanda konuşması gerektiğinin bilgisini eş zamanlı olarak vermelidir (Johns ve McGrath, 2009, s. 21; Nichols ve diğ., 2009, s. 77). Bununla birlikte

çocukla sınıf veya kantin gibi genel alanlarda özel konular hakkında konuşması gereken eğitimci veya ebeveynlerin ilgili konuşmaları yaparken dikkatli olmaları gerekmektedir (Johns ve McGrath, 2009, s. 21). Görüşme yapılan gençler ise özel alanları genellikle evi, odası ve gizli, kimsenin olmadığı, yalnız kalabildiği yerler olarak belirlemiştir. Özel konuları bu alanlarda konuşarak başkasının duymasını ve terbiyesizlik, sapıklık, ayıp olmasını engelleddiklerini düşünmektedirler.

Görüşme yapılan kız katılımcıların üçü (3, Merve, Seda, Şeyda) özel konuları yanında erkek varken konuşmayacaklarını ve aynı cinsiyetten olan annesi veya ablası ile konuşacaklarını özellikle belirtmişlerdir.

Görüşmeler sırasında araştırmacı, erkek katılımcıların birkaçının (3, Arda, Berk, Ozan) görüşmenin başında çekimser davrandığı, mimikleri ve davranışları ile sorulan soruları garipsediği gözlemlenmiştir. Araştırmacı bu katılımcılara belirli aralıklarla istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırma hakları olduğunu hatırlatmıştır. Katılımcılar görüşmeyi sonlandırmamış ve süreç içerisinde görüşme konusuna alışarak samimi şekilde paylaşımda bulunmuşlardır (Günlük, s. 23, 30, 35). Ancak erkek katılımcılardan biri görüşmenin başlamasından 27 dk 28 sn sonra görüşmeyi sonlandırmayı talep etmiştir. Araştırmacı, katılımcının isteğine saygı duyarak görüşmeyi bitirmiştir. Bu süreçte tutulan ses kaydı veri analiz sürecine dahil edilmemiştir (Günlük, s.43, st. 820-824). Bu bulgular, alanyazında var olan diğer araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Nitekim, kız katılımcıların cinsel konularda genellikle anneleri veya kız kardeşleri ile konuştuklarının ve onların fikirlerini aldıklarının, benzer cinsiyetlere sahip olan ebeveyn ve çocuk çiftlerinin daha kolay iletişime geçtiğinin örneğin, babaların oğullarıyla annelerin ise kızlarıyla cinsel içerikli konularda konuşması daha kolay olduğunun altı çizilmektedir (Diiorio ve diğ., 2003, s. 25; Jerman ve Constantine, 2010, s. 1165; Malhotra, 2016, s. 196).

5.1.3. Davranışlar ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda ‘Davranışlar ile ilgili mahremiyet sınırları’ teması aşağıda tartışılmıştır.

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere başkasının yanında yapmaktan kaçındığı davranışlara ilişkin görüşleri sorulmuştur. Alanyazında zihin yetersizliği olan davranışlar ile ilgili mahremiyet sınırlarını belirlemeye yönelik yapılan bir

araştırmaya ulaşılabilmiştir (Hellemans ve diğ., 2010). Araştırma bulguları, zihin yetersizliği olan bireylerin hangi davranışları hangi ortamlarda sergilenmesinin uygun olduğunu bildiğini ortaya çıkararak bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu kıyafetini değiştirmek, cinsel organına dokunmak, tuvaletini yapmak, banyo yapmak davranışlarını başkasının yanında yapmaktan kaçındığı davranışlar arasında saymıştır. Bununla birlikte kız katılımcıların ped değiştirmek, ağda yapmak; erkek katılımcıların koltuk altı kıllarını temizlemek, tıraş olmak davranışlarını başkasının yanında yapmaktan kaçındığı davranışlara örnek olarak vermiştir.

Bununla birlikte zihin yetersizliği olan gençlere yanında başkası varken bu davranışları sergilemesi gerektiğinde ne yaptığına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu yanında başkası varken bu davranışları asla yapmayacağını, tuvalete, banyoya, başka bir odaya gideceğini ve/ya yanındaki kişiyi odadan çıkartacağını veya çıkmasını rica edeceğini dile getirmiştir.

Zihin yetersizliği olan çocukların genel ve özel davranışların neler olduğunu bilmesi ve davranışlarını uygun ortamlarda sergilemesi sosyal olarak kabul edilebilirliğinin artmasına imkan vermektedir (Couwenhoven, 2001a, s. 7). Alanyazında bedenin özel bölgeleri ile ilgili olan davranışlar özel davranış olarak tanımlanmaktadır (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109) ve özel davranışlar özel ortamlarda sergilenmelidir (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109; Nichols ve diğ., 2009, s. 57; Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 30).

Bedenin özel bölgelerine dokunmak veya çamaşırını çıkarmak gibi davranışlar özel ortamlarda yapılması gereken davranışlar arasında sayılmaktadır (Attwood, 2008, s. 43, 44; Hartman ve Brangan, 2014, s. 107; National Guidelines Task Force, 2004, s. 51, 52). Genel ortamlarda bedenin özel bölgelerine dokunulmasının uygun bir davranış olmadığı vurgulanmaktadır (Pask ve diğ., 2016). Ped değiştirme gibi öz bakım ihtiyaçlarının banyo gibi özel ortamlarda yapılması gerekmektedir (Nichols ve diğ., 2009, s. 57; Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 30). Zihin yetersizliği olan bireylere özel davranışları sergilemesi gereken durumlarda özel bir ortama gitmesi ve bulunduğu yerin kapısını kapatması gerektiği ebeveynleri tarafından öğretilmelidir (Couwenhoven, 2001a, s. 7).

Görüşme yapılan kız katılımcılardan biri (1, Kübra) başkasının yanında mastürbasyon yapmaktan kaçındığını ve bu davranışı tek başına olduğu zamanlarda sergilediğini dile

getirmiştir. Mastürbasyon, bireyin kendi kendine cinsel doyuma ulaşmasının bir yolu olan özel bir davranıştır. Ergenlik çağı ile birlikte doğal olarak ortaya çıkan bu davranış, mahremiyet sınırlarının çizilmesini ve mahremiyetin korunmasını da gerektirmektedir. Zihin yetersizliği olan bireylere bu davranışı yatak odası veya banyo gibi özel ortamlarda ve yalnızken sergilemesi gerektiği mutlaka öğretilmelidir. Aynı zamanda beden ve ortam temizliği de eş zamanlı olarak öğretilmesi gereken beceriler arasında sayılmaktadır (Couwenhoven, 2001a, s. 7; Güven, 2019, s. 144; Nichols ve diğ., 2009, s. 57; Reynolds ve Powell, 2015, s. 16, 30).

5.1.4. Ortamlar ile ilgili mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda 'Ortamlar ile ilgili mahremiyet sınırları' teması a) evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları, b) toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırları olmak üzere iki alt başlık altında tartışılmıştır.

5.1.4.1. Evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlerin evdeki ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin görüşleri a) evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği/girilmesini istediği yerler, b) kendi odasına girilirken izin alınmasına ilişkin talebi, c) evdeyken soyunması gerektiğinde yaptıkları olmak üzere üç alt başlık altında incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

5.1.4.1.1. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği/girilmesini istediği yerler

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiği ve evde aile bireylerinin kendisinden izin alarak girmesini istediği yerlere ilişkin görüşleri sorulmuştur. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu yatak odasına, tuvalete ve banyoya kapıyı vurarak ya da izin alarak girdiğini dile getirmiştir. Bununla birlikte gençlerin çoğunluğu yatak odasına, tuvalete ve banyoya aile bireylerinin kendisinden izin alarak girmesini istediğini ifade etmiştir.

Evde ve toplumsal ortamlarda kişiler için oluşturulmuş özel ve genel alanlar bulunmaktadır. Özel alanlar başkasının kişiye göremeyeceği yer olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlara yatak odası, banyo ve tuvalet örnek verilebilir (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109). Özel alanlara başkalarının girişi sınırlandırılabilir veya kontrol altına alınabilir (Francis ve Francis, 2017, s. 6). Birisi özel bir alana girmek istediğinde kapıya vurması, içerideki kişinin izin vermesi ve daha sonra içeri girilmesi gerekmektedir (Attwood, 2008, s. 42; Çakmak ve Çakmak, 2014; Güven, 2019, s. 86-87; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109; Pask ve diğ., 2016, s. 3).

Ebeveynler genel ve özel alan öğretimi yaparken de fotoğraf gibi görsel desteklerden yararlanabilirler. Örneğin; banyo, mutfak, arka bahçe, yatak odası gibi alanların fotoğrafları kullanılarak genel ve özel alanları çocuğunun ayırt etmesini sağlayabilir (Nichols ve diğ., 2009, s. 75). Bununla birlikte ebeveynler de çocuklarının özel alanlarına saygı göstermeli ve girerken izin almaları gerekmektedir (Çakmak ve Çakmak, 2014; Güven, 2019, s. 86-87).

Erkek katılımcılardan biri (1, Erdem) banyo yaparken annesinin kendisini kontrol etmek için banyoya girmek istediğini ve bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şu sözlerle dile getirmiştir: *"... Hocam görmelerini hayatta istemem. Yani en uyuz olduğum şey görmelerini istemiyom. En uyuz olduğum şey. ... Mesela annem ben istemiyom ban banyoya girdiğim zaman annem lavaboya çok girer. ... Kendin yıkanabiliyo musun yıkanıyo musun diye soruyo bana. Ama ben kendim yıkanıyorum, yıkanmasını biliyom çünkü."* (Grş.13, st. 506-515).

Aile bireyleri çocuklarına özel ve genel alanlara girmeden önce izin alması gerektiğine ilişkin kuralları öğretirken aynı zamanda kendileri de çocuklarının özel alanlarına girerken özenli davranmalıdırlar (Güven, 2019, s. 98-99). Banyo ve tuvalet gibi öz bakım ihtiyaçlarının giderildiği esnada kapı mutlaka kapalı tutulmalı (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109) ve özellikle üç yaşından itibaren ebeveynler çocukları ile birlikte çıplak oldukları tuvalet ve banyo yapma alışkanlıklarını düzenlemeli (Güven, 2019, s. 98-99), ebeveyn çocuğunun yanında çıplak olmamalıdır (Çakmak ve Çakmak, 2014). Banyodayken yalnız olmak isteyen bir kişi bunu söyleme hakkına sahiptir ve başkasının bu hakka saygı duyması gerekmektedir. Hiç kimse izin almadan özel alanlara girmemelidir (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109). Çocukları banyo yaparken bir şey sorması veya hatırlatmalarda bulunması gereken

ebeveynler, bunu banyoya girmeden kapının veya bir perdenin arkasından yönergeler vererek yapabilirler (Couwenhoven, 2001a, s. 11).

5.1.4.1.2. Kendi odasına girilirken izin alınmasına ilişkin talebi

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere kendi odalarına girilirken izin alınmasına ilişkin talebine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu (24) aile bireylerinin kendi odasına girerken izin almalarını istediğini, bir kısmı (6) ise izin almalarını istemediğini belirtmiştir. Bununla birlikte görüşme yapılan kız katılımcılardan biri (1, Betül) aile bireylerinin odasına izin almadan girdiğini, bu durumun kendisini rahatsız ettiğini ve kızdığını dile getirmiştir.

Mahremiyet sadece cinselliği ifade eden bir kavram olmamakla birlikte (Çakmak ve Çakmak, 2014; Güven, 2019, s. 86-87) kültürel unsurlarla yoğrulan evrensel temele sahip olan bir haktır (Martinello, 2014, s. 169). Kendi odasına girilmeden önce izin alınmasını isteyen ebeveynler, çocuğunun odasına girmeden önce de mutlaka kapıyı vurarak izin almalıdır. Aileler, çocuklarının mahremiyetine saygı duymalı ve onların mahremiyet haklarını ihlal edecek davranışlardan kaçınmalıdır (Couwenhoven, 2001a, s. 8; Güven, 2019, s. 98-99). Mahremiyet bilincinin kazandırılmasına ilişkin verilen mesajlar çocuğa açık ve tutarlı bir şekilde sunulmalıdır (Martinello, 2014, s. 169).

5.1.4.1.3. Evdeyken soyunması gerektiğinde yaptıkları

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere evdeyken soyunması gerektiğinde ne yaptıklarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Yapılan alanyazın taraması sonucunda bu konuya ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan gençler evdeyken soyunmaları gerektiğinde katılımcıların çoğunluğu banyoda, kendi odasında, yatak odasında soyunmayı tercih ettiklerini dile getirmiştir. Bu yerlere girdikten sonra ise katılımcıların çoğunluğu kapıyı kapatıp kilitlediğini, perdeyi ve camı kapattığını belirtmiştir. Bununla birlikte soyunacakları yerde başkalarının olması durumunda katılımcıların çoğunluğu burada asla soyunmayacaklarını, içerideki kişiyi odadan çıkartacağını veya çıkmasını rica edeceğini, boş olan başka bir yere gideceğini, içerideki

kişinin odadan çıkmasını bekleyeceğini, içeridekiler çıktıktan sonra soyunacağını ifade etmiştir.

İnsanlar, soyunmasını veya çıplak olmasını gerektiren durumlarda mahremiyetini koruyabilmek için yalnız kalmayı isteyebilirler (Harris ve Emberley, 2014b, s. 69). Bu koşulu sağlayabilmek için kişiler boş bir yere gidebileceği gibi ortamdaki kişileri de uzaklaştırabilirler. Bununla birlikte yatak odasının başkası tarafından gözetlenmesi gibi davranışlar kişinin mahremiyetini ihlal edilen davranışlara örnek verilebilir (Francis ve Francis, 2017, s. 6). Bu nedenle kişinin soyunacağı ortamda kapıyı kapatması, kilitlemesi, perdeyi çekmesi gibi tedbirleri alması mahremiyetinin korunmasına katkıda bulunmaktadır.

5.1.4.2. Toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin bulguların tartışılması

Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlerin toplumsal ortamlarda belirledikleri mahremiyet sınırlarına ilişkin bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları alanyazın temel alınarak değerlendirilmiştir. Zihin yetersizliği olan gençlere sorulan sorular çerçevesinde gençlere okul veya alış veriş merkezi gibi toplumsal ortamlarda kıyafetini değiştirmesi gerektiğinde tercih etikleri yerlere ilişkin görüşleri sorulmuştur. Görüşme yapılan gençlerin çoğunluğu tuvalette ve/ya mağazaların içindeki deneme kabinlerinde kıyafetlerini değiştirmeyi tercih ettiklerini dile getirmiştir.

Toplumsal ortamlarda birçok farklı genel alan bulunmaktadır. Genel alan herkese açık olan, herkesin girebileceği yer olarak tanımlanmaktadır. Sokaklar, alışveriş merkezleri, sınıf, okuldaki oyun alanları, parklar, plajlar, otobüsler, trenler, evimizdeki oturma odası gibi alanlar genel alanlar arasında sayılmaktadır. Bu alanların hepsi izin almaya gerek olmadan insanların girebilecekleri yerlerdir (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109). Ancak okul veya alış veriş merkezi gibi toplumsal ortamlardayken bazı durumlarda özel davranışların sergileyebileceği özel alanlara gereksinim duyulmaktadır. Bu alanların doğru şekilde belirlenebilmesi için zihin yetersizliği olan bireylerin ilk önce bedeninin özel bölgelerini öğrenmesi gerekmektedir. Daha sonra bu bilgi temelinde kıyafetini nerede değiştirmesi gerektiğine dair doğru fikir yürütmektedir (Couwenhoven, 2013, s. 32; Hartman ve Brangan, 2014, s. 75). Toplumsal ortamlarda özel davranışların sergileneceği ortamlara örnek alarak verilen tuvalet ve mağazaların içindeki deneme

kabinleri örnek vermiştir. Özel alanlar başkasının kişiye göremeyeceği yer olarak tanımlanmakla birlikte (Attwood, 2008, s. 42; Hartman ve Brangan, 2014, s. 108, 109) katılımcılar tuvalet ve deneme kabinlerini yalnız kalabilecekleri, başkasının kendisini göremeyeceği yerlere örnek olarak vermiştir. Katılımcıların çoğunluğunun toplumsal ortamlarda kendileri için özel bir alan oluşturabildiği görülmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar kıyafetini değiştirirken veya banyoyu kullanırken kapıyı kapatması gerektiği gibi mahremiyetini korumaya yönelik davranışları sosyal ortamlarda gözlemleyerek öğrenebilmektedirler (Carnaby ve Cambridge, 2006, s. 20; Hartman ve Brangan, 2014, s. 99, 100). Oysa ki zihin yetersizliği olan bireylerin bu bilgi ve becerileri kazanmasında çeşitli öğretimlerin yapılması gerekebilmektedir. Bu öğretim yapılırken dil, kültür ve yaşantı farklılığı gibi değişkenler göz önünde bulundurulmalıdır (Neill, 2001). Cinsel eğitimin önemli bir parçası olan ebeveynler (Kammes, 2019, s. 21-23), çocuklarına öncelikle model olarak mahremiyet bilinci de aşılamalıdır (Çakmak ve Çakmak, 2014; Güven, 2019, s. 88). Aynı zamanda sosyal becerilerin gelişmesi ve sosyal olarak kabul edilebilirliğin artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle zihin yetersizliği olan gençlerin performans düzeylerinin dikkate alınarak uygun yöntem ve tekniklerle cinsel eğitim programlarının düzenlenmesi ve uygulanması cinsel gelişimi desteklemektedir (Güven, 2019, s. 148; Ramage, 2015).

5.2. Öneriler

Araştırma kapsamında uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

a. Zihin yetersizliği olan bireyler için hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programlarında cinsel eğitim ve mahremiyet konularında uzun ve kısa dönemli amaçlara yer verilebilir.
b. Zihin yetersizliği olan bireylerin ailelerine yönelik cinsel eğitim ve mahremiyet konusunda eğitim programları hazırlanabilir.
c. Zihin yetersizliği olan bireylerin öğretmenlerine yönelik cinsel eğitim ve mahremiyet konusunda eğitim programları hazırlanabilir.

d. Öğretmenler için cinsel eğitim ve mahremiyet konusunu ele alan kılavuz kitaplar ve öğretim sırasında kullanabilecekleri örnek materyaller sağlanabilir. Bunun yanı sıra öğretmenlere eğitimler verilerek ailelere rehber olmaları konusunda cesaretlendirilebilir.
e. Araştırmanın katılımcıları ile psikolog ve/ya psikolojik danışmanlar eşliğinde odak grup görüşmeleri yapılabilir. Bu görüşmeler sonucunda öğretim programları desenlenebilir.

5.2.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

a. Hafif derece zihin yetersizlik tanısı alan bireylerin yanı sıra farklı yetersizlik türüne ve derecesine sahip olan bireyler ile benzer çalışmalar yapılabilir.
b. Benzer çalışmalar farklı illerde, farklı kademede ve farklı yaştaki zihin yetersizliği olan bireyler ile yapılabilir.
c. Daha fazla sayıda katılımcı dahil edilerek araştırmanın genellenebilirliğine katkıda bulunulabilir.
d. Zihin yetersizliği olan bireylerin mahremiyet sınırlarını belirlemede yaşadıkları bilgi eksikliklerini gidermek amacıyla gerekli eğitim programlarının hazırlanması konusunda çalışmalar yapılabilir.
e. Zihin yetersizliği olan bireylere mahremiyet sınırlarını belirlemeye ilişkin eğitimin nasıl verilmesi gerektiği ve eğitim sürecinde kullanılabilecek yöntem ve materyaller ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
f. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini çekinmeksizin ortaya koymalarını sağlamak amacı ile araştırmacı ve katılımcının aynı cinsiyetten olmasına dikkat edilebilir. Bu sebeple erkek araştırmacı tarafından da benzer çalışmanın yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

AAIDD. (2010). *Intellectual disability: definition, classification, and systems of supports* (11th edition ed.). Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.

Abbott, D., & Howarth, J. (2007). Still off-limits? staff views on supporting gay, lesbian and bisexual people with intellectual disabilities to develop sexual and intimate relationships? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 20*(2), 116-126. doi:10.1111/j.1468-3148.2006.00312.x

Akdemir, B. (2016). *Zihinsel yetersizliği olan bireylerle çalışan öğretmenlerin cinsel eğitime yönelik tutumları ve etik durumlarının karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi).* Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Åker, T. H., & Johnson, M. S. (2019). Sexual abuse and violence against people with intellectual disability and physical impairments: characteristics of police-investigated cases in a Norwegian national sample. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. doi:10.1111/jar.12656

Albee, L. J. (2017). *Autism, sexuality, and education.* Southern Connecticut State University, New Haven, Connecticut.

Alcorn, D. A. (1974). Parental views on sexual development and education of the trainable mentally retarded. *The Journal of Special Education, 8*(2), 119-130. doi:10.1177/002246697400800202

Allen, A. L. (2003). *Why privacy isn't everything*. USA: Rowman & Littlefield Publishers.

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. (2008). Sexuality Policy Statement, 18 Aralık 2019 tarihinde http://www.aamr.org/ content_154.cfm?navID=40 adresinden alındı.

Arat Odacı, A. (2018). *Yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkililiği (Yüksek Lisans Tezi).* Gazi Üniversitesi, Ankara.

Atkinson, P., & Delamont, S. (2011). *SAGE qualitative research methods* (1st Edition ed.): SAGE Publications.

Attwood, S. (2008). *Making sense of sex: a forthright guide to puberty, sex and relationships for people with Asperger's Syndrome*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950).

Aylott, J. (1995). Identifying people with learning disabilities who have been sexually abused. *British Journal of Nursing, 4*(19), 1110-1111. doi:10.12968/bjon.1995.4.19.1110

Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research* (2nd Edition ed.). New York: The Free Press.

Balen, R., & Crawshaw, M. (2006). *Sexuality and fertility issues in Ill health and disability: from early adolescence to adulthood*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Bayhan P., & Işıltan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve toplum, 20*(5), 33-40.

Bazzo, G., Nota, L., Soresi, S., & Minnes, P. (2007). Attitudes of social service providers towards the sexuality of individuals with intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 20*, 110-115. doi:10.1111/j.1468-3148.2006.00308.x

Bell, D., Foster, S. L., & Eric, J. M. (2005). *Handbook of behavioral and emotional problems in girls*: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Bernert, D. J. (2010). Sexuality and disability in the lives of women with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability, 29*(2), 129-141. doi:10.1007/s11195-010-9190-4

Bernert, D. J., & Ogletree, R. J. (2012). Women with intellectual disabilities talk about their perceptions of sex. *Journal of Intellectual Disability Research, 57*(3), 240-249. doi:10.1111/j.1365-2788.2011.01529.x

Blumberg, M. L. (1981). The best kept secret: sexual abuse of children. *American Journal of Psychotherapy, 35*(2), 290-291. doi:10.1176/appi.psychotherapy.1981.35.2.290

Bornman, J., & Rathbone, L. (2016). A sexuality and relationship training program for women with intellectual disabilities: a social story approach. *Sexuality and Disability, 34*, 269-288. doi:10.1007/s11195-016-9450-z

Brehm, S. S., Miller, R., Perlman, D., & Campbell, S. M. (2001). *Intimate relationships*. USA: McGraw-Hill Higher Education.

Brown, H., & Turk, V. (1994). Sexual abuse in adulthood: ongoing risks for people with learning disabilities. *Child Abuse Review, 3*(1), 26-35. doi:10.1002/car.2380030106

Buchanan, A., & Oliver, J. E. (1977). Abuse and neglect as a cause of mental retardation. *British Journal of Psychiatry, 131*(5), 458-467. doi:10.1192/bjp.131.5.458

Burgess, R. G. (1984). *In the field: an introduction to field research* (1st Edition ed.). London & New York: Routledge.

Calderone, M. S. (1968). Sex education and the roles of school and church. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 376*(1), 53-60. doi:10.1177/000271626837600106

Carnaby, S., & Cambridge, P. (2006). *Intimate and personal care with people with learning disabilities*: Jessica Kingsley Pub.

Cavkaytar, A., & Diken, İ. H. (2006). *Özel eğitime giriş* (2. Baskı ed.). Ankara: Kök Yayıncılık.

Chapman, R., Ledger, S., Townson, L., & Docherty, D. (2015). *Sexuality and relationships in the lives of people with intellectual disabilities: standing in my shoes*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Cheng, M. M., & Udry, J. R. (2002). Sexual behaviors of physically disabled adolescents in the United States. *Journal of Adolescent Health, 31*(1), 48-58. doi:10.1016/s1054-139x(01)00400-1

Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2020). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz Research methods design and analysis (Çev. Ed. A. Aypay)* (3. Baskı ed.). Ankara: Anı yayıncılık.

Cinsel yaşam ve sorunları. (2006). *Cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanında ulusal ve yerel medya yoluyla savunuculuk projesi*.

Coleman, J. (2001). *Sex and your teenager: a parent's guide*. USA: John Wiley & Sons.

Couwenhoven, T. (2001a). Sexuality education: building a foundation for healthy attitudes. *Disability Solutions, 4*(5), 1-16.

Couwenhoven, T. (2001b). Sexuality education: building on the foundation of healthy attitudes. *Disability Solutions, 4*(6), 1-20.

Couwenhoven, T. (2013). *Down sendromlu çocuklara bedenlerini, sınırlarını ve cinselliği öğretmek (Çev. F. Sezer)*. İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi Yayınları.

Craft, A. (1993). *Practice issues in sexuality and learning disabilities*. London and New York: Routledge.

Craig, L. A., Lindsay, W. R., & Browne, K. D. (2010). *Assessment and treatment of sexual offenders with intellectual disabilities: a handbook*. United Kingdom: Wiley-Blackwell.

Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (Çev. Ed. Bütün, M., Demir, S. B.)* (4. Baskı ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çakmak, S., & Çakmak, S. (2014). *Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarda cinsellik eğitimi uygulamaları*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 4*(1), 1-17.

Çerçi, G. (2013). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ve eğitimine yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarının incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).* Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Daly, J. L., Maza, M. S., & Daly, C. M. (2010). Gray touch: professional issues in the uncertain zone between good touch and bad touch. *Marquette Elder's Advisor, 11*(2), 223-280.

Davis, L. A. (2011). People with intellectual disabilities and sexual violence. *10 Aralık 2019 tarihinde* https://www.thearc.org/document.doc?id=3657 *adresinden alındı.*

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th Edition ed.): SAGE Publications, Inc.

Diiorio, C., Pluhar, E., & Belcher, L. (2003). Parent child communication about sexuality. *Journal of HIV/AIDS Prevention & Education for Adolescents & Children, 5*(3-4), 7-32. doi:10.1300/j129v05n03_02

Dubin, N., Henault, I., & Attwood, T. (2014). *The Autism Spectrum, sexuality and the law: what every parent and professional needs to know*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Dukes, E., & McGuire, B. E. (2009). Enhancing capacity to make sexuality-related decisions in people with an intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research, 53*(8), 727-734. doi:10.1111/j.1365-2788.2009.01186.x

Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (6. Baskı ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Enç, M., Çağlar, D., & Özsoy, Y. (1975). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Kalite Matbaası.

Evans, D. S., McGuire, B. E., Healy, E., & Carley, S. N. (2009). Sexuality and personal relationships for people with an intellectual disability. part II: staff and family carer perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research, 53*(11), 913-921. doi:10.1111/j.1365-2788.2009.01202.x

Evans, P., & Varma, V. (1990). *Special education: past, present and future* (1st Edition ed.). London: The Falmer Press.

Francis, L. P., & Francis, J. G. (2017). *Privacy : what everyone needs to know*. USA: Oxford University Press.

Franco, D. G., Cardoso, J., & Neto, I. (2012). Attitudes towards affectivity and sexuality of people with intellectual disability. *Sexuality and Disability, 30*(3), 261-287. doi:10.1007/s11195-012-9260-x

Fraser-Barbour, E. F., Crocker, R., & Walker, R. (2018). Barriers and facilitators in supporting people with intellectual disability to report sexual violence: perspectives of Australian disability and mainstream support providers. *The Journal of Adult Protection, 20*(1), 5-16. doi:10.1108/jap-08-2017-0031

Frawley, P., & Wilson, N. J. (2016). Young people with intellectual disability talking about sexuality education and information. *Sexuality and Disability, 34*(4), 469-484. doi:10.1007/s11195-016-9460-x

Friedman, E. (1971). Missing in the life of the retarded individual - sex: reflections on sol gordon's paper. *The Journal of Special Education, 5*(4), 365-368. doi:10.1177/002246697100500410

Garwood, M., & McCabe, M. P. (2000). Impact of sex education programs on sexual knowledge and feelings of men with a mild intellectual disability. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 35*(3), 269-283.

Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. W. (2011). *Educational research: competencies for analysis and applications* (10th Edition ed.): Pearson.

Gessaroli, E., Santelli, E., di Pellegrino, G., & Frassinetti, F. (2013). Personal space regulation in childhood autism spectrum disorders. *PLoS ONE, 8*(9). doi:10.1371/journal.pone.0074959

Ginevra, M. C., Nota, L., & Stokes, M. A. (2015). The differential effects of Autism and Down's syndrome on sexual behavior. *Autism Research, 9*(1), 131-140. doi:10.1002/aur.1504

Gougeon, N. A. (2009). Sexuality education for students with intellectual disabilities, a critical pedagogical approach: outing the ignored curriculum. *Sex Education, 9*(3), 277-291. doi:10.1080/14681810903059094

Gougeon, N. A. (2013). *Interest, understanding, and behaviour: conceptualizations of sexuality education for individuals with an autism spectrum disorder using a socially inclusive lens.* University of Ottawa, Ottawa, Canada.

Great Britain. Dept. for Education and Employment. (2000). *Sex and relationship education guidance*: DfEE Publications.

Gremo, K. (2015). *"We don't do that at school": school psychologists reports of inappropriate sexual behaviors by students with developmental disabilities at school.* University of Kansas, USA.

Griffin, R. S., & Alan, M. G. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions fo research. *Aggression and Violent Behavior, 9*(4), 379-400.

Grover, S. R. (2002). Menstrual and contraceptive management in women with an intellectual disability. *Medical Journal of Australia, 176*(3), 108-110.

Günlü, Y. (2015). *Ergenlik döneminde zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının cinselliği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gürbüz, S. (2018). *Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim özelliklerinin ebeveyn görüşleri ile değerlendirilmesi: bir ölçek geliştirme çalışması (Yüksek Lisans Tezi).* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Güven, D. (2019). *Zihin yetersizliği olan bireylere yönelik kapsamlı cinsellik eğitimi. Güven, D. (Ed.)*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Hamilton, J., Allen, P., Stephens, L., & Daval, E. (1969). Training mentally retarded females to use sanitary napkins. *Mental Retardation, 7*, 40-43.

Hampton, C. (2017). *Special education teachers attitudes toward teaching sex education to students with developmental disabilities.* Northcentral University, Prescott Valley, Arizona.

Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2000). The roles of ethnicity and school context in predicting childrens victimization by peers. *American Journal of Community Psychology, 28*(2), 201-223.

Hansen, C. (2018). *Sex education for all? exploring parental views on the sex education needs of children with autism.* The Chicago School of Professional Psychology, USA.

Harkins Monaco, E. A., Gibbon, T., & Bateman, D. (2018). *Talking about sex : sexuality education for learners with disabilities*. USA: Rowman & Littlefield.

Harris, R. H., & Emberley, M. (2014a). *It's perfectly normal. changing bodies, growing up, sex, and sexual health*: Candlewick Press.

Harris, R. H., & Emberley, M. (2014b). *It's so amazing! a book about eggs, sperm, birth, babies, and families*: Candlewick Press.

Hartman, D., & Brangan, K. (2014). *Sexuality and relationship education for children and adolescents with autism spectrum disorders : a professional's guide to understanding, preventing issues, supporting sexuality and responding to inappropriate behaviours*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Hatton, S., & Tector, A. (2010). Sexuality and Relationship Education for young people with autistic spectrum disorder: curriculum change and staff support. *British Journal of Special Education, 37*(2), 69-76. doi:10.1111/j.1467-8578.2010.00466.x

Hayashi, M., Arakida, M., & Ohashi, K. (2011). The effectiveness of a sex education program facilitating social skills for people with intellectual disability in Japan. *Journal of Intellectual and Development Disability, 36*(1), 11-19.

Healy, E., McGuire, B. E., Evans, D. S., & Carley, S. N. (2009). Sexuality and personal relationships for people with an intellectual disability. part I: service-user perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research, 53*(11), 905-912. doi:10.1111/j.1365-2788.2009.01203.x

Hellemans, H., Roeyers, H., Leplae, W., Dewaele, T., & Deboutte, D. (2010). Sexual behavior in male adolescents and young adults with Autism Spectrum Disorder and borderline/mild mental retardation. *Sexuality and Disability, 28*(2), 93-104. doi:10.1007/s11195-009-9145-9

Herring, J., & Chau, P. L. (2007). My body, your body, our bodies. *Medical Law Review, 15*(1), 34-61. doi:10.1093/medlaw/fwl016

Hollomotz, A. (2009). "May we please have sex tonight?"- people with learning difficulties pursuing privacy in residential group settings. *British Journal of Learning Disabilities, 37*(2), 91-97. doi:10.1111/j.1468-3156.2008.00512.x

Howard, E. M. (2001). *Exceptional students and sexuality education: teachers beliefs, professional preparation, and practices.* University of Florida, Florida.

Hussey, J. M., Chang, J. J., & Kotch, J. B. (2006). Child maltreatment in the United States: Prevalence, risk factors, and adolescent health consequences. *PEDIATRICS, 118*, 933-942.

Inness, J. (1992). *Privacy, intimacy and isolation*. USA: Oxford University Press.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1948).

Jerman, P., & Constantine, N. A. (2010). Demographic and psychological predictors of parent-adolescent communication about sex: a representative statewide analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 39*, 1164-1174. doi:10.1007/s10964-010-9546-1

Johns, B. H., & McGrath, M. Z. (2009). Be careful what you say: respecting the privacy rights, equity, and dignity of individuals with special needs. *The Delta Kappa Gamma Bulletin, 75*(2), 20-26.

Johnson, W. R. (1969). Sex education and the mentally retarded. *Journal of Sex Research, 5*(3), 179-185. doi:10.1080/00224496909550618

Kammes, R. R. (2019). *Parental roles and attitudes regarding sexuality and intimate relationships: comparing adult children with an intellectual disability to their typically developing siblings.* Michigan State University, USA.

Kanadlı, A. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde cinsel istismar ve cinsel eğitim: öğretmen görüşleri (Yüksek Lisans Tezi).* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Karmel, L. J. (1970). Sex education, no! sex information, yes! *Phi Delta Kappan, 52*, 95-96.

Kelly, G., Crowley, H., & Hamilton, C. (2009). Rights, sexuality and relationships in Ireland: "it"d be nice to be kind of trusted'. *British Journal of Learning Disabilities, 37*(4), 308-315. doi:10.1111/j.1468-3156.2009.00587.x

Kim, Y. (2008). *Personal safety vocabulary for children with intellectual disabilities.* University of Alberta, Canada.

Kok, G., & Akyuz, A. (2015). Evaluation of effectiveness of parent health education about the sexual developments of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability, 33*(2), 157-174. doi:10.1007/s11195-015-9400-1

Lansford, J. E., Dodge, K. A., Petit, G. S., Bates, J. E., Crozier, J., & Kaplow, J. (2002). A 12-year prospective study of the long-term effects of early child physical maltreatment on psychological. *Behavioral, and Academic Problems in Adolescence, Archives of Pediatrics and Adolescent Medicien, 156*, 824-830.

Lawson, W. (2005). *Sex, sexuality and the Autism Spectrum*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Leutar, Z., & Mihoković, M. (2007). Level of knowledge about sexuality of people with mental disabilities. *Sexuality and Disability, 25*(3), 93-109. doi:10.1007/s11195-007-9046-8

Lindsay, W. R., Bellshaw, E., Culross, G., Staines, C., & Michie, A. (2008). Increases in knowledge following a course of sex education for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 36*(6), 531-539. doi:10.1111/j.1365-2788.1992.tb00571.x

Lough, E., Flynn, E., & Riby, D. M. (2016). Personal space regulation in Williams Syndrome: the effect of familiarity. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 46*(10), 3207-3215. doi:10.1007/s10803-016-2864-8

Lumley, V. A., Miltenberger, R. G., Long, E. S., Rapp, J. T., & Roberts, J. A. (1998). Evaluation of a sexual abuse prevention program for adults with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis, 31*(1), 91-101. doi:10.1901/jaba.1998.31-91

Lund, E. M., & Johnson, B. A. (2014). Asexuality and disability: strange but compatible bedfellows. *Sexuality and Disability, 33*(1), 123-132. doi:10.1007/s11195-014-9378-0

Mahoney, A., & Poling, A. (2011). Sexual abuse prevention for people with severe developmental disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 23*(4), 369-376. doi:10.1007/s10882-011-9244-2

Malhotra, N. (2016). *Desirable conversations: sexuality and women with intellectual disabilities.* Portland State University, Portland.

Mandan Sürücü, S. (2009). *11-17 yaş orta düzeyde zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarları algılamalarının belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi).* Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Martinello, E. (2014). Reviewing strategies for risk reduction of sexual abuse of children with intellectual disabilities: a focus on early intervention. *Sexuality and Disability, 32*(2), 167-174. doi:10.1007/s11195-014-9345-9

Martinello, E. (2015). Reviewing risks factors of individuals with intellectual disabilities as perpetrators of sexually abusive behaviors. *Sexuality&Disability, 33,* 269-278.

Matilsky, P. I. (1978). *Inter-disciplinary and inter-institutional attitudes toward the sex education and training of the mentally retarded.* Temple University, USA.

McCabe, M. P., & Cummins, R. A. (1996). The sexual knowledge, experience, feelings and needs of people with mild intellectual disability. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 31*(1), 13-21.

McDaniels, B., & Fleming, A. (2016). Sexuality education and intellectual disability: time to address the challenge. *Sexuality and Disability, 34*(2), 215-225. doi:10.1007/s11195-016-9427-y

McDermott, S., Martin, M., Weinrich, M., & Kelly, M. (1999). Program evaluation of a sex education curriculum for women with mental retardation. *Research in Developmental Disabilities, 20*(2), 93-106. doi:10.1016/s0891-4222(98)00035-3

Mermer, G. (1993). *Zihin engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimci görüşlerinin değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi).* Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to design and implementation* (2nd Edition ed.): Jossey-Bass.

Meyen, E. L. (1970). Sex education for the mentally retarded. *Focus on Exceptional Children, 1*, 1-5. doi:10.17161/fec.v1i8.7260

Meyen, E. L., & Skrtıc, T. M. (1995). *Special education and student disability : an introduction* (4th Edition ed.). Denver, Colorado: Love Publıshıng Company.

Miles, M. B., & Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd Edition ed.): SAGE Publications, Inc.

Miller, R. S. (2015). *Intimate relationships*. USA: McGraw-Hill Education.

Miltenberger, R. G., Roberts, J. A., Ellingson, S., Galensky, T., Rapp, J. T., Long, E. S., & Lumley, V. A. (1999). Training and generalization of sexual abuse prevention skills for women with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis, 32*(3), 385-388. doi:10.1901/jaba.1999.32-385

Miodrag, N. (2004). *An exploration of a socio-sexual education program for individuals with developmental disabilities; changes in knowledge and attitudes.* Concordia University, Canada.

Missall, P. D. (1991). *Sex education for persons with disabilities.* University of Alberta, Edmonton, Alberta.

Murphy, N. A., & Elias, E. R. (2006). Sexuality of Children and Adolescents With Developmental Disabilities. *PEDIATRICS, 118*(1), 398-403. doi:10.1542/peds.2006-1115

National Guidelines Task Force. (2004). *Guidelines for comprehensive sexuality education*. New York: Fulton Press, Sexuality Information and Education Council of the United States.

Neill, E. (2001). *Rites of privacy and the privacy trade: on the limits of protection for the self*: McGill-Queen's University Press.

Nichols, S., Tetenbaum, S. P., & Moravcik, G. M. (2009). *Girls growing up on the autism spectrum: what parents and professionals should know about the pre-teen and teenage years*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Noar, S. M., Carlyle, K., & Cole, C. (2006). Why communication is crucial: meta analysis of the relationship between safer sexual communication and condom use. *Journal of Health Communication, 11*(4), 365-390. doi:10.1080/10810730600671862

Noland, C. M. (2010). *Sex talk: the role of communication in intimate relationships*: Praeger.

Nota, S. E. (2016). *Sexual health education among the intellectually and developmentally delayed populations: an examination of medical providers perspective.* Grand Valley State University, USA.

Núñez, S. (2019). *Sex education and students with disabilities.* California State University, Los Angeles.

O'Malley Halley, J. (2007). *Boundaries of touch: parenting and adult-child intimacy*: University of Illinois Press.

Okuturlar, M. H. (1968). *Özel eğitim*. İstanbul: As Matbaası.

Özden, M. Y., & Durdu, L. (2016). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri* (1. Baskı ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Özgür, İ. (2004). *Engelli çocuklar ve eğitimi özel eğitim* (1. Baskı ed.). Adana: Karahan Kitabevi.

Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (2001). *Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitime giriş* (1. Baskı ed.). Ankara: Karatepe Yayınları.

Parker, L. P. (2012). *High school counselors attitudes toward the sexuality of students with intellectual disabilities.* University of Alabama, Tuscaloosa. Alabama.

Pask, L., Hughes, T. L., & Sutton, L. R. (2016). Sexual knowledge acquisition and retention for individuals with autism. *International Journal of School & Educational Psychology, 4*(2), 86-94. doi:10.1080/21683603.2016.1130579

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd Edition ed.): Sage Publications, Inc.

Pop, M. V., & Rusu, A. S. (2015). The role of parents in shaping and improving the sexual health of children – lines of developing parental sexuality education programmes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 209*, 395-401. doi:10.1016/j.sbspro.2015.11.210

Pownall, J. D., Jahoda, A., & Hastings, R. P. (2012). Sexuality and sex education of adolescents with intellectual disability: mothers' attitudes, experiences and support needs. *Intellectual and Developmental Disabilities, 50*(2), 140-154. doi:10.1352/1934-9556-50.2.140

Prater, M. A. (2007). *Teaching strategies for students with mild to moderate disabilities* Boston Pearson.

Ramage, K. (2015). Sexual health education for adolescents with intellectual disabilities: A literature review. *Saskatchewan Prevention Institute*.

Rashikj, O., & Trajkovski, V. (2009). Sex education of persons with disabilities. *Journal of special education and rehabilitation, 10*(1-2), 7-24.

Reich, M. L., & Harshman, H. W. (1971). Sex education for handicapped children: reality or repression? *The Journal of Special Education, 5*(4), 373-377. doi:10.1177/002246697100500412

Reiter, S., Bryen, D. N., & Shachar, I. (2007). Adolescents with intellectual disabilities as victims of abuse. *Journal of Intellectual Disabilities, 11*(4), 371–387. doi:10.1177/1744629507084602

Reynolds, K., & Powell, J. (2015). *Things Ellie likes: a book about sexuality and masturbation for girls and young women with autism and related conditions*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Ruble, L. A., & Dalrymple, N. J. (1993). Social/sexual awareness of persons with autism: a parental perspective. *Archives of Sexual Behavior, 22*(3), 229-240. doi:10.1007/bf01541768

Sanders, J. (2019). *Bu vücut benim! ben ne dersem o olur!* İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.

Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J. M. T., & Curfs, L. M. G. (2014). Identifying effective methods for teaching sex education to individuals with intellectual disabilities: a systematic review. *The Journal of Sex Research, 52*(4), 412-432. doi:10.1080/00224499.2014.919373

Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: a guide for researchers in education and the social sciences* (3rd Edition ed.): Teachers College Press.

Senn, C. Y. (1988). *Vulnerable: sexual abuse and people with an intellectual handicap*. Toronto, Canada: G. Allan Roeher Institute.

Shier, K. L. (2015). *Sexual behavior in children, adolescents and young adults with autism spectrum disorder.* Azusa Pacific University, California.

Shtarkshall, R. A., Santelli, J. S., & Hirsch, J. S. (2007). Sex education and sexual socialization: roles for educators and parents. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 39*(2), 116-119. doi:10.1363/3911607

Sinclair, J., Unruh, D., Lindstrom, L., & Scanlon, D. (2015). Barriers to sexuality for individuals with intellectual and developmental disabilities: a literature review. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilitites, 50*(1), 3-16.

Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (7. Baskı ed.). Ankara: Anı yayıncılık.

Steinberg, S. J., & Davilla, J. (2008). Romantic functioning and depressive symptoms among early adolescent girls: The moderating role of parental emotional availability. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 37*, 350-362.

Stone, N., Ingham, R., McGinn, L., & Bengry-Howell, A. (2017). Talking relationships, babies and bodies with young children: the experiences of parents in England. *Sex Education, 17*(5), 588-603. doi:10.1080/14681811.2017.1332988

Sucuoğlu, B. (2019). *Zihin engelliler ve eğitimleri* (10. Baskı ed.). Ankara: Kök Yayıncılık.

Swango-Wilson, A. (2010). Meaningful sex education programs for individuals with intellectual/developmental disabilities. *Sexuality and Disability, 29*(2), 113-118. doi:10.1007/s11195-010-9168-2

Şirin, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin anne-babaların, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin görüş ve önerileri (Yüksek Lisans Tezi).* Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Tang, C. S., & Lee, Y. K. (1999). Knowledge on sexual abuse and self-protection skills: a study on female chinese adolescents with mild mental retardation. *Child Abuse & Neglect, 23*(3), 269-279. doi:10.1016/s0145-2134(98)00124-0

Templar, R. (2002). *Body care*. United Kingdom: Capstone Publishing.

Timmers, R. L., DuCharme, P., & Jacob, G. (1981). Sexual knowledge, attitudes and behaviors of developmentally disabled adults living in a normalized apartment setting. *Sexuality and Disability, 4*(1), 27-39. doi:10.1007/bf01102462

Treacy, A. C. (2016). *A mixed methods study of sexual health education for students with disabilities.* University of Nevada, Reno.

Treacy, A. C., Taylor, S. S., & Abernathy, T. V. (2017). Sexual health education for individuals with disabilities: a call to action. *American Journal of Sexuality Education, 13*(1), 65-93. doi:10.1080/15546128.2017.1399492

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (https://sozluk.gov.tr/ adresinden 23.04.2022 tarihinde alınmıştır.).

Twigg, J. (2001). *Bathing - the body and community care*. London and New York: Routledge.

Uçar, M. (2014). *Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme becerisi öğretim programının etkililiğinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Uzun, Ö. (2015). *Zihin engelli ergen kız öğrencilerin cinsel eğitim alma sürecinde öğretmenlerin ve ailelerin karşılaştığı sorunların incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Ünlü, Ö. (2020). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere cinsel istismarı önlemeye yönelik teknoloji destekli eğitimin etkileri (Doktora Tezi).* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Valenti-Hein, D. (2002). Use of visual tools to report sexual abuse for adults with mental retardation. *Mental Retardation, 40*(4), 297-303. doi:10.1352/0047-6765(2002)040<0297:uovttr>2.0.co;2

Visser, K., Greaves-Lord, K., Tick, N. T., Verhulst, F. C., Maras, A., & van der Vegt, E. J. M. (2017). A randomized controlled trial to examine the effects of the Tackling Teenage psychosexual training program for adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 58*(7), 840-850. doi:10.1111/jcpp.12709

Westling, D. L., & Fox, L. (2009). *Teaching students with severe disabilities* (4th Edition ed.). Upper Saddle River, N.J.: Pearson.

Williams, N. F. (2013). *Individuals with intellectual disabilities engaging in peer to peer safety and sexuality training: a case study.* Ohio University, USA.

Wolfe, P. S. (1997). The influence of personal values on issues of sexuality and disability. *Sexuality and Disability, 15*(2), 69-90. doi:10.1023/a:1024731917753

Wolfe, P. S., & Blanchett, W. J. (2003). Sex education for students with disabilities. *TEACHING Exceptional Children, 36*(1), 46-51. doi:10.1177/004005990303600106

Wood, M. (2004). Sexuality and relationships education for people with Down syndrome. *Down Syndrome News and Update, 4*(2), 42-51.

Woody, J. D. (1973). Contemporary sex education: attitudes and implications for childrearing. *Journal of School Health, 43*(4), 241-246. doi:10.1111/j.1746-1561.1973.tb01879.x

Yektaoğlu Tomgüsehan, T., & Akçamete, G. (2018). Examining the opinions of teachers of adolescent students with mental deficiencies towards sexual education. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 14*(1), 323-335. doi:10.12973/ejmste/79804

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, G., & Cavkaytar, A. (2017). Effectiveness of a sexual education program for mothers of young adults with intellectual disabilities on mothers' attitudes toward sexual education and the perception of social support. *Sexuality and Disability, 35*, 3-19. doi:10.1007/s11195-016-9465-5

Young, E. L., Allen, M., & Ashbaker, B. Y. (2004). Responding to sexual harassment in special education settings. *TEACHING Exceptional Children, 36*(4), 62-67. doi:10.1177/004005990403600409

Zucker-Weiss, R. (1994). Sex, mental retardation and ethics. *International Journal of Adolescent Medicine and Health, 7*(3), 193-197. doi:10.1515/ijamh.1994.7.3.193

EKLER

Ek-1 : Veli Onam Formu

Ek-2 : Görüşme Formu ve Görüşme Soruları

Ek-3 : Demografik Bilgi Formu

Ek-4 : Örnek Günlük Sayfası

Ek-5 : Görüşme Kayıt Cetveli

Ek-6 : Betimsel İndeks

Ek-7 : Yansıtma İndeksi

Ek-8 : Fotoğraf İndeksi

Ek-1: Veli Onam Formu

VELİ ONAM FORMU

Sayın Veli;

Ben özel eğitim öğretmeni Cansu Bolat. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisiyim. 'Zihin Yetersizliği Olan Gençlerin Bedenlerinde, Konuşmalarında, Davranışlarında, Ortamlardaki Mahremiyet Sınırlarının Belirlenmesi' başlıklı araştırmayı velisi bulunduğunuz ……. ile yapmak istiyorum. Araştırma için sizin izniniz gerekmekte ve bu izin tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Araştırma sırasında çocuğunuz ile görüşme gerçekleştirilecek ve verilerin kaydedilmesini sağlamak amacıyla ses kaydı alınacaktır. Bu araştırmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, velisi olduğunuz çocuğunuzun araştırmaya katılmasına izin vermenizdir. Araştırma tamamlandığında sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen 'c***@**mail.com' e-posta adresine mesaj gönderiniz.

Yukarıda yer alan bilgileri okudum. Araştırma hakkında yazılı ve sözlü açıklama araştırmacı tarafından yapılmış ve kişisel bilgilerimin korunacağı konusunda yeterli güven verilmiştir.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın velisi bulunduğum çocuğumun katılmasını kabul ediyorum.

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı :

İmzası :

Araştırmacının

Adı-Soyadı :

İmzası :

Ek-2: Görüşme Formu ve Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, benim adım Cansu. Senin ismini öğrenebilir miyim?

…

Tanıştığımıza memnun oldum ….

Bugün buraya seninle sohbet etmek için geldim. Ve bu sohbet sırasında kafam karışmasın diye bazı şeyleri not aldım. Bu kağıtta onlar yazılı. Zaten süreç içerisinde benimle sohbet ettikçe bu kağıtta nelerin yazılı olduğunu öğrenmiş olacaksın. Herhangi bir sebeple sohbeti bitirmek istersen bana bunu söylemen yeterli. İstemediğin durumda sohbet etmeye devam etmek zorunda değilsin. Ve konuştuğumuz her şey sadece ikimizin arasında kalacak, burada konuşulanları hiç kimse ile paylaşmayacağım. O yüzden benimle dilediğince ve gönül rahatlığıyla konuşabilirsin.

Bana sormak istediğin herhangi bir şey var mı?

…

Peki o zaman hazırsan başlayalım.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Bedeninde başkalarının dokunmasına izin vermeyeceğin yerler nerelerdir? Örnek verir misin?

Katılımcı 1. soruya yanıt olarak bedeninin özel bölgelerinden (cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesi) herhangi birini söylemez ise araştırmacı katılımcının cinsiyetine uygun olarak ön ve arkadan çekilmiş beden fotoğrafını sunar. Ardından;

1. 'Bedeninde başkalarının dokunmasına izin vermeyeceğin yerleri göster.' yönergesini verir.

* Kız katılımcılar için kullanılacak fotoğraf; Mayolu kadın beden fotoğrafı.

*Erkek katılımcılar için kullanılacak fotoğraf; Mayolu erkek beden fotoğrafı.

2. Neden buralara başkasının dokunmasına izin vermezsin?

3. Birisi bu bölgelerine dokunmak isterse ve sen "hayır yapma" demene rağmen yapmaya çalışırsa ne yaparsın?

Katılımcı 1. soruya bedeninin özel bölgelerinden (cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesi) bir veya birkaçını söylemez ise

3. Birisi cinsel organına, popona, memene, dudağına ve boynuna dokunmak için seni zorlarsa ne yaparsın?

4. *(…. kişiye söylerim, haber veririm derse)* Ne için o kişiye söylersin? Sence o ne yapmalı?

4. *(Hiçbir şey yapmam derse)* Niye yapmazsın?

5. Başkasının bedeninde dokunmaktan kaçındığın yerler nerelerdir? Örnek verir misin?

Katılımcı 5. soruya yanıt olarak bedenin özel bölgelerinden (cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesi) herhangi birini söylemez ise araştırmacı katılımcıya karşı cinsiyetin ön ve arkadan çekilmiş beden fotoğrafını sunar. Ardından;

2. 'Bedeninde başkalarının dokunmasına izin vermeyeceğin yerleri göster.' yönergesini verir.

* Kız katılımcılar için kullanılacak fotoğraf; Mayolu erkek beden fotoğrafı.

6. Neden buraya/buralara dokunmazsın?

Katılımcı 5. soruya bedenin özel bölgelerinden (cinsel organ, popo, göğüs, dudak ve boyun bölgesi) bir veya birkaçını söylemez ise

5. Senin yalnız olduğun bir zamanda birisi yanına geldi. Senden poposuna, memesine, cinsel organına veya dudaklarına dokunmanı istedi. Böyle bir durumda ne yaparsın?
6. Neden ……. (katılımcının söylediği durum) yaparsın?

7. Bedenimizin bazı bölgelerine örneğin popomuza veya cinsel organımıza çok nadir birkaç durumda başka birilerinin dokunması gerekebilir. Sence bu durumlar nelerdir? Örnek verir misin?
8. Birisi sosyal medya hesabından sana uygunsuz fotoğraflar yollasa örneğin cinsel organının fotoğraflarını atsa bu durumda ne yaparsın? Neden?
9. Sence hangi konuları herkesin içinde konuşman uygun değildir?
10. Neden bu saydığın konular herkesin içinde konuşulmaz?
11. Bu saydığın konuları kimlerle ve nerede konuşursun?

    11. 1. Neden *.....(katılımcının söylediği kişi ile*) konuşursun?

    11. 2. Neden *.....(katılımcının söylediği yerde)* konuşursun?

12. Bazı davranışları ancak yanımızda kimse yoksa yaparız. Örneğin senin başkalarının yanında yapmaktan kaçındığın davranışlar nelerdir?

Katılımcı 12. soruya amaca uygun yanıtlar vermez ise araştırmacı içerisinde özel ve genel davranış fotoğraflarının bulunduğu on iki görsel kartı katılımcıya sunar. Ardından;

12. 'Senin başkalarının yanında yapmaktan kaçındığın davranışları göster.' yönergesini verir.

* Kız katılımcılar için kullanılacak görsel kartlar;

a. Alışveriş yapan kadın fotoğrafı
b. Bisiklete binen kadın fotoğrafı
c. Kitap okuyan kadın fotoğrafı
d. Televizyon izleyen kadın fotoğrafı
e. Top oynayan kadın fotoğrafı
f. Yemek hazırlayan kadın fotoğrafı
g. Ağda yapan kadın fotoğrafı
h. Banyo yapan kadın fotoğrafı
i. Cinsel organına dokunan kadın fotoğrafı
j. Kıyafetini çıkaran kadın fotoğrafı
k. Ped değiştiren kadın fotoğrafı
l. Tuvaletini yapan kadın fotoğrafı

* Erkek katılımcılar için kullanılacak görsel kartlar;

a. Alışveriş yapan erkek fotoğrafı
b. Bisiklete binen erkek fotoğrafı
c. Kitap okuyan erkek fotoğrafı
d. Televizyon izleyen erkek fotoğrafı
e. Top oynayan erkek fotoğrafı
f. Yemek hazırlayan erkek fotoğrafı
g. Banyo yapan erkek fotoğrafı
h. Cinsel organına dokunan erkek fotoğrafı
i. Kıyafetini çıkaran erkek fotoğrafı
j. Koltukaltı kıllarını temizleyen erkek fotoğrafı
k. Sakal tıraşı olan erkek fotoğrafı
l. Tuvaletini yapan erkek fotoğrafı

**Görüşme sırasında kullanılacak olan görsel kartların altında eylemler yazılı olarak yer almaktadır.*

13. Sence neden bu davranışları başkalarının yanında yapmamalıyız?
14. Yanında bir kişi varsa ve bu davranışları yapman gerekirse ne yaparsın?
15. Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girmen gereken yerler nerelerdir? Örnek verir misin?

Katılımcı 15. soruya amaca uygun yanıtlar vermez ise araştırmacı içerisinde evdeki özel ve genel ortamların fotoğraflarının bulunduğu altı görsel kartı katılımcıya sunar. Ardından;

15. 'Evde kapıyı vurarak ya da izin alarak girmen gereken yerleri göster.' yönergesi verir.

* Kız ve erkek katılımcılar için kullanılacak görsel kartlar;

a. Mutfak fotoğrafı
b. Oturma odası/Salon fotoğrafı
c. Balkon fotoğrafı
d. Yatak odası fotoğrafı
e. Banyo fotoğrafı
f. Tuvalet fotoğrafı

**Görüşme sırasında kullanılacak olan görsel kartların altında ortam isimleri yazılı olarak yer almaktadır.*

16. Sence buralara girmeden önce neden izin almalıyız?
17. Sen bu yerlerden hangisindeyken aile bireylerinin buraya izin alarak girmesini istersin?
18. Neden izin almalarını istersin?
19. Aile bireylerinin senin odana girerken izin almalarını ister misin? Neden?

20. Gün içinde kıyafetimizi değiştirmek veya banyo yapmak için soyunuruz. Peki sen evdeyken soyunman gerektiğinde ne yaparsın?

    20. 1. Evin hangi bölümlerinde bunu yaparsın?

    20. 2. Gece soyunurken nelere dikkat edersin ya da gündüz soyunurken nelere dikkat edersin?

    20. 3. Bir odada soyunacaksan odaya girdikten sonra neler yaparsın?

    20. 4. Soyunacağın odada başkaları varsa ne yaparsın?

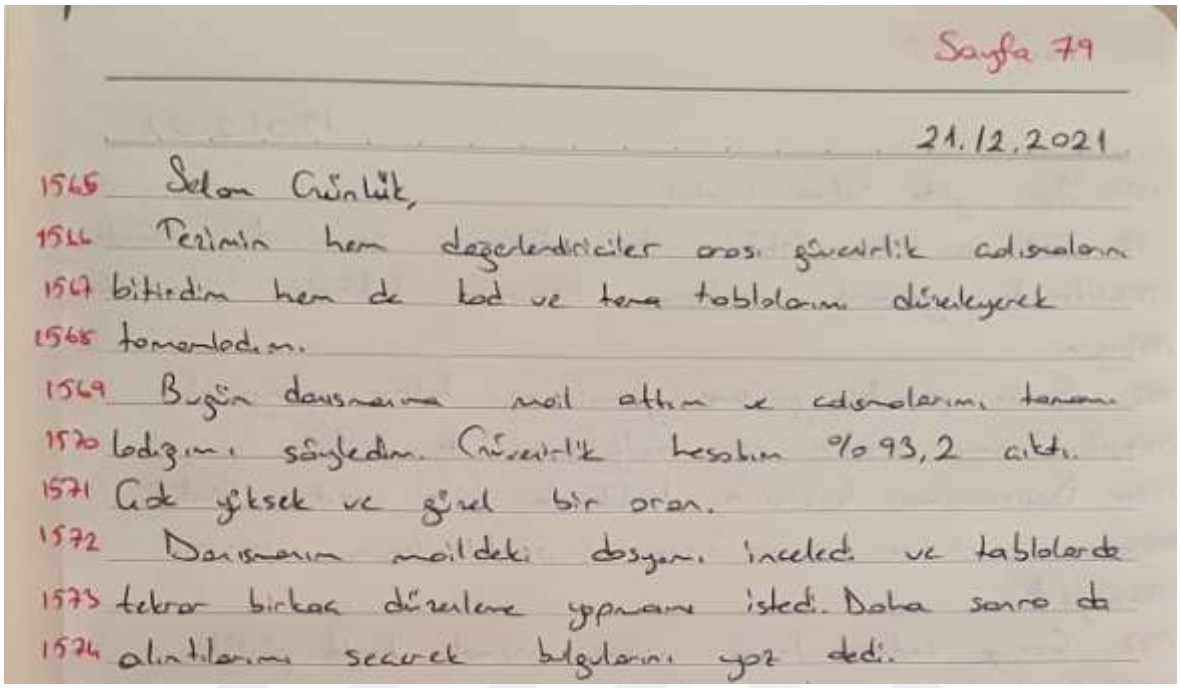
21. Okulda veya alışveriş merkezinde yemek yerken kazağına ve pantolonuna döküldü. Yanında temiz kıyafetin var. Böyle bir durumla karşılaştığında kıyafetini nerede değiştirirsin?
22. Neden …… *(katılımcının söylediği yerde)* değiştirirsin?
23. Kıyafetini değiştirirken nelere dikkat edersin?
24. Son olarak eklemek istediğin herhangi bir şey var mı? Varsa; nelerdir?

Ek-3: Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Katılımcının;	
Adı-Soyadı	
Cinsiyeti	
Doğum Tarihi	
Okulu	
Sınıfı	
Yetersizlik Türü ve Derecesi	
RAM Raporu Tanısı	
Hastane Raporu Tanısı	
Rapor Tarihi	
Raporun Geçerlilik Süresi	
IQ Puanı (Raporda belirtilmişse)	

Ek-4: Örnek Günlük Sayfası

Sayfa 79

21.12.2021

Selam Günlük,

Tezimin hem değerlendiriciler arası güvenirlik çalışmalarını bitirdim hem de kod ve tema tablolarını düzenleyerek tamamladım.

Bugün danışmanıma mail attım ve çalışmalarımı tamamladığımı söyledim. Güvenirlik hesabım %93,2 çıktı. Çok yüksek ve güzel bir oran.

Danışmanım maildeki dosyamı inceledi ve tablolarda tekrar birkaç düzenleme yapmamı istedi. Daha sonra da alıntılarımı seçerek bulgularımı yaz dedi.

Ek-5: Görüşme Kayıt Cetveli

Görüşülen Kişinin Adı Soyadı: **GÖRÜŞME VERİSİ** **Sayfa No:** **Görüşme #** **Tarih:** **Yer:** **Zaman:**						
Betimsel İndeks	**Satır No**	**Sözel Katılım (Görüşmeci /** Görüşülen**)**	**Materyal**	**Satır No**	**Davranışsal Katılım (Görüşmeci /** Görüşülen**)**	**Yansıtma İndeksi**

Ek-6: Betimsel İndeks

BETİMSEL İNDEKS

Görüşülen Kişinin Adı Soyadı:		**Sayfa No:**
Görüşme #		
Tarih:		
Yer:		
Zaman:		
Sayfa No	**Satır Aralığı**	**Betimsel İndeks**

Ek-7: Yansıtma İndeksi

YANSITMA İNDEKSİ

Görüşülen Kişinin Adı Soyadı: **Sayfa No:** **Görüşme #** **Tarih:** **Yer:** **Zaman:**		
Sayfa No	**Satır Aralığı**	**Yansıtma İndeksi**

Ek-8: Fotoğraf İndeksi

Mayolu kadın beden fotoğrafı	1a
Top oynayan kadın fotoğrafı	1b
Yemek hazırlayan kadın fotoğrafı	1c
Televizyon izleyen kadın fotoğrafı	1d
Alışveriş yapan kadın fotoğrafı	1e
Kitap okuyan kadın fotoğrafı	1f
Bisiklete binen kadın fotoğrafı	1g
Kıyafetini çıkaran kadın fotoğrafı	1h
Banyo yapan kadın fotoğrafı	1ı
Cinsel organına dokunan kadın fotoğrafı	1j
Tuvaletini yapan kadın fotoğrafı	1k
Ağda yapan kadın fotoğrafı	1l
Ped değiştiren kadın fotoğrafı	1m
Mayolu erkek beden fotoğrafı	2a
Top oynayan erkek fotoğrafı	2b
Yemek hazırlayan erkek fotoğrafı	2c
Televizyon izleyen erkek fotoğrafı	2d
Alışveriş yapan erkek fotoğrafı	2e
Kitap okuyan erkek fotoğrafı	2f
Bisiklete binen erkek fotoğrafı	2g
Kıyafetini çıkaran erkek fotoğrafı	2h
Banyo yapan erkek fotoğrafı	2ı
Cinsel organına dokunan erkek fotoğrafı	2j
Tuvaletini yapan erkek fotoğrafı	2k
Sakal tıraşı olan erkek fotoğrafı	2l
Koltukaltı kıllarını temizleyen erkek fotoğrafı	2m
Oturma odası/Salon fotoğrafı	3a
Mutfak fotoğrafı	3b
Balkon fotoğrafı	3c
Tuvalet fotoğrafı	3d
Banyo fotoğrafı	3e
Yatak odası fotoğrafı	3f